КАРТИНИ с думи и багри

списание

за литература и визуални изкуства

брой 2/2026 (31)

издателство
gabriell-e-lit

creative commons
CC BY-NC-ND

РЕДАКЦИОНЕН ЕКИП

д-р Габриела Цанева –
главен редактор

Надежда Александрова –
редактор литература

ЕКИП НА БРОЯ

д-р Габриела Цанева
Надежда Александрова

Иванка Павлова
Людмила Данова
Огнян Стамболиев
Павлина Петкова

© Издателство gabriell-e-lit, 2026
ISSN 2603-5154

редакция:
1000, София, бул. „Ал. Дондуков” №38

e-mail:
office@ gabriell-e-lit.com
gabriell-e-lit.com

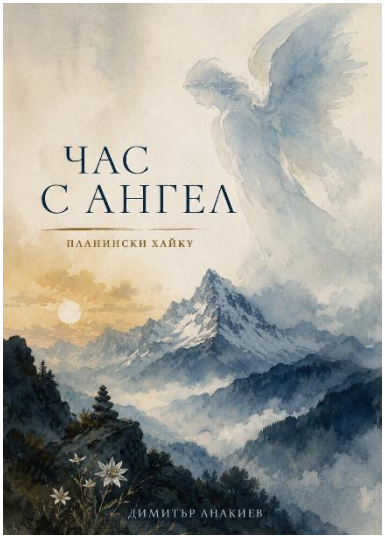
Дизайн, предпечат и печат:
gabriell-e-lit

ръкописи не се рецензират
и не се връщат
хонорари не се изплащат
такси за участие не се събират
всеки автор запазва авторските права
върху публикуваните произведения
и носи отговорност за написаното в тях

ОЧАКВАЙТЕ

НОВИТЕ ЗАГЛАВИЯ

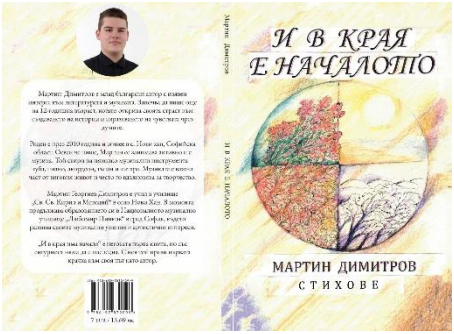
Е-КНИГИ

ТЪРСЕТЕ КНИГИТЕ НА ИЗДАТЕЛСТВО

gabriell-e-lit

ПЕЧАТНИ ИЗДАНИЯ

СЪДЪРЖАНИЕ

ОЧАКВАЙТЕ 2
ТЪРСЕТЕ КНИГИТЕ 2

АКЦЕНТИ 5

ЗА АРТ ПЛАТФОРМА 5
GABRIELL-E-LIT 5
АРТ ПЛАТФОРМА gabriell-e-lit – АВТОМАТИЗАЦИЯ 5
И КУЛТУРНА ИНФРАСТРУКТУРА 5
ЗА ИЗДАТЕЛСТВОТО 7
ЧЕРЕШОВИТЕ ВОДИ 7
НА БЪЛГАРСКАТА ТАНКА: 7
ЧЕТВЪРТО ИЗДАНИЕ - ОБЗОР 7
ПРЕМИЕРА НА „ГОЛОГАНОВ И СИЕ" НА ПРОФ. ГАТЯ СИМЕОНОВА 9
АНОНСИ 11
Х-ТИ МЕЖДУНАРОДЕН ХАЙКУ КОНКУРС „ВИШНЕВ ЦВЯТ" НА БХС 11
НАЦИОНАЛЕН КОНКУРС ЗА ХАЙКУ НА НЧ „ИНТЕРКУЛТУРА 21 век – 2006" 17
ВТОРО ИЗДАНИЕ 17
СВЕТОВНО ГОГЪОШИ 19
СТОЯНКА БОЯНОВА, ... 19
МИНКО ТАНЕВ 19
НОВИ КНИГИ 21
И В КРАЯ Е НАЧАЛОТО 21
НА МАРТИН ДИМИТРОВ 21
ИНСОМНИЯ – МЕЖДУ 22
РАНАТА И СВЕТЛИНАТА 22
ГАБРИЕЛА ЦАНЕВА 22
ОЧАКВАНИ ЗАГЛАВИЯ 24
ЧАС С АНГЕЛ 24
НА ДИМИТЪР АНАКИЕВ 24
МАГИЯТА НА ПЛАНИНИТЕ 24
ДИМИТЪР АНАКИЕВ 24

ПОЕЗИЯ 26

НЕЗАГЛЪХВАЩИ 26
ГЛАСОВЕ 26
ПОЕТИ НА XX ВЕК 26
В ПАМЕТТА НИ 29
НЕ ОСТАРЯВАЙ ЛЮБОВ 29
ЕСЕННИ СПОМЕНИ ЗА ЛЯТОТО 30
РАДА ВЪРТУНИНСКА 30
НОВА ПОЕЗИЯ 32
ПАРЧЕТА ЖИВОТ 32
АЛБЕНА ИВАНОВА 32
ВОДНО КОНЧЕ 32
АЛБЕНА ТОДОРОВА 32
ПАРАД 33
БОРЯНА БОТЕВА 33
ПИЯНИ ДУМИ 33
ВЕСЕЛИН КАСЧИЕВ 33
СЕБЕДАРЯВАМ 34
ДАРИЯ ГЕОРГИЕВА 34
ЗВЕЗДНО ПРИСТАНИЩЕ 35
ДЕСИ ЦВЕТКОВА 35
ЯНУАРИ 36
ДЕСИСЛАВА СТОЯНОВА 36
МЕЖДУ СЪМНЕНИЯ 36
И НАМЕРЕНИЯ 36
ДЖАНИНО ДАСКАЛОВ 36
ГЛЕДКА ОТ СОЛУН, 12 хайку 37
ДИМИТЪР АНАКИЕВ 37
КЕСТЕНИ 38
ЕЛЕНА 38
БОГДАНОВА-ВЛАЙКОВА 38
БЕЗСМЪРТНА НАДЕЖДА 39
ЕЛИСАВЕТА ЦВЕТКОВА 39
ПРЕЗ МАЙ 41
ИВАНКА ПОПОВА-ВЕЛЕВА 41
ПРОЩАВАМ СИ 42
ИЛИЯНА КРЪСТЕВА 42
МЪЛЧИ ВРЕМЕТО 44
КРИСТИНА ТОТЕВА 44
СТРАДАНИЕ 44
КРАСИМИР (КРИС) ИВАНОВ 44
СЪЛЗАТА НА ЩУРЕЦА 45
КЪНЧО ВЕЛИКОВ 45
ПРОСЪНИЦИ В УТРОТО 46
МАРИЯ ИЛИЕВА 46
И В КРАЯ Е НАЧАЛОТО 47
МАРТИН ДИМИТРОВ, 16 г. 47
ХАЙКУ 48
МАЯ ДАНЕВА 48
ОТДАЛЕНОСТ 49
ПЕТЯ СТОЯНОВА 49
НЕ ПИТАЙ 50
ПЛАМЕН БОЧЕВ 50
ШЕВИЦАТА НА ДУШАТА 51
ПОЛЯ ЦОЛОВА 51
РАСТЕЖ 52
РОСИЦА КОПУКОВА 52
ПРИРОДНИ 54
СТОЯН МИХАЙЛОВ 54
ЕВОЛЮЦИИ 55
ТОДОР БИЛЧЕВ 55
ПРОЛЕТНИ ПОРИВИ 57
ХРИСТИЛИЯ КУЛЕВА 57
ПРОКЛЯТИЕТО НА ПЕПЕТУДАТА 59
ЦВЕТЕЛИНА МАНОВА 59
САТИРИЧНА ПОЕЗИЯ 61
С УСМИВКА СРЕЩУ ВЯТЪРА 61
ДОБРИНА СИМОВА 61
ЛЪЖАТА ПРОДЪЛЖАВА 61
КИРИЛ НАЗЪРОВ 61

ПРОЗА 62

БЕЗ ДАВНОСТ 62
КРЪВТА НА ДРУГИТЕ 62
СИМОН ДЬО БОВОАР 62
ИНДИАНА 65
ЖОРЖ САНД 65
НОВА ПРОЗА 68
КУКУМЯВКАТА ЗОВЕ 68
ЛЮДМИЛА ДАНОВА 68
УРОК 70
ОЛГА ШУРБАНОВА 70
ДЪЛГИЯТ ЖИВОТ В КРАТКИЯ ДЕН НА ЕДНА МУХА 72
РАДА ВЪРТУНИНСКА 72
ЖИТЕЙСКИ МИНИАТЮРИ 74
ХРИСТИЛИЯ КУЛЕВА 74
САТИРИЧНА ПРОЗА 75
БЕЗ БРОНЕЖИЛЕТКА 75
МАЯ ЦЕКОВА 75
СПОРЪТ 76
МЕЖДУ РУСАЛКА И САМОДИВА 76
ПЛАНИМИР ПЕТРОВ 76

КРИТИЧЕСКИ АНАЛИЗ 77

ПРЕЗ ПОГЛЕДА НИ ... 77
ПОГЛЕДЪТ НА БЕЗСЪНИЕТО В СПЯЩИЯ СВЯТ ... 77
ЛИТЕРАТУРНА КРИТИКА ... 83
РИСУВАМ СЪС ЗАТВОРЕНИ ОЧИ ... 83
АЛЕКСАНДРА ИВОЙЛОВА ... 83
ПРОЗРЕНИЯТА ... 86
НА АЛЕКСАНДЪР ШУРБАНОВ ... 86
ОГНЯН СТАМБОЛИЕВ ... 86
КЪДЕ ЖИВЕЯТ ... 88
НАЙ-СТРАШНИТЕ ЧУДОВИЩА? ... 88
СТАНИСЛАВ МАРАШКИ ... 88
РЕВЮ НА КНИГИ ... 91
ЛЮДМИЛА ДАНОВА ... 91
ПРЕДСТАВЯ ... 91
„ЗАГЪБЕТ" НА ДОРА НОНИНСКА ... 91
ДАНИЕЛА ВИТКОВА ... 92
И „ДЪЛГИ СТИХОТВОРЕНИЯ С ВАЖНИ УМОЗАКЛЮЧЕНИЯ" ... 92
„СЕБЕДАРЯВАМ" НА ДАРИЯ ГЕОРГИЕВА ... 93
ДЕСИ ЦВЕТКОВА ... 95
МЕЖДУ МОРЕТО И НЕБЕТО ... 95
ЛИЛИЯ ЛОГОФЕТОВА – ... 96
ЖИВОТ В СТИХОВЕ И ПРОЗА ... 96
ПЕТЯ КРЪСТЕВА И НЕЙНАТА НЕЖНА ПОЕЗИЯ ... 96
ШЕВИЦАТА НА ДУШАТА, ИЗВЕЗАНА ОТ ПОЛЯ ЦОЛОВА ... 97
ЛИЛАВИЯТ ЦВЯТ В ДУШАТА И ... 98
В ПОЕЗИЯТА НА СТАНИМИРА ДАВИДОВА ... 98
ЛИЧНОСТТА И ТВОРЧЕСТВОТО НА ХРИСТИНА ХРИСТОВА ... 99

ФИЛОСОФИЯ И ОБЩЕСТВО ... 101

ПАМЕТ ... 101
СЕДЕМ ГОДИНИ БЕЗ ПРОФ. ВЛАДИМИР ТРЕНДАФИЛОВ ... 101
СТАНДАРТЪТ В ЕЗИКА ... 101
ВЛАДИМИР ТРЕНДАФИЛОВ ... 101
ЕМИЛ МИШЕЛ ЧОРАН – „ПОТАЕН И ЦИНИЧЕН МОРАЛИСТ" ... 106
ЛЮДМИЛА ГРИГОРОВА ... 106
ПЪРВИЯТ ГЕДОЦИД ... 108
ОГНЯН СТАМБОЛИЕВ ... 108
СИМОН ДЬО БОВОАР: ... 110
40 ГОДИНИ БЕЗСМЪРТИЕ ... 110
ОГНЯН СТАМБОЛИЕВ ... 110
БУРНИЯТ ЖИВОТ НА ЖОРЖ САНД ... 113
ОГНЯН СТАМБОЛИЕВ ... 113
ОТВЪД ЗАБРАВАТА: ... 116
ГАНКА НАЙДЕНОВА ... 116
ПАВЕЛ ПАВЛОВ ... 116
ПОЗИЦИЯ ... 126
РАЗПАДЪТ НА КЛИШЕТО ЗА ВЕЛИКАТА РУСКА КУЛТУРА ... 126
ОЛЕНА ПШЕНИЧНА ... 126
ФИЛОСОФИЯ ... 128
НА ИЗКУСТВОТО ... 128
ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД БЪЛГАРСКАТА ХЕРАЛДИКА ... 128
ДИМИТЪР АНАКИЕВ ... 128
НЕКАНЕН ГОСТ ... 129
В „ЕВРОПЕЙСКАТА МЕКА" ... 129
СТАНИСЛАВ МАРАШКИ ... 129

ВИЗУАЛНИ ИЗКУСТВА ... 138

ГРАНИЧНО ИЗКУСТВО ... 138
ЗАЩО? ... 138
ОТГОВОРИТЕ НА ЦОНКА ВЕЛИКОВА И ИЛИЯ ИЛИЕВ ... 138
ГАБРИЕЛА ЦАНЕВА ... 138
НАШИЯТ ИЗБОР ... 146
СЛЪНЧЕВИЯТ ВЯТЪР ... 146
НА ПЪРВОЛЕТА МАДЖАРСКА ... 146
ВЕСКО ВЕЛЕВ ... 150
„ВЪРХУ ХАРТИЯТА" ... 150
ИЗКУСТВОТО – ... 152
НЕПРЕКЪСНАТОСТ ОТВЪД ... 152
ВИДИМОТО И СЛУЧАЙНОТО ... 152
ГАБРИЕЛА ЦАНЕВА ... 152
ПАМЕТТА ... 157
НА ИЗКУСТВОТО ... 157
СТРАВИНСКИ ... 157
ЖАН КОКТО ... 157

НА ФОКУС ... 162

МАРИН ГЕОРГИЕВ ... 162
БИОГРАФИЯ ... 162
СЛОВО ЗА МАРИН ГЕОРГИЕВ ... 163
ДЬОРД АРАТО ... 163
ТВОРЧЕСТВО ... 166
ПОЕЗИЯ ... 166
ПРОЗА ... 169
ЗА ЛИЧНОСТТА ... 172
И ТВОРЧЕСТВОТО ... 172
ТРЕТИЯТ РАЗСТРЕЛ ... 172
ОГНЯН СТАМБОЛИЕВ ... 172
УНГАРСКИ ПЪТЕКИ 173
КЪМ ПОЕТА ... 173
ПЕТЕР ЙОХАС ... 173
НЯКОЙ ВИНАГИ ГЛЕДА ... 175
ЗОЛТАН ЯНОШИ ... 175
„ПРАГ", „ЗАПИСКИ НА СЛУГАТА" ... 176
ДЬОРД АРАТО ... 176
ЗА МАРИН ГЕОРГИЕВ ... 176
АНДРАШ Д. САБО ... 176
МАРИН ГЕОРГИЕВ ... 177
И „НИ БОГ, НИ ДЯВОЛ" ... 177
ЯНОШ ТАМАШИ ОРОС ... 177
БЪЛГАРСКИ НЕБОСВОД ... 180
ЛАЙОШ В. МОХАИ ... 180
БИОГРАФИЧНИ ... 181
БЕЛЕЖКИ ... 181
ТВОРЧЕСТВО ... 181
ПОЕЗИЯ ... 181
ИЗКУСТВОТО НА ПРЕВОДА ... 182
ЗА ЛИЧНОСТТА ... 187
И ТВОРЧЕСТВОТО ... 187

ГОСТУВА НИ ... 192

ГАСТРОЛ ... 192
„АКО ХАФЕЗ НАПИШЕ ХАЙКУ ЗА КАУБОИ" ЗОРНИЦА ХАРИЗАНОВА ... 192
ТВОРЧЕСКИ ... 197
АВТОПОРТРЕТ ... 197
САЛОН СЪС СТИЛ ... 197
БОЖИДАРА ЦЕКОВА ... 197
РЕПОРТАЖИ ... 200
МОРСКА ГЕОМЕТРИЯ ... 200
РАДОСВЕТА ГЮЛЕВА ... 200
ТРИМА ТВОРЦИ И ТЯХНОТО „ЗАЩОТО" ... 203
ИВАНКА ПАВЛОВА ... 203

АКЦЕНТИ

ЗА АРТ ПЛАТФОРМА gabriell-e-lit

Арт платформа gabriell-e-lit навлиза в нов етап от своето развитие – етап, в който автоматизацията се превръща в културна инфраструктура, а технологичните решения започват да работят в полза на авторите, читателите и самата медия. Новите системи за структуриране, свързване и поддържане на съдържанието осигуряват видимост, устойчивост и професионална последователност, които утвърждават списанието и издателството като модерна, динамична и дългосрочно развиваща се културна среда. Зад тази трансформация стои човешка визия – внимателна, аналитична и последователна – която превръща техническите новости в инструмент за памет, контекст и културно присъствие.

АРТ ПЛАТФОРМА gabriell-e-lit – АВТОМАТИЗАЦИЯ И КУЛТУРНА ИНФРАСТРУКТУРА

В последните месеци Арт платформа *gabriell-e-lit* премина през дълбока трансформация – тиха, методична и почти невидима за читателя, но решаваща за бъдещето на нашите медии. Зад всяка публикация, зад всяка авторска страница, зад всяка връзка между книгите, рецензите, интервютата и новините стои нова архитектура: автоматизация, която не заменя човешкия труд, а го усилва.

Тази система е резултат от дългосрочна работа – внимателно изграждане на структури, стандарти, алгоритми и устойчиви модели, които позволяват на платформата да расте без да губи своята идентичност. Тя е създадена така, че да пази редакторския почерк, да уважава авторите и да поддържа високото качество на съдържанието, което читателите очакват.

КАКВО ОЗНАЧАВА АВТОМАТИЗАЦИЯ В КОНТЕКСТА НА КУЛТУРНА МЕДИЯ?

Не е просто техника. Не е просто код. Това е културна инфраструктура; още един начин да се поддържа памет, да се създава видимост, да се осигурява достъпност и да се гарантира, че нито един автор, нито една книга, нито една публикация няма да потъне в информационния шум.

Автоматизацията, която изграждаме, включва:

статични авторски страници, които се обновяват автоматично при нови публикации;

динамични връзки между книги, рецензии, интервюта и новини, които създават мрежа от контекст;

алгоритми за нормализация на имена, които гарантират точност и избягват грешки;

структурирани SEO модели, които правят съдържанието видимо в търсачките;

автоматично генерирани навигационни елементи, които улесняват читателя;

подготовка за локални AI инструменти, които ще подпомагат редакционната работа без да я заменят.

Това е система, която расте заедно със списанието и издателството – и която ще позволи на платформата да се развива години напред.

ПОЛЗИТЕ ЗА АВТОРИТЕ

Автоматизацията не е техническа екстра. Тя е форма на уважение.

Всеки автор получава **стабилно, видимо, добре структурирано присъствие**.

Всяка нова публикация автоматично се свързва с неговите книги, биография и предишни текстове.

Това увеличава **индексацията**, **цитирането**, **откриваемостта** и **дългосрочната стойност** на творчеството му.

Авторите на издателството и списанието получават **по-силна дигитална**

идентичност, която работи за тях дори когато те не са онлайн.

ПОЛЗИТЕ ЗА ЧИТАТЕЛИТЕ

Читателят не вижда алгоритмите, но ще види резултата: по-ясни структури, по-добра последователност, по-лесна навигация, повече тематични връзки, по-бърз достъп до контекст. И, надяваме се, попълно усещане за цялост и доверие.

Това, което правим, е редакторска грижа, подсилена от новите технологии, включващи използването на изкуствен интелект – не като замяна на редактора, не като "гост редактор", а като нов, мощен инструмент в работата на редакционния екип.

ПОЛЗИТЕ ЗА ИЗДАТЕЛСТВОТО И СПИСАНИЕТО

Автоматизацията превръща gabriell-e-lit в **модерна културна медия**, която има стабилна SEO основа, увеличава органичния трафик, поддържа дългосрочна видимост, изгражда авторитет в литературната и културната екосистема и създава устойчив модел за растеж. Това е инвестиция в бъдещето, не само технологично, но и културно.

ЛИЦЕТО ЗАД СИСТЕМАТА

Всяка автоматизация има лице. В случая, това е редакционният екип, който стои в основата на системата gabriell-e-lit; а архитектът на структурите, човекът, който държи нишките е д-р Габриела Цанева. Човекът, който превръща техническите процеси в културна стратегия и пази човешкия тон, докато изгражда машинната логика – за да превърне хаоса на ежедневните публикации в подредена, устойчива система. Защото, отново подчертаваме, технологията е инструмент, но визията – това е човешка работа.

НАКЪДЕ ПРОДЪЛЖАВАМЕ

Следващият етап е интеграцията на локални AI инструменти, които ще подпомагат класификация, нормализация, автоматично генериране на структурни елементи, поддръжка на авторски страници и бъдещи тематични колекции.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Ние сме в началото на нова фаза; фаза, в която превръщаме Арт платформа gabriell-e-lit не просто в сайт и сбор на медии, а в платформа, която съчетава култура, технология, редакторска архитектура и визия.

В този нов етап автоматизацията се превръща от техническо удобство в стратегически избор, който позволява устойчива, видима и професионално структурирана културна среда.

Тя позволява на gabriell-e-lit да бъде едновременно медия, архив, платформа и живо пространство за автори, читатели и изследователи.

Технологията поддържа ритъма; човешката визия задава посоката.

И точно в тази симбиоза между редакторска интуиция и интелигентна инфраструктура се ражда новото лице на платформата, по-ясно, по-разпознаваемо, по-силно и устойчиво от всякога.

Защото медията става жив организъм само когато има хора, които я четат, чувстват и споделят. Винаги сме подчертавали, че авторите изграждат лицето на списанието и издателството, но читателите му дават живот; без тях всяка медия е само структура, архив без мисъл и смисъл.

Именно чрез читателите се превръща в общност и памет, за които си струва да работим и създаваме.

Нека завършим с тази кратка мисъл, която синтезира идеята, усилията и целта на това, което правим: "Медиите са мостове, които строим заедно."

ЗА ИЗДАТЕЛСТВОТО

ЧЕРЕШОВИТЕ ВОДИ НА БЪЛГАРСКАТА ТАНКА: ЧЕТВЪРТО ИЗДАНИЕ - ОБЗОР

По-масово участие, нови гласове, млади автори и един индиец, който ни напомни защо танка е световна форма

Конкурсът *„Черешовите води на българската танка"* през 2026 година се оказа най-мащабното издание досега. Ако в предишните години участниците бяха между 20 и 30, то тази година получихме творби от 53-ма поети – доказателство, че интересът към кратките източни форми расте, а танката постепенно заема своето място в българската литературна култура.

Това издание донесе не само повече участници, но и повече разнообразие: новите автори, със своите нови теми и чувствителност, постоянните участници – със своите нови експерименти и търсения, всички те – със силни теми и високо качество.

Сред участниците има и една изненада, която заслужава специално внимание.

Защо в национален конкурс участва автор от Индия?

Да, сред авторите, които тази година журираме има и един чуждестранен поет – индиец, който изпрати своя танка проза и две танки. И – да, това не е грешка, нито нарушение на регламента. Конкурсът е национален, защото цели да популяризира сред българските автори и читатели една кратка източна поетична форма, а думата "национален" не бива да се тълкува като дума-граница за участниците, а като дума, която подчертава значението на танка поезията за българската национална литература. Конкурсът е „национален" мисия, която цели да разшири границите на българската национална литературна традиция, като направи танка част от нашия литературен език и нашата култура.

Да, танка е японска форма, но тя се пише по целия свят. Затова думата „национален" в нашия конкурс означава, че конкурсът е организиран в България; че е насочен към българската литературна среда; че цели да развива българската танка. Но не означава ограничение за участие. Това неограничаване за участие в националните граници подсказваме още с първото издание на конкурса, като поканихме в журито чуждестранен участник – сръбския хайку поет Драган Й. Ристич /2023 г., 2025 г./. Със следващите издания превърнахме в традиция участието на чуждестранни журиращи – включиха поетите Владан Лалович /2024 г./ от Черна гора и Христо Петрески от Република Северна Македония /2026 г./

И точно затова индийският участник е напълно естествено присъствие – и вероятно ще получи първата награда за танка проза, защото творбата му е силна, оригинална и напълно отговаря на духа на жанра.

Младите автори – сърцето на конкурса

Тази година конкурсът привлече необичайно голям брой млади творци – ученици от различни градове, училища и литературни клубове. Техните участия са особено ценни, защото показват, че танката може да бъде разбрана, усетена и написана от новото поколение.

Божидар Руменов Ангелов, 5 „а" клас ОУ „Св. Св. Кирил и Методий", Мездра, Ръководител: Цветослава Антониева Ангелова

Цветомир Красимиров Иванов, 5 „а" клас ОУ „Св. Св. Кирил и Методий", Мездра, Ръководител: Цветослава Антониева Ангелова

Велина Здравкова Ганева, 16 г., 9 клас СУ „Максим Райкович", Дряново, Ръководител: Ралица Росева

Елинор Марио Антониева, 16 г., 10 „а" клас СУ „Васил Кънчов", Враца

Любена Марио Антониева, 16 г., 10 „а" клас СУ „Васил Кънчов", Враца

Хаджер Хюсеин Мустафа, 10 клас СУ „Елин Пелин", с. Руен, обл. Бургас, Ръководител: Теодора Тодорова

Антоний Илиев Антониев, 11 клас НЧ „Добри Войников-1856" – Шумен, ЛК „Български език и творчество" Ръководител: Павлинка Марева

Десислава Даниелова Кехайова, 17 г., 11 клас

Ерика Чавдарова Гигова, 18 г., Свищов

Ивет Петрова Атанасова, 18 г., 12 клас, Силистра

Тези млади хора донесоха в конкурса своята свежест, смелост, образност, нова гледна точка и нови подходи към танката. Някои от тях участваха самостоятелно, други – чрез своите литературни ръководители, които заслужават благодарност за насърчаването и подкрепата.

Постоянните участници и новите гласове

Конкурсът има своята традиция и своите постоянни участници – автори, които всяка година изпращат произведения в конкурсните категории, като развиват и обогатяват стила си, експериментират и поддържат високо ниво на литературно качество. Тази година към тях се присъединиха и много нови автори със своя оригинален глас, интересни теми и жанрови експерименти – някои от тях останаха при обичайната силна поетична образност, без да усетят и докоснат спецификата на танка, но други представиха искински овладени образци на новия за тях жанр, който изисква доза формализъм, дисциплина и изострена чувствителност. С увереност мога да кажа, че сред творбите в настоящото издание на "Черешовите води на българската танка" нямаше слаби като литература произведения – всеки представен ред е качествена поезия, искрена, красива, лична, с уважение към формата – качества, които са не по-малко важни от техническата прецизност и философска рамка.

Защо този конкурс е важен

„Черешовите води на българската танка" не е просто литературно състезание. Той е пространство, в което българските автори се учат да пишат кратки източни форми, а читателите откриват нови поетични хоризонти. С настоящото издание конкурсът показа, че е интересен и за младите творци, които намират в него първите си стъпки в поезията, но той е важен и с това, че дава възможност на традицията да се срещне с експеримента, а на българската литература – още една врата, с която да се отвари към света.

И тази година конкурсът показа, че танката е жива, силна, актуална и обичана поетична форма, която има своето място на българската литературна сцена.

И тази година сп. *„Картини с думи и багри"*, като издание на издателство gabriell-e-lit, но и като медия, която подкрепя развитието и разпространението на кратките източни форми, ще публикува творбите на всички участници в конкурса *„Черешовите води на българската танка"*. Това е наша устойчива традиция и важна част от философията на конкурса: всеки автор да получи своето литературно признание, а читателите да имат възможност да видят целия спектър от гласове, теми и подходи.

Публикуването на всички текстове е и жест на пълна прозрачност при журирането. Танка поезията, както всяка поезия, е материя, която въздейства на чувствата, въображението и вътрешния свят, а това означава, че дори при най-голямо желание за обективност, оценяването остава в зоната на субективното. Няма метър и хронометър за изкуството. И затова е важно читателите да видят и почувстват всичко.

От 1 юли започваме да публикуваме творбите на авторите по азбучен ред: първо на тези, които участват и в трите раздела на конкурса, след това и творбите на участвалите само в един или два от разделите, групирани по двама, така че всеки да има своята сцена. Ще обявим резултатите с коментар на Димитър Анакиев и ще публикуваме разширена обзорна статия, в която ще се спрем на представянето на всеки автор.

Благодарим на всички 53 участници – на младите, на постоянните, на новите, на смелите, на експериментаторите и на онзи индиец, който ни напомни, че поезията няма граници.

И нека черешовите води продължават да текат през българската танка.

ПРЕМИЕРА НА „ГОЛОГАНОВ И СИЕ" НА ПРОФ. ГАТЯ СИМЕОНОВА

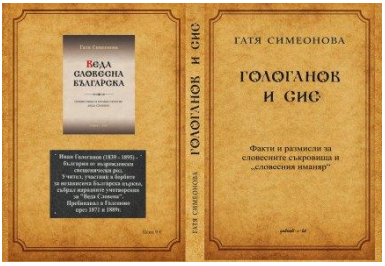
На 9 юни 2026 г. в зала „Зимна градина" на Института за етнология и фолклористика с Етнографски музей – БАН се състоя премиерата на най-новото изследване на проф. д.и.н. Гатя Симеонова – *„Гологанов и сие: Факти и размисли за словесните съкровища и словесния иманяр"*, издадена от *издателство gabriell-e-lit*. Книгата бе представена от проф. Владимир Пенчев (автор, който също има научен интерес към темата, а негова монография е цитирана в труда на проф. Симеонова). Събитието премина в атмосфера на уважение, приятелство и вдъхновяваща научна дискусия, съчетавайки празничност и сериозност – характерен знак за срещите между поколенията в българската хуманитаристика.

Книгата предлага задълбочен и оригинален прочит на една от най-дискутираните теми в българската културна история – произхода на *„Веда словена"*, ролята на Иван Гологанов и мястото на този забележителен паметник в научната традиция. Въз основа на богат архивен материал, кореспонденция и критичен анализ проф. Симеонова реконструира контекста на създаването и събирането на песните, поставяйки във фокус механизмите на доверие, памет и предаване на знанието в родопската помашка общност.

Сред присъстващите бяха учени от различни институти на БАН, представители на академичната общност и издателството. Събитието се превърна в приятелска среща между поколения изследователи, в която личеше уважението към дългогодишния труд на проф. Симеонова и интересът към нейните нови идеи. В знак на признателност тя получи поздравителен адрес от колегията на ИЕФЕМ – БАН, подписан от доц. д-р Мила Маева, в който се подчертава нейният траен принос към развитието на българската етнология и съхраняването на културната памет.

Снимки: източник – Институт за етнология и фолклористика с Етнографски музей – БАН, издателство gabriell-e-lit

Особено вълнуващ момент бе разговорът за методологията на изследването и за мястото на *„Веда словена"* в съвременната фолклористика – дискусия, преминала с уважение, любопитство и чувство за празник. Проф. Симеонова сподели свои размисли и в интервю за Българското национално радио, в предаването на Таня

Любенова по програма „Христо Ботев": Чуйте интервюто тук

Подробна рецензия на книгата можете да прочетете в бр. 1/2026 на списание *„Картини с думи и багри"*, където изследването е разгледано в по-широк културен и научен контекст.

Издателство gabriell-e-lit продължава своята мисия да подкрепя научната и културната памет, да създава пространство за диалог между поколенията и да съхранява живата връзка между миналото и бъдещето. Премиерата на *„Гологанов и сие"* е поредният пример за тази философия – среща между опита и младостта, между традицията и новите прочити, между паметта и откритието, защото, без съмнение, книгата на проф. Гатя Симеонова е научен труд, но и духовен жест към българската култура, към нейните дълбоки корени и изворите на знание за тях, към нейните вдъхновени изследователи и към онези, които вярват, че знанието е форма на любов и памет. Като издателство, което работи на границата между традицията и съвременността, между исконните човешки ценности и порива към свобода, към разкрепостяване на отношения и пътища на търсене и съзидание, gabriell-e-lit продължава да подкрепя автори, изследователи и творци, чиито книги изграждат мост между поколенията и имат визия за бъдещето – поглед от миналото към онова, което градим, за да стигнем отвъд себе си, от паметта към знанието и разбирането за липсите на познание, от личното към общностното.

Представянето на книгата на проф. Гатя Симеонова е още едно свидетелство за тази мисия: че културата живее там, където има диалог, уважение и споделена отговорност към наследството ни и завета ни.

Редакционна статия

ЗНАК НА УВАЖЕНИЕ И ПРИЗНАТЕЛНОСТ

Поздравителен адрес от колегията на Института за етнология и фолклористика с Етнографски музей – БАН до проф. д.и.н. Гатя Симеонова

„Използваме този хубав повод, за да изразим своята искрена признателност към Вашия живот, посветен на науката, духовността и съхраняването на културната памет. През последния половин век Вие имате значим и траен принос за развитието на българската етнология. Вашият професионален път – изпълнен с предизвикателства, труд, последователност и отдаденост – е вдъхновявал и продължава да вдъхновява поколения етнолози.

ДО ПРОФ. Д.И.Н. ГАТЯ СИМЕОНОВА

ПОЗДРАВИТЕЛЕН АДРЕС

Използваме този хубав повод, за да изразим своята искрена признателност към Вашия живот, посветен на науката, духовността и съхраняването на културната памет.

През последния половин век Вие имате значим и траен принос за развитието на българската етнология. Вашият професионален път – изпълнен с предизвикателства, труд, последователност и отдаденост – е вдъхновявал и продължава да вдъхновява поколения етнолози. Многобройните Ви монографии, студии и теренни изследвания са безспорен принос към българската хуманитаристика. Сред научните полета, които Вие развивате и обогатявате, са градската култура, празничността, културните институции, духовните водачи и историята на етнологичното знание.

Особено впечатляваща е Вашата преданост към теренната работа, архивите и изворите – онази здрава основа, върху която се изгражда трайното научно познание. Съзнанието за стойността на документалния извор и необходимостта от съхраняването на всяко сведение е белег на професионално отношение от най-висок ранг. Благодарение на Вашите усилие ние и бъдещите поколения разполагаме с безценни документални материали и с образци на задълбочени научни изследвания.

Благодарение на Вашата инициатива и далновидност в ИЕФЕМ – БАН бяха създадени устойчиви форми за съхранение на научната памет, за отдаване на заслужено признание на изследователите преди нас и за поддържане на приемствеността между поколенията.

За нас Вие сте не само изтъкнат учен, но и личност с рядка интелектуална щедрост, благородство и чувство за отговорност. Вие сте вдъхновяващ пример за всеотдаен към изследователската работа, за почтеност в науката и за вярност към професионалните принципи. Нравствен приоритет за нас остава Вашето разбиране за науката като призвание и служение - служение, което изисква уважение към предходниците, към всеки човек, който е притеглен самоотдаване и себеотдаване.

Вие показвате, че за изследователя откриването, за търсещия дух и за истинския отдаденият на познанието човек няма отдих. Благодарим Ви, че продължавате да ни обогатявате с Вашите прочувания, с Вашата компетентност, добронамереност и мъдрост.

Пожелаваме Ви крепко здраве, спокойствие, пестеливо творческо вдъхновение и дълбоко удовлетворение от извършения акт.

С уважение, признателност и пожелание за многа лета!

16.04.2026 г.
гр. Софи

От името на колегията на ИЕФЕМ – БАН,
доц. д-р Мила Маева

Особено впечатляваща е Вашата преданост към теренната работа, архивите и изворите – онази здрава основа, върху която се изгражда трайното научно познание. Съзнанието за стойността на документалния извор и необходимостта от съхраняването на всяко сведение е белег на професионално отношение от най-висок ранг. Благодарение на Вашите усилие ние и бъдещите поколения разполагаме с безценни документални материали и с образци на задълбочени научни изследвания.

Благодарение на Вашата инициатива и далновидност в ИЕФЕМ – БАН бяха създадени устойчиви форми за съхраняване на научната памет, за отдаване на заслужено признание на изследователите преди нас и за поддържане на приемствеността между поколенията.

За нас Вие сте не само изтъкнат учен, но и личност с рядка интелектуална щедрост, благородство и чувство за отговорност. Вие сте вдъхновяващ пример за всеотдайност към изследователската работа, за почтеност в науката и за вярност към професионалните принципи. Нравствен ориентир за нас остава Вашето разбиране за науката като призвание и служение – служение, което изисква уважение към предходниците, към всеки човек, както и критично самовглеждане и себепознание.

Вие показвате, че за изследователя откривателят, за търсещия дух и за истински отдадения на науката човек няма възраст. Благодарим Ви, че продължавате да ни обогатявате с Вашите проучвания, с Вашата компетентност, добронамереност и мъдрост.

Пожелаваме Ви крепко здраве, спокойствие, нестихващо творческо вдъхновение и дълбоко удовлетворение от извървения път"

От името на колегията на ИЕФЕМ – БАН
доц. д-р Мила Маева
16.04.2026 г., гр. София

АНОНСИ

Х-ТИ МЕЖДУНАРОДЕН ХАЙКУ КОНКУРС „ВИШНЕВ ЦВЯТ" НА БХС

Десетото юбилейно издание на Международния хайку конкурс „Вишнев цвят" на Българския хайку съюз затвърждава своя престиж като едно от най-значимите събития в българската и международната хайку общност.

Списанието отразява резултатите от този конкурс още от своето създаване, като част от трайното партньорство с БХС и общата ни мисия да подкрепяме развитието на съвременното хайку. И тази година отличените творби впечатляват с чистота на образа, прецизност на детайла и онзи мигновен поетичен проблясък, който превръща кратката форма в дълбоко преживяване.

Представяме резултатите от българската и международната секция – още едно доказателство за силата на хайку да свързва култури, сезони и човешки истории чрез единствен миг на съзерцание.

БЪЛГАРСКА СЕКЦИЯ

Благодарим на всички български поети за участието им в десетото юбилейно издание на Международния хайку конкурс „Вишнев цвят" на БХС, част от програмата на фестивала на цъфналите вишни „Ханами" в Южния парк в София, организиран от Клуб приятели на Япония в България с подкрепата на Посолството на Япония. След като прочете и разгледа над 201 хайку, изпратени от 71 български автори, жури в състав: Елисавета Шапкарева, Людмила Христова и Стоянка Боянова, присъди следните награди и отличия в секцията на български език:

ПЪРВА НАГРАДА

Станка Бонева – гр. Варна

цъфнали вишни
чаят от глухарчета
днес не ми горчи

ВТОРА НАГРАДА

Димитър Танев – гр. София

пуст казармен двор
вятърът прегъва
цъфналата вишна

ТРЕТА НАГРАДА

Христина Панджаридис – с. Гара Елин Пелин

изсъхнал вишнев цвят
не посмях да те целуна
на раздяла

НАГРАДА ЗА ЦЯЛОСТНО ПРЕДСТАВЯНЕ

Виктория Маринова – гр. Плевен

след мама…
под старата вишна
цъфтят издънки

бяла пролет
обилен сняг и цъфтеж
на вишната

японска вишна
избелява розовият цвят
на стария гоблен

ОТЛИЧИЯ:

Александър Десимиров Арнаудов – гр. София

бели череши
на нощното шкафче
последната снимка от баба

Кристина Тодорова – гр. София

цъфнали вишни
пътеките напред и назад
посипани с цвят

Николай Пенчев – гр. София

бързам и бързам
да дойда при теб
цъфнал вишенв цвят

Петър Пламенов – гр. София

започва с цвета
но свършва с плода на вишните
пролетта

Планимир Петров – гр. Варна

Цвят и тишина – ние сме само дъх между два свята

Поздравления за всички наградени и отличени участници!

МЕЖДУНАРОДНА СЕКЦИЯ

Results of the Tenth International Haiku Contest "Cherry Blossoms" 2026 – English Language Section

След като разгледа 394 хайку, изпратени от 134 поети в юбилейното десето издание на конкурса, жури в състав: Зорница Харизанова, Весислава Савова и Антоанета Николова, присъди следните награди и отличия:

After reviewing 394 haiku submitted to the Tenth jubilee edition of the Contest by 134 poets, Panel of judges consisting of Zornitza Harizanova, Vessislava Savova and Antoaneta Nikolova awarded the following prizes and honorable mentions:

ПЪРВА НАГРАДА – 2 бр.
TWO FIRST PRIZES

Санджана Зоринц – гр. Беловар, Хърватия
Sanjana Zorinc – Bjelovar, Croatia

cherry blossoms –
the wind reveals
blue, blue sky

вишневи цветчета –
вятърът разкрива
синьо, синьо небе

Cezar Ciobica – Botoșani, Romania
Чезар Чобика – гр. Ботошани, Румъния

back from the war…
touching first
the cherry blossoms

завръщайки се от войната
докосвам първо
вишневите цветове

ВТОРА НАГРАДА – 2 бр.
TWO SECOND PRIZES

Kaiser Kahn – Darmstadt, Germany
Кайзер Кан – Дармщат, Германия

camouflage
over the tin soldiers
cherry tree petals

камуфлаж
върху оловните войници
вишневи цветчета

Cristina Pietraru – Romania
Кристина Пиетрару – Румъния

cherry blossom rain
once upon a time there was
no war around

дъжд от вишнев цвят
едно време нямаше
война наблизо

ТРЕТА НАГРАДА – 2 бр.
TWO THIRD PRIZES

Ashoka Weerakkody – Colombo, Sri Lanka
Ашока Веракоди – Коломбо, Шри Ланка

my Zen garden
tropical cherry blossoms
off-season again

моята дзен градина
тропическата вишня цъфти
пак извън сезона

Alan Summers – England, UK
Алън Съмърс – Англия, Великобритания

the tickle
becomes a smile
cherry blossom

гъделичакането
се превръща в усмивка
вишнев цвят

НАГРАДИ ЗА ЦЯЛОСТНО ПРЕДСТАВЯНЕ – 2 бр.
TWO AWARDS FOR OVERALL PERFORMANCE

Vasile Moldovan – Bucharest, ROMANIA
Василе Молдован – Букурещ, Румъния

waves of perfume
on the banks of the Danube –
cherry trees in bloom

вълни от парфюм
по бреговете на Дунав –
разцъфнали вишни

*

absorbed by
the cherry blossom – a bee
hesitates to go out

погълната от
вишневия цвят – една пчела
се колебае дали да излезе

*

the lighthouse
in the green forest –
a cherry tree in bloom

фарът
в зелената гора –
разцъфнала вишна

Nalini Shetty – Mumbai, India
Налини Шети – Мумбай, Индия

cherry blossoms
the paperboy's bag
a little heavier

вишневи цветчета
чантата на вестникарчето
малко по-тежка

*

morning train –
a petal rides with me
three stations

сутрешен влак –
цветче пътува с мен
три гари

*

after the rain
blossoms gathered
along the curb

след дъжда
цветове
скупчени покрай бордюра

ОТЛИЧИЯ – 21 броя
21 HONORABLE MENTIONS

Jacek Margolak – Kielce, Poland
Яцек Марголак – Келце, Полша

pink dawn
the river carrying
one petal farther

розова зора
реката отнася
цветче по-далеч

Jackie Chou – California, United States
Джаки Чоу – Калифорния, САЩ

blending in
with the cherry blossoms
my first ruffle dress

слива се
с вишневите цветове
първата ми рокля на волани

Jagajit Salam – Manipur, India
Джагаджит Салам – Манипур, Индия

child's art
on the floor –
fallen petals

детска рисунка
на пода –
паднали цветчета

Roberta Beach Jacobson – Indianola, USA
Робърта Бийч Джейкъбсън – Индианола, САЩ

joining
our moonlight dance
cherry blossoms

присъединяват се
към танца ни на лунна светлина
вишневи цветчета

Sandip Chauhan – Virginia, USA
Сандип Чаухан – Вирджиния, САЩ

cherry blossoms —
the old dog's muzzle
whiter this year

вишневи цветове –
муцуната на старото куче
по-бяла тази година

Steliana Voicu – Ploiesti city, Romania
Стелиана Войку – град Плоещ, Румъния

a little girl laughs…
one blossom and another one
in the cherry sky

малко момиченце се смее…
един цвят и още един
във вишневото небе

Capotă Daniela Lăcrămioara – România
Капота Даниела Лъкримиоара – Румъния

buzz of bees –
among the cherry branches
the sun has blossomed

жужене на пчели –
сред вишневите клони
слънцето е разцъфнало

Mariola Grabowska – Warsaw, Poland
Мариола Грабовска – Варшава, Полша

cherry orchard
three sisters try on
wedding veil

черешова градина
три сестри пробват
сватбен воал

Katherine E Winnick – Brighton, UK
Катрин Е. Уиник – Брайтън, Великобритания

cherry blossoms across my chest rising
вишневи цветчета върху гърдите ми надигат се

John Pappas – MA, USA
Джон Папас – Масачузетс, САЩ

spring squall —
the cherry petals
that choose me

пролетна буря
вишневите листенца
които ме избраха

Subhashini Jayatilake – Australia
Субашини Джаятилаке – Австралия

two sparrows perch
in a sakura tree
a spring affair

две врабчета кацат
върху сакура
пролетна авантюра

D. V. Rozic, Croatia – Ivanic-Grad, Croatia
Д. В. Розич, Хърватия – Иванич-Град, Хърватия

without internet –
gazing at my neighbor's
sakura

без интернет –
взирам се в сакурата
на съседа си

Gordana Vlašić – Croatia
Гордана Влашич – Хърватия

petals in a swirl –
only a bee
touches me

вихър от цветчета
само една пчела
ме докосва

Vandana Parashar – Panchkula, India
Вандана Парашар – Панчкула, Индия

leaving flowers
on the grave that no one visits
cherry tree
.
оставя цветчета
на гроба, който никой не посещава
вишнево дърво

Aljoša Vuković – Croatia
Альоша Вукович – Хърватия

modern times –
how I crave for a worm
in a cherry fruit

модерни времена
как жадувам за червей
в плода на черешата

Elisa Theriana – Indonesia
Елиза Териана – Индонезия

cherry rain
the little girl waits and waits
for her weekend daddy

дъжд от вишнев цвят
малкото момиченце чака ли чака
своя неделен татко

Elisa Theriana – Indonesia
Елиза Териана – Индонезия

cherry blossoms
his callous hand
holding mine

вишнев цвят
безчувствената му ръка
държи моята

Julie Bloss Kelsey – Maryland, USA
Джули Блос Келси – Мериленд, САЩ

tiny pink boats
drop into the lake…
cherry petals

малки розови лодки
падат в езерото…
черешови листенца

Susan Burch – MD, USA
Сюзан Бърч – Мериленд, САЩ

what more
could I ask for —
cherry blossoms

какво повече
бих могъл да поискам –
вишневи цветове

Henryk Czempiel – Poland
Хенрик Чемпел – Полша

spring offensive
tanks
in cherry petals

пролетна офанзива
танковете
във вишневи листенца

Robert Kania – Poland
Роберт Каня – Полша

too late –
cherry blossoms
on the ground

твърде късно –
вишневите цветчета
са на земята

Всички наградени и отличени автори на хайку ще получат сертификати по електронен път през месец юни.

All awarded and honored authors of haiku will receive certificates by email in June.

Превод на български:
Зорница Харизанова
Translated into Bulgarian
by Zornitza Harizanova

Материала подготви
Зорница Харизанова

НАЦИОНАЛЕН КОНКУРС ЗА ХАЙКУ НА НЧ „ИНТЕРКУЛТУРА 21 век – 2006"

ВТОРО ИЗДАНИЕ

РЕДАКЦИОНЕН КОМЕНТАР

Вторият национален хайку конкурс на НЧ „Интеркултура 21 век" се утвърждава като значимо културно събитие и важна стъпка в развитието на хайку жанра в България. Участието на повече автори, високото ниво на творбите и задълбоченият анализ на журито показват, че конкурсът вече заема свое място в литературния календар.

Списание „Картини с думи и багри" е естествен партньор на инициативата – не само чрез медийното представяне, но и чрез участието на свои редактори в журито.

В представения анализ председателят на журито Димитър Анакиев очертава силните страни на наградените хайку и подчертава богатството на съвременното българско хайку, което тази година впечатлява с изключително равни и високи резултати.

РЕЗУЛТАТИ И КОМЕНТАР НА ДИМИТЪР АНАКИЕВ

Вторият хайку конкурс на читалището „Интеркултура 21 век-2006" донесе голямо увеличение на броя на участниците (120%) и изключително качество на стихотворенията – нямаше слабо място, качеството на участниците и стихотворенията беше много еднакво.

Журито в състав д-р Габриела Цанева, Минко Танев и Димитър Анакиев имаше трудна, но приятна задача да избере най-добрите стихотворения. Нашият метод на работа вече е стандартен, вярвам, че го знаете добре: всеки съдия избира 7 хайку и ги оценява от 10 до 4, след което точките се сумират.

Първите две хайку получиха точки и от трите селектори, докато хайку, класирано на трето място, получи точки от двама селектори, но за различни стихове от един и същ автор, което според мен му даде предимство пред автор, класиран на четвърто място, за когото беше гласувано от един съдия с максималния брой точки.

Следва преглед на наградените и отличени стихотворения с кратко обяснение на хайку:

НАГРАДИ

1. Радосвета Гюлева (27 точки)

Мъгливо утро.
Дърветата се връщат
едно по едно.

2. Павлина Петкова (21 т.)

камъче в дланта
пази спомени
от пресъхнала река

3. Боряна Ботева (9 + 9 т.)

вишнев цвят
поканата за танц нито приета
нито отхвърлена
.
замръзнало езеро
тънкият лед
по между ни

ОТЛИЧИЯ

4.

цъфнала лайка
оттук до хълма
изпращам слънцето

Станка Бонева (10 т.)

5-6.

бяло облаче
и то потъна
в шума на войната

Мария Дерменджиева (8 т.)

с оскубани криле
пронизаната птица –
стрела пак лети

Мария Димитрова (8 т.)

7-8.

Полъх надежда.
Споделям го с вятъра
и дърветата.

Кирил Желязков (7 т.)

Първият сняг и
последният детски смях
спират времето.

Николай Петров (7 т.)

Печелившият хайку представя будисткия възглед за живота: илюзия, която за нас е реалност. Виждаме, че животът, освободен от рационален анализ, е много поетичен и затова доминира олицетворението на оживяващите дървета.

Второто хайку е сложна алегория, доминирана от символика: камъкът символизира реката (речното корито), а реката символизира любовта.

На трето място са два изповедални хайку, изречени чрез отъждествяването на поета с природата.

Четвъртото хайку има ритуален характер, който възражда древни български обреди – ценност от особен вид.

И двете хайку на места 5 и 6 установяват връзка със „света на болката и страданието" (Иса Кобаяши) по поетичен и експресивен начин.

В хайку номер седем поетът предава и споделя своята надежда с природния свят около него, което едновременно разкрива будисткия мироглед за единството на всички неща в този свят и дълбоката му връзка с природата.

Хайку, което е отвъд аналитичното отношение към света и предпочита пряко отношение със света, обикновено не използва точни класификации (например, хайку поет никога не казва „девет овце в поле", а почти винаги казва „няколко овце в поле", т.е. предпочита отношението „не-ум"), но в хайку номер осем виждаме много точни изрази, с които авторът обгръща света на своето щастие, което от своя страна ни учи за недогматичната природа на поезията.

Вторият хайку конкурс на читалището „Интеркултура 21 век-2006" позволи на българските хайку поети да демонстрират изключителното поетично и идейно богатство на българското хайку. Поздравявам организаторите за това и им пожелавам да продължат с този важен конкурс, защото приемствеността в културата е необикновено важна. Можете да прочетете по-подробен преглед на конкурса и допълнителни оценки в списание „Картини с думи и багри".

с. Грознатовци, 25.05.2026

Димитър Анакиев

СВЕТОВНО ГОГЪОШИ

СТОЯНКА БОЯНОВА, МИНКО ТАНЕВ

ПОЕЗИЯ ОТВЪД ХОРИЗОНТА

Произход, развитие и съвременни практики

Според Таро Айзу гогьоши (Gogyoshi) (五行詩) е японско стихотворение от пет реда, със заглавие. Традиционната форма е със специфичен брой срички за всеки стих, обнародвана от японския поет Tekkan Yosano/ Текан Йосано през 1910 година.

След 2000-та година някои поети започват да пишат модерно гогьоши – без сричкови ограничения, специфични прекъсвания на редове и това се счита за най-свободната японска поетична форма.

През 2018 г. Taro Aizu /Таро Аизу, популяризира поезията „World Gogyoshi" световно гогьоши, разглеждайки я като симбиоза от японското Gogyoshi (петредово стихотворение със заглавие) и английския Pentastich (последователност от петредови строфи). Разглежда се като съвременен наследник на класическите вака и танка.

Таро Аизу организира групи на световно гогьоши по всички континенти: World Gogyoshi Europe; World Gogyoshi Asia; World Gogyoshi Africa; World Gogyoshi UK; World Gogyoshi America; World Gogyoshi Oceania; World Gogyoshi Indonesia; World Gogyoshi Earther; Weecly World Gogyoshi. Селекционира, редактира и публикува шест антологии на световното гогьоши, посветени на различни теми: на майката и бащата, семейството, земята, любовта към природата, мира, родния град.

Седем правила на световното гогьоши:

Основава се на японското гогьоши (стихотворение от пет реда със заглавие) и английското петстишие .

Заглавието е написано с главни букви.

Състои се от пет реда.

Всеки ред е възможно най-кратък.

Пише се на английски и на майчиния език. Всеки ред започва с главна буква.

Цел – световно приятелство.

Стоянка Боянова и Минко Танев участват и в седемте световни антологии. Избрани са за участие и в осмата. Гогьоши на Стоянка Боянова от втората антология е със сребърна награда от 136 автори. Гогьоши на Минко Танев е модел на четвъртата антология. През 2023 година е издадена книга със заглавие: „The Guideline for World Gogyoshi? The Guideline for World Gogyoshi" (Какво е световно гогьоши? Ръководство за световно гогьоши)", Independently published (August 4, 2023), ISBN-13 : 979-8854965378, и се разпространява чрез Amazon. В нея Таро Аизу е подбрал добри примери от цял свят. Той посочва гогьоши на Стоянка Боянова и на Минко Танев.

Гогьоши-рен е японско литературно произведение – последователност от гогьоши, поредица от петредови стихотворения, с едно заглавие. Можем да напишем дълго стихотворение, използвайки едно гогьоши като строфа. Таро Аизу показва 18 хубави примери на Gogyoshi-ren от цял свят. Сред тях са произведения на Стоянка Боянова и на Минко Танев.

ГОГЪОШИ

Стоянка Боянова

СЕМЕЙСТВО

От изток на запад
дъга над планините.
Свидното ми семейство:
Едни – на земята, други – в небесата,
Аз – между световете.

Минко Танев

РЕТРОСПЕКЦИЯ – 1974

велосипеден звън
задъхани стрелки
отмерват вечността
полита с хоризонта
силуетът на баща ми

ГОГЪОШИ РЕН

Минко Танев

ПРОЛЕТНИ ПРИКАЗКИ

Звезден ритъм ме изпълва
Бяла светлина
Пулсът на вселената
Извисява всяко стръкче
Наднича слънчев лъч през облак

*

Пчела опрашва
Цъфналия здравец.
Благоуханен аромат
На мед се носи
В сезоните на моята възхита

*

В танца на живота
Цветовете се възраждат
Бог ми помага със законите на красотата
Хиляди слънца туптят
Сякаш сме отново сътворени

Стоянка Боянова

МИСТИЧНА ВЕЧЕР

*

Детелина в ливадите
Стъпките на мама
Се отдалечават
Пъстри пеперуди
Чезнат в зеленината

*

Път през долината
Тръгнах с моя татко
Връщам се сама
В огледалото за бръснене –
Плачещите ми очи

*

Лято без мама
Дворът прелива
С нейните цветя
Ветрове разпръскват
Моите близки

*

Нощна молитва
Свързвам се с близките отвъд
В сънищата
Невидимите щом пристигнат
Звънецът звъни

*

Флейтата на баща ми
Оттатък хълма
Две светулки в нощта
На прозореца светят
Поздрав от мама и татко

Днес гогьоши е глобално явление, обединяващо яснотата, емоционалния резонанс и междукултурния диалог. Неговата петредова форма съчетава дисциплина и свобода, помага на поетите да противопоставят личната памет на колективната история и да свържат местното с глобалното. Кратката структура побира богатия опит и свързва културите.

Използвана литература:

Aizu, Taro. What's World Gogyoshi? The Guideline for World Gogyoshi. Independently published, 2023. ISBN 979-8854965378.

Aizu, Taro. „Предговори към антологиите на World Gogyoshi". В различни издания, 2018–2025.

Aizu, Taro. „Представяне на световно гогьоши" (превод: Vo Thi Nhu Mai). Публикация във Facebook, 13 февруари 2026 г.

НОВИ КНИГИ

И В КРАЯ Е НАЧАЛОТО НА МАРТИН ДИМИТРОВ

Искрено се зарадвах, когато Кирил Назъров представи в издателството ръкописа на дебютната стихосбирка на 15-годишния Мартин Димитров, ученик в НМУ „Любомир Пипков" в София. Всяка първа стъпка в литературата е вълнуваща, особено когато е направена от толкова млад човек. Щастливи сме, че осъществихме изданието за 16 рожден ден на автора – от 9 април книжката вече е в ръцете на читателите.

Стихосбирката *„И в края е началото"* е книга на търсенето – търсене на език, на образи, на смисъл, на собствен глас.

Тя е рошава и неравна – като съдържание и жанрова ориентация, като тематика и език. В нея се срещат и редуват два свята: детската непосредственост и първите стъпки към поетическа зрелост.

Някои стихотворения впечатляват с образност, ритъм и вътрешна дълбочина, показващи вглеждането на лирическия Аз в дълбините на съзнанието, в многопластовостта на света вън и света вътре; други носят духа на ученическото творчество – искрено, чисто, декларативно, още неоформено, но търсещо своя израз и глас. Много стихотворения бих определила като „поезия за деца, писана от дете". Те са светли и ведри, звънят с ритъма на музиката, която идва от автора-музикант, но и насочват към детската чувствителност и образност на автора-дете:

Добър вечер, тиха, звездна
светлина в прозорци грее.
Нощ се спуска леко, нежно
и земята се люлее.

или:

Облаче бяло, тихо и леко
плуваш в небето, летиш надалеко.

или:

Баба Марта – троп, троп, троп –
носи мартенички цял вързоп,
По поля и по горички,
пеят пъстроцветни птички,

Това не е слабост. Това е естествената топография на един млад талант, който тепърва започва своя път. А този път е широк и светъл, носещ в себе си значима и богата тематична палитра – време, мисъл, език, природа, сезони, история, истина, самота и надежда, която рядко се среща дори в най-добрите поетични книги на зрели и талантливи творци.

Най-силните текстове в книгата показват ясно, че Мартин Димитров има усет за рима и ритъм, въображение и поетична интуиция – качества, които не се учат, а се развиват от вътрешната същност на личността на твореца.

Има изрази, образи, които остават в съзнанието на читателя като ярки маркери за талант и майсторство, което не се учи, а съществува – „мисълта е птица без гнездо", „бенгалски огън в нощта на моята самота", „снегът не крие – той разкрива", „лунната светлина е шепот нежен" и др.

Без съмнение, мога да кажа – тази книга е обещание! И началото на авторово присъствие, което може да стане истински значимо.

А ето и гласът на Мартин Димитров, който представя своята първа книга:

Понякога едно начало идва тихо… с мисъл, с чувство, с нужда да изразиш това, което носиш в себе си.

Днес за мен е точно такъв момент.

С огромно вълнение и малко притеснение искам да споделя, че моята първа книга – „И в края е началото" – вече е факт. Това не е просто книга, а част от мен – събрани мисли, емоции и преживявания, превърнати в поезия.

Започнах да пиша преди години, без да знам докъде ще ме отведе това. Просто имах нужда да изразя себе си. С времето думите започнаха да значат все повече, а писането се превърна в нещо истински важно за мен.

От 09.04.2026 г. книгата ще бъде в продажба – ден, който за мен е още по-

специален, защото тогава празнувам и рождения си ден.

Искам искрено да благодаря на родителите ми и на цялото ми семейство – за подкрепата, търпението и вярата в мен, дори когато аз самият съм се съмнявал.

Благодаря и на всички хора, които по някакъв начин ми помогнаха по пътя – с думи, съвети или просто с присъствието си. Това също е част от тази книга.

За мен това не е край, а начало. Начало на нещо, което тепърва ще се развива.

Благодаря Ви!

БИОГРАФИЧНИ БЕЛЕЖКИ

Роден е на 09.04.2010 година и живее в с. Нови хан, Софийска област.

Освен че пише, Мартин се занимава активно и с музика. Той свири на няколко музикални инструмента – туба, пиано, акордеон, тъпан и китара.

Музиката е важна част от неговия живот и често го вдъхновява за творчество. Мартин Георгиев Димитров е учил в училище „Св. Св. Кирил и Методий" в село Нови Хан. В момента продължава образованието си в Националното музикално училище „Любомир Пипков" в град София, където развива своите музикални умения и артистични интереси.

редакционна статия

ИНСОМНИЯ – МЕЖДУ РАНАТА И СВЕТЛИНАТА

ГАБРИЕЛА ЦАНЕВА

Рецензия на дебютната стихосбирка „Инсомния" от Стилиян Ангелов – поетично-визуален проект, в който поезията, фотографията и живописта изграждат обща художествена вселена.

Дебютната стихосбирка на Стилиян Ангелов „Инсомния" е книга, която трудно може да бъде разгледана единствено като поезия в обичайния смисъл на думата. Тя представлява завършен поетично-визуален проект, в който словото, фотографията и живописта съществуват в общо емоционално пространство и изграждат цялостен авторски свят. В изданието са включени тринадесет авторски визуални творби – картини и фотографии, които не изпълняват ролята на илюстрации, а участват равностойно в разгръщането на художественото послание.

Още със заглавието си книгата насочва към една от своите основни територии – безсънието не като физиологично състояние, а като начин на съществуване. Това е пространството на будното съзнание, в което споменът, болката, копнежът, любовта и самотата непрекъснато се преподреждат, разпадат и изграждат отново своя вътрешен пейзаж.

Поезията на Стилиян Ангелов е подчертана изповедна, но не в смисъла на директното самонаблюдение. Лирическият глас не разказва за болката отвън, а я обитава отвътре. Тялото и душата непрестанно сменят своите роли: тялото се превръща в рана, душата – в територия на катарзис, а думите – в единственото възможно средство за съхраняване на идентичността. Мотивите за разпада, самотата, любовната невъзможност и отчуждението преминават през цялата книга, но не придобиват характера на окончателна присъда. Зад тях винаги остава усещането за търсене на смисъл, за копнеж по цялост и принадлежност.

Един от най-характерните белези на тази поезия е нейната свръхчувствителност. Светът се възприема през детайли, които при друг автор биха останали незабелязани: светлина върху вода, нощен град, дим, цигари, лунни отражения, цветя, следи от движение. Всички те постепенно напускат своята предметност и се превръщат в носители на вътрешни състояния. Образният свят на книгата е едновременно телесен и космически – между кръвта и звездите, между белега и безкрая, между личното преживяване и усещането за универсална човешка участ.

Особено място в „Инсомния" заема образът на Луната. Тя постоянно променя своите значения – ту е свидетел на самотата, ту съучастник в болката, ту знак за красота, родена от мрака. Подобна символна многозначност се среща и при водата, гората, нощта, цветовете на мрака. В света на Стилиян Ангелов тези образи не са декоративни; те са активни участници в изграждането на емоционалната драматургия на книгата.

Визуалното присъствие има ключово значение за въздействието на стихосбирката. Фотографиите и картините следват същата естетика, която откриваме в текстовете: разместване на границите между реалност и преживяване, между форма и състояние. Светлинните експлозии, разкъсаните отражения, деликатното трептене на водата и отраженията, грубите живописни текстури и наситените цветни полета разширяват поетическото пространство отвъд думите. Така читателят не чете поезия, а навлиза в многопластова система от образи, в която различните изкуства говорят на един и същ език.

Разбира се, дебютът носи и белезите на младостта. Емоцията често достига гранични състояния на напрежение и понякога предпочита максималната експресивност пред сдържаното внушение. Но именно в тази непримирима искреност се крие голяма част от силата на книгата. „Инсомния" не се стреми към дистанция, нито към литературна предпазливост. Тя избира риска на пълното емоционално оголване.

Затова най-точното определение за тази книга вероятно не е „стихосбирка", а лична художествена вселена, изградена от думи, светлина, цвят и тишина. Стилиян Ангелов се появява в съвременната българска литература с ясно разпознаваем авторски глас и с рядко срещана за дебют способност да мисли поезията отвъд границите на един отделен жанр.

„Инсомния" е книга за разрухата и надеждата, за уязвимостта и съпротивата, за онези вътрешни нощи, през които човек се опитва да съхрани себе си. И точно в това напрежение между разпада и стремежа към цялост се намира нейното най-силно художествено постижение.

ОЧАКВАНИ ЗАГЛАВИЯ

ЧАС С АНГЕЛ НА ДИМИТЪР АНАКИЕВ

„Час с Ангел" е новата книга на Димитър Анакиев, която издателство gabriell-e-lit предстои да представи в своята линия за кратки източни форми.

В предговора си авторът разкрива дълбоката връзка между хайку и древната религиозност на алтайските народи – духовност, вкоренена в природата, планините и номадската култура. Анакиев вижда хайку като естествен език на тази религиозност, сродна на шинтоизма, и като мост между древните природни вярвания и съвременните монотеистични концепции.

Книгата събира 36 хайку, посветени на три планини, които са особено значими за автора, както и пет допълнителни хайку в послеслова – пътуване през Вихрен, Триглав, Вртоп, Такагака и други върхове, превърнати в духовни топоними. С „Час с Ангел" издателство gabriell-e-lit продължава своята мисия да популяризира кратките източни форми и да представя автори, които превръщат минимализма в дълбока поетична вселена.

Илюстрациите в „Час с Ангел" са създадени с помощта на изкуствен интелект – не като самоцелна технологична демонстрация, а като продължение на поетичния жест; истински, дишащи хайга, създадени чрез съавторство, в което няма водеща или заместваща страна.

*В издателство **gabriell-e-lit** вярваме, че кратките източни форми носят в себе си естествено съчетание на слово и образ, на миг и видение. Затова в тази книга AI-рисунките не „илюстрират" хайку, а създават паралелна визуална медитация, която отеква в тяхната тишина.*

Това е част от нашата мисия: да съчетаваме човешкия и изкуствения интелект като два равностойни творчески инструмента, които работят заедно, в диалог и сътрудничество. Всяка рисунка е опит да се улови духът на планината, така както го усеща авторът, и да се преведе в багри чрез алгоритми, които учат от света, но го виждат по свой начин.

В този смисъл визуалните образи в „Час с Ангел" са неразделна част от читателското изживяване: те разширяват пространството на хайку, добавят нов пласт към религиозната и природна чувствителност на Анакиев и превръщат книгата в среща между две творчески вселени – човешката и дигиталната.

МАГИЯТА НА ПЛАНИНИТЕ ДИМИТЪР АНАКИЕВ

Откакто се помня, планините са ме очарова-ли. Не изключвам възможността това мое религиозно отношение към планините да се корени в алтайската религиозност на българите, тюркоезичен народ (огури), създал няколко държави в Европа, най-известната от които е днешна България.

В този смисъл, тези мои хайку вероятно представляват повече тангризма (близък до японския шинтоизъм), отколкото будизма.

Хайку като поетична форма е идеално средство за изразяване на религиозността, вкоренена в природата и номадската култура на туранските народи, към които освен българите (огурите) се отнасят и японците, корейците и монголите.

Вероятно религията на алтайските народи може да се сравни днес с обичаите на народите арапахо и шайени в САЩ, които споменах в послеслова.

Религиозният аспект на тази колекция е пред-ставен в заглавието ѝ с думата „ангел", която умишлено взех от авраамическите религии, за да свържа древните природни религии със съвременните монотеистични концепции.

Написал съм безброй хайку, вдъхновени от планини на различни континенти, и за тази ко-лекция съм избрал 36 хайку, всяко с една от три-те планини, които са особено важни за мен, а в послеслова - още

пет хайку, написани вдъхновено от планини в Мексико, САЩ и Япония.

Взех описанията на планините, както бяха представени от AI-Google.

Избрах само онези хайку, в които е изписан топонимът. Това е свързано, от една страна, с техниката на хайку „ключови думи", а от друга – с почитането на конкретна планина.

*

Облакът седи
на Вихрен – гълъби и
аз на балкона[1]

*

Обръснах си
главата – срещнах Вихрен
обвит в облаци

*

Вятърът от Вихрен
преразказва на брезите
дълги истории

*

Триглав и Шкрлатица –
там почиват сенките
на облаците

*

Небето и земята
са се разделили и Триглав
е отново тук.

*

Триглав е
вечно млад – играе си
с облаците.

*

От Дълго поле
до Грознатовци: ходене през
неразораните ниви.

*

Невидими са
Вътопски герои – върхът
покрит с мъгла.

*

Вътоп стана
зелен и в Знеполе
червен мак.

*

Каква е тази
Вътопска чемерика?
Лекува или убива?

*

И двамата
с г-н Асо пушим –
върхът Такагака

[1] Хайга изображенията са генерирани от изкуствен интелект и са част от изданието

ПОЕЗИЯ

НЕЗАГЛЪХВАЩИ ГЛАСОВЕ

ПОЕТИ НА XX ВЕК

Представяме някои от най-значимите европейски поети на XX век – Джузепе Унгарети, Еудженио Монтале, Рафаел Алберти, Лучо Пиколо, Джорджо Каприни, Марио Луци и Джовани Джудичи.

Подбраните стихове разкриват различни гласове, естетики и поетики – от сгъстената експресия на Унгарети до ироничната светлина на Алберти и метафизичната чувствителност на Монтале.

Преводите на Огнян Стамболиев съхраняват ритъма, образността и вътрешната музика на оригиналите, като ги правят близки и разбираеми за българския читател.

ДЖУЗЕПЕ УНГАРЕТИ (1888 – 1970)

В ПОЛОВИН СЪН

Чувствам болка
за изнасилената нощ.
Въздухът е като
дантела ,
пронизан от
стрелба
от хора,
сгушени в окопи като
охлюви в черупките си.

Струва ми се
сякаш хиляди колоси,
хиляди задушаващи се
каменоделци,
блъскат
паветата
на моите улици
и аз ги чувам,
без да ги виждам ,
полузаспали.

ЕУДЖЕНИО МОНТАЛЕ (1896–1981)

ВЯТЪР И ЗНАМЕНА

Порив, вдъхващ горчив аромат
на солени вълни в криволичещата долина,
те хвана под блед силует —
и косата ти се втурна в очите и по раменете ти.

Вихрушката, прилепнала към тялото ти като рокля,
уловила го за миг в своето изкуство,
как би могла да се върне? Какво общо имаше
с тези голи скали в твое отсъствие?

И как бунтът отшумя, изтощен –
и бризът духа от самото начало,
онзи, който те люлееше в люлката на хамака,
и ти можеше да летиш, реейки се без криле?

Уви, не може да бъде така: времето
няма силата да оформя едни и същи семена два пъти!
Е, ако такова нещо се случи –
тогава, несъмнено,
това би бил краят на всичко,
и разбира се, и на нас.

Без миг почивка, малките къщички,
разпръснати по склона,
са украсени със знамена,
за радост и изненада на окото.

Светът съществува – приказен резерват…
И сърцето, замръзнало, измерва миражите
с внезапно удивление – и не вярва,
че гладните имат истинска почивка.

ЛЯТО

Кръст на ветрушка
се плъзга по земята в пролука
между отделните храсти.

А какво са облаците?
Хиляди лица в живота на пролетта.
Паметта е бреме!

Може би,
като сребърния извив на пъстърва
в бързеите,
ти се връщаш отново при мен, мъртва девойко –
ти, Аретуза.

Ето златно рамо в ореол
от слънчеви пръски,
бяла пеперуда, нишка над водата –
пътека на паяк, простираща се надолу…

Което е невидимо и кое е поразително
в своята величина…
Колко различни животи заради един!

В СЪН

Концерт на сови,
когато трепересците проблясъци
избледняват, гаснейки като дъга,
любовен делириум и въздишки,
греховно пулсиране в слепоочията ми, което
не мога да понеса, страхът, че нощта може да събори
кедрите с удар — всичко това е готово
да се върне при мен, да се лее неудържимо
от канавки и тръби, за да ме накара
да чуя отново гласа ти. Хлапина се прокрадва
при звука на дива джига, врагът е свалил
забралото си. Амарантовата
луна влиза в уморено затворените ми очи,
а сънят я отнася дълбоко в кладенеца,
в мрака – и кръв тече дори след смъртта.

ИНВЕНТАР

Инвентарът
на паметта ми е разкъсан: кожен куфар
с лепенки на толкова много хотели.
Останали са няколко етикета, но
аз не пипам дори тях. Носачи,
таксиметрови шофьори и нощни портиери ще
ги изстържат.

Ти самият ми даде инвентара на паметта си в
деня преди да си тръгнеш.

Той съдържа имената на много държави,
датите на пристигане и заминаване и странна
страница в края ,
изпълнена с многоточия…
сякаш намекваше за възможността
за невъзможното:
„продължава след това".

Инвентарът на паметта ни не може да си
представим разкъсан на две.

Той е един-единствен лист
носещ следи от печати, изтривания и няколко
капки кръв.

Не беше нито паспорт, нито военна бележка.
Да служиш, дори мислено, би означавало все
още да си жив.

РАФАЕЛ АЛБЕРТИ (1902–1999)

ЗАБРАНЕНО Е ДА СЕ УРИНИРА

Сред урината, течаща по улиците –
урината на кученца и урината на мелези,
урината на монахини и урината на купонджии –
и тогава мина вездесъщият свещеник.

По-тънка струя и по-гъста струя,
струя – радостен или тъжен знак,
струя, прорязваща полунощния мрак,
или струя – дете на изгряващата зора.

Който страда от задържане на урина,
който е починал – само че той не насочва
пенещата си струя към тези камъни.

И фонтани уринират… И в нощта,
светещ, гореща струя вие се…
Вдигнах лапа… Не изоставам.

НЕ ИЗХВЪРЛЯЙТЕ БОКЛУКА

Хартия, стъкло, черупки, консерви,
парцали, кутии, планини от обелки,
бутилки, обувки, зловонни изпарения,
смъртни останки от коли.

Котки от всякакъв вид, буркани, ампули,
безсрамни пиршества с плъхове,
гнила тиня, мръсни дворове,
фасадите на къщи, не по-красиви от долната им страна.

Неспокойни търговци, плисъкът
на фонтани, гълъби, колони, блясъкът
на величието, надменният студ на руините.

А сметищата и вековете мълчаливо гледат
стените, където непозната ръка,
нощ след нощ, вади сърпа и чука.

из „Римски сонети"

ЛУЧО ПИКОЛО (1903–1968)

ПРОВЕРКА

Понякога скъпи, понякога
замислени, понякога ни
се струва, че чуваме дисонантни чуруликания,
изпитание, безшумни срички,
магически скарабеи!
Преместването на съскащи устни
без гласни, печатът на забранени
гласове, тайно насочени
към трепереща въздушна клетка;
послания от безплодни еребуси,
имплантирани в нас от незапомнени времена,
предвестник на бъдещи удавяния,
където си сам с бездната,
където нашето тъмно ежедневие
се е сгънало в своите лабиринти
на ръба на фунии на тишина,
върху тънка нишка от смисъл,
песъчинка – рохкава мярка
от секунда, която никога няма да е достатъчна…
смътни сънища ще бъдат подхванати от
следващото изпитание.

ДЖОРДЖО КАПРОНИ (1912–1990)

ТЕКСТ НА ИЗПОВЕД

– Знаех,
че няма да го намеря вкъщи този ден.
Затова избрах точно този ден,
за да го посетя.
Имах
стара сметка за уреждане с него – и знаейки,
че нямам късмет навсякъде,
непрекъснато си повтарях: не пропускай
този единствен сигурен шанс.

Изтичах по стълбите
към правилния етаж. Сърцето ми
биеше лудо. Почуках. Почуках
отново. Викаx.
Повиках го. Напразно:
ехото от празния вход
отговори непознато.

Точно така. Нямаше го вкъщи.
Затова сам отвори вратата.
Боже мой, колко
жалък беше! Не съм забравила
как трепереше. И може би
(може би) бях безмилостно права –
(може би) права да го убия.

Какво да добавя?
Той се държеше небрежно
този ден. Ако беше вкъщи,
първо, нямаше да отвори вратата,
разбира се, и второ,
щеше да хвърли госта по стълбите.
И двете са в мой
интерес, по принцип. Той
(аз) щеше да остане жив.

МАРИО ЛУЦИ (1914–2005)

ДИАНА, ПРОБУЖДАНЕ

Вятърът проблясва през струйки
мъгла, планината свети нежно,
вселената искри,
отмервайки щастлив знак. Време ли е?

Време е да се издигнем, време е
за чист живот. Усмивка трепти в дълбините на огледалата,
тръпка трепери през прозорците,
не в ушите, а в душата, потънал е спокоен звук.

И ти се радваш –
сега можеш да се противопоставиш на смъртта
без страх.

Така през широко отворените врати цветовете
нахлуват и изместват мрака.

А ние, оковани от дъгови видения,
се оттегляме и, привлечени от въздушните
течения,
се извисяваме: за един ден живот –
за да се откажем от живота.

ДЖОВАНИ ДЖУДИЧИ (1924–2011)

ПОЧЕТЕН…

Горичка в
листа, пъстри от слънцето Есенна вертележка
Твоят горчив аромат е сладък за мен
Ароматът на море, ароматът на сол

Стоплям пръстите си с щракване
Падащи върху раменете ми
И всъщност не разбирам
Безмълвната тайна реч

Всичките ми тревоги са крехки
И съмнения и ревност
Гърди – бели гълъби –
Те са отнесени в неизвестното

Като луната твоят пшеничен торс
Между нас няма нито една пукнатина
Аз съм с теб, ти си с мен
Като конец и игла

Само за една минута
Нека чудото трае
Тези яростни устни
Няма да забравя, няма да забравя

Да се изгубя, да се разтворя
В златния купел на тялото
Да бъда себе си, да стана теб
Сякаш да се прероДя

В чистотата на твоя олтар
Под твоя перлен свод
Където с благодарна молитва
чувам сърцето си до

сърцето си В дълбините на твоя мрак
В таен закотвен залив
Да те усетя в паметта
Край твоята горчива сол

В ПАМЕТТА НИ

НЕ ОСТАРЯВАЙ ЛЮБОВ...

В ПАМЕТ НА МИХАИЛ БЕЛЧЕВ

13..08.1946 – 06.04.2026

НЕ ОСТАРЯВАЙ, ЛЮБОВ

В памет на Мишо Белчев

Не човек, а Вселена отиде си днес,
земята цялата до болка разлютена -
припадна в някакъв нещастен тих протест.
Не човек, а Вселена отиде си днес.

Изви се вятърът и в тъжна колесница
отпраши някъде с ръждив каскет от жал.
Не човек, а Вселена отиде си днес.
Светът притихна тъжен, обеднял...

И младостта си отиде, отстъпи столът бял.
Светът от потрес се сви на кълбо, полудял...
Не остарявай, любов, моля те, не остарявай...
Ще ти дам валидол, ти ме гледай, не ме оставяй!

07.04.26 г.

Албена Иванова

НА МИХАИЛ БЕЛЧЕВ

In memoriam

Поетът литна.
Нежната му китара
запя в небето.

*

Поетът млъкна.
Славеят остана сам
със стиховете

*

Поетът седнал.
Кестените разцъфват
над булеварда.

07.04.2026 г.

Кирил Желязков

СРЕД МРАК ЛЮБОВТА

На Михаил Белчев in memoriam

Той беше толкова Голям, че и най-малките го обичаха. Как ще живеем нататък без Любовта? О, не, Тя не умира! Но днес е само една Голяма Сълза! Поклон, Поете Любов! Само цветя по пътя ти от Цветница до Възкресение! СБогом, неповторим бате Мишо! Една Голяма Сълза и от мен – Тодор Билчев

Сякаш бистра сълза от окото,
любовта ми изтече, замина.
Като роса от лист на дървото,
капна в горска трева среди зима.

После замръзна, в лед се обърна.
А без любов изстива сърцето.
Исках, не можех да я прегърна.
Как любов да целуваш в морето?!

Бавно се стапят в делници дните.
Сълзи в нощите също изплаках.
Тръгне ли обич, не я гонете.
И не търсете я посред мрака.

Тя се завръща пак във душата.
Само тъга от нея остава.
Щом е венчана за красотата,
жива е вечно. Не остарява.

6.04.2026 г. 23.23 ч.

Тодор Билчев

ЕСЕННИ СПОМЕНИ ЗА ЛЯТОТО

РАДА ВЪРТУНИНСКА

ДО ПРОЗОРЕЦА МИ

не достига
улична глъч.
Пред вратата ми
не спира
ни приятел,
ни случаен минувач.
Само книгите във здрача
шепнат, разговарят
и понякога се карат
с чашите в бюфета,
които се оплакват,
че са жадни.
Щом звънне слънчев лъч
и прегърне мрака,
фантазии, мистерии
се разпиляват,
остава само
болка нетърпима
и една ключалка,
през която
вятърът просвирва.

ЖЕНА НА БРЕГА

Една жена на брега на морето
с устни солени целува дъжда.
По пясъка златен – изтичащо време,
вълната раздипли пенлива следа.

Тя морския бриз с нежност прегръща,
с косите си сплита за котва въже.
В очите й сини небето се оглежда
като в безбрежно бурeносно море.

Звънтяща и крехка като раковина
за изгрева двери разтваря и чака
да се завърне оназ бригантина,
с която отплува моряка.

СЪБУДИ МЕ В НЕВЕРЕН, НОЩЕН ЧАС

На Д. З.

Гласът ти беше странен.
Не беше шепот, не беше плач,
а повей от крило
на птица, полетяла
в предвечерен здрач
към изоставено гнездо.
Туй, което промълви
бе необичайно.
Скрита радост в него не открих.
То бе загадъчно, потайно,
като струна
дръпната нетърпеливо.
Скъсана, трептяща от любов,
внезапен стон
за нежно сбогом
и вик потънал,
във вселенската мъгла,
превърнал се във тишина,
в звезда, във спомен.

КАРАДЖАТА

Един крилат бе Караджата,
по-силен от вятър, по-бърз от куршум.
Светкавица, раздрала булото на мрака,
да се види колко е тъмна нощта.
Не бе роден да стои вързан за ясла.
Да гледа как робски превиват глава
негови братя, любима, сестра,
от страх и тревога пред вълка кръвожаден,
от ятагана, който сече
млади филизи във вековна гора.
Възправи се той, с ръст исполински
в неравна борба със вълка.
Не е елен, а Цар Лъв същински
с българска кръв, душа и сърце.
Запаса в пояса револвер и кама,
калпачето с лъвче накрехна.
Закле се гордо байрака развя
и с кръвта си
бунтовната песен написа: „Свобода!"
България падна на колене,
пред подвига по-висок от бесило.
Въведе го в храма наред със светците,
загинал в борба за Отечество мило.
И днес, след близо два века,
в Добруджа равна, негова рана,
младо и старо плаче от мъка
и пее песен за Караджата:
„Караджа дума Русанки,
Русано росен босилек,
ти чула ли си, Русано,
че съм бил, либе хайдутин,
на хайдутите байрактар?"

ВЕЧНАТА ЖЕНА

На Дора Габе

Тиха стая.
Врата, отворена към пътя
и прозорец към небето.
Огледало, скрин,
портрет на дама в черно
и две кресла
с приседнали на тях
спомени предишни.
Една старица побеляла,
лист след лист прелиства
албума сватбен стар.
Поглед взряла
в булката във бяло,
а тя глава склонила
под венец венчален.
До нея той, женихът извисен,
самовглъбен. Суров,
скала непоклатима,
в която се разбива нейната любов.
Усмихва се горчиво. Прозряла
несъвършенствата човешки,
безличието на суетата,
мълчанието на влюбено сърце.
Албума стар прибира.
Отново тишина.
Огледало. Скрин.
Две кресла, портрет
на вечната жена.

из „Есенни спомени за лятото", стихове, импресии, миниатюри, рисунки, автор Рада Въртунинска, редактор Драгомил Георгиев, изд. „Илия Вълчев", 2022 г.

Подбор Павлина Петкова

НОВА ПОЕЗИЯ

ПАРЧЕТА ЖИВОТ

АЛБЕНА ИВАНОВА

ПАРЧЕТА ЖИВОТ...

Пази живота, той е рядък дар
и нека светлината му да стиска
посоката най-верна и олтар –
да бъде тя по пътя ти разлистен.
Пази живота, нека те влече
красивата му, слънчева магия,
да падат маските... Духът ти да плете
от спомените живи страст игрива.
Не позволявай болката, страха
да чертаят с взлом съдбата ти нелека,
излез от ступора си, смело прегърни
най-топлата мечта, като голгота.
Пази живота, моля те недей,
да разпиляваш даровете ценни...
От шепите не давай да изтлей
парченцата любов, звездата верна!
Така боли, когато млад живот
заплетен в паяжина се разбие...
Обичай го..., заклевам те, недей,
да си неблагодарен, че те има!
На някого отнет е този дар,
дори неволно не е имал шанса...
Радвай се, пирувай с мяра и се смей,
не знаеш докога, светът е бездна!

14.04.26 г.

ЗАКЪСНЯЛА ПРОЛЕТ

Прихлупена под облаци дъждовни
тъгува без любовна ласка пролетта.
Измамена от страхове безбожни
набира смелост да разчупи с дъх дъга.
В цветните нюанси тя се лута,
по покриви се заиграва със дъжда.
Търси щастието стриктно, като с лупа,
да разтопи и най - коравите сърца.
Успехът ѝ е в кърпа вързан,
усещате ли пулса жив на пролетта?
Макар и закъсняла, тя не бърза,
усмихва се в наболата трева.

08.05.26г.

ВОДНО КОНЧЕ

АЛБЕНА ТОДОРОВА

водно конче
езерният полет –
все по-бърз

*

кутия с есенни листа
колко далече
е детството

*

на снимката –
всички усмихнати
последен юбилей

*

събуден град
пред погледа на скитника
празни улици

*

празнична сутрин
на рожденика е паднал
първият зъб

*

в ръката ми –
ключе от вчера
старият дом

*

пътник без билет
дестинацията –
без значение

*

снежен ден
на платното на художника –
мак

*

последен сезон
актьорите –
все така влюбени

ПАРАД

БОРЯНА БОТЕВА

реч на Президента
детенце скача на въже
в очакване

парад на самолети
чуват ли пилотите
аплодисментите

авио-акробатика
не вдигат поглед към небето
само снайперистите

Гергьовден
моята сила
да продължа

всеки търси
дракона в сърцето си
ден на храбростта

слънчево утро
знаменцата на България
вече две евро

не е вкусна
празничната трапеза
щом не е споделена

ПИЯНИ ДУМИ

ВЕСЕЛИН КАСЧИЕВ

ПЪЛЕН КВИТ

Видяхме града,
но не искахме да го видим!
И той ни видя,
но не искаше да ни види!
Градът и ние бяхме квит!
Но ако попитаме града какъв е,
ще ни каже,
че е град велик!
Но ако себе си попитаме какви сме,
ще кажем,
че и ние сме велики!
Градът и ние бяхме пълен квит!
Всеки за себе си беше велик!
Всеки за другия бе анонимен!
Един друг хората така се виждат –
без да имат очи да се видят!

АРМЕНЕЦ

Седи арменец,
на морски камъни седи
до Руски паметник
и си говори.
Колкото повече думи реди,
толкова повече нищо не казва.
И какво ли да каже,
когато парите –
непостижими и липсващи –
взеха му смисъла.

Седи арменец на морските камъни,
седи и тихо се смее.
Не на тихата си лудост
и не на шума,
а на свободата си волна се смее.
Здравият му смях е в здравото му тяло,
в Руския паметник
и в морските камъни.
Всичко наоколо вкупом се смее.
И ние се смеем,
ей така,

за едното весело настроение.
И ни е хубаво,
защото всичко разбираме.
Също като арменеца.
За пълното безсмислие на парите разбираме,
когато самият живот е безсмислен.

Смее се,
смее се арменецът,
на топлото слънце,
на въздуха топъл се смее,
защото му е от ясно по-ясно,
че неговият живот е единствен
и само смехът на тази земя му остава.

ПИЯНИ ДУМИ

Пияните думи останаха,
не ги отнесе вятъра.
Застинаха в кълбетата на пушека
и възкръснаха в усмивката на клоуна.

Не искам да ги търся
там, в димилника,
там, в невиждащата задуха!
Не искам да ги търся в тяхната неистина!
Не искам,
ала те са ме проникнали!
Думите пияни са измисленото откровение –
разголват истини недосегаеми
и се стоварват непотребни никому.

Пияни думи,
за коя ли болка ще разкажете?
Говорете все така неспирно и боботещо,
вие, смисъла на кръчмата,
вие, паметни измислици!

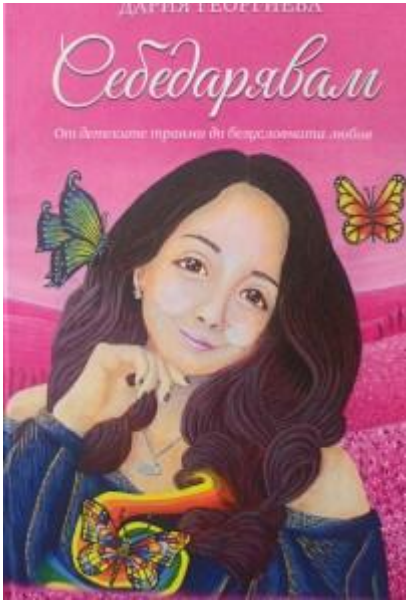
Пияни думи,
вие сте забравата и унеса!
Говорете, моля ви!
Не ме забравяйте в мъртвилника!
Вие ми останахте единствени!
Бъдете все така измамни и трогателни,
за да ви имам като истина,
преливаща от своето безсилие!
За да ви имам като истина от призраци!

СЕБЕДАРЯВАМ

ДАРИЯ ГЕОРГИЕВА

СЕБЕДАРЯВАМ

Когато себе си избирам, вместо другите,
когато плача до късно за себе си аз,
когато се боря, крещя, защитавам се,
обърнала гръб на собствения си страх...
Когато падам и веднага изправям се,
когато нежно се галя – сякаш с перо,
когато съм свободна и пламенна,
когато съм и разум, и също любов...
Когато на никого не разрешавам
на Мен, на Детското ми Аз да крещи,
когато съм горда, дори след провала,
и себе си подкрепям когато боли...
Когато съм вярна на всичко това,
ако някой попита, какво изобщо правя,
ще му кажа с гордо вдигната глава:
Аз живея, уча се, обичам, аз себедарявам!

ТАЗИ МИСТИЧНА ЖЕНА

Тя вървеше бавно – като сянка,
танцувално движеше своите нозе,
и сякаш земята ги целуваше
понякога с огън, понякога с лед.
Тя ме гледаше право в очите,
ах, колко искрящи са тези очи,
и сякаш – само като ме погледне
оставяше по мене белези, следи.
Тя шептеше нежно, сякаш пееше
и сякаш вятъра бе неин глас.
Рядко се усмихваше и смееше,
владееше до болка своята тишина.
Тя знаеше всичко, и то за всеки,
дори за себе си всичко разгада.
Вече броди по прашни пътеки
и дава сила за живот на света...
Чудех се дълго, поне сто лета,
коя ли бе... тази мистична жена?
Накрая попитах аз сърцето си
и каза ми: „Тя е твоето Мъдро Аз!".

СВОБОДНА ДУША

Мълчах смирено през целия ден,
и сега, право да кажа, пак ми се мълчи.
Свила се на топло в своята душа,
аз нямам нужда някой да ме спаси...
И душата ми, свободната, волната,
тя е вече напълно във моето тяло,
във войната тежка с мен самата,
аз съм единствената оцеляла...
По моята кожа... по нея да расте –
мечтае си тайно всяко растение.
Природата сякаш над мен има власт,
а всъщност... тя е мое владение...
Дори когато слънце се покаже,
и мойта кожа нежно, плахо освети
лъчите се отразяват, него изгарят,
затуй то се скрива... затуй все вали...
Седя си аз пред тебе, тъй свободна,
небрежна, усмихната, с разрошена коса,
и се чудя, във радост, или във беда:
Можеш ли да обичаш моята свобода?

Из „Себедарявам", автор Дария Георгиева

Подбор: Людмила Данова

ЗВЕЗДНО ПРИСТАНИЩЕ

ДЕСИ ЦВЕТКОВА

МОНОЛОГ

С първия дъх,
подарен ни от Бог,
с майчината прегръдка,
с първия изгрев,
небесен пастрок,
с първото ни завръщане...
Всичко това е
безценен урок,
учим се да обичаме...
Всяка секунда
от този живот
в нещо значимо се вричаме.
Как да протегнем ръце,
да погалим деня,
да му се усмихнем,
всичко е някакъв период.
Даваш и взимаш,
това е реликвата...
Целият свят се събира в сърцето,
само когато сме истински...

НЕИЗМЕННО

въртят се планетите,
но понякога даже те променят
наклона на оста си.
Непокътнати само спомените просветват,
и душата, тя нали е вечна.

КОГАТО

Виолетовата пеперуда...
премина нежно
над гората,
тя търсеше вълшебната поляна,
там, скрита
сред дъбравата...
Над всеки храст,
тревичка,
клонче,
над който прелетя тя,
в лилаво сияние
те заблестяха.

Подбор Людмила Данова

ЯНУАРИ

ДЕСИСЛАВА СТОЯНОВА

В котешко око се протяга времето,
бавно слиза януари по клоните голи,
под почвата се протяга и семето,
а птиците се топлят в зимни роли.
Животът спуска ме по пистата,
в белия си нов балтон,
отмятам минало от листата
а той за пролет дава тон.
Кокичетата се усмихват над земята,
като надежда, която в мене стихва,
мисли бъдни пренареждат ми главата,
а щуро чувство и сърцето ми усмихва!

МЕЖДУ СЪМНЕНИЯ И НАМЕРЕНИЯ

ДЖАНИНО ДАСКАЛОВ

САМОТНИ СЪМНЕНИЯ

Самотни съмнения
В сценария на живота
е пълно със грешки!
В тетрадката господна
случайно надникнах
и видях задраскани
цели пасажи!
Подчертани години
без цел и посока!
В скоби затворени
самотни съмнения
размазани с кръв
от червено мастило!
Този проект,
на веригата връх,
може би всъщност
образ е огледален
на великото дъно,
към което неистово
така се стремим,
полудели в желания
да имаме всичко
от тази земя
приютила живота!
Дано да греша,
дано да греша!

ДОБРИТЕ НАМЕРЕНИЯ

Отекват стъпки
в тихата нощ
и бавно заглъхват
в пътеката лунна!
От прозорец отворен
към звездите политат
влюбени ноти
от позната соната!
За ръце се държим
и света между нас
като малко дете
подскача усмихнат!
И тогава, тогава

ни идва да литнем
с нечии чужди криле,
по просторите съхнещи
като бели петна!
В призрачната поляна,
само там, вместо нас
ангелите сънуват
всички добри намерения!

АКО МОЖЕ

Дните проклетите дни,
упорито бягат ли бягат
в маратона на времето!
След секундите цъкащи,
часове отброени минути,
през забравени спомени
като тъмни дупки на пътя!
Аз и ти, две остарели деца
някак спрели, сякаш за миг
някъде на пътеката в края,
където сивее висока стена
обрасла догоре в бръшлян
и странни червени цветя!
Излъжи, че там в тъмното,
надявам се скрита, отвъд,
има малка искрица живот!
Макар, че отново сънувам
сърцето ми лудо прескача
и аз безгласно се моля
нечий глас да чуя отново
и смях, все пак ако може!

ГЛЕДКА ОТ СОЛУН, 12 хайку
ДИМИТЪР АНАКИЕВ

*

Ампелокипон[2] -
удължени носове
на гръцки жени

*

Улица „Свети
Петър и Павел“ води към
пясъчния плаж.

*

Петък вечер на
Одос[3] Ампеликипон –
Бангаранга

*

„Театър на
Бялата кула“[4], където
не мога да пуша

*

Летен дъжд на
Одос Аристотелус –
шиите с кръст

*

Йерос Наос
Агиу Димитриу[5] -
щитоносец ли съм?

*

Димитър убива
"врага на вярата" –
може би българин[6]

*

[2] Ампелокипи (Солун): Голямо предградие и бивша община в градската зона на Солун, Гърция, дом на над 35 000 души. Името му се превежда буквално като "лозя".

[3] Одос, на гръцки означава "улица".

[4] Бялата кула (Λευκός Πύργος) е най-известният символ и историческа забележителност на град Солун, Гърция. Построена е през XVI век (около 1535–1536 г.) от султан Сюлейман Велики върху останките на по-старо византийско укрепление. Била е част от източните крепостни стени на града

[5] Йерос Наос Агиу Димитриу, означава " храм наш на Св. Димитър"

[6] След тринадесети век иконите на Свети Димитър на кон показват как този християнски светец убива българския цар Калоян. Това е безспорен факт, въпреки че стилът хайку изисква известна небрежност в изказванията и релативизиране на фактите. За утеха на българите, сред които името Димитър е популярно, името Димитър етимологично не е свързано с християнството, а с предаността към природата и смяната на сезоните – оттук и с хайку поезията. Така че, празнуването на Димитровден на 26 октомври сред българите има мазохистичен акцент, или християнинът вече не е българин?

Солунски вятър –
на гръцкото знаме
само два цвята

*

Филелинон[7] №19 –
Христо от Грознатовци
се е бил за гърците

*

Чайки в спора
за далечината – мисля за
българо-гръцкия спор

*

Гледка от Солун –
България е много по-голяма
от кирилицата

*

Хайку поетът
не обича дебели стени –
Кастра[8] на Солун

КЕСТЕНИ

ЕЛЕНА БОГДАНОВА-ВЛАЙКОВА

Къде сте, вий кестени,
тъжни и есенни,
от моите мисли понесени?
Вий бяхте ми в детството
сътворили вълшебството,
с ухание бяло в прозорците,
строени в алеи и дворчета.
Под вашите клони надвесени
любовно шептяхме унесени
и пеехме стихове песенни.
Сега сме само старци навъсени.
Белият цвят е паднал в косите ни.
Къде сте вий, кестени
и мигове девствени?

[7] „Филелинон" означава „любител на гърците" или на техния език „грекофил". Има улици с това име в Атина и Солун. В Атина има и улица, която прославя „българоубийците". Спомних си по този повод за войводата Христо Пляката, от село Грознатовци, който през 1821 г. с група бойци от моя край участва в гръцкото въстание. Никога не съм чувал гърците някога да са помагали на българите. Терминът „българофил" е руски пропаганден етикет с негативна конотация.

[8] Кастра е името на „горния град" в Солун.

хайга Габриела Цанева

БЕЗСМЪРТНА НАДЕЖДА

ЕЛИСАВЕТА ЦВЕТКОВА

БЯЛАТА ЛЯСТОВИЦА

Издигаш се високо в небесата
и търсиш въздух, слънце, светлина,
просторът те обгръща в необята,
на всички даваш нежна топлина.

Усмихваш се на вятъра гальовен,
с крилцата си приветстваш пролетта,
и в час на бой със бурите злокобен
удържаш ти победа над врага.

Издигаш се високо във небето,
но знай сега добре и запомни,
че бяла лястовица си дордето,
даряваш много светли, топли дни.

И всеки знае, че си ти любима,
помагаш при безбройните злини,
от всички търсена, така незрима...,
че твойта същност в ято не лети.

БЕНГАЛСКИ ТИГЪР

„Който е роден да лети, не може да пълзи“
Индийска мъдрост

Седи величествен и мощен
спокоен и неотразим,
не плаши го врагът среднощен,
сред своите неустоим.

Със благородството печели
сърцата в цялата гора
и много тигри все тъй смели
пред него крият си страха.

Ала врагът не спи и мрази
красивият бенгалски цар
и във съня му го нагази,
рани го тежко, този звяр.

Измина време на тревога,
измина време на борба,
лежеше той във изнемога,
но най-накрая оздравя.

Отново тръгна горд и силен,
красив и мощен, величав,
вървеше все така грацилен,

на други даваше кураж.

Това е той – Бенгалски тигър,
ту страшен, ту добър и благ.
Това е той – сам горски лидер,
развява смело своя флаг.

08.02.2012

СТЕПНИЯТ ВЪЛК

Вървеше той с походка величава,
вървеше в заснежената гора
и стъпките му в тихата дъбрава
отекваха в сподавени слова.

Удържал бе на бурите жестоки,
не стряскаха го зли, свирепи дни
и гледаше пред него във посоки,
където може да се извиси.

Вървеше той сред пустошта огромен,
вървеше и не гледаше назад
и в този свят студен, жесток, бездомен,
познал бе своя собствен листопад.

Вървеше смело с болките в живота,
самичък, но неустрашим и благ
и търсеше за всички най-доброто,
държеше горе своя звезден флаг.

Притихналата степ се възхищава
на смелия и борбен вълк един,
природата и песен му запява,
а той върви, върви неустрашим.

Минава той величествен и мощен,
минава сам във тъмната гора,
как мракът леден и дълбок среднощен,
пропъжда от сърцето му страха.

Това е той – вълкът самичък, волен,
единствен и неповторим в света.
Върви той смело, пази своя спомен
Раздавайки от свойта доброта.

29.01.2012

ЯСТРЕБЪТ

Самотен ястреб във небето
разперил своите крила
и вие мощната снага,
издигнал се на висота
и вижда всичко там, където
за другите е тъмнина.

Обрулен е от ветровете
и закален е във борби,
понася храбро сам беди
над своите деца той бди.
Чудесен е, но не мислете,
че някой тук ще го сразди.

Орлите му се възхищават,
че сам е той във висини
и царство птиче се свени
пред него да се извиси.
Те всичките го уважават
и превъзнасят го дори.

А само свраките решават,
че могат да се подиграват
и ястреба да унижават.
Това не ще го притесни.
В небето той ще полети,
пак гордо ще се извиси…

11.03.2001

ПЕСНОПОЙНА ПТИЧКА

Весела, красива пойна птичка
прелиташе от клон на клон сама.
Търсеше по някоя трохичка,
да вземе и да утоли глада.

Страшната и мразовита зима
натрупала бе сняг дълбок, студен.
Птичката как искаше да има
поне един единствен хубав ден.

Съзря в гората под едно дърво
сред пустошта безмълвен и жесток,
момиче малко да яде само
и тя направи своя малък скок.

Момиченцето птичката съзря
и сякаш в миг се нещо проясни,
хареса я, зарадва се, засмя
закуската си с нея раздели.

А птичката нахранена добре
издигна се над тихата гора
и песничката своя тя пое,
да извести, че идва пролетта.

20.01.2012

ДЪБЪТ

Стои изострената брадва
при дънера прогнил и стар.
Замислен е все пак дърварят,
че туй било е май..... олтар...!

Тук някога дърво голямо
подслон, защита е било.
При него всеки – младо, старо,
поспирвал се за зло, добро.

И птичките небесни пели,
във клоните гнезда били,
но те са вече онемели,
че всичко с време се мени.

Стои дъбът грамаден, мрачен,
и своите клони разпрострял.
Те считат го за неудачен,
наистина е остарял.

При него никой се не спира,
навява мрак и нищета,
и никой не подозира,
че наближава му смъртта.

26.11.1996

„Безсмъртна надежда“, изд. gabriell-e-lit, С., 2026

Подбор: Кирил Назъров

ПРЕЗ МАЙ

ИВАНКА ПОПОВА-ВЕЛЕВА

ПО ПЪТЯ

по пътя лети
нетърпелив джип –
мирис на нов асфалт

двеста коня впряг –
ият колелата
на лимузината

в резервоара –
иранско гориво
на нови цени

в ретровизьора –
опашка от коли
в изнемога

гюрукът плавно
се вдига – открива се
къс синьо небе

втурва се вятър
на буря е –
по стъклото първи капки дъжд

смерч и
градоносни облаци –
денят става нощ

потоци вода
се превръщат в река –
колата търси брод

в канавките –
счупени клони и
обрулен акациев цвят

свалено гнездо
не пеят пилците –
в смъртна уплаха

ще изгрее ли пак
слънцето – да стопли
земята

21.05. – 04.06.2026

МАЙ

майски дъждец
ръси цветята –
ароматна вода

дъжд забарабани
по керемидите –
запяха улуците

по стъклата
се стича вода –
по страните ѝ – топли сълзи

ледени зърна
падат от небето –
земята побеля

счупени клони
повалени дървета –
пролетна буря

светкавица
продра небето –
бухал забуха в нощта

силен тътен
и гръм –
после - кучешки лай

далечен тътнеж
от отминала буря –
мирис на озон

слънчев лъч проби
черните облаци –
ражда се надеждата

във висенето литна
песен на птица –
приглася ѝ щурче

майска зора
в детската усмивка –
време за обичане

ПРОЩАВАМ СИ

ИЛИЯНА КРЪСТЕВА

НИКОЙ ВЯТЪР

Повечето хора са като падащи листа... А други са като звезди, движат се по свой път, никой вятър не може да ги отклони.

Херман Хесе

В края на пътя винаги има място за сядане.
С последния порив на вятъра безстрашно
пада листо. Поляга косо тревата. Самотата
с ръждив гвоздей скрибуца. Коленичи дърво.

От девет живота остана един, Ветрогонна.
Разлистен, клонът се скърши. Комета блъсна
с опашка изтъканите сънища, невъзможни за
събдване, и чезнат звезди сред небесния рой.

Не си съвършена, не си в апогея си. Въртиш се
обратно на времето и освирква те това земно
притегляне. Излез от сценария. В тази заешка
дупка измисли ли нещо, което да спира дъха?

Никой вятър не пише закони. Люлее душите,
едни тежки от пръст, другите пърхащи. Вятър
камбанен дори не може да спре неизбежното,
само попътният тласка напред. Просто върви.

ОСМА ОКТАВА

Отвъд тишината има само материя.
Не поглеждай
очите на дявола. Те светят студено
като всичките
осемдесет и осем съзвездия.
Осемдесет и осем
клавиша в космичната бездна
свирят осма октава.

Не поглеждай в проклетото минало.
Болка и срам
в осемдесет и осем нюанса в теб са се вкопчили.
Ан гард! Владей шпагата.

Атакувай великото нищо.
Илюзии, сбогом! Милостта не е
за паднали ангели.

Продължаваш да строиш бъдеще върху
спомени?
Може би искаш отново да бъдеш удобна? Чуваш
сигнала познат? Преследваш думи?
Секва дъха ти
от безумните роли. Умираш, този път
безвъзвратно.

Събличат те бавно. Светлина отразява
прашинки
от орбитите на твоя Сатурн – страхове,
предишния
образ, мечти остарели от чакане,
очи с пропукани
зеници в последната битка…
И отново се раждаш.

Само ден ни люлее съдбата в
невъзможния свят,
Странно звездно момиче. Днес съществуваме
истински.
Двойна безкрайност е вселенският знак
в пасианса на
чувствата, затова наречи ги с име преди да е
мръкнало.

Отвъд тишината има само любов. Не поглеждай в очите на дявола. Те светят студено като всичките осемдесет и осем съзвездия, но всяко е клавиш от пиано. Изсвири любовта в неземната осма октава.

ПОД РЪКА С ИЗГРЕВА

Като нар разпуква се слънцето. Прелива през нежните вени на изгрева елей от гранат. Звън камбанен отеква, розовеят кубетата. Разтварят малахитови кестени синевата на морския град.

Шпил на каменна кула с часовник пробожда небето и пробягват по облачна диря капчици дъжд, а земята върти се между двете ръце на Коперник. Отпечатък от време чертае брегът.

Въздух поемам солен и прозрачен. Глухарчета вредом цъфтят и сред пейки с подвити крачета, зад чешмичка с момиченце, счупило стомничка, в теменужни алеи и рожков се събужда светът.

Две усмихнати риби с мастило от сепия, върху седефена мида рисуват платно, как се завръщам с песента на вълните от безгрижното детство, как на рамо със залеза отново ще срещна деня.

Под ръка с изгрева тръгвам сред пясъчни дюни. Тръпнат от хлад морски треви. В пясъка златен оставям пътечка, от утрото до тихият пристан на нямото време, и закотвям сърце призори.

ПРОЩАВАМ СИ

Прощавам си, че пролет бях във всичките сезони. Сънувах лунните си стъпки. От спомени строях мечти и безразсъдна бях, червенокосо спорих. Раздавах себе си. Разлюбвах,
за да горя в обичта.

Прощавам си. Не преброих овцете, почти не спях. Танцувах с вълците по светло, виех по луната като тях. От проклетия стисках зъби и невъзможното обидих, но не прозрях кой е приятел и кой е враг.

Прощавам си. Попътен вятър сама си пожелавах. Разливах менче с вода от извора и все по кривите пътеки през тръните вървях. От гордост, черното с бялото не смесвах, че сивото приличаше на страх.

Прощавам си. Простих. Простен да бъде всеки грях и сквернословие, и всяка напаст. В тишина да се роди отново светлина. В храма на душата свещицата запалих. Простих си, за да продължа.

МЪЛЧИ ВРЕМЕТО

КРИСТИНА ТОТЕВА

Мълчи времето, неугледно в своя присмех.
Паднало над мен като тълпа,
ходеща с приклякане, легнала
над мен и моята съдба.
В скреж задишах, снежинки сковаха дъха ми.
Голото ми рамо се изсуши от студ.
Душата ми поиска да заплаче,
но аз я възпрях в дълбоката си гръд.
В летаргия задиша времето ми
и все още мълчеше в мрак.
Стъпките му отекваха в ума ми
и ми натякваха, че сега "не съм", а "бях".
И така притихнала, смирена, разнолика
таях моментите в своята душа.
Мълчахме заедно с времето далечно.
То като победител, а аз с очакваща съдба.

*

Мълчи времето, но в мен надига се небето.
С пръсти чопля в заскрежените очи.
Летаргията ми се бори със сърцето,
което жадува светлина и слънчеви лъчи.
Ледът се пропука, разтопен от дъха ми.
С избистрен поглед прогледнах напред.
С преродени сили разчупих мълчанието,
което ме обгръщаше любовно отвред.

*

Задишах свободно, прогледнала в дните,
идващи с надежда към мен.
С ръце прегърнах светлината и лъчите,
за които толкова жадувах в мразовития ден.

*

Мълчи времето, без дъх и думи се задъхва.
Разбитите му стенания сега са стена,
на която аз ще стъпя обновена
и ще създам своята съдба.

Мълчи времето, а аз ще говоря...

СТРАДАНИЕ

КРАСИМИР (КРИС) ИВАНОВ

СТРАДАНИЕ

Злокобна болка,
дълбоко в
мислите ми пак –
отново се заби.
Измръзвам аз …
Изгарям, страдам,
в този свят студен,
злокобен, зъл,
където всичко се руши
и власта само пошлост
и омраза, и презрение,
в този свят, където
разплакани са хиляди души …
С тревожно чувство
в мисълта си
и в неволя,
в този свят студен,
злокобен, зъл,
брутален и жесток,
в този свят
останал без Любов,
измръзвам аз …
изгарям, страдам
и жадувам Свобода,
за хората и за света.

СЪЛЗАТА НА ЩУРЕЦА

КЪНЧО ВЕЛИКОВ

ЩУРЕЦ

Едно щурче под падналата шума
съдбата си във музика излака.
Аз сякаш слушах Моцарт, Бах и Шуман –
не бе концерт, а истински спектакъл.

То свиреше за черните си братя
заспали вече под пръстта студена.
От тази есенна соната
сърцето ми от болката простена.

За щурчо ще се моля цяла зима -
да оцелее звънката цигулка.
Душата да дочака топъл климат,
светулка да си вземе той за булка.

ПРОЛЕТНО

Вятър брули пролетните пъпки,
в пламъци е цъфналия дрян.
Кой ли идва, че събужда тръпки
и светът изглежда по-засмян?

Щъркели ще долетят в гнездата,
ще запеят свойто „трака-трак".
Нека пролетно да е в сърцата,
радостта да стигне всеки праг.

Лястовици пълнят пак простора.
На небето синият сатен
радва птици, дървеса и хора.
Раждат се надежди всеки ден.

Въздухът е пълен с аромати -
трудят се работните пчели.
Те събират слънчевото злато -
над земята цветен дъжд вали!

СЪЛЗА

Видях сълза в окото на щуреца -
премръзнал дремеше на моя праг.
Той брат е на поета и мъдреца,
но днес на никого не беше драг.
Лентяй! Ръмжи мълвата хлевоуста,
а той със песни пълнеше нощта.
Така отмерваше и своя пулс
сърцето ми, в безмерна самота.

Сега при мен на топло ще го сложа,
че в умът ми грижа пропълзя.
Дано засвири в тая невъзможност -
душата ми превърна се в сълза.

НЕСТИНАР

Ден след ден върви към своята Голгота,
Кръста си понесъл и превива гръб –
той, човекът тръгнал на борба със злото,
ще изтръгне вярвам, хищния му зъб.

На годините кервана преминава,
носи грижи и несбъднати мечти.
Отшумява в пътя му измамна слава,
взетото в живота трябва да плати.

Вярата във себе си ще му помогне
и една надежда здрава – за другар...
Дар от Боговете, в него има огън,
пламък да прегърне – светъл нестинар.

МОСТ

Светлината на душата
пази спомени от минало.
Там тлеят угаснали желания,
пропуснати възможности.
А бъдещето престои,
не искам да пропускам дните му,
преди да се превърнат в минало...

Минало и бъдеще!
Два бряга на една река.
И докато Хронос
отброява дните – ще мога ли
мост да построя,
и под него да изтича
животът ми?!

Подбор Павлина Петкова

ПРОСЪНИЦИ В УТРОТО

МАРИЯ ИЛИЕВА

ПРОСЪНИЦИ

Притаена тиха късна вечер,
приглушена, мека светлина,
звездите в унес се усмихват вече
нетърпеливо чакам пак съня.

И този път ще те сънувам зная,
толкова близо, почти до мен.
В сънят на воля ще си помечтая,
почакай, не бързай, не, не идвай ден!

Нощта ни искам да е дълга вечност.
В просъници минават нашите срещи,
потапяме се във море от нежност,
догарят бавно романтични свещи...

ПИЕСА

Събуждам се от птичи глас,
докосната от нежна песен,
слънчеви лъчи прегръщам аз,
героиня съм във пролетна пиеса.

Вятър тихичко навън шепти,
с напевен звук на клонките зелени,
и люлеят се копнежи и мечти
облечени във перлени премени.

Сетивата се пробуждат зажадняли
за топлина и необятна красота,
спомените бледи, застаряли
се завръщат, търсят младостта.

С вълшебен цвят обагрени са мислите,
втъкани с вяра и надежда
летят със полета на птиците
към свят чудесен ме отвеждат.

Дори когато завали ще се порадвам,
да съм в дъждовната игра
между капките чевръсто ще минавам,
ще чакам пъстроцветната дъга.

РАЗВИДЕЛЯВАНЕ

Най - тъмното във тъмнината,
мрак и ледена студенина.
Черни сенки във душата
пресъхнала за малко топлина.

Дълбоки белези в сърцето,
от предателства, интриги и лъжи.
Облаци намръщени в небето,
дъжд проливен от сълзи.

Тъга, отсъствие на рамо
закрилническо, на крило
прекършени мечти, а само
много малко ми е нужно, но...

.
****

Изгрев, сутрин и начало,
в прегръдката на слънчеви лъчи.
Виделина, по- светло, бяло,
искрици в моите очи.

Кълнове с бяла надежда,
и топли повеи в мен.
Облечена в блестяща одежда,
с обещания за чудно хубав ден.

Красиви думи за любов,
доброта и щастливо предчувствие,
трепети, мечти, послеслов,
полет... Рай красив от чувства..

И В КРАЯ Е НАЧАЛОТО

МАРТИН ДИМИТРОВ, 16 г.

ВРЕМЕТО

Времето бяга – не спира, лети,
носи дни и сбъднати мечти.
Вчера е спомен, утре – мираж,
днес е искра във житейския пейзаж.

Сутрин е нежно – роса по тревата,
вечерта притихва в съня на цветята.
Смея се с лятото, плача с дъжда,
шепна с листата, танцува света.

Гониш го смело, но то е напред,
няма обратен за него билет.
Само сърцето обичащо днес
хваща мига и живее без стрес.

МИСЪЛ

Мисълта е птица без гнездо,
прелита тъмното и светлината.
Ражда се тихо – като ехо
в сърцето на самотата.

Тя няма форма, няма цвят,
но носи цели светове в очите си.
Превръща болката във свят,
а страха – във криле на мечтите ни.

Понякога е буря в тишина,
понякога – искра надежда.
Една невидима страна,
която вечно ни отвежда.

БЕНГАЛСКИ ОГЪН

В нощта на моята самота
пламти бенгалски огън бледен –
една измамна светлота,
един вик кратък и последен.

Той трепва – болка и мечта,
и в миг разкъсва тъмнината,
ала във своята красота
предрича пепел… и разплата.

И аз те гледам как угасваш,
като надежда без следа,
и в тъмното си пак оставяш
сърце – осъдено на тъга.

БЪЛГАРСКИЯТ ЕЗИК

Езикът ни е дълъг път през тъмни дни,
по който светлината трудно се намира.
Във всяка дума – спомен, болка и съдби,
във всяка сричка – вярата, що не умира.

Той е роден от шепот, плач и песен стара,
израснал сред мълчание и глух позор.
Но пази чиста мисъл будна и жарава,
която не прекланя своя вътрешен простор.

С него сме мълчали, с него сме крещели,
когато правдата е била сама.
И днес във него дишат онези смели,
превърнали живота си в съдба.

ЛУННА СВЕТЛИНА

Лунна светлина по пътя се стели
тайно в нощта през облаци бели.
Звезден воал тя в ръце разпилява,
тиха магия навсякъде става.

Сребърна песен в листата се носи,
реки от блясък вълните си проси.
Нежно целува цветята в полето,
Лунна светлина е вълшебството в небето.

Лунната светлина е шепот нежен,
с нейния покров светът става снежен.
И докато нощта разцъфтява в мрак,
Луната остава наш вечен знак.

из „И в края е началото“, автор Мартин Димитров, ред. Кирил Назъров, изд. gabriell-e-lit, С., 2026

ХАЙКУ

МАЯ ДАНЕВА

*

завъртам глобуса…
тук – война…
и тук – война

*

сирени…
животът следва
ритъма им

*

мама пита
дали е първа пролет…
сънува щъркели

*

първа пролет
по закачалките ми
зима

*

никога не съм
на точното място
въздушна аларма

*

петна по хоризонта
дракон?
или дрон?

*

скелетни къщи зад тях скелетни къщи

Публ. във Five Fleas Itchy Poetry, 17. февруари 2026

*

Великденски следобед
стопен восък и мирис
на агнешки котлети

*

страстната седмица…
повече или по-малко
опити за козунаци

*

Второ Възкресение…
снимаме по различен начин
ястията от вчера

*

уклончив отговор
сърцето по капучиното
губи очертания

*

априлско бяло…
и снежинки, и венчелистчета
танцуват

*

полярната звезда
и тя блести по-слабо…
мама си отиде

*

какво остава
след слънцето
жълти глухарчета

*

черешов цвят пада…
затрупва метлата
на Баба Яга

*

всичко, което сънувам
ме щипе –
мравки край дънера

*

цикада
в църквата
започва помен

*

докато правя сок за бебето си…
китката моркови събира
сърчица във Фейсбук

ОТДАДЕНОСТ

ПЕТЯ СТОЯНОВА

ОТ ЛЮБОВ

С класове, пожълтели от лятото,
и слънца от узрял слънчоглед
усмихвам се,
смела от вятъра,
люшнал клони под чисто небе.
Със рисунък, ошарен от облаци,
на художник, изпуснал мига,
аз откривам неземни възможности
и минава денят под дъга.
И обличам го в цвят пеперуден,
във хармония с тих послепис,
и развличам го в танц непринуден,
с жива музика, стон от искри.
Той възнася ме в топла прегръдка
и целува ме,
цяла във плен
на дома,
извисен и уютен,
от духа и нетленното в мен!

БЪЛГАРИЯ

От нощви пресята
и с любов разлята,
с мисъл е омесена,
в песен е пренесена.
За да има ход и... род,
блага дума, кичест плод!
Нека се роят летата
и да се множат делата!

КЛЮЧ ЗА МЕЧТИ

В бисери сини
морето открих с вкус на маслини
със сладост отпих
глътка на радост и слънчеви дни
Време за патос
и Ключ за мечти!

ЖИВОТ

Една мечта
в една сълза
ще можеш ли мига
да стоплиш...
А сетне
с греещи очи
небе огромно
да прегърнеш...
Да даваш "въпреки"
и от сърце,
а да ридае
с плам душата.
И в утрото
като дете
да съживяваш
красотата.
И да намираш път
напред,
далеч,
встрани
от хорски думи, сродни...
С листец да ваеш
далнини
и нови пориви
любовни.

из „Отдаденост“, автор Петя Стоянова

Подбор Людмила Данова

НЕ ПИТАЙ

ПЛАМЕН БОЧЕВ

НЕ ПИТАЙ

Понякога, и в края на живота си,
ще срещнеш любовта, макар и късна.
Ще е красива като светли лотоси,
които никога не би откъснал.
Порадвай се на кратките обятия,
на дългите секунди от безвремие.
И не, не питай колко трае лятото,
докато тя все още е при тебе.

НЕВИНАГИ

Невинаги умирал съм в ръцете ти.
Невинаги смехът ти ме е топлил.
И никога не ти откъснах цвете.
И никога не ти купувах рокли.
Понякога съм бил така далече…
Понякога дори съм се изгубвал.
Животът между пръстите изтече,
докато търсех смислените думи.
Докато търсех оня път, по който
да мога опростен да се завръщам,
изгубих твоята душа. И моята.
И нито ти, и нито аз сме същите.
И може би така ще ме запомниш –
невинаги нозете ти прегърнал –
върху хартиен сал войник оловен,
избягал, за да може да се върне.

ПОВЕРИЕ

Ще ме прегърнеш на тръгване –
има такова поверие –
ако земята е кръгла,
отново ще се намерим.
Ще съм шофьор на такси.
Ти ще ме спреш случайно.
Ще ме докоснат косите ти –
както беше в началото.
Ще се повредят спирачките.
И ще поемем към космоса.
И ще се спрем на крачка
от небето си – осмото.
А после ще се събудим.
Ще ме прегърнеш на тръгване.
И ще крещим – като лудите,
че земята е кръгла.

ЧУЖДЕНЕЦ

Той беше чел Камю и Кафка
и риба бе ловил в Онтарио.
Сега в една квартална лавка
продава ядки и цигари.

Усмивката му е беззъба
като душата на детенце.
В неделите събира гъби
и моли прошка от Агнеца.

Рисува свободата с въглен
по голите стени в дома си.
Очите му просветват в тъмното —
за нови изгреви е късно.

И все си мисля, че въжето,
когато стигне до гръкляна,
с последните трохи в две шепи
врабчетата си ще нахрани.

Ще си погледне към обувките,
и, ако има връзка скъсана,
ще я завърже на отплуване.
И никой няма да го търси.

ШЕВИЦАТА НА ДУШАТА

ПОЛЯ ЦОЛОВА

ПРЕРАЖДАНЕ

Ще бъда в бяло… Вече съм била…
Наивната невинност ми отива.
На раните си – ангелски крила,
по тъмно нощем тайно си пришивах…

На Еньовден тревата разпилях.
Роса събирах, билка не откъснах…
За да усещам всеки земен грях.
От болката единствено възкръснах.

Предателството пак оневиних.
Със тиха нежност го пречистих в храма.
Лукавата змия не победих.
И ябълката пак при мен остана.

ДОКОСВАНЕ

Причастие дали ще ми дадеш?
Последната сълза потъна морна
във излака, пресъхнал от копнеж,
за топлина, която не докосна…

Рътлината от его изравних,
с пламтеж наивно вярвах си, че мога
да излекувам болката със стих,
с любов да те пречистя като Бога!

Но леден лъх пречупи моята длан
и възнак пребледнях като небето.
С прошение понуда ще раздам
за обичта самотна, неприета…

Целунах тихо тучната земя,
преглътнала накриво моята мъка.
В душата ми лелее светлинка…
За тебе е! Дано намериш пътя…

ПАМЕТТА НА ВСЕЛЕНАТА

Вселената отдавна съществува,
навярно е родена от жена.
Със бездните на времето воюва,
превръща ги във плът и светлина.

Сама създава всички хоризонти,
а после пред детето ги реди.
Превърза страховете му неволни,
а своите преглъща и мълчи.

Във дланите ѝ зреят медни капки —
светът ги пие сънен, ожаднял.
Мъжете се смиряват, свалят шапки,
щом мине тя под звездния воал.

Във дамската ѝ чанта се събират
безсънни нощи, грижа и вина.
Във шкафчето под сметките прибира
умора, неизречени слова.

Животът я смалява, но не знае —
не се побира в ничие небе.
Наричаш я жена, а всъщност тя е
безброй Вселени във едно сърце.

ШЕВИЦАТА НА ДУШАТА

На робата ми свети любовта,
преплетена във българска шевица,
и в бялата ми риза утринта
покълва като слънчева зеница.

По огън ходя – въглени редя,
стихиите превръщам във молитва.
От пламъка изписах свобода
и побеждавам във неравна битка.

Предавам чиста българската кръв –
земята я изпиваше във робство.
Потомка съм на Крум и Аспарух
и нося воля, мъдрост, непокорство.

В косите ми са златните жита,
доброто като кладенец прелива.
Щом стъпя боса в мократа трева,
покълват билки – всяко зло умира.

История и вяра съхраних,
децата си закърмих с хляб и вино.
Заклех ги да не гледат настрани,
когато се погазват род и име.

Не съм светица – просто съм жена,
държа изправен българския корен.
Пречистих и дома си, и света –
духът ми е безсмъртен и свободен.

Шевицата ми крие любовта,
танцувам върху жар, която стене.
Сама написах своята съдба –
повярвай – няма кой да ме превземе!

Подбор: Людмила Данова

РАСТЕЖ

РОСИЦА КОПУКОВА

РАСТЕЖ

Расте тревата тихо и мълчи,
така красиво дворът украсява,
проблясват цветни билкови очи,
и мъдростта в природата изгрява.
Преди коситба просто свети тя,
то, мимолетното, е най-омайно,
погалвам й косата със ръка
с усещане за нежност и потайност.
Ще си отиде, както всеки път,
но с млада чистота ще се завръща.
Така е кръговратен и светът,
но дава шанс за труд, любов и къща.
Поезията ще го окрили,
подобно ласка, слязла от небето.
И чак в тревата ще се притаи
за да ни преосмисли битието.

7 май 2026г., София

ЗА ЛЮБОВТА

Да дорастеш до земната любов,
словата да изваеш от сърцето
в най - хубавия и любовен зов,
това си е талант за битието.
Но да вплетеш космичната любов
във твоята душа и твойте мисли,
това си е Божествен апостроф,
с който Вселената от злоба чистиш.
Космополитен не е всеки тук,
а в повечето са ограничените
и затова не може всеки звук
да ти създава образ от Вселената.
Възхитата и тя си има дял:
за някои достига до сърцето,
за други има звезден идеал
и просто се издига до небето.

8 май 2026г., София

НА КРАЧКА ОТ МИНАЛОТО

Поразрових старите писма,
няма лоша дума да намеря,
само обич, само топлота
в семейството ни. Сякаш беше вчера.
Поразрових снимките в албуми,
няма нещастлива снимка там.
Грее просто радостта без думи,
грее свят в семейството голям.
Поразрових мамини тефтери,
с почерка й толкова красив.
И затворих ги. Не е химера
да си бил наистина щастлив.

10 май 2026г., София

И ВСЕКИ ИМА СВОЯ СВЕТЛИНА

В поезията светлината е различна,
всеки блести по своя начин чуден,
във стихотворната им динамичност
човеците вълнуват и разбуждат.

В поезията думите прозвънват
с мелодия така неповторима,
отекват във душата да осъмва
с неземната им приказност красива.

И стига тя изкуството да вае
от сребърната нишка чак до Бога,
ще дойде и човек ще го признае,
защото носи дар и то по много.

Не можем ангелите да разсърдим,
когато стане дума за таланти.
За всеки светлината е магична.
Поетите са ярки диаманти.

5 юни 2026г., София

НАЗАД ВЪВ ВРЕМЕТО

С родителите нямах лош момент.
Споделях, ходих всякъде, почивах.
И детството - един щастлив рефрен,
се стапяше година след година.

Научих да се боря, но така-
да не препъвам чужди грешки в мене,
да побеждавам, с дясната ръка
да пиша после хубави поеми.

Но детското вълшебство отлетя.
На много нещо свикнах във живота.
Не провалих нито една мечта
и с целите умело още ходя.

Пред лоши хора не се плаша аз,
знам си цената и добре живея.
С подкрепата на Бога ден и час
вървя напред и му благоговея.

И отличавам вече със замах,
че драмата е знак за стара карма.
Аз много наблюдения събрах
и старите илюзии попарих.

11 юни 2026г., София

ПРИРОДНИ

СТОЯН МИХАЙЛОВ

МАЙСКА ЛЮЛКА

С дълбок поклон те среща планината,
през млади листи слънце те зари...
Щастливецът си дръзнал в ранината –
и пъстротата май ти подари!

Скали да се покланят ранобудно,
да те погали кадифен ветрец...
В просъница, от бухал поздрав трудно
да чуеш, че заслужил си венец.

Крачи, височината днес е твоя,
отбий се на Хайдушката чешма!
Пред паметната плоча на героя,
героиката му шепти сама!

И той през май, повел бе чет другари,
за българската свяст необуздан...
Предателски куршум го тук завари,
за да светлее днес като звезда!

Под билото те нова хижа вика:
„ела ми гостенино устремен!
Мен хора като теб са ми прилика -
със тях замръквам, с тях посрещам ден".

От сам върха, зарей далечината -
на тази майска прелест - поклони!
Избраник бе щастлив под небесата,
що в люлката си май те подслони!

КАВАЛЪТ С МЕДЕНАТА СТРУНА

Дочувал ли си, утринно кавал,
как среща с първи лъч сълзи пролива?
Блещуван миг, що в младостта мечтал
да го разкажеш в приказка красива!

Погали ли те обедно кавал,
край стадото под орех запладнило?
На първи срещнат, с радост би признал,
че ангелско писмо четеш си мило!
По икиндия[9] срещата кавал,
като със първа севда ни напомня…
На бистър извор, думи обещал,
ергенът на мома със пъстра стомна.

А слуша ли извивка на кавал,
когато слънцето да зайде[10] слиза?
За тоз копнеж и риза би си дал –
че ти в сърцето изповед пристига.

Послуша ли с призвездната луна
кавал, настроил медената струна?
Открехна ти сърцето бъднина,
та утринта те с ведростта целуна!

С отвори осем, по една тръба,
ти прелестно вълшебство озаряваш!
Не си цигулка, орган, но избра
с вокална нежност, ни сърца да сгряваш!

САМОДИВИ

/ сонет /

Очарователни, красиви, нежни,
от древността ни приказно познати.
С природната си двойственост безбрежна
любимки са опасни, зли, хвъркати!

Чуй – Димна, Ангелина, Гермеруда,
със имена как в музика преливат!
Но яхнали коне, с камшик в полуда,
те жертвите без жал си с лък убиват!

И тема са фолклорна за поети:
новородени кърмят от кошути -
посестрими са над хайдушки рани...

Овчари мамят с бързи пируети -
с разплетени коси и в бяг събути
изхвръкват, от полибник[11] ран подбрани!

[9] надвечер, привечер – бел. авт.
[10] слънцето към залез – бел. авт.
[11] тих предутринен ветрец

ЕВОЛЮЦИИ

ТОДОР БИЛЧЕВ

ЧЕСТИТ ЮБИЛЕЙ!

НАЙ-ЛОШОТО КРАСИВО НЕЩО

Не каза ми никой, когато родих се.
Дори по-нататък. Когато развих се.
Че бил е животът най-лошото нещо.
И днеска той още не връща ми ресто.

А само душата ми гладна изстисква.
И още желае. И винаги иска.
Не дава ти нищо, а само ти взима.
Жесток е животът. Почти като зима.

Но пак го обичаме. А и желаем.
Във него ний само растем и мечтаем.
Че той е и приказка невероятна,
която не можеш да върнеш обратно.

Красив и различен. Да. Вярно. Така е.
Не може ти стигна да го опознаеш.
На капки изтича. Светкавично бърз е.
Прилича на яростен планински бързей.

Подскача и тича стремглаво надолу.
Тревичка е свежа край него набола.
По-хубаво нещо едва ли съм виждал!
По-лошо от него дано да не видя!

22.11.2025 г. 19.19 ч. Обретеник

НА ТЯЛОТО ЗА ТЪМНИНАТА И СВЕТЛИНАТА НА ДУШАТА

Дъждът изми телата и душите,
на светлината блеснали с лъчите.
И полетяха пърхащите птици
на любовта в зелените зеници.

А младостта не беше още зряла.
Пък старостта от знание умряла.
Така че, само опитът остана
за връзване на палещата рана.

И я превърза времето с извара.
С омайни билки, гордост и поквара.
Но раната, макар че не кървеше,
отворена за болките стоеше.

И кой ли да лекува не опита.
А тя остана все така открита.
Не можеш поразеното в душата
на тялото да скриеш в тъмнината.

29.07.2025 г. 19.19 ч., Русе

ДА РАЗПЛАЧЕШ СМЪРТТА

Умира всеки сам. И сам се ражда.
Макар да е сред милиони хора.
Сценарии съдбата ти погажда.
Не може с нея никога да спориш.

Какво да сториш тука само можеш,
от тебе нищо пак щом не зависи?
Да бъде жив човек е трудно, сложно.
Дамоклев меч над всеки е надвесен.

Затуй впрегни се здраво във хомота.
Умираме, щом ние сме родени.
Но нека тъй да извървим живота,
смъртта да плаче, след като ни вземе.

25.12.2025 г. 19.19 ч., Обретеник

КРАСИВОТО ЛЕТЕНЕ НА СЪРЦЕТО

Аз полета видях днес на сърцето.
И как във птичка то се преобръща.
А със размаха стегнат на крилете,
във детството красиво пак ни връща.

Летеше то със лястовиче ято.
С любов тежеше и над нас небето.
Отиваше си с тях доброто лято.
Вълни студени плискаше морето.

Шумяха жълти и зелени листи.
Отлитнаха и прелетните птички.
Умираха тук мислите ни чисти.
За зимата приготвяха се всички.

Сърцето само над гръдта летеше.
А щом лети, то значи, че е живо.
Навред любов и топлина струеше.
И нека. В полет всичко е красиво.

1.09.2025 г. 13.13 ч.
Банкя – централен парк

ПРОЛЕТ

Пролет моя посребрена.
С рани от зловеща зима.
По Великденски червена.
Пъстра, чакана, любима.

Идваш късно, но навреме.
Никога не закъсняваш.
И покълва ново семе
във сърцата, що засяваш.

Пак потоците планински,
шумни, към реките тичат.
А дърветата в момински
бели ризи се обличат.

Винаги си толкоз млада.
Нищо, че от студ се раждаш.
Лятото гориш на клада.
Есен огъня подклаждаш.

Пролет моя белоснежна
и когато и да дойдеш,
ти любов си моя, нежна,
не те пускам да си ходиш.

Слезнеш ли пък от баира,
влез във къщите ни стари.
Нещо все ще се намери
за почерпка на другари.

Пролет моя животворна.
Луда, непокорна, бяла.
В дюля светнала на двора.
И душите ни огряла.

Тук ще си и догодина,
пак със нов живот, бленуван.
Нека вечно да те има.
Щастието да празнува.

14.04.2026 г. 5.55 ч.
Русе

НЯМО СЛОВО

Говореха си глухонеми. Двама.
Единствени такива в буса бяха.
За другите това бе тежка драма.
А разговор за тях. Дори се смяха.

В различни измерения живеят
говорещите само, без да казват,
със тези, пък, които уж немеят,
но с жестове най-точно се изказват.

Дали без звук е Словото родено,
а после подарено на свинете?
Не знам. Но винаги е то свещено.
Каквото и да е. Но го пазете.

Че то било е нашето начало.
И край навярно някога ще стане .
Докато времето ни не е спряло,
и нямо, Словото да не престава.

23.04.2026 г. 19.19 ч.
Русе

ЕВОЛЮЦИИ

На дланите под зачервените мазоли
угасваха слънцата на надежди голи.
А утро каменно си лапите сребристи
протягаше да сгрей души кристално чисти.

Загърбили срама от минали пиянства,
оплетени в дъха на днешни запознанства,
гръдта на времето дълбаем упорито,
за нови подвизи мечтаем тайно, скрито.

На масата във кръчмата с другари верни,
в стакани вино гоним мислите си черни.
А те пък по Стената на плача катерят
и скоро, май, със братя родни ще се сберат.

Прибрани са и мечовете остри вече
на страстите ни злобни, скръбни и човешки.
Във утрото ни делнично, в сълзи измито,
чистачки улични въздишките замитат.

Реката на живота се оттича бързо.

Страхът е отлетял, на детски плитки вързан.
И само пламъкът от лагерни огньове
държи ни още живи, но за смърт готови.

Хармоника сърца отново разтуптява.
И идват всички на среднощната забава.
Не се гаси това, което не угасва.
От малка семка бук столетен пак израства.

5.05.2026 г. 21.21 ч.
Русе

СТАРОСТТА НА МЛАДОСТТА РЪКА ЦЕЛУВА

Старица паднала на тротоар лежеше.
Да ѝ помогнат, махаше с ръка в простора.
Но никой да повдигне мъката не щеше.
Край нея минаха бездушни много хора.

Но ето, младост се към старостта завтече.
Изтри сълзите ѝ, целуна я, прегърна.
Да се изправи, легналата в миг понечи.
А силите ѝ детската любов възвърна.

Във този миг забързаните хора спряха,
стъписани от гледката неповторима.
Единствено сега в живота си видяха –
ръка целува баба на дете любимо.

9.05.2026 г. 21.21 ч.
Обретеник

ПРОЛЕТНИ ПОРИВИ

ХРИСТИЛИЯ КУЛЕВА

ВИШНЕВИ НАСТРОЕНИЯ

Пролет!
Вишната цъфна –
отново.

*

отворих вратата
вятърът ме облече
в облак вишнев цвят

*

развиделява –
дъжд от вишневи листца
в овощната градина

*

шепа трохи на первaза
врабчо крилца разпери
вишневи листенца заваляха

*

вятър полъхва
танцуват в розово
вишневи цветчета

*

Аромат на пролет
вишната обсипана
с розови пеперуди.

*

Пролетен вятър –
косата ми
на вишнев цвят ухае

*

Върху дувара –
цъфнала вишна.
Синът ми нарисувал пролет.

*

Вятърът
с вишната играе.
Аромат на пролет – на талази.

*

Вишната облече
булчинска премяна –
пролет, здравей!

*

Под вишната стоя и чакам…
Косата ми
на вишнев цвят ухае.

*

В короната на вишната
врабчета играят…
Пролет

*

слънчева светлина
промушва се през
цъфналите клони

*

Отворих прозореца
аромат на канела
се смеси с аромат на вишна

*

Вишната цъфна
над празната пейка.
Старостта посрещам…

*

дъждовни капки
и вишневи цветчета
във вихрулката

*

пролет
пречупеният вишнев клон
целият отрупан с цвят

*

луната
вишната целуна
и в клоните заспа

*

луната
в клоните на вишната се сгуши
сънува пролет

*

слънцето
вишната целуна
въздухът натежа

*

вишнево сладко варя
лицето на мама
сияе от радост

ПРОЛЕТНО ПРОБУЖДАНЕ

цъфна вишната –
баба моминския сукман
от раклата вади,
гласът на мама идва
с пролетния вятър…

*

Природата се
събужда за нов живот –
пролетно слънце.
Ято гарги прелетя,
Заваля ситен снежец.

*

Навън вали,
в двора бяло облаче –
сливка-дивачка…
В очите ти усмивка.
Чакам дъгата.

*

славеи пеят
в ранното утро в захлас
омагьосване
нишка по нишка разплитам
спомени от младостта

*

птичките пеят,
пчелички жужат
сред цветята,
а котето ми
в клоните на върбата играе

*

още те чакам
любов незабравима
утринна слана
косите ми попари,
но аз винаги съм тук

*

нощ край езерото
отново дъжд заваля
и още едно
съзвездие без име
в него появи се

*

Истината
не търси аплаузи,
истината
няма нуждае от поза…
Обичам светлината!

*

Души за плячка
ловджийското куче –
ястребът му я отмъкна.
Политиците отново
безпаметно лъжат…

*

Напъпи липата
пролетта наистина
е тук – април…
Поглед в огледалото –
зимата ми се усмихна…

*

Ромон на ручей
по брега на реката –
великденчета…
Великден наближава,
днес яйца боядисвам.

*

Врабчова кавга
на алеята в парка –
и какво делят?!
Предизборни приказки…
Пак народът ще страда.

ПРОКЛЯТИЕТО НА ПЕПЕТУДАТА

ЦВЕТЕЛИНА МАНОВА

МНОГОФАСЕТЪЧНО

Прашинка Космос
в хаоса
на многофасетъчно око :
цикада.

***

Рани ли те съдбовното
иди че му разправяй,
че нямаш място за стрелите му
в ребрата си.

***

Проклятието на пеперудата
Където и да иде,
мисълта ѝ е все в свещта.

ГОЛ(Г)ОТА

Да си свалиш бронежилетката пред някого.
Не просто дрехите.

Помня само, че над главата ми
никнеше трева

Не кървя за мъртвите –
те поне не остаряват,
не им капят косите,
не им хрущят костите,
не им падат ноктите.

Те поне ще си поспят по снимките,
ще се посмеят на наивния ни плач,
те ще са нечии бащи,
които никога не сме намразвали,
деца, с ръце от порцелан,
чиито пакости прощаваме.

Те ще изпият кафето,
ще запалят неизбежната цигара,
ще строшат бутилката в прозореца

и ще си тръгнат.

Да му мислят онези, които остават –
да дращят
имената им
в камъка.

ОСТРОВЪТ НА БЛАЖЕНИТЕ ГОРИ

Тя все още шепне името ти,
но наум. Все нещо трябва
да я защити от ужаса,
все нещо трябва
да сънува сънищата,
да приспива сенките,
да гаси пожарите ѝ.

Все някаква пощада,
да се вдигне като дим
(най-зверския дим,
пронизал облаците),
да лумне в погледите
на прокудени елени,
да долети на крилете
на ранени лястовици,
да лепне по раменете
на пилигрими от любов.

Кинжал да разпори гърлото
на целия този авалонски свят от прах,
на всичката му жлъчна бутафория
и да дочака изгрев,
да крещи в огледалото
сама познала себе си
в очите на далечна непозната
докато по прозорците
се стича пролет –
сепната
като ужасно закъсняло слънце.

НЕ МИСЛИ ЗА РОЗОВ СЛОН

Йона, вече не вярвам в китове
и не скърбя за греховете
на Ниневия.
Сега стой и гледай как се попилявам.

И не мисли за розов слон,
мисли само как ще дойде утрото
и как далеч отвъд,
през девет планини в десета,
докато светът се разпада
на съставните си части,
ще бъде ден. Ден първи.

Ще тъпчем в стомаха си жаби и охлюви,
лангусти, гъши черен дроб и мъртви миди.
Докато бутилката с Dom Pérignon се взривява
преждевременно в ръцете ни
(защото и най-мъртвата природа оживява,
когато ръцете запламтят за галене).

Бъди кит. Плувай в тъмното.
Следвай русалки, риби, кораби,
потънали в призрачен сън
под световете.
Яж водорасли из изумрудени пасища
под сепнатия взор на морски крави.

Йона, не зная вече
ден ли е, нощ ли е, смърт ли е
и колко още буря ни остава.
Къде свършва небето, къде крещи земята ни
и кой хищен вятър ще ни понесе
с разперени криле към хоризонта.

Ще дойде утро. Под зора от кръв.
И ще посрещнем новото
с разтворени обятия.
Ако ръце не дойдат за прегръдка,
аз пак ще чакам –
за разпятие.

САТИРИЧНА ПОЕЗИЯ

С УСМИВКА СРЕЩУ ВЯТЪРА

ДОБРИНА СИМОВА

ПОЗИЦИЯ

Като други и аз не съм си дала Гласа
нито сляпо, нито на вятъра…
Днес искаме промени, действия и дела!
Не да ни баламосват реставратори!

СРЕЩУ ВЯТЪРА

Да! Черно на бяло още няма
нито едно започнато дело…
Само приказки срещу вятъра
като на пазара в нашето село???

УРОК

Ако животът ти подаде веднъж ръка,
никога не му обръщай глупаво гръб!
Не гради между себе си и него стена!
Има кой да сложи в колелото му прът!

ТЕТ ПО ТЕТ…

Пред наивни се перчи с голям авторитет.
Само незаконно работи за… просперитет.
Към далаверките той е с тънък афинитет.
Нисък манталитет, но с огромен берекет???

СЪДБА…

Яденето ни циркулира от промоция на промоция.
Животът ни се разтресе от ценовите подскоци.
Балансът ни се нарушава от избори на избори…
Егото се кротва в дълбоко(без)смислени разбори.

КАТО ХВЪРЧИЛО

Тръгвам без път… Още не зная накъде.
Накъдето вятърът като хвърчило ме понесе.
Посоката изобщо за мен няма значение.
По-важно е в доброто никога да нямам
съмнение!

ЛЯТНА ЛЮБОВ

Лятото ме хвана нежно под ръка
и в косите жарко ме целуна.
Пак превърна ме в обичана жена,
понесе ме тангото с нови струни!

ЛЪЖАТА ПРОДЪЛЖАВА

КИРИЛ НАЗЪРОВ

ЛЪЖАТА – ЛЕТИ КАТО СТРЕЛА

Не спира времето, лети
незабелязано почти.
Денят на лъжата
и таз година отлетя,
но не отлетя самата Тя.
Все се въси –
уж краката ѝ са къси,
уж нямала крила,
ала
по градове, села
лети като стрела
и все ще свари
Истината да превари.
Лъжата съществува
откакто свят светува,
но в нашето безвремно време
тя истински проблем е.
Лъжците правят, струват -
все някак си да те измамят
и даже без да се засрамят.
Лъжците вече са от кол и въже –
ако един не те излъже,
това ще стори
втори…
Неспирно мамят те
отвсякъде рекламите.
В търговски, социални мрежи
разчитат на наивни и невежи.
Но как човек да разбере
кое е по-добре:
да го излъже
ало-измамник
или пък политик-безсрамник?
Хортуват хора
във кръчмата, на двора,
че обстановката предизборна
била е извор на
лъжи, купуване на гласове…
Туй било ясно като две и две!
Пък аз какво да кажа,
без да лъжа, мажа?
Лъжата –
близка ли
или далечна –
като че ли
остава вечна?!!!!

СЪВРЕМЕННИ БАБИ

Отблизо и далече
от зори до късна вечер:
Във вайбър – бъра, бъра...
В месинджъра – дъра, дъра...
-Вай, вай, вай…,
притесних се вече,
где се губиш, ма?-
Другата написа,
сиреч рече:
-У дома –
с тая, със оная
бър-бър-бър…
-Аз пък в месинджъра-
дъра-дъра…
по цял ден.
-Ти си като мен –
вмеси се и трета.
Продължава чат-мухабета…
-Във компютъра забола нос,
аз стоя на ПОСТ след ПОСТ…
-Аз пък станах
специалистка Ай ти!
-А, и ти?
-То и аз така привиквам,
ала моят дядо прост,
без да знае що е пост,
незаслужено ме понавиква!
-Моят дядо е добър,
ама нищо не разбира
от вайбър!
-Бе, и моят е добър,
само дето ми се кара,
че си пея като Дара.
-А, и моят мрънка, вика,
банга-ранга че си тананикам.
-Моят на главата все ми пей -
кухнята ми не била окей.
-Вай, вай, ваййй…,
май
манджата ми загоря!
Чао! И благодаря!
-Хай, сполай!
-Хай, бай-бай!

ПРОЗА

БЕЗ ДАВНОСТ

КРЪВТА НА ДРУГИТЕ

СИМОН ДЬО БОВОАР

Лъч светлина се процежда през щорите. Пет часът. Отварят се първите врати. Лекарят, акушерката притичват към болния или родилката. Публиката на незаконните дансинги се изсипва на пустите улици. Няколко кафенета светват покрай гарите. Изправят ги до стената. Той плъзна ръка в джоба си. Твърд и студен. Играчка. „Не бих повярвал, че това може да убива." Това убива. Приближи се до леглото. Тя няма да изкара нощта. А нощта е почти изминала. Дали още ще бъда тук, за да кажа: аз я убих? За да кажа: трябва още да се убива? Този глас… Този глас говори за мен; и за мен трябва да замълчи. Какво значение има за тях, че мълчанието също е глас? Нищо не може да ме спаси. Но мога да заспя, да потъна в тези виновни води. Тревогата дърпа и разкъсва; изтръгва ме от самия мен. Поскоро да свършва това изтръгване…

— Жан.

Той се обърна. Тя бе отворила очи. Гледаше го.

— Пол дойде ли?

— Да. Тук е. Всичко е наред.

— А! Радвам се — каза тя.

Гласът беше слаб, но ясен. Той седна на ръба на леглото.

— Как се чувстваш?

— Добре съм. — Тя хвана ръката му. — Знаеш ли, не трябва да тъгуваш. Не ми е мъчно, че умирам.

— Няма да умреш.

— Мислиш ли?

Погледна го — същият поглед като някога, подозрителен, взискателен.

— Какво каза лекарят?

Този път нямаше място за колебание, не се съмняваше — въпреки потта по слепоочията й и пресекващия й глас тя не беше жалко парче плът. Беше поглед, свобода. Последните й мигове принадлежаха само на нея.

— Няма много надежда.

— А! — каза тя. — И на мен така ми се струваше. — Замълча за миг. — Не ми е мъчно — повтори тя.

Той се наведе и допря устни до посинялата буза.

— Елен, знаеш, че те обичам.

— Да, сега ме обичаш — каза тя и стисна ръката му. — Щастлива съм, че си тук. Ще мислиш за мен.

— Моя единствена любов — каза той. — Ти си тук. По моя вина.

— Няма вина — каза тя. — Аз исках да отида.

— Но аз можех да ти го забраня.

Тя се усмихна.

— Нямаше право да решаваш вместо мен.

Същите думи. Погледна я. Самата тя е. Тя казваше: аз решавам. Тези безцветни коси блестяха, тези хлътнали бузи искряха от живот; самата тя беше. Същата свобода. Никого ли не предадох? Наистина ли на теб говорех, на теб, единствената в единствената истина на живота ти? В задъханото си дишане, в посинелите си клепачи, разпознаваш ли още свободната си воля?

— Така казваше някога. Оставих те да избираш. Но знаеше ли какво избираш?

— Теб избирах. И пак бих направила същия избор. — Тя леко поклати глава. — Не бих искала да имам друг живот.

Той все още не смееше да повярва в думите, които чуваше. Но менгемето около сърцето му се разхлабваше. В нощта се надигаше надежда.

— Не си избирала да ме срещнеш — каза той. — Спъна се в мен, както човек се спъва в камък. А сега…

— Сега какво? — каза тя. — За какво да съжалявам? Толкова ли ми се е искало да остарея?

Думите с мъка се отронваха от устните й. Но погледът й бе проницателен. Жива, присъстваща. Внезапно му се стори, че времето вече няма значение, всичкото онова време, когато нея няма да я има, след като в тази минута тя съществуваше, свободна, безгранична.

— Наистина ли не съжаляваш за нищо? — попита той.

— Наистина. Защо?

— Защо? — повтори той.

— Само недей да изпитваш угризения — каза тя.

— Ще се опитам.

— Не трябва да изпитваш угризения. — Тя слабо се усмихна. — Направих това, което исках. Ти беше просто камък. Камъните са необходими, за да се градят пътища, иначе как човек ще си избере път?

— Де да беше вярно — каза той.

— Вярно е, сигурна съм. Какво щях да представлявам, ако нищо не ми се бе случило?

— А! Бих искал да ти повярвам — каза той.

— На кого друг би повярвал?

— Когато те гледам, вярвам — каза той.

— Гледай ме. — Тя затвори очи. — Ще поспя малко. Уморена съм.

Гледаше я. Това е добре! Може би Пол бе прав да казва: „Това е добре". Тя дишаше тихо и той я гледаше. Струваше му се, че не би могъл да й изобрети друга смърт, друг живот. Вярвам ти, трябва да ти вярвам. Нищо лошо не ти се е случило чрез мен. Бях само невинен камък под краката ти. Невинен като камъка, като парчето олово, което е разкъсало дроба ти. Той не те е убил — не аз съм те убил, любов моя.

— Елен!

Той потисна вика си. Вените й са подути, устата й е полуотворена. Тя спи; забравила е, че ще умре. Преди малко знаеше; сега умира и вече не го знае. Недей да спиш, събуди се. Той се наведе. Би искал да я хване за раменете, да я разтърси, да започне да я умолява. Ако много силно духнеш върху трепкащ пламък, можеш да го разпалиш. Но от устата ми към живота й няма път. Не мога да й помогна, ако тя сама не бликне към светлината. Елен! Тя все още има име — все още може да я повика.

Дъхът й се изкачва с усилие от дробовете към устните, слиза, скърцайки, от устните към дробовете, животът едва мъждука и все пак тя все още е цяла, ще остане цяла до последния миг. Не искаш ли да се заемеш с нещо друго, не да умираш? Всеки удар на сърцето й я приближава до смъртта. Спри. Сърцето й продължава да бие неумолимо; когато спре да бие, тя ще е вече мъртва, ще е твърде късно. Спри веднага, спри да умираш.

Тя отвори очи; той я прегърна. Отворените й очи вече не виждаха. Елен! Вече не чуваше. Нещо е останало, нещо, което още не отсъства от себе си, но вече отсъства от земята, отсъства от мен. Очите й все още са поглед, застинал поглед, който вече не е поглед към нищо. Няма вече дъх. Тя каза: щастлива съм, че си тук. Но аз не съм тук. Знам, че нещо става, но не съм в състояние да го наблюдавам. Това не се случва нито тук, нито другаде, то е отвъд всяко присъствие. Отново има дъх. Очите й се замъгляват, светът се откъсва от нея, рухва; и все пак тя не се плъзва вън от този свят; точно в този свят тя става мъртвата Елен, която държа в прегръдките си. Устните й са се разтегнали в гримаса. Вече няма поглед. Той затваря клепачите над безжизнените очи. Любимо лице, любимо тяло. Това беше твоето чело, това бяха твоите устни. Ти ме напусна, но аз все още мога да милея за отсъствието ти. То пази лицето ти, то е тук, присъстващо в тази неподвижна форма. Остани; остани с мен…

Той вдигна глава. Дълго бе стоял така, с чело положено върху безмълвното сърце. Тази плът, която е била твоя. Отчаяно се взира в застиналото лице. То си беше същото, но нея вече я нямаше. Тленни останки. Образ. Няма никой. Ето че отсъствието й е изгубило контурите си, ето че вече се е плъзнала извън света. А светът е цял, също като вчера. Нищо не му липсва. Нито една пукнатина. Това не изглежда възможно. Сякаш тя не е била нищо на земята.

Сякаш аз не съм бил нищо. Нищо и всичко; присъстващ за всички хора в целия свят и завинаги разделен от тях; виновен и невинен като камъчето на пътя. Толкова тежък и безтегловен.

Стресна се. Някой чукаше. Отвори вратата.

— Какво има?

— Нужен ми е отговорът ти — каза Лоран, направи една крачка и погледна към леглото.

— Да — каза Бломар. — Свърши.

— Страда ли?

— Не.

Погледна прозореца. Денят се раждаше. Минутите зовяха минутите, гонеха се, блъскаха се една друга, безкрайно. Тръгвай. Решавай. Камбаната бие отново, ще бие до смъртта ми.

— Адската машина може да се постави след час — каза Лоран. — Съгласен ли си, или не?

Погледна леглото. За теб съм само невинен камък — ти беше избрала. Тези, които ще разстрелят утре, няма да са избирали; аз ще съм скалата, която ще ги размаже, и проклятието ще ме застигне — завинаги ще остана за тях другият, завинаги ще бъда за тях сляпата сила на неизбежността, завинаги ще съм разделен с тях. Но ако защитавам онова висше благо, което придава невинност на всички камъни и скали, онова благо, което спасява всеки човек от всички други и от мен самия — свободата; тогава страстта ми няма да е била напразна. Ти не ми донесе покой, но защо да искам покой? Ти ми даде смелост да приема веднъж завинаги риска и страха, да понеса престъпленията си и угризението, което безкрайно ще ме разкъсва. Няма друг път.

— Не си ли съгласен? — попита Лоран.

— Напротив — каза той. — Съгласен съм.

Симон дьо Бовоар, из „Кръвта на другите", Le Sang des autres, 1945, превод Росица Ташева, 2014

Източник: Моята библиотека
https://chitanka.info/

ИНДИАНА

ЖОРЖ САНД

През една прохладна и дъждовна есенна вечер трима души седяха замислени в малък замък в Бри, загледани в разпилените главни на камината, в бавно отмерващата часовете стрелка на стенния часовник. Двамата сякаш мълчаливо се подчиняваха на скуката и пустотата, тегнещи над тях: но третият явно се дразнеше: въртеше се на стола, едва сподавяше отегчените си прозявки, разбъркваше с машата жаравата, сякаш се бореше срещу някакъв общ враг.

Този човек, много по-възрастен от другите двама, беше господарят на къщата — полковник Делмар, стар храбър воин в оставка, бивш красавец, сега натежал, с оплешивяло чело, с посивели мустаци и застрашителен поглед; господар в пълния смисъл на думата, пред когото трепереше всичко живо — жена, прислуга, коне и кучета.

Най-сетне той не издържа и стана от стола си — омръзнало му беше да се чуди как да наруши мълчанието; Закрачи тежко из всекидневната със стегната стойка на бивш военен, изпънчен; отиваше донякъде, после се обръщаше изведнъж кръгом, с онова особено самодоволство, типично за човек, който обича да се показва — чудесен образец на офицер.

Но минали бяха дните на славата, когато лейтенант Делмар се опиваше от победите по бойните полета; висш офицер в оставка, забравен сега от неблагодарното отечество, той трябваше да понася брачните несгоди. Беше женен за млада, красива жена, притежаваше хубав замък с всичките му пристройки, освен това работите му във фабриката вървяха добре; обаче беше винаги в лошо настроение, а тази вечер повече от когато и да било; защото времето беше влажно, а полковникът страдаше от ревматизъм.

Той обхождаше важно своя стар салон, мебелиран в стил Луи XV, като от време на време се спираше ту пред една врата с фрески, над която голи амури обкичваха с гирлянди от цветя кротки кошути и миролюбиви глигани, ту пред едно пиано, претоварено с бездарни и нескопосани изображения, чиито криволици и безкрайни плетеници уморяваха очите. Но това моментално отвличане на вниманието не пречеше на полковника при всяка обиколка да хвърля дълбок и прозорлив поглед към останалите двама мълчаливи мъж и жена; той следеше внимателно ту единия, ту другия; така вече цели три години бдеше над своето крехко и скъпо съкровище — жена си.

Защото тя беше деветнадесетгодишна и ако можехте да я зърнете до тази огромна бяла мраморна камина, украсена с позлатени инкрустации, ако можехте да я зърнете тъй тъничка, бледа, тъжна, опряла лакът на коляното си, сред този стар дом, до този стар мъж, подобна на зимно цвете, разцъфнало в старинна ваза, вие бихте съжалили жената на полковник Делмар, а може би самия полковник повече и от жена му.

Третият обитател на този уединен дом седеше от другата страна на пламтящата камина. Той беше мъж в силата и разцвета на младостта, с блестящ тен, с буйна руса коса и гъсти бакембарди — пълна противоположност на посивелите коси, на повехналото и сурово лице на господаря на къщата; но дори човек с не кой знае колко голям художествен усет би предпочел суровото и строго изражение на господин Делмар пред правилните, неизразителни черти на младия мъж. Подпухналото лице, открояващо се върху чугунената плоча на камината, втренченият в пламтящите дърва поглед бяха по-оцветени от руменото лице на светлокосия млад човек.

Впрочем със стройното си и силно тяло, с чистата линия на тъмните вежди, с гладката белота на челото, със спокойните ясни очи, с красивите си ръце и дори със строгата елегантност на ловджийския си

костюм той би минал за красавец в очите на всяка жена, придържаща се към тъй наречените философски вкусове на миналия век. Но младата и стеснителна жена на господин Делмар може би никога не беше поглеждала по такъв начин мъж; може би между тази крехка и болнава жена и този мъж, който обичаше да си поспива и да си похапва, нямаше нищо общо. Напразно домашният аргус се мъчеше да улови някой поглед, въздишка или трепетно влечение между тези две толкова различни същества. След като не намери повод за ревност, той стана още по-мрачен и с рязко движение пъхна ръцете си дълбоко в джобовете.

Единственото щастливо гальовно същество в тази компания беше едно красиво ловджийско куче от породата грифони, отпуснало глава върху коленете на седналия мъж. То имаше дълго тяло, огромни мъхести лапи, заострена като на лисица муцуна и умно изражение, а сред разрошената козина две големи златисти очи блестяха като топази. Очите на ловджийското куче, кръвясали и страшни в разгара на лова, сега бяха изпълнени със спокойствие и безкрайна нежност. И когато господарят, предмет на тази инстинктивна любов, понякога много по-силна от разумните човешки чувства, прокарваше пръсти в сребристата копринена козина на красивото куче, очите на животното искряха от удоволствие, то размахваше дългата си опашка и докосваше камината, разпръсквайки пепел по паркета.

Може би тази домашна сцена, полуосветена от пламъците на камината, би могла да послужи за сюжет на картина от Рембранд. Бяла светлина за миг озаряваше стаята и лицата, а после преливаше в червените отблясъци на жаравата и гаснеше; тогава потъваше в мрак и обширната всекидневна. Всеки път, когато минаваше пред огъня, господин Делмар изникваше като сянка, а после внезапно изчезваше в тайнствения здрач на салона. Върху овалните рамки, украсени с цветчета, върху медальоните и панделките на резбите, върху абаносовите мебели с медни инкрустации, върху корнизите над дървената ламперия тук-таме играеха златни ивици светлина. Когато една главня угаснеше в камината и отстъпеше блясъка си на друга, още неразпалена, доскоро осветените предмети потъваха в сянка и нови очертания се открояваха в мрака. Така се разкриваха постепенно всички подробности на картината — конзолата, поддържана от три големи позлатени тритона, рисуваният таван, изобразяващ небе с облаци и звезди, тежките драперии от тъмночервена дамаска с дълги ресни, в различни оттенъци, и широките дипли, които сякаш се раздвижваха, когато ги докоснеше колебливата светлина.

Човек би помислил, загледан в открояващите се на фона на камината неподвижни мъж и жена, че те се страхуват да не нарушат спокойствието на тази сцена; застинали и вкаменени като герои от приказка, те сякаш се бояха, че при най-малката дума, при най-малкото движение над тях ще се срутят стените на фантастичен град; а господарят на дома, сбърчил чело, единствен нарушаваше с равномерната си крачка тъмнината и мълчанието, подобно на вълшебник, който ги държи омагьосани.

Най-сетне кучето, улавяйки един благосклонен поглед на господаря си, отстъпи пред магнетичната власт, която имат очите на човека над умните животни. То излая нежно и плахо и постави с неподражаема гъвкавост и изящество двете си лапи върху раменете на своя обичан господар.

— Долу, Офелия! Долу!

И младият човек се скара строго на английски на послушното животно, което, засрамено и разкайващо се, се помъкна към госпожа Делмар, сякаш да я помоли за закрила. Госпожа Делмар обаче остана все така замечтана и позволи на Офелия да облегне глава върху белите й, скръстени на коленете ръце, без дори да я погали.

— Това куче вече се настани като у дома си в салона! — каза полковникът,

тайно доволен, че най-после е намерил причина за разправия, колкото да мине време. — Марш в колибата, Офелия! Вън, глупаво куче!

Ако някой можеше да види сега госпожа Делмар, той би отгатнал в тази незначителна и дребна случка от всекидневието печалната тайна на целия й живот. Незабележима тръпка пробягна по тялото й, а ръцете й, с които, без да съзнава, поддържаше главата на любимото куче, се обвиха бързо около косматия му врат, сякаш за да задържат животното и да го предпазят. Господин Делмар измъкна ловджийския камшик от джоба на куртката си и се отправи заканително към нещастната Офелия, която легна в краката му, затвори очи и предварително изскимтя болезнено и страхливо. Госпожа Делмар пребледня още повече; гърдите й се повдигаха конвулсивно, тя вдигна към мъжа си големите си сини очи, изпълнени с безкраен ужас, и помоли:

— Милост, господине, не я убивайте!

При тези думи полковникът трепна. Огорчение замени пристъпа на гняв.

— Ясно ми е за какво намеквате — каза той. — От деня, когато от яд убих вашето ловджийско куче, вие непрестанно ме укорявате. Да не е кой знае колко голяма загуба? Куче, което никога не спазваше правилата на лова и все се хвърляше върху дивеча. За какво ни беше? Освен това вие го обикнахте едва след смъртта му: докато беше живо, не му обръщахте толкова внимание; сега обаче, когато него го няма, това ви дава повод да ме упреквате…

— Нима някога съм ви упреквала? — запита госпожа Делмар с тази кротост, която снизходително проявяваме към хората, които обичаме, или от уважение към себе си, ако имаме работа с хора, които не обичаме.

— Не исках да кажа това — възрази полковникът с полубащински, полусъпружески тон, — но в сълзите на някои жени се таят много по-жестоки укори, отколкото във всички проклятия на други. Дявол да го вземе, госпожо, знаете, че не обичам да плачат около мене…

— Мисля, че никога не сте ме виждали да плача.

— Ах, а да не би да не виждам постоянно зачервените ви очи! Боже мой, та това дори е по-лошо.

Докато траеше тази семейна разпра, младият човек стана и спокойно отпрати Офелия; после се върна, запали една свещ, постави я над камината и седна срещу госпожа Делмар.

Това всъщност незначително обстоятелство оказа неочаквано въздействие върху настроението на господин Делмар. Когато равната светлина на свещта замени трептящия блясък на огъня в камината, той изведнъж забеляза колко страдалчески и изнемощял вид има жена му тази вечер, видя уморената й поза, дългите й черни коси, падащи върху отслабналите й бузи, тъмните сенки под помръкналите й зачервени очи. Обиколи няколко пъти стаята, после се върна при жена си и рязко промени разговора.

— Как се чувствувате днес, Индиана? — запита той с непохватността на човек, чието сърце и характер рядко действуват съгласувано.

— Както обикновено, благодаря — отговори тя, без да проявява нито изненада, нито обида.

— Както обикновено не е отговор или по-скоро е чисто женски отговор, уклончив, който не означава нито „да", нито „не", нито добре, нито зле.

— Точно така, нито съм добре, нито съм зле.

— Нищо подобно — грубо възрази полковникът, — вие лъжете! Знам, че не се чувствувате добре. Казали сте го на тук присъствуващия сър Ралф. Да не би аз да лъжа? Кажете, господин Ралф, спомена ли ви тя такова нещо или не?

— Спомена ми — отговори флегматично сър Ралф, без да обръща внимание на укорителния поглед, който му хвърли Индиана.

В този миг в стаята влезе четвърто лице — домакинът на къщата, бивш сержант от полка на господин Делмар.

Той обясни с няколко думи на господин Делмар, че според него крадците на въглища са се промъкнали предишните нощи точно в този час в парка, ето защо му била необходима пушка, за да обиколи навсякъде, преди да затвори вратите. Господин Делмар, който съзря в това произшествие някакво войнствено приключение, взе веднага ловната си пушка, даде една и на Льолиевр и се накани да излезе.

— Как? — ужасено извика госпожа Делмар. — Нима се готвите да убиете някой беден селянин за няколко торби въглища?

— Ще убия като куче — отговори Делмар, разгневен, че му възразяват — всеки, който броди нощем в имението ми. Ако познавате закона, госпожо, щяхте да знаете, че той ми дава тази власт.

— Отвратителен закон — отговори разпалено Индиана.

После се овладя и добави по-спокойно:

— А ревматизмът ви? Забравяте, че вали и ако излезете тази вечер, утре ще легнете болен.

— Изглежда, много ви е страх, че ще бъдете задължена да се грижите за стария си мъж — отговори Делмар и рязко блъсна вратата.

После излезе, като продължаваше да мърмори срещу възрастта си и срещу жена си.

НОВА ПРОЗА

КУКУМЯВКАТА ЗОВЕ

ЛЮДМИЛА ДАНОВА

Кукумявката тази вечер е тревожна. Чувам я както никой друг път. Кукумяка отсечено, високо, млъква, после пак виква в нощта... Кучета лаят накрай село, не и наблизо. Къде ли е кукумявката? Сякаш е точно над съседите. Ще взема да се мушна през комшулука да проверя.

Минавам, като гледам да не вдигам шум. Но резето е ръждясало и не успявам да отворя съвсем безшумно. Оглеждам се в двора на съседите. Нищо. Старата круша стърчи насред двора с клони, които сякаш са старчески ръце, целите във вени, изпъкнали по кожата, но устремени към небето.

Ето че в този момент чувам отново гласа на птицата. Тревожна е. Изведнъж обаче кръвта във вените ми замръзва. Вцепенявам се в мига, в който усещам нечие докосване по гърба.

– Що дириш тука, Поликсено, море? – съседката, в чийто двор съм, баба Стойна, се е промъкнала съвсем тихо зад мен. И сега нейният глас ме връща към реалността и това е придружено с облекчение. Постепенно смръзналата се кръв по артериите ми се раздвижва.

– Оф, бабо Стойне, изкара ми акъла... Не чуеш ли? Кукумявката. Тревожна е.

– Чуем, чедо, чуем, ама не е тука, некъде къде Койна ше да е. От нийнио двор лаят псетата.

Кръвта отново потича във вените ми нормално, но в главата ми мислите забързват стремглаво и картините се сменят често. Преди дни Койна роди – трето. Бабичките, дето ѝ знаят гайлето, се кръстят и се молят Бог да ѝ даде сили, че всичко тегне на ръцете на Койна. Нейният Милчо – само името му мило. Ни работа подхваща, ни дом гледа. Само чашката види. Колко пъти

комшиите прибират децата и жена му – като се напие, ги гони със сатъра.

– Бабо Стойне, да идем да видим, а? Знаеш го Милчо. Да не стори нещо на жената. Лехуса е – казвам на бабата.

– Да идем, Поликсено, ама я съм бавна, трудно одим... Доде се затътра... Я ти иди напреде и виж що става.

Тръгвам. А точно в този момент и кукумявката изпищява. Някак неистово, пронизващо, гласът ѝ се извива нагоре, нагоре, сякаш иска до Бога да стигне. После заглъхва. Не се чува вече. Забързвам. Нещо се свива в мен, в стомаха ми, след този последен писък на птицата. Ръцете ми изстиват. Буцата в корема почва да расте. После да се надига. Засяда в гърдите ми. Тежестта ѝ сякаш тръгва нагоре, още нагоре. Спира се в гърлото и засяда там. Но като да е в краката ми, едва ги вдигам... А предчувствието за нещо лошо се настанява в сърцето ми.

– Поликсено, оти не одиш, що спираш? – баба Стойна се оказва по-бърза от мен. Настига ме.

– Не знам, бабо Стойне, нещо ми тежи на краката, едва ги вдигам...

– Тежи, чедо, тежи. Злото, де се усеща у въздухо, тежи млого...

В този момент кучетата започват да вият. Чуваме ги съвсем наблизо. Баба Стойна е права. От двора на Койна иде всичко.

– Нещо става, Поликсено, давай да бръзаме и дай Боже лошо да нема – баба Стойна тръгва пред мен, подпирайки се на тояжката си. Аз я следвам, но тежестта в нозете ми ме дърпа надолу и трябва да полагам неимоверни усилия да не изоставам.

Стигаме до къщата на Койна. Дървена ограда с пробити тук-там тараби огражда двора. Ниска портичка, която сега зее отворена и откачена от едната панта, ни посреща сякаш с изкривена от ужас уста. Кучетата са вързани, вият, но не като преди малко, а сякаш безнадеждно... Луната свети току над тях. Оглеждам се. Нищо. Ни се чува, ни се вижда. Дворът е пуст. Дръвникът е досами прага на къщата, но брадвата не е върху него. Вратата зее отворена, тихо е. Изведнъж от покрива се разнася писък. Кукумявката изпищява с всичка сила, тревожна, после замлъква. Кучетата също и настава тежка тишина, която сякаш като каменна стена увисва във въздуха пред нас.

– Бабо Стойне, що да правиме? Да влеземе ли? – рекох, а бабичката вдига ръка и се прекръства.

– Дошли сме, че улезнеме. Пияницата може и да е забравил да затвори вратата, ама нека сме сигурни, че сите са добре. Дай да се крепя за тебе, Поликсено, че ме не държат нозете.

Баба Стойна тръгва към входа на къщичката. Подпира се на тояжката с едната ръка, а с другата се държи за мен. Двете заедно стигаме прага. Вътре мъждука светлина от печката и луната – пълна и огромна, сякаш е надникнала през прозореца.

Успяваме да различим фигурата на пода – паднал възнак Милчо до леглото на двете по-големи деца, а под него стърчи дръжката на... брадвата. Койна трепери до люлката на бебето и звук не издава. Само като ни вижда, се стрелва към бабата и казва:

– Убих го, бабо Стойне, съсекох го... Иначе щеше да ми погуби децата... Изтръгнах секирата, де беше понесъл да ни сече, и го убих...

– Нема нищо, Койне, нема нищо. Ние видохме как он улете с топоро, чедо. Нали псетата лаеха и кукумявката пищеше, та с Поликсена се чудехме що става и дойдохме баш кога Милчо падна връз брадвата... Оно на пияна глава стават тия работи. Кажи, Поликсено, бабе, така беше. Не бой се, Койне. Ние видохме сичко. Дума нема да се чуе друга.

– Да, така е – казвам, а тежката буца в гърлото ми се откъртва и пада в тъмното пред мен.

В този миг кукумявката надава вик – обичайния, дето обажда за умряло. Кучетата млъкват и нощта продължава да се разстила над света...

УРОК

ОЛГА ШУРБАНОВА

Професор Емилия Макс – бяха й лепнали името Максуел по нечия зла приумица и то й остана, също като дълговете на скандално известния бос – стоеше до вратата в обичайния си вид на куртизанка, принудена да си вади хляба с морални проповеди. Беше облякла рокличка от последната колекция на Ив Сен Лоран, прекалено дръзка за дневна употреба. И тя, и умопомрачителният чорапогащник на лъскави райета нашепваха носталгии по скъп парижки бар пред чаша курвоазие и синя светлина в косите. Обувките й, извадени от кутийка за бижута, правеха този разкош почти непоносим. „Защо не вземе да отвори някой бутик и да продаде излишъците?" – помисли Кристина и изрече подло:

– Тоалетът ти е страхотен!

– Нали! – Емилия Макс пусна една от кокетните си усмивчици. Зъбите й можеха да разкъсат глиган. – Цяла Франция ходи така. Българките не знаят да се обличат. И моите ми идват натъкмени като слугини. Но кой да им каже какво е мода в прованса, първо поколение граждани, че и тръгнали да ми свирят на цигулка. Културата не се наваксва, тя се предава с гена. Как един от Първомай ще догони някой, на когото и баща му е бил професор, и дядо му, и… Все едно да конкурираш фамилията Бах! Чуваш ли, Славчо?

Момчето, снишено зад пулта, при вика на Емилия Макс зае стойка „мирно" и лепна цигулката под брадичката си, готово да служи на фамилията Бах и на професорката до сетна капка кръв. От внезапния му ентусиазъм нотите се разлетяха и преди да понечи да ги улови, Емилия Макс перфорира каквото можа с токчетата си.

– Върви да ни купиш по едно кафе. Хайде! И ако другия път ми дойдеш с такива хвърчащи страници, по-добре не се весвай. Майка ти за какво работи в института, щом не може да ти подвърже едни ноти!

Момчето напъха цигулката в калъфа в безуспешни опити да счупи лъка и вече на вратата заекна виновно:

– Със за-а-хар или без захар?

– Без захар – изпъшка Емилия Макс. – Не знаеш ли, че го пия без захар!

Кристина отчете мимоходом, че нея никой не я попита, защото тя пък го пиеше със захар, но не можеше да има претенции, не и с професорката. Не знаеше как да започне, защото отново никой не я питаше какво търси тук. Емилия Макс беше убедена, че хората идват при нея, просто за да има за какво да копнеят, когато всичките им мечти са рухнали.

Тя седна на единствения стол пред пианото и положи ръка върху клавиатурата с жеста на Глен Гулд, който, докоснал се до Бога, презрял тълпите.

– Ще взема да зарежа всичко, казвам ти. Хабя се за разни дебили с две гънки в мозъка, вместо да използвам времето си за свирене, сега, когато съм в апогея си.

„Виж, тук се лъжеш – иззлорадства мислено Кристина. – Освен ако не искаш да те показват по панаирите с фльонги, букли и разпадаща се плът."

– Правя го единствено от хуманни съображения. То не останаха истински хора. Аз… ти, това е.

Наблегна на „аз" и се поколеба на „ти", като че казваше: „Аз съм кралицата, а ти ще ми носиш шлейфа."

– Защото съм единствената, която може да научи на нещо тези нещастници. Представи си само какво са им показвали досега! Имало школа. Те на мен ще ми говорят за школа. На мен! Дето съм била при Менухин, при…

– Била ли си при него? – невинно изтърси Кристина.

В училището упорито се мълвеше, че Емилия Макс не само не е припарвала до Менухин на майсторските му курсове по света, но и че когато маестрото дошъл у нас, дето се вика на крака на бедните гении

и на своята най-прочута ученичка от Истока, Емилия Макс пристигнала на концерта му за втората част – тя и на погребението си би закъсняла, стига да можеше, – появила се в тюркосин тюрбан и шалвари в златно и розово, седнала на първия ред, друсайки обеци кастанети и така завъртяла главата на Менухин, че той изпаднал в частична амнезия. Изсвирил три биса вместо предвидения един и напразно напрягал паметта си пред затаилата дъх опашка от поклонници, докато разтърсвал ръката на Емилия Макс и мърморел галантно, гледайки встрани: „Разбира се, че ви помня. Разбира се…" Е, тя нямало да му прости това. И едва излязла от артистичната стая, изшептяла в патетично фортисимо на красивата Анелия, забравила, че не понася тази нагла десетокласничка с нейните котешки очи и пагубни флуиди: „Той е свършил. Горкият. Стара слава!"

Емилия Макс не даде вид, че е чула въпроса на Кристина. Бръкна в чантичката си, извади дълго като фагот цигаре и забучи в него също толкова дълга американска цигара със златни ивички върху филтъра. Почака някой да й предложи огън и с въздишка щракна запалката.

– Ти за какво дойде? – попита сухо.

Значи все пак се сети. Нямаше как да го увърта повече. Кристина понечи да отвори уста, но почувства ужасена, че я обзема познатият сценичен тремор, сключи ръце в полата си и стисна колене, със съзнанието, че всичко след малко ще стане неуправляемо. Трябваше да се стегне незабавно, да се усмихне кротко и подкупващо, да изрече бързо една молитва. Защо Славчо не се връща с кафетата, къде потъна това момче точно сега…

Вратата се отвори, тласната от отчаяния й биоток и Анелия влезе запъхтяна, не от бързане, а от усилието да прескача мъжките трупове по стълбището. На една от общите продукции в училищния салон презрелият солфежист Матю Модулацията за малко не падна от балкона в порива си да види по-добре белега й под брадичката.

Емилия Макс присви очи, което правеше в извънредни моменти, само когато забравяше, че не бива да изглежда късогледа.

– Да не би да имаш урок? – осведоми се тя.

– Не, аз… – започна Анелия и погледна въпросително Кристина. Ами да, смяташе, че всичко е изяснено.

Преди да успее да направи или каже каквото и да било, Емилия Макс наостри нос и тя можеше да се закълне, че е надушила заговора, сякаш той имаше определена миризма, различна от тази, която обгръщаше стаята – на пот, прах и парфюм.

– Нямаш, защото ти казах да не идваш повече. И хич не ме интересува кого си си докарала за защитник! – Погледът й отнесе част от темето на Кристина. – Виж какво, момиченце. Както си тръгнала, може би на Пигал ще имаш повече шансове с тия твои мазни очи и усмивчици. Въпреки, че се чудя какво намират в теб мъжете. Твърде си банална, пък и доста грубичка за един изискан вкус, е, спестявам това, дето краката ти са криви и задникът ти смъкнат… Но всъщност не е моя грижа!

Кристина си наложи да вдигне глава. И онова, което видя, я накара моментално да дойде на себе си. Анелия не беше помръднала, сключила ръце върху чантата си от зебло, от която стърчеше калъфът на цигулката. Приличаше на мима на Марсо с протеклите чернилки под очите и изкривената уста върху брашнената маска.

– Анелия те напуска – каза Кристина. – Мести се в моя клас.

Изрече го. Наистина го изрече. И даже се усмихна, защото усети, че й е все едно какво ще последва.

Емилия Макс не мигна. Поне това не можеше да й се отрече – имаше гръбнак на боен кон.

– Изработихте го зад гърба ми, така ли? – Очите й се впиха в Кристина и токчето й затропа като метроном в алегро, престо, престисимо. – И ти мислиш, че можеш да я научиш на нещо? Интересно на какво…

Май не съм те виждала да си отваряш цигулката напоследък. Всъщност отваряш ли я, като показваш на учениците си как не трябва да се свири?

– А, не! – изригна Кристина. – Повече няма да позволя…

Вратата се откехна и Славчо я избута с крак. Крепеше кафетата върху картон от цигари. Две, и двете със захар.

– Имаше опашка… – промърмори извинително.

– Дай го тук! – нареди Емилия Макс.

– Момчето приближи.

– Можеш да изпиеш едното.

Славчо примигна:

– Но то е…

– Казах да го изпиеш! Ти откъде беше?

– От Харманли – смънка Славчо.

– Няма значение. Ще те готвя за конкурс. От следващия път започваме материала. Ще им покажем на всички какво можеш. Дори съм си наумила да изсвирим Двойния Бах заедно. Аз и ти! Е, какво ще кажеш?

Славчо погледна към Кристина и след това към Анелия. Нямаше шега. И двете стояха съвсем сериозни. В зениците му под ниското чело проблясна нещо.

Може би пък тази десетокласничка не беше толкова недостъпна, щом той щеше да става лауреат, може би животът тепърва започваше…

ДЪЛГИЯТ ЖИВОТ В КРАТКИЯ ДЕН НА ЕДНА МУХА

РАДА ВЪРТУНИНСКА

Кой е виждал как се излюпват мухите? Не! И аз не съм. На кого му пука как се ражда, как живее и как умира една досадна муха. На мене също, но тази муха, за която става дума, беше нещо друго. Тя се беше излюпила наскоро. Крилцата й бяха още съвсем меки, нежно копринени, неопетнени. Крачетата й мънички и грациозни, а хоботчето й предизвикателно извито. С една дума мъничка кокетка.

Тя погледна към слънцето, което я огря и стопли крилцата й. Те поизсъхнаха и заякнаха. До нея блестеше капчица утринна роса. Мухата потопи изящното си краче в нея и я облиза с хоботчето.

Беше приятно и свежо, тя се радваше на прекрасния летен ден. Пъхна двете предни крачета в останалата по тревата влага и ги потърка по очите си. Фасетките им заблестяха във всички възможни цветове на дъгата. Във всяко оченце се отразяваха отделните неща наоколо и светеше с различна светлина и имаше като че ли фирма на полиран диамант. Тя се възхити на красотата на света. Светъл. Блестящ. Огромен. Тя е толкова млада и всичко тепърва й предстои. Ще живее, ще се наслаждава на тази божествена омая, която я прави щастлива. Лудуваше й се!

Мухата кокетка подхвръкна игриво. Летежът й до близкото цвете й се стори невероятно пътешествие. Това беше първата далечна дестинация, която я изпълни с възторг.

Отвисоко се виждаха безкрайно много чудеса, че не знаеше откъде да започне. Докосна с крачета ярко жълто цвете. Може би това е слънцето? Почувства неговата топлина, копринената мекота на листенцата му. Стори й се огромно. Ароматът му не й хареса особено. Всепак не беше пчела. Не изпита особено удоволствие, макар да я

привличаше задушаващо сладкия и лепкав мирис. По хоботчето й полепна непознат прашец и тя се разкиха. Отърка муцунката си с предните крачета и побърза да литне. Цветята не са нейната слабост.

Докато се въртеше безцелно, вниманието й беше привлечено от нещо друго, което дъхаше на гнило, на леш. Може би това беше новото, от което се нуждаеше истински – едно разкъсано мъртво птиче.

Меки перушинки се ронеха от него на талази й и пречеха да достигне до разложената плът. Върху една по-твърда перушинка от крилцето имаше незасъхнала кръв. Тя протегна пипалца.

Хареса й. Заоблизва се, а коремчето й се изду. Обзе я леност, но изкушението бе голямо и отново полази, върна се и се гмурна в меката перушинеста вълна. Край нея забръмча едра зелена муха. Злобно зажужа и се нахвърли лакома и ненаситна на богатия пир, като увиваше хоботa си навсякъде. Рушкаше и сърбаше като невидяла. Малката, неопитна още и неопорочена мушичка, изпита отвращение от алчността на своята застаряла сродница, която мислеше, че е властна владетелка на техния свят. Присвояваше си правата да бъде първа във всичко. Да избутва останалите, да ги кара, да се страхуват от нея и да й отстъпват най-вкусната плячка. Това, че беше едра и силна, не значеше още, че е умна, оцени с младежния си идеализъм кокетката, своята далечна родственица. После достойно се отдалечи, оглеждайки презрително нахалницата и излетя високо.

Замириса й на нещо друго, непознато, но може би и вкусно. То се носеше на талази из въздуха и тя бързо се ориентира в каква посока е новото изкушение, Влетя в моята кухня със самочувствието на муха принцеса. Разходи се до прозоречната дъска. Подхръкна и се удари в стъклото. Неприятно. Беше твърдо и не можеше да го премине, а пропуска светлина. Да се чудиш! Вижда се отсрещната зеленина на дървото, но не може да се преодолее тази гладка прозрачна преграда. Трябва да я разучи! Запълпи по нея. От време на време подхвръкваше и пак се блъскаше. Не можеше да проумее в какво се състои работата. Защо нещо, което е пред очите ти и е толкова близо, остава непостижимо за сетивата ти. Да го докоснеш, да го опиташ на вкус.

След малко долетя още една муха. Тя беше от нейната порода. Запълпи край нея и муховата принцеса разбра, че е по-различна и вълнуваща. Тя забрави за своите проучвания, защото мухчото я привличаше по някакъв странен начин. Обвзе я желание да станат близки. Тя затърка предните си крачета, като че ли се готвеше за танц. Искаше да привлече вниманието на този зазяпан самовлюбен Мухчо. Прокара едното краче по крилцата си.

Възхитително! Не може да не го заинтригува! Не се обръщаше, но знаеше, че той е зад нея. Усещаше вибрациите на крилата му, излъчванията на хоботчето и сигналите, които й изпращаше с всяко свое почти незабележимо движение.

Мухичката кокетка направи няколко пропълзявания напред и спря. Хитруша! Другата муха не помръдна. После тя направи няколко ситни стъпчици, бавни, елегантни, зигзагообразни и спря, изпълнена с очакване за впечатлението за нейния танц. Мухчото приближи и без много церемонии с нахалство на сърцеразбивач я обгърна с крачетата си. Помилва очичките й, докосна хоботчето й като целувка и без излишни любовни обяснения скокна върху нея.

Тя замря. Беше нещо непознато, замайващо, приятно. Това ли е то опияняващото очарование на съвкуплението? Той прогължаваше да я гали с предните си крачета. Така двамата слети в едно направиха няколко обиколки по стъклото. Не й тежеше, че го носи. Жените обичат да носят мъжете. То беше нищо в сравнение с удоволствието от нежната близост, от любовта му, но щастието дори на мухите не е безкрайно.

Той изхвърча подир друга, случайно прелитаща муха и дори не се сбогува с малката кокетка. Случват се такива работи! Тя остана известно време неподвижна, някак натежала, може би замислена защо тъй бързо си отива любовта. Преживя го безболезнено, защото вече беше започнала да разсъждава философски, пък и срещата ѝ с него я промени.

Тя бе готова да приеме положението си на оплодена муха самка, макар и изоставена. Сега трябваше да намери място да снесе яйцата. Безброй яйца, от които щеше да излезе цяло ято. Тяхното поколение. Може би най-подходящо е там някъде, далече долу на онази маса, където се червенее и ухае примамливо купчинка прясно месо.

Чувстваше се малко уморена и замаяна от преживяното, затова не бързаше. Направи няколко кръга и кацна на масата. Отдаде се на спомени и мечти за бъдещето, а той нека си хвърчи подир другите. Може някой ден да се срещнат отново или с някой друг да преживее същото. Толкова е хубаво да те обичат, макар и за кратко!

Докато си почиваше и размишляваше за бъдещето, нещо голямо се изви със свистене и преди да разбере заплахата, то се стовари върху нея. Обгърна я най-тъмната тъмнина като тази, от която се беше излюпила. Тялото ѝ се сгърчи. Крачетата потрепвайки се свиха. Беше мъртва, но фасетките ѝ продължава да блестят с всички възможни цветове и угасваха едва, след като я пуснаха в помийната яма за последното ѝ далечно пътешествие.

Подбор: Павлина Петкова

ЖИТЕЙСКИ МИНИАТЮРИ

ХРИСТИЛИЯ КУЛЕВА

***

Облаци забулиха небето. Притъмня. Вятърът игриво зафлиртува с тополите около реката. Натежал облак заплака над нея. Капките любовно си зашепнаха с листата на дърветата. Сойка прелетя и се скри в шубрака.

Превалѝ-превалѝ, па спря. Слънцето се усмихна от ясното небе, помаха на света и срамежливо се скри зад хребета. Шарена дъга изгря над полето. Децата вързаха на нея люлки и залюляха безгрижното си детство. Звънлив смях с аромат на пролет заля градчето.

Нощта се спускаше бавно над покривите. От притворения прозорец на мансардата се носеха акордите на „Лунната соната". Нечии вълшебни пръсти разпиляваха нежните звуци като мъниста върху тротоара. Тропленето събуди кръглата луна и тя се огледа в стъклата.

Нейде хлопна прозорец. А в мансардата едно пиано тъжно продължаваше да свири.

***

Сиво е небето. Сиво е морето. В сивичко блещука мокрият асфалт. Сиви сгради смазват я отвсякъде. Живота си живее – все в нюанси сиво.

Каква несправедливост! Човешкото око различавало 10 милиона цвята, а от сивото – само 30 нюанса.

Писна ѝ! Ще си го направи – живота – отново по детски цветен.

Взе си синьо от метличината. Оцвети мечтите си с него и те полетяха към небето. Топна четката си в златното слънце и в очите ѝ заискриха жълти точици веселие. Взе червено от алените макове и огнените пламъци на вярата загоряха в душата ѝ.

Със зеленото от тревата боядиса надеждата си, сигурна, че така тя ще оцелее и ще се превърне в реалност.

Маргаритките ѝ подариха бяло, за да са бели дните ѝ до края.

За разкош си взе и мъничко лилаво от неувяхките – та никога вярата, надеждата и любовта ѝ да не умрат.

Огледа се, вирна щастливо брадичка, засвирука си весела песничка и тръгна отново по пътя си.

Посрещна утрото с усмивка. Подтичва след мислите си. Мечтите ѝ кръжат край нея. Свирука си, попивайки с очи всичко наоколо. Детето в нея се пробужда. Става ѝ леко на душата. Тръгва към портала. Идва точно навреме. Порталът към другото измерение ще се отвори след секунда. Нейното детско Аз живее там.

Порталът се отваря. Прекрачва с надеждата да си остане там.

Става онова безгрижно малко момиченце, което обичаше да чете. Което обичаше математиката. Което тичаше след пеперудите. Ловеше светулки и ги пускаше.

Събуди се… Беше си отново тук. Слънцето изгряваше.

Ядоса се, яхна метлата и се развихри в своето измерение. Няма безгрижие, няма пеперуди. Има отговорности…

***

Бе допряла чело до хладното стъкло. Беше ѝ самотно и тъжно. Вън валеше и само стъклото пречеше на дъжда да измие сълзите ѝ.

Нечии токчета педантично отброяваха забързаните крачки на закъснялата да се прибере на сухо жена. Отминаха.

Тогава тя видя малката космата топчица – мокра и трепереща, свила се до оградата на училището отсреща. Грабна чадъра си и хукна навън.

Котето стоеше върху един камък, а около него се оттичаше дъждовната река. Наведе се и го погали по мократа козинка. Недоверчивостта му се стопи и то замърка.

Взе трепереща мокра топчица и се прибра на бегом вкъщи.

Отново щеше да си има другарче.

САТИРИЧНА ПРОЗА

БЕЗ БРОНЕЖИЛЕТКА

МАЯ ЦЕКОВА

.

Обличаме спомените в коприна за да не личи колко е изтъняло бъдещето.

.

Понякога трябва да си далече от някого, за да разбереш колко фалшива е близостта.

.

Предизборните обещания валят толкова обилно, че накрая се давим в суша.

.

Възпитанието се изгражда в дома, навън просто става ясно дали има здрава основа.

.

В любовта между двама самозаблудата често е третият.

.

Над възможностите не се лети, там се пада.

.

Амбицията те кара да летиш, а мъдростта ти показва къде да кацнеш.

.

Високата летва не ражда полет – само по шумно падане.

.

Докато си на върха всички чакат да ги огрееш - паднеш ли, разбират колко е студена е собствената им сянка.

.

Имаше се за голяма работа, докато малките неща не му показаха мярката.

.

Спреш ли да вярваш в любовта, губиш не нея, а себе си.

.

Дежурната усмивка- маската зад, която истината мълчи.

.

Който иска само розата, често се сърди на жилото ѝ.

.

Щом в закона има вратичка за мен, аз я прескачам.

.

Новото идва в лъскава обвивка, но със старо съдържание.

.

Едно ново начало плаши най-много онези, които го обявяват.

.

Най голямата реформа е да спреш да се оправдаваш.

.

Когато си купуваме време на кредит, после го изплащаме с нерви.

.

Когато имаме всичко - липсваме си ние.

.

Щастието е намалено до изчерпване на наличностите.

.

Не живеем в общество на хора, живеем в пазар на нужди.

.

Най голямата разпродажба в наше време, е тази на личността.

.

Пазарът няма морал, но има стратегия..

.

Сменихме ценностите си с цени и вече всичко има етикети.

.

Да мълчиш е безопасно, да пишеш – честно.

.

Истината няма бронежилетка, но има гръбнак.

.

Не живеем колкото орлите, но нищо не ни пречи да летим като тях.

СПОРЪТ МЕЖДУ РУСАЛКА И САМОДИВА

ПЛАНИМИР ПЕТРОВ

На самия ръб между гората и морето, там, където кореният на дърветата пият солена вода, се срещнали две стари сили – русалката и самодивата. Не по любов, не по съдба, а по чиста, жилеща злоба.

Русалката изплувала първа – косите ѝ, като водорасли със самочувствие, очите ѝ – дълбоки като чужди тайни.

– Вие, горските, много се мислите за нещо – подсмихнала се тя. – Танцувате, омагьосвате… Ама я слезте при нас, да видите как се давят мъже без грам усилие.

Самодивата се облегнала на един дъб, сякаш е лична нейна собственост, и се изсмяла тихо – от онзи смях, който кара тревата да потръпва.

– Давели сте, защото не можете да задържите никого жив – отвърнала тя. – Ние поне си играем с тях. Вие направо ги губите. Никаква фантазия.

Русалката примижала.

– Фантазия ли? Вие танцувате в кръг като развалена въртележка и му викате магия. Ние сме бездънни. Вие сте просто… плитки.

Самодивата пристъпила напред. Земята под босите ѝ крака сякаш се наостряла.

– Плитки? Плитки са вашите номера. Една песен, едно давене – и край! При нас мъжът първо забравя кой е, после кой е бил, и накрая защо изобщо е живял. Това е изкуство.

– Това е губене на време – срязала я русалката. – Ние работим бързо. Без излишна философия.

– Ах да – кимнала самодивата. – Водна администрация. Всичко по процедура: примамка, удавник, следващ.

Русалката се усмихнала хищно.

– А вие сте горска бюрокрация – много шум, малко резултат. Танци, песни… Накрая мъжът пак си тръгва. Ако не умре от скука.

Самодивата свила устни.

– Нашите не си тръгват. Просто остават… по друг начин.

– И нашите – казала русалката спокойно. – Само че при нас не се преструват.

За миг настъпила тишина. Морето шумяло, гората шептяла, а двете сили се гледали като две огледала, които отказват да покажат истината.

После самодивата въздъхнала.

– Истината е, сестро, че мъжете са едни и същи. Просто всяка от нас ги разваля по свой начин.

Русалката се облегнала на една скала и се засмяла.

– Най-после нещо умно от горска глава.

– И то водна – отвърнала самодивата.

И макар спорът да не приключил, жилото му се стопило.

Защото и двете разбрали нещо неприятно: че не се състезават помежду си, а делят един и същи свят от глупост, който никога няма да свърши.

КРИТИЧЕСКИ АНАЛИЗ

ПРЕЗ ПОГЛЕДА НИ

ПОГЛЕДЪТ НА БЕЗСЪНИЕТО В СПЯЩИЯ СВЯТ

ИЛИ „ИНСОМНИЯ" НА СТИЛИЯН АНГЕЛОВ

Омърсено, умъдрено – сърцето боли повярвай,
само ако знаех навреме… Хиляди забити игли –
чак до костта. Проливам хиляди литри кръв и
тази вечер.
Сутринта ми се вижда сякаш съм на тежки барбитурати.
Тъмно време. Тежък пушач. Късно лято. Трудни размисли.
Чаша джин. Ухание на виолетови рози, левитация и мирен покой в престоялите кътчета на умът ми.

Днес е черен ден. Ние сме неясни сенки.
Аз – сбъркан персонаж в лека категория.
Искам да избягам.
Само за секунди от вечността.

Защо тичаме към онези, от които бягаме?
Безнадеждността обикаля скитнически в мен. Тя е целостта на съвкупността на цялото ми човешко съществуване.

Не принадлежа на никого.
Не зная дали принадлежа дори на себе си.
Бледнея.
Много бледнея.
Боже, защо се чувствам така?

Не искам да се обезценя.

Тук Стилиян пише за болка; болка **отвътре в болката**, като човек, който не я наблюдава, а я обитава.

Това е поезия на разпада, но не на слабостта; поезия, в която тялото и душата са едновременно оръжие и рана.

Тежките барбитурати, джинът, виолетовите рози, късното лято – това не са детайли, а сензорни маркери на вътрешната нощ. Той не описва състояние. Той създава атмосфера, в която читателят влиза като в стая без прозорци, където светлината идва само от собствените му мисли.

Въпросът „Защо тичаме към онези, от които бягаме?" е централна ос на цялата книга; това е инсомнията на чувствата, безкрайното въртене между привличане и бягство, между нужда и самосъхранение.

А финалът – „Не искам да се обезценя" е най-човешкото изречение в този фрагмент.

То е тихо, почти шепот, но тежи повече от всички кръвни метафори. Това е моментът, в който поетът спира да крещи и започва да признава.

Тази нощна светлинна експлозия е като пулса на вътрешния свят, който Стилиян описва – разкъсан, ускорен, болезнено ярък. Светлините не са просто движение; те са размазани следи от емоции, които не могат да бъдат задържани в рамка. Червеното е раната. Жълтото – нервното напрежение. Синьото – отчуждението. Зеленото — онзи странен, почти химичен покой, който идва след прекалено много болка.

Това не е град. Това е вътрешният град на безсънието, място, където мислите се движат по-бързо от тялото, където всяка светлина е спомен, всяка линия – следа от бягство, всяко размазване е отказ от принадлежност.

Светлината тук не осветява; тя разкъсва. Точно както стиховете му.

Това е визуалната форма на онова „омърсено, умъдрено сърце", което той носи – сърце, което не спи, не се лекува, не се предава, а просто продължава да свети в мрака, защото няма друг избор.

Цялата ми кожа –
измазана с тонове смазваща мелодрама.

Аз съм съпричастна перспектива.
Приятен непознат.

Небето ме гледа сякаш съм историческа проза
или начинаеща драматургия.
Тишината на градските приглушени
изповядвания –
имат вкус на ръждясал убиващ меч.

Всеки дъх –
разписка за оцеляване.
Всяка дума –
олицетворение на хаоса в улица без изход.

Цигарите –
съвършен заместител на целувките.

Ретроградни разсъждения в малките часове
на вътрешното ми себепознание.

Оставям част от себе си
във всеки издълбан белег от съдбата.

Тук Стилиян пише с тялото, не с ръката. „Цялата ми кожа – измазана с тонове смазваща мелодрама" е не метафора, а диагноза на чувствителността – онзи тип свръхчувствителност, при която всяко докосване е белег, всяка дума е рана, всяка мисъл е удар в ребрата.

Той се определя като „съпричастна перспектива" – странно, почти философско самоназоваване, което казва много: това е поет, който не просто наблюдава света, а го преживява през себе си, като филтър, като мембрана, като огледало, което отразява и поглъща едновременно.

Небето го гледа „сякаш съм историческа проза или начинаеща драматургия" – това е изключително силен образ. Той поставя себе си между жанрове, между роли, между идентичности. Той е недовършен текст, който се пише в движение.

„Всеки дъх – разписка за оцеляване" е едно от най-силните изречения в цялата книга. Тук дишането е акт на воля, а думите – доказателство, че още го има. Това е поезия на човек, който не се оплаква, а документира собственото си съществуване.

Цигарите като „съвършен заместител на целувките" – това е неговият стил в чист вид: телесно, болезнено, красиво, саморазрушително, истинско.

А финалът – „Оставям част от себе си във всеки издълбан белег от съдбата" – е не просто заключение, а естетическа философия. Той вярва, че човекът е сбор от раните си. И че поезията е начин да ги превърне в смисъл.

Тази картина е като разрез на вътрешния свят, който Стилиян описва – пластове, които не се подреждат, а се разместват, сблъскват, преливат. Това не е абстракция заради самата абстракция. Това е емоционална геология.

Червената диагонална линия е раната — не просто следа, а ос, която разделя света на „преди" и „след". Тя е същата рана, която в стиховете му се появява като:

„Всеки дъх – разписка за оцеляване."

Цветните блокове – зелено, синьо, охра, черно – са като различни състояния на съзнанието, които не се подчиняват на логика, а на вътрешна температура. Това е разпадане, но не хаотично — разпадане, което има структура, ритъм, дори красота.

Текстурата е груба, почти телесна – като кожа, която е преживяла твърде много. Точно като неговото:

„Цялата ми кожа – измазана с тонове смазваща мелодрама."

Тук земното (материята, боята, плътта) и неземното (емоцията, разпадането, вътрешната нощ) се срещат в един и същи жест. Това е картина, която не просто съпътства стиховете – тя говори на техния език. Тя е визуалната форма на онова, което той нарича „съпричастна перспектива" – гледна точка, която не стои отвън, а участва.

Изпочупени хоризонти. Недовършени мостове. Бягство от мълчание.

Недоверчива сутрин. Прелъстяваща вечер. Луната знае какво е агония, за това тя свети толкова съвършено в мрака. Поглъща цялото небе, отново е все толкова ненаситна.

Сълзите ми галят всяко късче от сърцето ми, душата ми, тялото ми, което е история, цяла римска империя.

Само ти можеше да ме чуеш в приглушената вечер. И износеният грамофон вече няма да може да ми помогне.

Защото аз се обезличавам. Обезличавам се така, както само Луната би ме разбрала, но тя е заета да оголва тялото ми в небесно сияние.

Кръвта изписва страници дълбока и непризнателна поезия.

„Изпочупени хоризонти. Недовършени мостове." Това е не просто образ — това е диагноза на младостта, която е преживяла твърде много, твърде рано. Хоризонтът е мястото, където човек очаква бъдещето; мостът — мястото, където очаква прехода. И двете тук са счупени, недовършени, несигурни.

Това е поезия на човек, който живее в междинното пространство между деня и нощта, между себе си и света, между принадлежност и разпад.

„Луната знае какво е агония…" Това е един от най-силните лунни образи в книгата. Луната не е романтичен символ, а съучастник в страданието, небесно тяло, което свети не от светлина, а от болка. Тя е свидетел, но и палач; утеха, но и оголване.

„Сълзите ми галят всяко късче от сърцето ми… което е история, цяла римска империя." Тук личното става историческо. Болката се разширява до мащабите на цивилизация. Това е характерно за Стилиян; той мисли емоциите си монументално, като руини, като империи, като митологии.

„Само ти можеше да ме чуеш…" Това е тихият център на откъса, признанието, че болката е не само вътрешна, но и споделена, че има адресат, че има „ти", което прави всичко още по-истинско.

„Защото аз се обезличавам." Това е ключовият момент. Тук поетът губи граници, размива се, разтваря се в светлината на Луната, в мрака на нощта, в собствените си сълзи. Това е разпад, който не унищожава, а разкрива.

„Кръвта изписва страници…" Това е поетика на крайностите, писане като кървене, кървене като писане. Това е поезия, която не се създава, а се изстрадва.

Тези две фотографии са като две лица на една и съща Луна, две състояния на една и съща чувствителност, два полюса на онова вътрешно разпадане, което Стилиян превръща в поезия. Те не просто се допълват – те се обясняват една друга, точно както в стиховете му светлината и мракът не са противоположности, а части от един и същи пулс.

Луната може да е оранжева, плътна, почти телесна. Тук тя не е небесно тяло, а орган, който пулсира в тъмното. Цветовете около нея – зеленото на листата, червеното на цветовете – те са земни, влажни, живи.

Това е Луната, която „знае какво е агония", защото е в тялото, в кръвта, в кожата. Тя е близо, почти докосваща. Тя е интимна, като нечие лице, което стои твърде близо до твоето в тъмното.

Това е Луната от реда:

„Сълзите ми галят всяко късче от сърцето ми…"

Тук болката е наситена, цветна, жива. Тя е разпад, който още гори.

Тази Луна е бяла, студена, почти безтелесна. Тя не е орган – тя е празнота, която свети. Около нея няма земя, няма листа, няма път – има само вода и тъмнина.

Но Луната е и друга; онази, която не участва, а наблюдава. Вече не е интимна, а космическа. Вече не е близка, става недостижима.

Това е Луната от реда:

„Защото аз се обезличавам."

Тук болката е обезцветена, разтворена, безкрайна. Тя е разпад, който вече не гори, а се разпилява.

Те са две фази на едно и също вътрешно състояние:

Първата Луна е болката като плът.

Втората Луна е болката като отсъствие.

Първата е наситена, защото е преживявана.

Втората е обезцветена, защото е осъзната.

Първата е земна, почти телесна.

Втората е неземна, почти метафизична.

Първата е емоция.

Втората е последствие.

Те са като две изречения от един и същи стих:

„Луната знае какво е агония…

…и оголва тялото ми в небесно сияние."

Вървя по пътеката, виждаш ли ме сега
Свръхчувствителност. Свръхчувствителност.

Чувам цигулки, чувам целувки.
Изкуство е да те жадувам.
Изкуство е да те обичам, да съществувам,
живеейки да те имам. Да мразя да те нямам.

Казвах повече с мълчанието си, отколкото с думи и разговори за новото утро, което настъпва вселенски, духовито.

Сънувах безцветен живопис , това беше ти.

Наричаше ме отрова, а можех да умра за теб.
Плачещи златни сълзи. Отровен бръшлян.

Сирените викат под водата, изповядват се –
точно както аз пред Иисус.

Страданието ли е моят нов наркотик? Ами ако го няма ще бъда ли в абстиненция ?

Вълните напомнят на тази проклета надежда, която се разбива в скалите. Надеждата да бъда отново цял.
Пред разрухата.
Пред бунта.
Пред хаоса.

Умът ми е спасение за удавник.
Черни рози,
черни облаци,
черен дъжд,
черни градини.
душата ми се разкъсва – от тук до Венера.

Поетът върви по пътека, която не е географска, а **вътрешна** — пътека, която води през собствената му свръхчувствителност. Той не пита „виждаш ли ме?", а „виждаш ли ме *сега*", в този момент, в това състояние, в тази оголена честност. Това „сега" е важно: то е мигът, в който човекът е най-истински, защото е най-раним.

„Чувам цигулки, чувам целувки" и това е неговият стил в чист вид: звук и чувство, музика и тяло, нежност и болка, всичко в едно. Той не разделя емоциите на категории; при него любовта, страданието, жаждата, липсата — всичко е една и съща вибрация, просто с различна честота.

„Сънувах безцветен живопис, това беше ти." Това е изключително силен образ. Тук любимият човек е не фигура, а отсъствие, не портрет, а липса на цвят. Това е любов, която не се вижда, а се усеща като празно пространство, което боли.

„Наричаше ме отрова, а можех да умра за теб." Това е формулата на токсичната нежност — онзи тип връзка, в която човек е едновременно спасение и заплаха. Стилиян го казва без поза, без театър — просто като факт, като белег.

„Страданието ли е моят нов наркотик?" Това е въпрос, който не търси отговор. Това е признание. Това е моментът, в който поетът разбира, че болката е станала част от идентичността му — не защото я иска, а защото тя е единственото, което не го напуска.

„Черни рози, черни облаци, черен дъжд…" Това е неговата вътрешна градина — не романтична, а апокалиптична. Тук черното не е мрак, а интензивност, наситеност, предел.

„Душата ми се разкъсва – от тук до Венера." Това е най-красивият ред в откъса. Той превръща болката в космическа география — разстояние, което не може да бъде измерено, само преживяно. Това е поезия, която не е локална, а планетарна.

Гората и водното огледало – разпадане на общност, която диша и души

Две изображения, в които природата се разпада като образ и като състояние. Гората – това е синоним на общност, която диша и

души. Водното огледало, което улавя вятъра и отраженията на дърветата... което накъсва уловените образи и ги връща фрагментирани, непостоянни, разпадащи се и изграждащи неуловимото.

В тази черно-бяла фотография гората не е пространство и цялост – тя е структура от присъствия – стволове, които стоят като безмълвни свидетели.

Това е общност, но не утешаваща, а задушаваща в своята пренаселеност и близост, прекалено многогласна в своята тишина.

Това е природата като психологически натиск. Като лабиринт, в който няма пътека, а само вертикали, които се повтарят до безкрай. Като състояние, в което човек се чувства едновременно част от всичко и напълно сам.

Това е визуалният еквивалент на реда:

„Умът ми е спасение за удавник."

Гората е умът, гъст и тъмен, многопластов. Мястото, в което човек може да се изгуби без следа.

Това е разпадане на общността – не като разрушение, а като прекомерност. Прекалено много дървета, прекалено много мисли, прекалено много тишина.

Водното огледало — разпадане като отражение, което не може да се задържи

Водата е другият полюс — не твърда, а течна; не задушаваща, а разтваряща. Тя не държи форма. Тя не пази образ. Тя само улавя — за миг — и после го разпилява.

Това е природата като емоционална нестабилност, като отражение, което се разпада още докато го гледаш. Вятърът, който нарушава повърхността, е като внезапна мисъл, която разкъсва вътрешния покой.

Това е визуалният еквивалент на реда:

„душата ми се разкъсва – от тук до Венера."

Водата е душата – подвижна, чувствителна, уязвима. И същевременно – способна да погълне всичко.

Това е разпадане на идентичността – като разрушение, и като размиване. Прекалено много отражения, прекалено много възможни „аз".

Гората и водата са две форми на вътрешна криза:

Гората е разпадане чрез пренасищане.

Водата е разпадане чрез разтваряне.

Гората е статична, задържаща.

Водата е динамична, освобождаваща.

Гората е тежест.

Водата е лекота, която боли.

Гората е тъмният ум.

Водата е разкъсаната душа.

И двете са природни, но и двете са психични. И двете са красиви, но и двете са опасни. И двете са част от онова, което Стилиян нарича:

„Свръхчувствителност."

Те са визуалните форми на неговата поезия. Едната е твърда, другата течна; едната задържа, другата разпилява; едната души, другата удавя.

И двете са истински.

Оковите дрънчат и напомнят за затворник, който
е осъден несправедливо.
Аз съм потаен и тих,
като че ли първоначално просто виждаш езеро,
а отвъд това цял Нептун.
Виковете след мен ме гонят.
Чувам викове на изплашена жена,
но как да й помогна? Не зная.
Черно, Сиво, Бяло, Червено –
това са цветовете на мрака и мълчанието.
Но искам да бъда градина от цветя,
а не просто обикновен букет, купен от магазина.

„Оковите дрънчат…" Това е началото на вътрешния затвор, не онзи с решетки, а онзи, който човек носи в себе си. Тук Стилиян говори за несправедливост, но не социална – екзистенциална. Това е усещането, че си осъден не заради действие, а заради чувствителност. Че самата ти природа е присъдата.

„Аз съм потаен и тих… езеро… Нептун." Това е един от най-красивите му автопортрети. Той казва: *виждаш повърхността, но не виждаш дълбината*.

Езерото е спокойствието, което лъже. Нептун е хаосът, който живее отдолу. Това е поет, който знае, че вътрешният му свят е по-голям от тялото, което го носи.

„Виковете след мен ме гонят…“ Тук се появява вина — не рационална, а инстинктивна. Това е моментът, в който човек чува болката на другите, но не може да я спаси. Това е безсилие, което не е слабост, а човечност.

„Черно, Сиво, Бяло, Червено…“ Това е палитрата на неговата нощ. Това са цветовете на мълчанието, на страха, на кръвта, на празнотата. Това е минималистична вселена, в която всичко е сведено до основните емоционални честоти.

И после — най-важното:

„Но искам да бъда градина от цветя…“ Това е пробивът. Това е желанието за живот, което се появява въпреки всичко. Това е отказът да се сведеш до болката си. Това е стремежът към красота, към цялост, към нежност — не като поза, а като съпротива.

Това е поет, който знае, че мракът е част от него, но не иска да бъде дефиниран само от него.

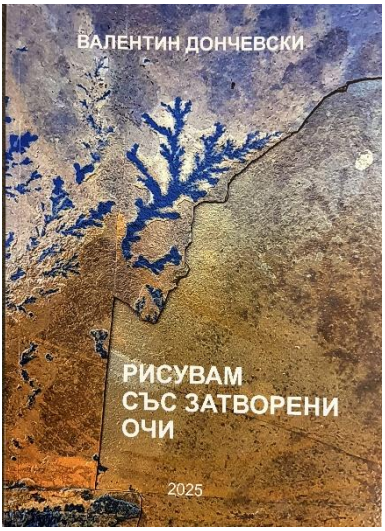
ЛИТЕРАТУРНА КРИТИКА

РИСУВАМ СЪС ЗАТВОРЕНИ ОЧИ

АЛЕКСАНДРА ИВОЙЛОВА

Той е ученик на проф. Станислав Памукчиев. Не е чудно в такъв случай, че с толкова разкрепостеност на фантазията разкрива идеите си. Идеи, представящи го в истинска и същевременно непредвидена светлина. Идеи, чиято оригиналност не е самоцелна, а изразява автора пълнокръвно – в духовни измерения.

Една книга-албум в голям формат събира рисунки, фотографии и хайку тристишия на Валентин Дончевски.

„Рисувам със затворени очи“, казва авторът със заглавието й, а разтваряйки я, виждаме на фотоса, че той рисува и с лявата ръка. Какво означава това? Освобождаване от натрупаните умения на художника, отстраненост от външния свят, от обектите, от светлината – и потъване в дълбините на вътрешното зрение.

Там, където в тъмното на затворените очи, образите говорят с гласа на подсъзнанието, на скритите, богати на смисъл състояния. Изникват рисунки асоциативни, приканващи към прочит, към съпреживяване; рисунки пестеливи в изказа си, спонтанни и изразителни, понякога с детски артистизъм.

„Всяко дете се ражда артист", според Пикасо. А този артистизъм потъва в дебрите на знаенето и моженето, но не умира, а остава в сърцевината на човешката душа.

Рисувайки с отворени очи, художникът пренася обектите отвън навътре, за да ги върне върху листа или платното. Валентин Дончевски ги „гледа" в тъмнина, а очите не направляват ръката му, това прави неговото преживяване. Както твърди авторът, тези скици не се раждат случайно, те са опит да се потърсят нови хоризонти „в психологията на рисуването и изразяването".

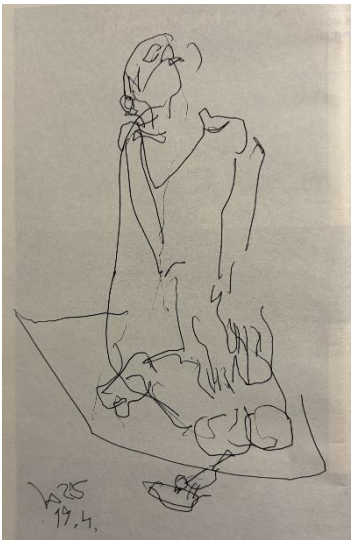
Плод са на досега му с японксата култура и легендите за слепия самурай Затоичи, които пробуждат у него желание да се отклони от формата и да се довери на същината.

Всъщност, безкрайността на душата и нейното експресиране в изкуството дава на твореца неизследвани възможности да създава нови и нови произведения. Да обитава непознати територии, да бъде вечният откривател. И тази негова мисия е най-истинският израз на човешката свобода и стремеж към духовно усъвършенстване.

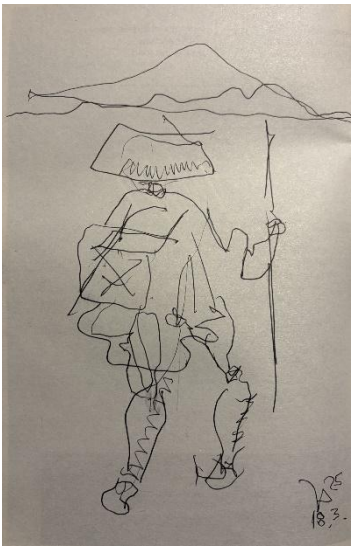
Едва ли обаче бихме могли да намерим по-точен и красив израз за същността на тази необичайна книга от авторовия кратък поетично-философски предговор: „Линиите не описват, не копират. Те присъстват. Не разказват, а напомнят.

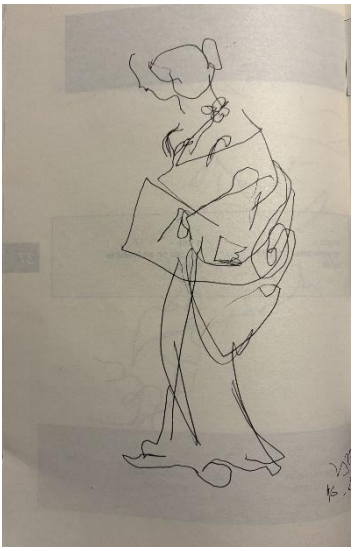
Рисуването се сниши до вътрешно мълчание – невидимото проговори. Дъхът притихна. Да се улови диханието на душата, а не нейният образ.(...) Водеше ме копнеж – тих и постоянен – да докосвам нежно различни изкуства, да се приближавам към необяснимото, без да очаквам да го разбера. Да събирам онова, което по природа се отблъсква, и да наблюдавам как от това се ражда тиха хармония".

Книгата съдържа пет цикъла рисунки и съпътстващи ги хайку (на български и английски): „Воден кръговрат", „Предчувствия", „Трептения", „Рефлексии", „Пътни рисунки".

Всяко заглавие обобщено от пластично-абстрактна фотография. „Рисувам със затворени очи, с отворени пиша", добавя авторът.

Нека тук цитираме няколко от ярките хайку примери:

слепец
пише хайку
с пръст във въздух
нямам сянка
грее слънце
в мен

поглед в небето
колко много врати
се отварят
морска раковина
звук
на звездно море

птиче
върху рамото
на сянката

грохот
вятърът съблича
глухарче

тишина
дойдох и си отивам
препълнен от паузи

Валентин Дончевски – художникът на неуловимото.

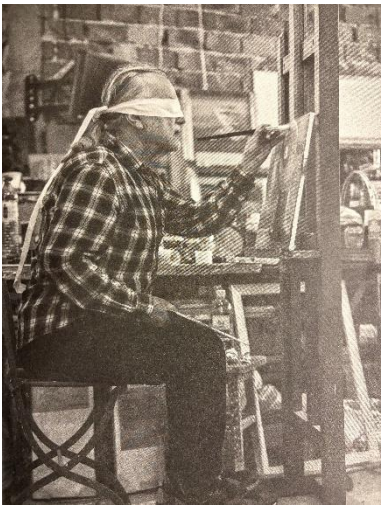
Поетът на неуловимото. Каква ли е изненадата и за самия него, отваряйки очи пред рисунката си.

Предизвикал е себе си …

Изниква имагинерният образ на Затоичи, така както е заживял в представите на автора; голо женско тяло, отразено във водата; пейзажи и състояния…

Въздействащи и обемни са изображенията и думите – съчетани в едно. Без да се преповтарят, дори без да се изразяват взаимно.

Но близки, съчетаващи се в хармонията на една творба, на една книга, която живее пред погледа ни и прониква в „отвореното ни сърце".

Валентин Дончевски

Валентин Дончевски, „Рисувам със затворени очи“, изд. „Дъга плюс“, 2025, Минко Танев – редактор, Станимира Пашова – преводач, Асен Загоров, Стефан Стоянович – фотографии, Стоянка Боянова – редактор на английския превод

ПРОЗРЕНИЯТА НА АЛЕКСАНДЪР ШУРБАНОВ

ОГНЯН СТАМБОЛИЕВ

В един наш разговор на въпроса ми какво мисли за поезията, Александър Шурбанов отговори: „Приемам всичко в поезията, което носи печата на автентично вълнение и търсене на трудно изразим смисъл…“ Препрочетох отново последните му засега поетични книги „Дендрариум“ (преведена на италиански и английски) и стиховете от юбилейния сборник с поезия, есета и фрагменти” „Закуска с нар” (чудесно издание на „Жанет 45”, 2021). Убедих се, че е останал верен на своята оригинална поетика.

След 11 поетични книги и дебют успешен, оценен от истинската критика, но без шум, в контекста на поезията през втората половина на 50-те години.

Да, той беше далече от т.н. „априлски поети”, които, както видяхме, не оставиха особена следа в нашата съвременна литература. От тези години той се посвети на англицистиката и изкуството на превода. Преподаваше в София и в чужди университети, подготви няколко поколения свои ученици и последователи. Преведе няколко десетки книги от автори от Англия и Щатите.

Преводите му се превърнаха в еталони. Да, в тези две свои хипостази постигна истински върхове. Последният засега е великолепният превод на Шекспировия „Хамлет” (много по- истински от този на Валери Петров) , както и на останалите големи трагедии на „Лебеда от Стратфорд”: „Ричард Трети”, „ Отело”, „Крал Лир” и „Ромео и Жулиета”.

Но, за щастие, продължи да твори и поезия. Както казах, без шум, просто истинска поезия. Интересно, че не в класически стих, който владее до съвършенство – доказателство са преводите на любимия му Джефри Чосър. Но първата си поетична

книга издаде едва през 1977, тоест, 20 години след дебюта си в литературния печат. Факт, говорещ сам за себе си…

Ако трябва да се определи с няколко думи тази поезия, бих казал четири думи: мъдра, философска, екзистенциална, меланхолична. В нея няма възторзи, нито актуалност, няма и постмодернизъм / шестващ сега у нас!/, звучи напълно съвременно. И при все, че Шурбанов е разпознаваем преди всичко като учен и преводач, в нея няма нито академичност, нито филологичност, нито влияния от превежданите от него съвременни английски и американски автори. Да, Шурбанов, безспорно е, човек на книгата, ерудит.

Но поезията му е определено оригинална – продукт на един богат и сложен вътрешен мир. Лично на неговия екзистенциален житейски опит. И всичко в нея е промислено лично от него. Тази книга доказва по безспорен начин, че Александър Шурбанов, макар и не лансиран от критиката, и популярен повече като учен и преводач, е един от значимите съвременни български поети.

Тук ще припомня един от любимите ми фрагменти на знаменития Атанас Далчев: „Стихът до голяма степен ме е приучил на гъсто писане, в което няма нито една случайна или излишна дума! „ Това определено „гъсто писане" откриваме и в поезията на Александър Шурбанов. В нея няма нито излишните думи и епитети, нито парафразите, които обикновено съпътстват стихотворната реч:

„Есента е спокойствие.
Тревата по моравата
расте все по-бавно
и не иска косене.
Лозата се грижи за себе си.
Не копаеш и не пръскаш.
Само седиш отстрани
и гледаш
как се наливат зърната на гроздето.
Слънцето свети отгоре
все по-меко,
по-невзискателно.
С всеки ден
всичко все повече
може без теб."

Тук има просто една спокойна, съзерцателна лирика, без реторика, без излишна импулсивност. Изплетена от една богата и деликатна душевност. Определено метафорична, при това притчова. И въпреки, че и той подобно на Стефан Маларме би могъл да каже: „Прочел съм всички книги, пътята ми вече умори се!", в тези стихове, както и есета и фрагменти / много силни, такова удоволствие съм изпитвал досега само от подобните на Далчев и Светлозар Игов!/ има доста точни наблюдения и кратки, проникновени анализи, свързани с нашето общество днес, с нашата душевност, с изстрадала ни България и съвременния свят.

Ето пет от тях:

„Истинската литература е увлекателен разказ, който носи смисъл, а не смисъл, облечен в разказ."

„Има Господ!", въздъхва българинът, когато му се случва нещо хубаво. Не знам друг народ да има такава приказка. Тя показва, че българинът се съмнява в съществуването на Бога и по-точно – че се сеща за него само в часове на изпитание. За българина Бог трябва непрекъснато да се самодоказва."

„Възхищавам се на пианото и затова, че превъзхождайки всички други инструменти, не намира за унизително при коя да е тяхна самостоятелна изява да се отдръпне назад и да им приглася."

„Разликата между деветосептемврийската и десетоноемврийската революция е тази, че при първата децата и внуците на бившите управници бяха хвърлени на бунището на историята, а при втората бяха поставени на кормилото на страната."

„Честният човек, когато влезе в политиката, бързо изгубва усмивката си и видимо се състарява. Хитрецът, напротив, с всеки ден става все по-жизнен и подебел. Единият е като падналите ангели, а другият – като пияниците."

Казвал съм и друг път и ще го повторя: „Александър Шурбанов принадлежи към онези, не твърде често срещани хора днес у нас, които, извършили едно или друго голямо културно дело, не смятат, че имат в това отношение някакви преимущества. Той е много скромен… Една светла личност от каквито се нуждаем в това тъмно време."

И тъй като това издание е юбилейно, нека да му пожелаем здраве, вдъхновение и още нови върхове и прозрения.

Огнян Стамболиев

Тази статия публикуваме по повод 85-годишнината на Александър Шурбанов (05.04.1941 г.). Макар писана преди пет години като рецензия на книгата „Закуска с нар" (изд. „Жанет 45", 2021), тя звучи актуално и днес — като поглед към поет, преводач и ерудит, чието творчество остава едновременно съзерцателно, философско и дълбоко лично.

КЪДЕ ЖИВЕЯТ НАЙ-СТРАШНИТЕ ЧУДОВИЩА?

СТАНИСЛАВ МАРАШКИ

В ръцете на читателя е новият роман на Дора Нонинска, озаглавен „По следите на демона". С него тя продължава по своя своеобразен литературен път, чието начало бележи първата ѝ книга „Сезони на разбуждане", която е сборник с разкази. Романът на Нонинска успешно се вписва в традицията на хорър-мистерията, в която се преплитат елементи на ужаса, криминалната интрига и детективското разследване.

Макар че елементи на ужаса винаги са присъствали в мистериозните разкази още при Едгар Алън По, хибридният жанр добива своята популярност и форма в САЩ през 30-те години на XX век, в така наречените „шокови списания" (shudder pulps). Началото е поставено през 1933 г. от списание *Dime Mystery Magazine*.

Първоначално то било чисто криминално, но под влиянието на театъра „Гранд Гиньол" (Grand Guignol), известен с кървавите си и натуралистични постановки, започва да публикува истории, в които детективският сюжет се преплита с графични сцени на насилие и свръхестествени елементи. Този нов жанр става известен като „Weird Menace" (Странна заплаха) или „Shudder Pulps". Сюжетите често представят герой, изправен срещу садистични злодеи в атмосфера на бруталност и терор.

Макар че класическият „Weird Menace" запада в началото на 40-те, той поставя основите на съвременния криминален хорър, където мистерията и ужасът вървят ръка за ръка.

Жанрът намира своето съвършено изражение в творчеството на множество автори, които умело балансират между логиката на разследването и ирационалния терор. Класици като Едгар Алън По, Шърли Джаксън („Обявени за преследване") и Ричард Матисън („Аз съм легенда") поставят основите, създавайки

произведения, в които психологическият ужас и мистерията са неразривно свързани.

През втората половина на XX век и до днес жанрът преживява разцвет. Томас Лиготи е смятан за един от най-важните съвременни автори на философски хорър, чиито разкази са пропити с песимизъм и усещане за абсурда на съществуването.

Джон Конъли е блестящ пример за модерен автор на хорър-мистерия; неговите романи за детектив Чарли Паркър майсторски съчетават класическото криминално разследване с мрачна, готическа атмосфера и елементи на свръхестественото, като редовно поставят героя срещу зло, което надхвърля човешкото разбиране. Стивън Кинг също често използва детективски сюжети като основа за своите хорър романи; произведения като „Сиянието" или „Гробище за домашни любимци" разчитат на разследване на мистериозни събития, които постепенно се разкриват като свръхестествени.

Българската литература също има своите представители, които работят в сферата на хорър и мистерията. Дълго преди съвременния български хорър, в началото на XX век, писатели като Светослав Минков, Владимир Полянов и Георги Райчев – известни като „диаболистите" – поставят основите на жанра у нас. Техните разкази, публикувани през 20-те години, често изследват тъмните страни на човешката психика и се характеризират с мистични, диаболични елементи, които предшестват хибридния жанр.

През последните години се наблюдава нов възход на интереса към хорър и свързаните с него жанрове в България. Емил Минчев е сред най-активните съвременни автори; създател е на поредицата за детектива Бънк Ромеро, която жанрово се определя като научнофантастична мистерия.

Той е известен и с преводите на класики като „Дракула" на Брам Стокър, което показва дълбокото му познаване на жанра.

Васил Попов придоби широка популярност с романа си „Мамник", който се превърна в хит и беше екранизиран като телевизионен сериал.

Вдъхновен от българския фолклор, той създава история, в която ужасът идва от фолклорно създание в съвременна обстановка, и е част от по-широката вълна на съвременния български хорър. Валентин Попов (Votan) и Иван Атанасов също са плодовити автори, които пишат в жанровете хорър, трилър и мистерия, като творчеството им допринася за разнообразието на съвременната българска сцена.

Романът „По следите на демона" проследява две паралелни сюжетни линии – разследването на серия жестоки убийства от детективите Макс Грийн и Уайт Хънтър и трагичната съдба на момичето Дара Милър, чийто живот е разрушен от баща ѝ.

Първата линия е разследването на детектив Макс Грийн в Сан Антоан, където този самотен и отдаден на работата си човек, заедно с младия си колега Уайт Хънтър, разследва убийството на мъж на име Джон Уилсън. Той е открит във вана с множество прободни рани, а в спалнята му е изрисуван с кръв символ на демона Астарот. Разследването води до секта, почитаща Астарот, и до няколко заподозрени, сред които журналистката Ани Нюман и сервитьорката София Хензъл.

По-късно в гората са открити още два трупа – на съпрузи, убити по същия жесток начин, отново със символа на Астарот. В кръвта на жертвите е открито упойващото лекарство клоназепам. Всички улики сочат към Ани Нюман – нейни отпечатъци и ДНК са на местопрестъплението, а психиатърът ѝ потвърждава, че ѝ е изписвал клоназепам. Ани е арестувана, но твърди, че е невинна и че е видяла силует на жена да влиза в къщата на Уилсън в нощта на убийството.

Когато е открит нов труп – този път на лидера на сектата Деймиън Уотсън – става ясно, че Ани не може да е убиецът, тъй като е в затвора. Детективите осъзнават, че са арестували грешния човек.

Втората линия проследява трагедията на семейство Милър. В ретроспекция се

разказва за Алис и Дарън и техните две деца – Дара (7) и Кейс (5). Дарън има любовница. Когато Алис разбира и заплашва, че няма да му дава децата, Дарън изпада в ярост, наръгва до смърт съпругата си, а след това и сина си Кейс. Дара успява да избяга, но баща ѝ я наръгва в гърба.

Дара оцелява, но е тежко травмирана.

Баща ѝ е осъден на смърт. Години по-късно, вече пораснала, тя е преследвана от призраците на майка си и брат си. Вярва, че демонът Астарот се вселява в мъжете, които я обикнат, и ги убива, за да отмъсти за семейството си. След опит да убие учителя си Дан Уайлд е арестувана.

Дара ражда момиченце, което изоставя в черква. По-късно променя самоличността си и започва работа като съдебен лекар под името Нора Норман – същата, която помага на детективите в разследването.

Кулминацията настъпва, когато Ани Нюман открива, че последната приятелка на Джон Уилсън е Дара Милър. Междувременно Уайт Хънтър си уговаря среща с красива жена – Дара под нова самоличност. Тя разпознава у него жеста на баща си, който според нея издава присъствието на демона Астарот. Упоява го с клоназепам. Макс Грийн пристига навреме и я арестува.

В романа „По следите на демона" Дора Нонинска създава сложна хибридна структура, в която класическото криминално разследване се преплита с елементи на психологически и свръхестествен ужас.

Сюжетът започва с типична детективска постановка: в Сан Антоан е открит жестоко убит мъж на име Джон Уилсън, с множество прободни рани и прерязано гърло, а в спалнята му е изрисуван с кръв символът на демона Астарот.

Детективите Макс Грийн и Уайт Хънтър поемат разследването, което включва оглед на местопрестъплението, разпити на свидетели, следене на улики и криминалистичен анализ.

Основна заподозряна става журналистката Ани Нюман – обсебена от жертвата и с ограничителна заповед срещу нея. След това са открити нови убийства, което доказва наличието на сериен убиец. Тази част от сюжета стриктно следва каноните на криминалния роман: престъпление, разследване, улики, заподозрени, задържане, както и типичната за жанра грешка – арестуване на невинен.

Въпреки детективската рамка, в романа постепенно нахлуват елементи, които не могат да бъдат обяснени единствено с логика и психология. Появяват се привидения и халюцинации. Символът на Астарот придава ритуален, почти окултен характер на убийствата. Дара е убедена, че демонът се вселява във всеки мъж, когото тя обикне. В епилога Ава, дъщерята на Дара, усеща „демон" в стаята си, което подсказва, че проклятието може да продължи.

Свръхестественото в романа е представено амбивалентно – то може да се тълкува едновременно като субективна халюцинация на травмирани герои и като обективна демонична реалност.

Аргументите за психологическа проекция включват психичните разстройства на Дара и Дарън, възможните халюцинации, моментите на екстремен стрес. Аргументите за реално свръхестествено включват епилога с Ава, привиденията, които се явяват на различни герои, и жеста с приглаждане на косата, който се повтаря у несвързани мъже.

Романът не дава еднозначен отговор – свръхестественото остава в зоната на двусмислието, характерен похват за съвременния хорър-мистерия.

Макс Грийн започва като опитен рационалист, който разчита на логика и улики. Постепенно започва да губи увереност. Случаят „отнема съня му". След ареста на невинната Ани Нюман той признава, че „започва да си губи ума". В глава 30 суеверният страх заменя рационалния анализ. Кулминацията е разкриването на убиеца – Нора Норман, жена, към която той изпитва възхищение. Макс остава с „горчилка и разочарование" и без отговор на въпроса „Защо?".

Дара е едновременно жертва и убиец. Детската травма определя целия ѝ живот. Тя вярва, че демонът Астарот се вселява в мъжете, които я обикнат. Мотивацията ѝ е двойна: психологическа (отмъщение) и демонична (ритуално „убиване" на демона). Упоява жертвите с клоназепам, до който има достъп като съдебен лекар. Убива Джон Уилсън, Дилън и Дженифър Хамилтън, Деймиън Уотсън и почти Уайт Хънтър.

Астарот присъства като име, символ и обект на вяра. Въпросът дали е реален демон или проекция на травмата остава отворен. Това е централната амбивалентност на романа.

Развръзката е реалистична – убиецът е разкрит и арестуван. Но епилогът възстановява заплахата. Демонът Астарот може да се разбира както като метафора на наследствената травма и злото, така и като реална демонична сила. Романът постига високо ниво на хибридизация: първите две трети следват логиката на криминалното разследване, а третата част и епилогът изместват фокуса към психологически ужас и възможно свръхестествено обяснение.

РЕВЮ НА КНИГИ

ЛЮДМИЛА ДАНОВА ПРЕДСТАВЯ

„ЗАГЪБЕТ" НА ДОРА НОНИНСКА

Дора Нонинска е добре познат автор на всички, които харесват дълбоката, мистична и психологическа литература.

Нейният първи роман „По следите на демона" не остави никого равнодушен, а също така беше солидна заявка за нови творби с дълбочина и различно повествование. И сега, в новия си роман, тя ни потапя във вълнуващ и силно визуален свят, в който съвременната реалност се преплита с дълбоко пазени тайни от българската и славянската митология. Творбата изгражда оригинална магическа система, изтъкана от вечния сблъсък между Огъня и Леда.

От едната страна са Ашините – древни вълчици, пазителки на гората под егидата на бог Перун, чиято природа носи сковаващ хлад. От другата са Каб – змейове, мистична раса, притежаваща разрушителна огнена мощ. Двете сили са предопределени да се балансират, но пътят към този баланс е осеян с кръв, древни дългове и неочаквани обрати.

В центъра на историята е Елин – огнен Каб, който отчаяно се бунтува срещу чудовището в себе си и съдбата, наложена от баща му Руслан. В опит да води обикновен човешки живот, Елин работи като пожарникар (дълбока метафора за борбата да угаси собствените си пламъци) и има връзка с Димана – момиче с подреден университетски живот.

Големият майсторски замисъл в сюжета се крие именно в Димана. Докато Елин вярва, че е намерил спасение в едно обикновено човешко момиче, се оказва, че самата Димана не е съвсем обикновена. Нейният „пленен звяр" просто чака правилния искрящ поглед, за да се събуди. Тази

скрита истина превръща връзката им в тиктакаща бомба – те са родени врагове по природа и съдбовни половинки по лор (съвкупност от история, митология, култура и авторов замисъл), без дори да го осъзнават напълно.

Стилът на писане е изключително кинематографичен и поетичен. Авторката умело борави с контрастите – от митичното присъствие на Сирма, която язди сребърен вълк над покривите на Костел, до битовия, но напрегнат телефонен разговор на Елин. Вграждането на стихотворни заклинания придава на текста усещане за древна легенда, която се разиграва в наши дни.

„Загбет" е обещаващо, мрачно и изкушаващо четиво за свободната воля, която се изправя срещу древната орис. История, в която истината е най-опасното оръжие, а знакът на залеза вещае, че никой не е това, за което се представя.

Аз съм запозната с творбата още от нейния зародиш, така да се каже, и за мен сюжетът е много добър и умело реализиран от Дора Нонинска. А по отношение на термините от митологията, които вероятно не за всеки читател са ясни и могат да доведат до неразбиране и факта, че няма обяснения под черта, можем да се отнесем като към малка авантюра и положителна страна – страстният читател ще се разрови за информация и ще я намери, тъй като живеем във време на бързи търсачки.

Горещо препоръчвам романа и вярвам, че ни очакват вълнуващи продължения. „Загбет" е само началото. Не смятам да правя пълен анализ на повествованието и на всички герои, а просто да насоча вниманието ви към един различен фентъзи роман – добре написан и интригуващ.

Поздравления за редакторите Роси Савова и Гергана Христова–Веселинова. Адмирации за впечатляващата корица на Полина Христова.

Успех на автора и на неговото произведение!

ДАНИЕЛА ВИТКОВА И „ДЪЛГИ СТИХОТВОРЕНИЯ С ВАЖНИ УМОЗАКЛЮЧЕНИЯ"

Даниела Виткова е родена на 8 ноември 1957 г. в гр. Лом, обл. Монтана, омъжена в гр. Кюстендил. Посвещава 40 години на работата с деца от предучилищна възраст като учител по музика, а впоследствие и като директор на ДГ „Първи юни", гр. Кюстендил.

През 2021 год. издава стихосбирката „Поезия по време на пандемия". В същата година със спомоществователството на Училища Европа от печат излиза „Какъв да стана?" със стихотворения и гатанки, повишаващи компетентността на децата за различните професии.

В 2022 г. издава стихосбирката „Парченца от пъзел", през 2024 г. – „Между ума и сърцето", а през 2025 г. – детската римувана приказка „Горско училище".

Композиторът Валери Костов дава нов живот на пет нейни стихотворения за вокална група „Шоколадче" с ръководител Росица Кръстева, а „Дъжд от ноти" от едноименното стихотворение става титулна песен на първия авторски албум на групата. Песента получава първо място на Международния музикален фестивал в Белград „Angel Voice" през август 2021 година.

По муз. и аранж. на композитора Емил Струнджев, стихотворението "Теб рисувам, моя Родино" вече звучи като песен, включена в компакт диск със заглавие "Пъстър/Colorful".

Книгата „Дълги стихотворения с важни умозаключения" от Даниела Виткова е забавен спътник за децата от предучилищна и начална училищна възраст, който чрез тематично разделени римувани истории развива техните езикови умения и речников запас.

По-дългият формат на произведенията има за цел да провокира размисъл и да подготви малките читатели за по-сложна литература, като постепенно развива тяхната концентрация и умение за слушане.

Освен това повечето от стихчетата завършват с илюстрации за оцветяване, където сръчните ръчички могат да подберат цветни боички и да направят героите по свой начин.

Книжката е цветна и красива! Даниела е автор на дизайна на кориците, както и на художественото оформление. ИК „Компакт принт" – Видин издава това бижу за деца и възрастни, работещи с деца или запазили детското в себе си!

Стиховете са мелодични, с класическа рима. Книгата е разделена на седем части, в които стиховете са подбрани според тематиката на раздела. Най-многобройни са стихотворенията в първия дял, "Искаш ли да знаеш много, започни с малко" и това е логично, тук са включени творби за училището - "Училище, здравей!", за "Първи юни", за нотите, за "доброто и злото"...

Малко по-обстойно ще се спра на стихотворението "Казвам ви, че не е трудно".

Основната тема на стихотворението е магията на четенето и трансформацията на едно дете, което преоткрива света на книгите.

Творбата проследява класическия мотив за преминаването от отегчението и неразбирането към искреното любопитство и любовта към литературата. Основното послание е събрано в последните стихове – четенето не е трудно или досадно занимание, а вълнуващо пътешествие, което може успешно да се редува с игрите:

Казвам ви, че не е трудно
на игрите си да кажеш "Стига!"
и да ги редуваш...с книга!

Със забавни "Броилки" децата ще усвоят числата лесно. "Лудории" няма да им липсват и с радост ще се забавляват с "Животните - наши приятели". Няма да забравят за своето "Здраве", или пък, че има "Сезони", а накрая с "шепа цветни тебеширi" ще нарисуват и своята мечта...

Забавна, образователна и поучителна - така с три думи бих определила книгата и с ръка на сърцето я препоръчвам на всички, които желаят да направят пътя на децата от детската градина към ученическите чинове лек и без сътресения.

„СЕБЕДАРЯВАМ" НА ДАРИЯ ГЕОРГИЕВА

Дария Благовестова Георгиева, или просто Дари, е родена на 12-ти ноември 2007 г. в град Плевен.

През лятото на 2020 г. тя написва първите си разказ и стихотворение, а в края на същата таланта ѝ открива г-жа Анелия Атанасова. Заедно с нея, Дария започва да участва в литературни конкурси и с много старание подготвя всяко свое ново произведение.

От есента на 2021 година учи в паралелка „Екскурзоводско обслужване" в Професионална гимназия по туризъм „Алеко Константинов" град Плевен. Тя печели над 100 награди, сред които и три първи места в категория „поезия" на национални конкурси, включени в календара на МОН: Национален конкурс по народно приложно изкуство „От Коледа до Васильовден" 2022г., Национален конкурс „Моите детски мечти" 2023г., Национален конкурс за есе и стихотворение „Живеем в земята на Ботев" 2023г.

Основните теми, които засяга в творчеството си са Любовта – като висша форма на душевно израстване, Страданието – доближаващо ни максимално до Бога, Невинността – която е сама по себе си красота, поезия, Щастието – което е въпрос на личен избор!

Дебютната ѝ стихосбирка „Обикната от болката" включва стихотворения, писани през 2022 и 2023 година. Създадена като култ към душевността, книгата пренася читателя в детско-моминското сърце на авторката и пленява със своята искреност.

Нея вече представих на читателите на списанието.

Втората книга на Дария Георгиева е "Библия на сърцатия човек", която горещо препоръчвам и сега ще засегна накратко.

„Библия на сърцатия човек" не е просто книга. Тя е завръщане у дома.

В един свят, който често ни кара да забравяме кои сме, този сборник от 33 приказки в стихове - вълшебни кодове, които отключват вратите към собствената ни душа, чрез простички, но дълбоки образи ни разкрива големите истини, които винаги сме носили в себе си, но някъде по пътя сме загубили.

И ето, че в ръцете ми е и новата, трета книга на Дария – „Себедарявам" (2026, изд. „Медиатех" – Плевен).

Изданието е много красиво, оформено като автотерапевтична книга. Дария има афинитет към психологията и тази книга доказва способностите на младата талантлива авторка. Съвсем в началото на изданието има страница за послания, където Дари оставя по няколко думи към читателя, персонално към всеки, закупил книгата. Следва авторски предговор и „ Въведение в душата ми от ближните ми по перо – тук са включени стихотворения за Дария от нейни читатели и приятели поети."

Книгата е разделена на две части: първа част – „Моят автотерапевтичен дневник" и втора част – „Поезия за пътя към себегрижата."

Първата част е съставена от писма, създадени като терапевтично писане за освобождаване от травми и също така за себепознаване и любов към себе си. Идеален пример са тези писма, за това колко силно авторката се е свързала със себе си. И колко безгранична е силата на писаното слово. Искрени поздравления и адмирации към Дария за споделеното знание, защото това са лични писания, които биха помогнали на много други, изпаднали в трудности и периоди на болка и себеоткриване.

Във втората част от стиховете, чрез които авторката също се изцелява и пише по време на автотерапевтичния си път. Аз ще се спра само на заглавното - Себедарявам. Защото носи главното послание на книгата.

Това е изключително въздействащо, дълбоко лично и емоционално стихотворение, което изследва темите за себепознанието, себеприемането и личната свобода. В центъра на творбата е изграждането на здравословна връзка със собственото „Аз" – процес, който често изисква смелост, за да се преодолеят обществените очаквания и вкоренените страхове.

Темата за здравословния егоизъм и себеуважението присъства още в първия стих, където авторката заявява: „Когато себе си избирам, вместо другите...".

Това не е проява на арогантност, а на осъзната нужда от самосъхранение. Текстът разчупва табуто, че човек винаги трябва да поставя чуждите нужди пред своите. Да избереш себе си означава да си дадеш право на глас, на защита („когато се боря, крещя, защитавам се") и на уязвимост („когато плача до късно за себе си аз").

Преодоляването на страха и устойчивостта е следващата тема.

Втората строфа показва силата на духа и способността за възстановяване след житейски падания:

Устойчивост: „Когато падам и веднага изправям се" – символ на непримиримостта и вътрешната сила.

Нежност към себе си: Контрастът между битката и самообичта е много красив – „когато нежно се галя – сякаш с перо". Авторката показва, че силата не изключва мекотата, човек има нужда от собствената си ласка и прошка.

Баланс: Обединяването на „разум" и „любов" показва стремеж към вътрешна хармония и цялостност.

Защита на „Вътрешното дете" се въвежда в трета строфа с психологическия мотив за Детското Аз:

„Когато на никого не разрешавам
на Мен, на Детското ми Аз да крещи...".

Това е мощен акт на поставяне на граници.

Авторката влиза в ролята на закрилник на собствената си чиста, автентична и уязвима същност. Гордостта след провала и себеподкрепата в моменти на болка показват зрялост – способността да бъдеш своя собствен най-голям съюзник.

Кулминацията: Какво означава „Себедарявам"?

Финалът на стихотворението обобщава житейската философия на лирическата героиня. Думата „себедарявам" е прекрасен неологизъм, който носи двойно значение:

1. Да се подариш на света в най-чистата си, автентична форма, без маски.

2. Да подариш на самата себе си правото да съществуваш пълноценно.

Отговорът на въпроса какво прави тя в този живот е кратък, но мощен:

„Аз живея, уча се, обичам, аз себедарявам!"

Стихотворението е своеобразен манифест на женската сила и емоционална независимост. То е написано като изповед. Използваната анафора („Когато...") в началото на строфите придава на текста ритъм и натрупване на емоция, което води до катарзисния и горд финал. Това е творба за триумфа на духа над страха и за святото право на всеки човек да бъде верен на себе си.

За финал ще кажа само прочетете книгата. Заслужава си! Аз следя творчеството и развитието на Дария Георгиева и не се съмнявам в бъдещите успехи на талантливото момиче. Във всяка житейска област! Сега искам само да кажа: Благодаря, Дари, че допускаш читателите си толкова близо до себе си, до същността си, направо в душата си.

ДЕСИ ЦВЕТКОВА МЕЖДУ МОРЕТО И НЕБЕТО

Деси Цветкова е добре познато име на читателите на списанието, а също така и на почитателите на хубавата и дълбока поезия, която има своите корени в земята българска и стига чак до безкрая, до звездите. Преди време получих като подарък от авторката две нейни книги – „Синьо дихание" (2024 г., изд. Изида, София) и „Звездно пристанище" (2025 г., изд. Потайниче, София).

Разгърнах ги и се зачетох тук-там, като блестящ прашец думите на поетесата приковаваха вниманието ми.

„На брега на времето" Деси пуска своите думи, които намират корени в сърцето на читателя. Темите за живота, за жената, за любовта и светлината са вечни в поезията. Деси пречупва всички през своя поглед на творец и естет. Синьото е цветът на небето, на морето, синьото е цвят, който дава кръгозор, широта на възприятията. Синьото в поезията на Деси Цветкова присъства и в двете стихосбирки.

И ако в „Синьо дихание" е повече вода и море, което на хоризонта се слива с небето, то в „Звездно пристанище" синьото е на необята, на нощта, като неговата наситеност е омекотена от светлината на звездите вечер, а от светлината на слънцето денем придобива изящност.

Поезията на Деси се побира в една
„Строфа"
Сред изгрева
на твоята въздишка
аз цветно се изправям
и слънчево трептя.
И слънцето
в душата ми застава
и мога даже да летя.
Една секунда само стига
за чудо да се сътвори.
А ти си вече част от книга.

Тук текстът представя дълбоко интимно и трансформиращо преживяване, при което споделената емоция и близост –

метафорично описани чрез изгрева и въздишката – носят усещане за духовно възраждане и безгранична свобода. Връзката между лирическия аз и любимия човек е толкова силна, че е способна да сътворява чудеса за броени секунди, преобръщайки вътрешния свят на героя. Финалът елегантно затваря този кръг на споделеност, като увековечава любимия образ и го превръща в част от вечното изкуство – в книга.

В стиховете си поетесата рисува приказна и ефирна картина, в която полетът на „виолетовата пеперуда" се превръща в символ на търсенето на красота, вълшебство и скрито съвършенство в природата.

Със своето нежно присъствие тя трансформира околния свят, оставяйки след себе си лилаво сияние, което вдъхва магически блясък и нов живот на всеки детайл – от най-малката тревичка до горските клони.

Такава е поезията на Деси Цветкова – емоционално наситена и дълбока. Авторката умее да покаже чрез словото си своето виждане за живота и успява да даде пристан на своето поетично дихание сред звездите.

Ако и вие харесвате такава поезия, потърсете книгите на Десислава Цветкова.

ЛИЛИЯ ЛОГОФЕТОВА – ЖИВОТ В СТИХОВЕ И ПРОЗА

В ръцете ми е книгата на доктор Лилия Логофетова „Моят живот в стихове и проза" (2006, БГ принт – Враца), която прочетох почти веднага, след като я получих в подарък от прекрасната поетеса на нашата първа среща в град Козлодуй през октомври 2025 година, където бях поканена на среща с читатели от Народно читалище „Храм-паметник Христо Ботев – 1879".

Първото ми впечатление беше повече от приятно. Една мила, емоционална и шармантна дама, която с усмивка ме посрещна в кабинета си. Съвсем непринудено и сърдечно си поговорихме и аз подарих една своя книга от поредицата за Виола, а тя се засуети да намери своя книжка, защото искаше да ми подари частица от душевния си свят, поезията, творчеството е именно това. В цялата й визия, а и от споделеното, се откроява невероятна и автентична естетика, грижа, било към интериора, било към цветята в градината. Тази естетика и богатата душевност на доктор Логофетова бликат и в творчеството й. Топлота, благородство, романтика докосват читателя и от страниците на книгата, която имам. Стиховете са с непреходна и общочовешка значимост - темите за любовта, Родината, Бог, децата са вечни в литературата. Емоциите, които будят творбите топлят сърцата и помагат да осъзнаем, че светът е прекрасен, въпреки делничните грижи.

Поезията на Лили е една изповед, споделено откровение на една търсеща душа, която се стреми към съвършенство във всичко, в професията, в творчеството, в ежедневието.

Всеки човек се ражда с мисия, но при доктор Логофетова тя не е една, и е трудно да се определи коя е нейната, дали стоматологията, която е професията й или литературата, която носи в сърцето си.

Щедра е била съдбата към нея, с щедрост е орисана Лилия и щедро споделя с нас словото си.

С това кратко представяне на „Моят живот в стихове и проза" ще се радвам да съм ви направила поне малко съпричастни с богатата душевност на авторката и с нейната пъстра личност.

Докоснете се до творчеството на доктор Логофетова.

ПЕТЯ КРЪСТЕВА И НЕЙНАТА НЕЖНА ПОЕЗИЯ

Имам две стихосбирки на талантливата Петя, тя е изтъкана от нежност и нейните стихове също са много нежни, позитивни и носят настроение.

Първата книга, която накратко ще представя е „Отдаденост". Издание на

„Мултипринт", София, 2023 г. Стиховете са пропити „От любов", от радостта на всеки един „Миг", от признателност към „България" и синовна, а и майчина обич към родителите и детето. Петя с голяма любов описва морето, като в „Морска прегръдка" побира „птица", „утро", „полет". И с „50 нишки злато" съшива своите размисли за съществено в живота.

ВЯРА

Любов посях
и обич от звездите;
надежда, мир и доброта...
От августовските лози
на дните
донесох вяра,
нежност,
светлина!

Кратко и ясно. Вяра и светлина, основното верую на поетесата.

В книгата има и стихове с фолклорен мотив, които звучат песенно и красиво. Носят енергията на един отминал свят, който обаче не е загубен, щом все още се проявява в живота чрез подобни поетични творби.

Самото издание е много елегантно, с цветни снимки на авторката и носи един позитивен заряд. Втората книга на Петя Стоянова е „Лирични посвещения", 2023 г., изд. „Мултипринт", София. В нея поетесата посвещава стихове своите близки, деца, внуци, приятели и ученици. Интересното е, че за илюстрации са използвани снимки на шевици, изработени от Виолета Стоянова, освен личните снимки на авторката.

Спирам дотук, за да можете да се насладите пълноценно на поезията на Петя Стоянова, ако съм предизвикала интереса ви. Можете да я намерите във Фейсбук.

ШЕВИЦАТА НА ДУШАТА, ИЗВЕЗАНА ОТ ПОЛЯ ЦОЛОВА

Поетичният свят на Поля Цолова в тази нейна трета стихосбирка се разкрива като дълбоко емоционално, сетивно и духовно пространство. В него се преплитат християнската етика, изконните български корени и космическата сила на любовта.

Стихосбирката диша със свой собствен ритъм – като своеобразна „социална и духовна библия" на съвременния човек, търсещ пристан сред отчуждението на модерния свят.

Книгата се появява на книжния пазар чрез ИК „Компакт принт" – Видин като награда за поетесата, спечелила Първия национален конкурс на издателството „Книгата – път към вечността".

В стихотворението „(Ако) мога", с което започва книгата, откриваме космическата трансформация на индивида в чиста любов. Творбата поставя началото на ценностната система в поезията на авторката – себеотрицанието в името на другия. Водещ тук е мотивът за светлината: превръщането на лирическата героиня в „малка звезда" не е проява на егоцентризъм, а акт на крайно служене. Тази звезда има майчинска, закриляща функция („на сираците майка ще стане").

Любовта е представена като активна сила, която лекува обществените недъзи – тя изтрива завистта и мъстта, превръщайки „доброто в присъда".

Препратката към „Христовия кръст" напомня за върховната жертва и възстановяването на изгубеното братство между човеците. Финалният вик („Разтопете го моето сърце…") е метафора за абсолютното пречистване, при което личното Аз се разтваря, за да свети „за всички".

Други основни теми в книгата са разочарованието и съхранената вяра, разгърнати в стихотворението „Приятелството". Авторката потъва в дълбок размисъл върху библейската максима за споделянето и раздаването: „Ако имаш две ризи, дай едната

на ближния си". Поетесата изследва моралния сблъсък между чистия идеализъм и суровата реалност на битието.

В произведението „Любовта" се разкрива силата на едноименното чувство чрез оригиналната метафора за бъчвата, виното и вечния кръговрат. Поля Цолова използва богата фолклорна и битова образност, за да разкаже вълнуваща история за вярност, угасване и възкресение, утвърждавайки идеята, че истинската любов е вечна и се предава през поколенията.

Заглавното стихотворение „Шевицата на душата" прокарва идеята за родовия корен и непокорството на българката. То се явява лирическа кулминация и личен манифест на авторката – мощен израз на национално самосъзнание и женска сила.

Българската шевица върху бялата риза е кодирана молитва, символ на чистота и утринно светло начало. Тя пази в себе си любовта, но притежава и силата да устои на стихиите. Ходенето по огън и танците върху „жар, която стене" показват издръжливостта на българския дух, способността му да претворява болката в изкуство и свобода. Пробуждането на кръвта на Крум и Аспарух вдъхва „воля, мъдрост, непокорство". Лирическата героиня не е просто наблюдател – тя е пазителка на корена, закърмила децата си с хляб и вино, заклевайки ги в родолюбие.

Чрез този образ авторката майсторски въплъщава архетипа на жената пазителка. Финалното самоопределение („Не съм светица – просто съм жена") приземява образа, правейки го близък и реален, но същевременно извисява духа като „безсмъртен и свободен". Думите „няма кой да ме превземе" звучат като категоричен триумф над историческите и личните бури.

Поезията на Поля Цолова в „Шевицата на душата" е изящно извезано платно от болка, вяра и гордост. Използвайки традиционни български символи – хляба, виното, лозата, дървения кръст и огнената жар – авторката успява да излекува раните на настоящето. Нейните стихове ни напомнят, че докато пазим паметта на предците си и сме готови да дарим „сърце вместо риза", душата ни ще остане непревземаема крепост.

Да, Поля извеза шевицата на душата си с любов и внимание, с обич и родолюбие – и тя ще остане като своеобразен запис във Вселената. Пожелавам успех на новата стихосбирка на авторката и нека тази нейна книга намери своите верни читатели и своя път към Вечността!

ЛИЛАВИЯТ ЦВЯТ В ДУШАТА И В ПОЕЗИЯТА НА СТАНИМИРА ДАВИДОВА

Станимира Давидова е на 56 години. По професия икономист. Започва да пише през 2022 г. От град Омуртаг е, но живее в София. От 2023 година е заместник кмет на град Самоков и живее там.

Писането не е самоцел за Станимира. Тя следва своите емоции и така се ражда поредният стих. Най-често стиховете й звучат автобиографично. Често пише в стил „Поетическа волност", без препинателни знаци. Стиховете са моментна волност. Не ги чете, не ги редактира.

Просто „излива" чувството, душата си.

Нейни стихове са включени в над 10 сборника, като първият е на Буквите – „Романтика 2025".

Има издадени три стихосбирки: „Орисана" „Душата ми цъфти в лилаво" и „Усмивки под дъгата" – със стихове за деца и авторски картини.

Със Станимира се познавам от социалните мрежи. В навечерието на 24 май тази година се видяхме лично с нея в читалище „Христо Смирненски – 1945" в София, квартал Лагера, където тя дойде на литературно четене по повод празника на буквите. Първото впечатление беше, че в залата влиза жизнерадостно и усмихнато момиче в лилаво. Широка усмивка огряваше лицето й, а лилавата рокля с бяло цвете така добре й стоеше! И тази широка усмивка се запази през цялото време!

Естествено, че си купих нейните книги, някак си беше задължително. Та лилавото ми е любим цвят, а аурата ми често прелива в тези тонове.

Зачетох се и поезията на Станимира ме обгърна като топло одеяло пред камината. Слях се с нейната душевност, с широтата на кръгозора й, с мекотата на възприятията й, с вътрешната й светлина. Стиховете са лични, докосващи, носят история и биография. Нямат за цел да стигат висини и върхове, а да сгряват, да разтварят с обич уютния си дом, където всеки да намери своята истина, чрез преживяното в стиха.

Трите стихосбирки на Станимира са издадени от издателство „Многоточие" през 2025 година. Първата е „Орисана" и художник на корицата е Риас Тангал. Книга, която е наречена така, защото авторката често чува за себе си тази дума. А в нея ще намерите надежда, за по-добро утре, за промяна, за щастие, за обич. И всичко това е поднесено с човещина и през призмата на преживяната истина.

Втората стихосбирка всъщност е третата книга на Станимира Давидова и се нарича „Душата ми цъфти в лилаво". В нея откриваме отново неподправени сила, вяра, човечност. Темите също са познати, любовта, морала, смисъла на житейския ни и духовен път. Лилавото е цвят на високо вибрираща душа. Душа, която е преминала през духовни и житейски катаклизми, през болката, но не е допуснала да пропадне, а напротив, избрала е по-трудния път нагоре, към израстване и светлината.

В двете стихосбирки авторката ни приема с топлина в своя свят, споделя човечността си, надеждата и искрената вяра в доброто.

„Усмивки под дъгата" е детска книжка, която Станимира с много обич илюстрира сама. Книжката е за онези споделени моменти с деца и внуци, в които възрастта няма значение, големите стават деца, а децата получават мъдрост. Весели и забавни, стихотворенията на Давидова неусетно учат на споделеност и грижа, на семейна топлина и нежност.

Пъстър цвят и свят ни се усмихва от илюстрациите, весело ни се гледа магарето, жизнерадостно ни приветства слънчето, а работлива пчеличка ни маха с крилца. Лилавото също е тук, често синевата в небесата преминава в индигово и приканва към волност.

Да, лилавия цвят в стиховете на Станимира Давидова присъства неотменно, а това е много хубаво и вълнуващо, защото чрез цвят и думи душата на поетесата цъфти в лилава светлина. Какво по-хубаво? Лилави са мечтите, в лилаво и възвишено нека изградим и света!

ЛИЧНОСТТА И ТВОРЧЕСТВОТО НА ХРИСТИНА ХРИСТОВА

Познавам Христина Христова отдавна, запознахме се на литературна среща във Враца преди години. С нетърпение очаквах нейната дебютна стихосбирка „Да те докосне ангел".

Тя бележи първия самостоятелен и изключително откровен поетичен опит на Христина Дрындийска с предначертан път към бъдещи творчески реализации.

Нейният житейски и творчески път, свързан с гр. Оряхово, Пловдив и Враца, съчетава точните науки (инженер–технолог) с фината чувствителност на словото, което ѝ носи признание в местния печат, различни алманаси и членство в Конфедерацията на българските писатели, клон Враца.

Преминавайки през поетичния свят на авторката откриваме, че може да бъде разгледан в няколко основни направления:

1. Светлината, ангелското присъствие и духовната лечебна сила.

Стихосбирката се открива към читателя с авторски предговор и с дълбоко хуманно кредо – човекът е създаден, за да носи любов, доброта и съзидателност. Заглавният мотив за Ангела не е просто религиозен символ, а метафора за вътрешния глас, интуицията и чистите послания на душата ни. Авторката вярва, че невидимият свят ни

дава знание, а най–висшият земен израз на това знание е споделената човешка близост. В нейно стихотворение прегръдката „просто ей така" притежава глобална, почти космическа сила – тя е лек за света чрез голяма любов и доверие.

2. Пътят, движението и силата на мечтите.

В своите стихове авторката развива темата за житейския път като безкомпромисно движение напред. Философският парадокс „напред се движим, та макар и неподвижни" улавя идеята за вътрешното израстване, дори когато външните обстоятелства ни заставят да спрем.

Силно застъпена е вярата, че целите и мечтите са ни „отредени и наречени", стига да имаме смелостта да не стоим на едно място, а да вървим, подкрепяни от хората около нас.

3. Сблъсъкът с реалността и моралният отстоятел.

Поезията на Христина Христова не е наивно романтична. Тя ясно осъзнава, че реалният свят извън римите е „нов, властен и различен". Тук се усеща по–сериозен, леко меланхоличен тон – светът често пречупва хората, кара ги да мълчат, да се борят сами и понякога да падат сломени или безразлични. И точно в тази точка се появява основният мотив на стихосбирката – устояването.

Поетесата призовава към съхраняване на добротата, честността и справедливостта, въпреки суровостта на битието.

В заключение искам да кажа, че творчеството на Христина Дрындийска действа като своеобразен „благослов за душата". Нейният стил е достъпен, искрен и мелодичен, лишен от сложни модернистични метафори, за да може посланието да стигне директно до сърцето на читателя. Това е поезия на надеждата, която ни напомня, че въпреки трудностите на реалността, духовното начало и човешката доброта винаги трябва да триумфират.

Книгата е издание на Издателство „Българи", София, 2026, художник на корицата е Елена Кабанова и компютърно оформление Николай Тодоров.

На добър час на книгата и нека ангел докосне всички, които я прочетат.

*

Христина Христова Дрындийска е родена в гр. Оряхово.

Средното си образование завършва в родния си град, след което учи в Института по хранителни технологии – Пловдив.

Работи като инженер–технолог във Враца. Участва със свои стихове в алманаха „Под лъчите на слънцето" (от 8 до 13) и в сборниците „По следите на козлодуйските думи–3" и „Това е есента, вълшебница добра–3", където има поощрителна награда. Има публикувани стихове в местния печат.

Член е на Конфедерацията на българските писатели – клон Враца и на Поетичен клуб „Арфа".

ФИЛОСОФИЯ И ОБЩЕСТВО

ПАМЕТ

СЕДЕМ ГОДИНИ БЕЗ ПРОФ. ВЛАДИМИР ТРЕНДАФИЛОВ

Преди 7 години, на 64-годишна възраст почина Владимир Трендафилов, един от водещите и най-авторитетни български литературни критици и преводачи-англицисти. Преподавател по съвременна английска литература в Софийския университет, автор на редица книги за английската и българската литература, сред които голям успех имаха: „Неизлечимият образ в огледалото”/1996/, „През седмица в литературния аквариум”/1999/, „За рамките на литературата” /2005/, „Кризата, която обнадеждава: Картографии на днешното литературно поле” /2009/, „Употребите на британския ментор: рецепцията на Чарлс Дикенс в България“ /2015/.

12.07.1955 – 08.05.2019

Превеждаше съвременни английски и американски поети, като пресътвори майсторски на български поезията на ирландския класик и нобелист Уилям Бътлър Йейтс, Тед Хюз, Силвия Плат. Работеше много активно и плодотворно за периодичния литературен печат като отразяваше и оценяваше често и справедливо съвременното българско литературно творчество, без да следва конюнктурата и да допуска компромиси.

Водеше авторски критически рубрики в: „Култура”, „Литературен форум” и „Литературен вестник”. Самият той създаваше силна съвременна поезия, представена в два сборника: – „Четирите фокуса“ (1997) и „Смъртният танц на фокусника и други стихотворения“ (1999). Носител на награда на Съюза на преводачите в България.

Ярка, талантлива, честна, безкомпромисна личност, той ще остави светъл спомен у нас.

Огнян Стамболиев

СТАНДАРТЪТ В ЕЗИКА

ВЛАДИМИР ТРЕНДАФИЛОВ

В българската култура все още битуват разни твърди нагласи, които е трябвало отдавна да съзреят, но им се пречи поради невежество, мудно мислене или прагматични съображения най-вече от политически характер. Една от тях е отношението към езика. Мине, не мине време и някой току възкликне в пресата, че езикът ни, видите ли, се е задръстил с чуждици и вулгаризми – и че въобще “този” български език не е “онзи”. Най-често привеждани илюстрации в тази посока са езикът на ежедневната преса, надписите по витрините на магазините и заведенията, актуалният говор на момичетата и момчетата, които пълнят тротоарите в центъра на градовете.

Не искам точно тук да задълбавам в критика на илюзията за чистото, съвършено и свещено минало на дадена култура или на някой дял от нея. Не искам да обсъждам и аналогии като с английския език, в който само 1% от думите са англосаксонски, но това не го тласка към залез или по

нанадолнище. Акцентът ми в случая е подруг. Разсъждения от сорта на горното, освен че издават примитивния национализъм в основата им, показват и елементарна неспособност да се разграничат стандартният и съвкупният език.

Съвкупният език представлява цялото словесно богатство на езика без изключение. Той е пасивен резервоар, който абсорбира без отношение към натрупаното и следователно не може да бъде развален. Идеален модел му е големият тълковен речник. И тук идва един парадокс, който показва, че в областта на родния език шумотевицата прикрива мърлящини, бездействия, а и политиканства. Въпреки шумното езиково патриотарство у нас, въпреки дълголетното ни биене в гърдите, особено по адрес на македонците и техния собствен език, завършен голям многотомен речник на българския език все още няма. Има еднотомници, което значи, че българският език все още опира себепознанието си не на писмен, а основно на устен фонд от думи и изрази. Съвкупният му корпус, тоест, официално не съществува. А следователно дефиницията му – що е "български" или "истински български" език – все още подлежи на тълкувания и е податлива на манипулации.

По-друго е на пръв поглед при стандартния език – този, който е утвърден в образователната система и се използва в официалните документи. Там имаме селекция и подредба по нива, които на теория са по-податливи на развала. Но това е всъщност бюрократичен език, салонно изваяние, език консервативен, рационален, ограничен, максимално изчистен от двусмислици или "излишества". И трудно може да се повлияе от уличния говор или от надписите по витрините. Така че и при него проблем май няма.

Есенцията на днешните тревоги около езика е, че след 1989 г. големи сектори от съвкупния език нахлуха в територията на стандартния и се размесиха с неговия фонд. Този срив на някои доскоро отчетливи вътрешни граници на езика се регистрира в много съзнания като срив въобще на езика като такъв. Но грешката би следвало да се отнесе преди всичко към доскоро безусловната вяра в тези граници – че те са нормалното състояние на езика, че са един вид "езикът".

Много по-опасен обаче от уличните стилови регистри е според мен елейният езиков мухъл, с който националната телевизия и радио са свикнали да ни осведомяват още в първите минути на новинарските си рубрики къде някое охолно бизнес обединение е построило поредния проекто необитаем храм Господен, или пък къде група 90-годишни бабички, закичени я с босилек, я с невен, са тропнали хорце, заканеркали ритуална песенчица или изпекли погачи по повод празник, известен само тям. Това, че младите хора се отвращават или отегчават от тия неща и с допълнително удоволствие изчезват от страната, изглежда няма значение. Властта явно си пада по забавления от тоя род и медиите раболепно й ги доставят.

Но думата беше за системната практика да не се разграничават стандартният език и съвкупният. Дефектът е залегнал дълбоко не само в популярното ни мислене, но и в академичното ни знание. В резултат се оказва едва ли не, че българският език е постоянно крехък и в критично състояние, на легло с температура, и на нас, поданиците, не ни остава нищо друго освен да му слугуваме, треперейки да не би всеки момент да хвърли топа. Само че ако положението наистина беше такова, трудът по спасението може би нямаше да си струва.

Тази ненужна защита е плод на идеи, заложени в масовото образование и медиите още от 1878 г. По липса на алтернативи споделената ни култура кажи-речи не вярва в друго и затова искрените й поддръжници са по-скоро обекти, отколкото субекти на явлението. А става дума всъщност за форма на традиционна политическа експанзия, самата тя част от все още незатихналата на Балканския полуостров

борба за подялба на наследството от Османската империя. В нашия държавен и образователно-медиен ресор стратегията например цели да се придърпва, включително и езиково, Македония и да се отблъскват останалите славянски съседи. Те от своя страна поддържат аналогични практики.

Пропагандната ни традиция системно е скривала зад твърдения като "Македония е била наша" недвусмисления факт, че когато Македония е била, да речем, "наша", България не е била точно България, а един все още доста разпилян етнос в границите на Османската империя. Но нека видим как се е въплътила тази практика в отношението към стандартния език. Вече споменах, че това не е целият, а институционалният, щемпелованият език, с който се отъждествява на първо място държавата, а след това, по линия на образователната система, и всички нейни поданици. Той не е генетичен плод, а политически конструкт. През последните 200 години езикът в Европа и света преживява рязка статутна трансформация – развива се от обикновен различителен белег за даден индивид, социална група и начин на живот в мощен инструмент на етническото обособяване и оттам на държавната власт. Причината е, че в същия период понятието "етнос" започва тясно да се свързва с идеята за независимост, самоуправление, собствени граници, нация, държава.

Оттук произтича и растящото значение на езика, който се превръща в главен различителен белег за нацията, а употребата или неупотребата му дори започва да служи като довод при териториални спорове. Езикът става основа за себедоказването на нацията и болките и амбициите около него рязко нарастват. Специално стандартният език възниква като необходимост за хомогенизиране на хората вътре в съответната национална територия и за управлението им. Обикновено за основа се взима нещо средно между наличните диалекти или пък някой особено престижен диалект. В някои случаи се приема като модел правописът в даден текст, натрупал особена репутация. В Англия за такъв е послужил речникът на д-р Самюъл Джонсън, в Дания – преводът на Библията. Другаде пък (както например у нас след Освобождението) се назначава комисия от учени и специалисти, която съставя проект. Така се въвежда поле за общуване и йерархична подредба там, където преди е имало само група разпокъсани диалекти. Улеснява се и създаването на единна образователна система, която в крайна сметка да обслужва споечните процеси в нацията.

Стандартният език възниква най-вече като писмена реформа. Писмеността уеднаквява местните говори, като заличава или обобщава разликите между тях, създава престиж чрез по-високата си репутация спрямо устната реч, диференцира система от нива на желана и нежелана употреба, установява критерии и стойности. Образува се и правоговорна система, но тя обикновено идва постфактум, като обратно въздействие на писмената над устната реч.

С една дума стандартът е рамка, филтър, система от правила. Регламентът му отрича наличието на минало: нали именно затова е създаден, за да се смени досегашният хаос от речеви инварианти с единна езикова система. Фактически той играе ролята на едно задължително и безпаметно настояще на езика, чак докато на негово място не бъдат въведени други правила, също толкова безпаметно уверени в своята окончателност оттам насетне.

Отдавна във фонда на световното знание се трупа материал в подкрепа на твърдението, че езикът (в антиномиите "език – диалект" и "език – други езици") не е органично, генетично или сакрално явление, а е политическо образувание. Местните жители от двете страни на холандско-немската граница се разбират взаимно и все пак едните наричат езика си холандски, а другите немски. Шведи, норвежци и датчани се разбират не по-зле помежду си, но официално шведският, норвежкият и датският са различни езици.

Норвежкият сам по себе си се състои от два езика – и двата легитимни. Споровете от двете страни на границата ни с Македония по повод на това кой език какъв е са съвършено безплодни и вредни, след като става дума за две суверенни държави, всяка от които има право да нарече стандартния си език както си иска. Защото става дума именно за стандартния език, на който му се приписва историческа дълбочина, генетично-кръвна връзка, сакрален характер, всеобемна широта. Тоест семплата и плоска норма изведнъж придобива едни несвойствени параметри – пространствена обемност, времева дълбочина, стойностна вертикалност.

Една илюстрация. Съвкупните езици на България и Македония имат много общи черти помежду си, включително и генеалогично родство. Но стандартните езици се различават – именно защото не съществуват изконно, а се образуват. Ако аз примерно, с наличното си образование и опит, се запиша дори във втори или трети клас на някое македонско училище, още на първата диктовка непременно ще получа двойка. Защото българският ми правопис би се отчел от македонската норма като хаос от грешки.

У нас дебатите по отношение на стандартния език са се съсредоточавали главно около практически проблеми, а съществени теоретични разногласия на практика няма, което е пак само по себе си интересно. И едно много важно обстоятелство, макар и на пръв поглед дреболия: стандартът в националния ни език не се нарича трезво и прецизно "стандарт". Най-разпространеният термин е "книжовен език". Използвали са се и други ("национален", "литературен"), но те не са добили същата популярност и бързо са отпаднали в нишите на езиковата наука. Специално в държавните документи се използва думата "официален". Но тя няма претенцията да определя какъв е по състав и параметри езикът, а само регулира властта му в системата на междудържавните отношения. Можем да обобщим, че терминът "книжовен" обозначава стратегия вътре в националната територия, а "официален" – стратегия навън.

Интересен въпрос е защо точно думата "книжовен" се тиражира от образователната система и чрез нея е заседнала здраво в най-широкия план на националната култура, редом с "роден", "народен", "майчин", "бащин" и прочие силни думи. Обяснението следва да търсим в съзнателното търсене на понятие с магичен (харизматичен), а не рационален (регламентен) авторитет. "Книжовен" буквално означава "установен според книгите", а от най-задния му план проблясва дори нюансът "установен според Книгата", който има предвид Библията и доста способства за сакралното въздействие на думата. Връзката е естествена и неизбежна. Защото в една предимно неграмотна, устна етносреда, каквато е била "България" преди 1878 г., писменото слово узаконява устната реч. То е царският печат и филтърът, които дават право на видимост, трайност, съществуване. Инерцията на такава една среда е да възприема книжнината от дистанцията на незнанието, дивенето и респекта и съответно да я визира компактно като Една или Едно, като Книга.

Понятието, тоест, пак изразява идеята за стандарт, но стандарт, спуснат божествено отгоре, а не договорен в системата на държавната регулация на културата. То е руско влияние (от "литературныйязык").

Още Юрий Венелин го използва в брошурата си "О зародышеновойболгарскойлитературы" (1838), която изпълнява за Априлов и други ролята на програма за културно-просветна дейност – важен за българската култура канонизационен жест. В предговора към своята "Основа за българска граматика" (1858), Йоаким Груев завършва с пожеланието "един ден … да ся сдобием с рядовна и съвършена Блъгарска Грамматика за книжевен Блъгарский язык".

Богоров, Славейков, Каравелов и др. през 1869-70 г. спорят активно в пресата

около нуждата от книжовен език и формата, която той трябва да приеме.

Но институционализацията на термина "книжовен език" дължим, както и много други неща от този род, на Марин Дринов, който още в първия брой на "Периодическо списание" (1870), орган на наскоро основаното в Браила Българско книжовно дружество, помества програмната си статия "За новобългарското азбуке". Там той поставя като първа задача на дружеството "да спомогне за изработванье един общт книжовен език, учвърстен на основите на народната ни реч", защото той ще е "най-първата ни национална опора".

Когато се създава настояще и бъдеще, най-обективно се усеща липсата на минало. Дринов разбира под "книжовен език" само "езиков стандарт". Понятието обаче рецидивира по-нататък като ирационален, магично споечен и всъщност политически атрибут на нацията.

За да хвърлим малко светлина върху нещата, нека най-напред да разгледаме една сравнително актуална дефиниция. Извадена е от последната академична "История на българския книжовен език" (БАН, 1989, с. 6) и започва по следния начин:

"Книжовният език е исторически създадена върху основата на народните говори езикова формация, която съдържа общозадължителни кодифицирани норми…"

Дотук, да речем, идеята за езиковия стандарт е що-годе формулирана. Дефиницията обаче продължава:

"…отличава се с по-голямо богатство и обработеност на изразните средства…"

Тук е първият логически скок, след който изведнъж сме се озовали от сферата на закона в сферата на изящната литература и естетиката. Оказва се, че стандартът в езика не е само задължителната за съблюдаване норма, но е и по-добрият (от кой друг?) език, по-богатият и по-хубавият. Проблем е всъщност обстоятелството, че в нашата култура първо възниква идеята и движението за стандартен език, а едва след това престижната литература, която да го легитимира. Докато обикновено е обратното. Езикът се развива у нас като качество само по себе си, като автономна стойност, дори като самостоятелен естетически продукт. Но има още до края:

"…и служи за общуване във всички слоеве на обществото."

От тази част научаваме, че книжовният език, освен дето е елитарен, писмен и престижен, е също така масов и устен. Значи той е едновременно правописна норма, нещо като езикова класика и масово средство за устно общуване. Във второто от двете изречения на дефиницията това положение е експлицирано:

"Книжовният език е езикът на художествената литература и публицистиката, науката и образованието, административното обслужване и разговорното устно общуване на образованите среди от населението."

Езиковата норма е в основата на дефиницията, но каква е тази норма? Тя има импулса да окупира, да заграбва несвойствени за нея територии, да владее цялото поле на българското слово. Това е дефиниция-мастодонт, каквото е и самото понятие. Тя не прецизира смисловия обхват, а го издува с множество възможно най-общи тематични мотиви и дори с противоречия. Най-общо казано, дефиницията обозначава представителния аспект на родния ни език, но тук се включват всичкото, най-доброто от всичкото, а също така и филтърът, позволяващ да се отдели най-доброто от всичкото. И това е защото тази дефиниция, заедно с целия фонд на другите аналогични дефиниции, изпълнява в дълбоката си основа политическа поръчка. Тя е удобно безгранична и аморфна, вследствие на което може да се моделира в произволна форма и насока, които пък да се аргументират с богат фонд от доводи и илюстративни примери.

Чрез това си съдържание и с тази си пластичност българското понятие за стандартен език обаче се разтяга и в една друга смислова посока. Натам е обратният ефект, вредата. Езикът в крайна сметка се оказва,

че обхваща и литературата, в качеството й на фонд от естетически постижения. Не случайно дълги десетилетия е нямало в образователната ни система предмет "литература", а само "български език". И дори днес литературата не е отвоювала своя напълно независима територия в учебния процес, а по-скоро е успяла да принуди езика да се посвие малко – в названия като "български език и литература".

Така езикът се самоканонизира като най-голямата ни културна ценност. Като това, което е винаги зад българския гражданин в ролята си на изходна среда или изходен инструментариум, но се оказва и пред него в ролята си на продукт, постижение, самостоятелна ценност. Българският език се оказва самовлюбена, самодостатъчна вещ, а българинът се оказва не потребител, а поклонник, служител в храма. Без да усети, че всъщност го е спипала и колективизирала държавата. Този път чрез езика.

Материала подготви и представи Огнян Стамболиев

ЕМИЛ МИШЕЛ ЧОРАН – „ПОТАЕН И ЦИНИЧЕН МОРАЛИСТ"

ЛЮДМИЛА ГРИГОРОВА

115 ГОДИНИ ОТ РОЖДЕНИЕТО НА ЕМИЛ МИШЕЛ ЧОРАН

(08.04.1911-20.06.1995)

Често съм си мислила: защо Румъния има днес онова, което нам толкова време не достига? Както в случая: философия и философска есеистика с подчертано моралистичен акцент, поднесени като високо художествена проза.

Ето и тук – тази антология на Емил Чоран, издадена от „Авангад принт", Русе и „Захарий Стоянов", София, съдържа афоризми, есета и други текстове, изваяни в свободната форма на фрагмента. На пръв поглед те се възприемат леко – написани са сякаш на шега, ала това е само „сякаш". Защото тази лекота е измамна. Това е игра, задявка с философията, политиката, етиката /морала/, пък ако щете – с най-обикновеното и ежедневното. Емил Мишел Чоран е един от онези, които днес дават лице на съвременната философия, есеистика и моралистика, наред с други брилянтни представители на румънската диаспора във Франция /Елиаде, Йонеско, Цара, Бранкузи, Анна дьо Ноай – да спрем дотук!/.

След преводаческия бум на негови произведения през последното десетилетие у нас, той бе представен и с една малка антология „Сълзи и светци", подбрана от критика и преводача Огнян Стамболиев, лауреат на Румънската академия за превод – съставител и преводач на този сборник, озаглавен по една от книгите на философа-писател. Освен фрагментите от тази книга са включени и други текстове на автора, както и две от предсмъртните му интервюта. Бих подчертала, един отличен превод

от румънски и френски, чрез който тази забележителна книга заживява на гъвкав, богат и пластичен български език.

В краткия си, но точен предговор в духа на предлагания авторов текст Огнян Стамболиев нарича Емил Чоран „потаен и циничен моралист". И може би има право, защото присъствието на Ницше в духовното му потекло и особено във формата като изказ е очевидно. Макар че едва ли е възможно той да бъде „побран" в една дефиниция, колкото и находчива да е тя.

В прочутото си есе „Фрагментът" Гео Милев пише, че докато „античната литература познава фрагмента само като моралистичен афоризъм: „Епиктет и други", а „романтизмът притежава философско-критичния фрагмент на Новалис и Фридрих Шлегел", то „съвременната епоха обаче познава фрагмента във всички изкуства: поезия, живопис, музика, театър.

Гео Милев е категоричен: „Фрагментът е рожба на новото изкуство. Новото изкуство е фрагментарно".

Фрагментът дава възможност да се изразят кратко мисли, чувства, идеи, понякога взаимоизключващи се като семантика, но често обединени от фигурата на скрит парадокс, който по силата на своята природа е в състояние да свърже противопоставящи се на „здравата логика" съждения. От парадокси, всъщност, се състои и целият човешки живот.

Повлияно в известна степен и от екзистенциализма на Хайдегер, нима философстването на Чоран върху човешкото битие и съзнание, върху живота и смъртта – въобще върху същността на човека, изразяваща се в целокупната му дейност на Homo sapiens, не е парадоксално, почиващо върху логиката на абсурда! Затова и фрагментите на Чоран ни провокират със своята странност и неочакваност. И тук именно е целият Чоран – като мислител и писател! Казвайки това, ще ми се отново да се върна в началото на своя отзив, мъчейки се да си отговоря на въпроса: защо у нас, въпреки отделни сполучливи изяви в областта на есеистиката – литературна и философска, все пак няма мислители-писатели от неговия ранг?

Вероятно този въпрос крие много отговори, но един, според мен, е безспорен: тяхното отсъствие идва от отсъствието на една по-близка традиция, родена от трайно общуване със световната философска мисъл, литература и култура, особено, както е в случая, със страни като Германия и Франция, където този тип писане има дълбоки корени в изящната й философска и моралистична проза.

доц. д-р Людмила Григорова

Антологията на Емил Мишел Чоран „Сълзи и светци" в превод на Огнян Стамболиев е достъпна за свободно четене в електронната библиотека на Арт платформа gabriell-e-lit. – бел. ред.

ПЪРВИЯТ ГЕДОЦИД

ОГНЯН СТАМБОЛИЕВ

На 24 април 1915 г. с ареста и депортирането на стотици видни арменци започва Арменският геноцид в Османската империя. 1 500 000 арменци стават жертва на турското варварство!

Тази дата е обявена за Международен ден в памет на жертвите на Арменския геноцид (1915-1923 г.). Назован е първо за Международен ден за солидарност с арменския народ от Европейския парламент през 1987 г. по случай годишнина от началото на геноцида над арменците в Османска Турция през 1915 г.

За първи път се чества през 1989 г.

В първите години на новия век е обявен и за Международен ден в памет на жертвите на Арменския геноцид. Геноцидът, наричан още Арменски холокост, е извършен умишлено и систематично от Османската империя по време на Първата световна война и малко след това. Характеризира се с масови кланета и насилствена масова депортация на над 1 000 000 арменци, извършени от младотурските власти в периода 1915 и 1916 г.

*

Репресиите срещу арменското население започват няколко години преди това, в края на XIX в. с т.нар. Арменски кланета. Жертвите през този период са повече от 300 000 души. Геноцидът се описва също и с арменската дума "агхет" – „невъобразимо престъпление" или „голяма катастрофа". Между 1895 и 1921 г. са избити 1 543 271 мъже, жени и деца, много други са насилствено изселени от родните си места.

Република Турция, днес пряк наследник на Османската империя, упорито възразява срещу използването на термина "геноцид", за описване на събитията по това време, и не признава каквато и да било отговорност на турския народ или турската или османската администрация за тези събития. От 2007 г. повече от 30 страни декларират официалното признаване на събитията от този период като геноцид, също както тях, тази гледна точка се приема и от изследователите и историците.

Първият погром.

През 1890 г. в Османската империя живеят 2,5 милиона арменци. Руската империя подкрепя арменската християнска общност и нейните опити за автономия, тъй като по този начин смята, че ще отслаби османската държава. Поради бързото разрастване на движението за автономия султан Абдул Хамид II предприема действия, с които да задържи властта си над териториите, населени с арменци.

Клане в Ерзурум, 1895 г.

В опитите си да разпали конфликт Високата порта подстрекава кюрдското население срещу своите съседи арменците. След кланетата от страна на кюрдите арменците вдигат въстание, което е потушено жестоко от редовен турски аскер и кюрдски башибозук. По време на потушаването на въстанието през 1894 г. загиват 50 000 арменци, запалени са много села.

Клането в Адана, 1909 г.

Степента на вина на турското правителство в тези събития не е добре изяснена и е предмет на спорове, но е безспорно, че зверствата срещу арменската общност се извършва с мълчаливото съгласие и одобрение на официалната власт. Две години по-късно арменски революционери завземат сградата на „Отоманската банка" в Цариград, за да привлекат вниманието на международната общност към трагедията на сънародниците си в Турция.

Вторият погром.

Русия и Турция влизат в Първата световна война като неприятели. Турските власти смятат арменците в страната за руска „пета колона". През февруари 1915 г. всичките 60 000 мобилизирани арменски войници са затворени в трудови лагери и след това са зверски избити. Арменците, намиращи се в непосредствена близост до фронта, както и други от вътрешността на страната, тръгват да бягат пеша през пустинните земи на Сирия и Месопотамия.

Депортацията.

Според други източници, те са били насилствено депортирани в кервани и обкръжени от турски войници, след което са избивани целенасочено по пътя и в лагерите, включително чрез глад. При депортацията огромен брой арменци са убити, а оцелелите след края на войната не могат да се завърнат по родните си домове. Тези арменци емигрират в руската част на Армения или Западна Европа, Северна Америка и Австралия. Част от тях намират убежище и в християнска България, където са посрещнати добре от местното население.

Споровете между Армения и Турция за събитията около Арменския геноцид все още не са приключили. Ереван твърди, че събитията довели до погрома над арменците, са много добре планирани от страна на турската власт и това дава право те да бъдат класифицирани като геноцид. Това твърдение е прието и от международната общност в лицето на ООН през 1985-1986 г., а година по-късно и от Европейския парламент. Турция продължава да твърди, че събитията от Първата световна война не са геноцид, а че просто някои турски военни са „отишли малко по-далече в действията си".

Във връзка с преговорите на Турция за членство в Европейския съюз, въпросът за признаването от Анкара на Арменския геноцид е актуален и отново е на вниманието на европейските държави.

*

Въпросът беше повдигнат и от известния турски писател Орхан Памук, който в началото на 2005 г. се изказа публично, че Турция е отговорна за геноцида. „Никой не смее да го каже, но аз го казвам – турците са избили над 1 000 000 арменци и 30 000 кюрди", казва Памук. Това изявление породи лавина от недоволство и искания за линчуването на писателя в Турция, разрази буря и в Европейския съюз и активизира отново натиска на Армения и арменските организации по света за признаване на геноцида. Заради своите изявления Орхан Памук бе съден за уронване на турската национална чест и престижа на турската армия.

В края на декември той беше оправдан по предявените му обвинения и бе освободен от ареста на 22 януари 2006 г.

Някои историци считат, че Геноцидът от 1915 е бил модела за Геноцида над евреите от Хитлер и на Голомора над украинците от Сталин. А големият турски писател Азис Несин каза: "Ислямското варварство е заложено в Корана!"

Арменци от Измир, поведени към смъртта!

Огнян Стамболиев, ПЕН- БГ

АРМЕНЦИ

ПЕЙО ЯВОРОВ

Изгнаници клети, отломка нищожна
от винаги храбър народ мъченик,
дечица на майка робиня тревожна
и жертви на подвиг чутовно велик -
далеч от родина, в край чужди събрани,
изпити и бледни, в порутен бордей,
те пият, а тънат сърцата им в рани,
и пеят, тъй както през сълзи се пей.

Те пият... В пиянство щат лесно забрави
предишни неволи и днешни беди,
в кипящото вино щат спомен удави,
заспа ще дух болен в разбити гърди;
глава ще натегне, от нея тогава
изчезна ще майчин страдалчески лик

и няма да чуват, в пияна забрава,
за помощ синовна всегдашния клик.

Кат гонено стадо от някой звяр гладен,
разпръснати ей ги навсякъде веч -
тиранин беснеещ, кръвник безпощаден,
върху им издигна за всякога меч;
оставили в кърви нещастна родина,
оставили в пламък и бащин си кът,
немили-недраги в далека чужбина,
един - в механата! - открит им е път.

Те пеят.. И дива е тяхната песен,
че рани разяждат ранени сърца,
че злоба ги дави в кипежа си бесен
и сълзи изстисква на бледни лица...
Че злъчка препълня сърца угнетени,
че огън в главите разсъдък суши,
че молния свети в очи накървени,
че мъст, мъст кръвнишка жадуват души.

А зимната буря им сякаш приглася,
бучи и завива страхотно в нощта
и вихром подема, издига, разнася
бунтовната песен широко в света.
И все по-зловещо небето тъмнее,
и все по се мръщи студената нощ,
и все по-горещо дружината пее,
и буря приглася с нечувана мощ...

Те пият и пеят... Отломка нищожна
от винаги храбър народ мъченик,
дечица на майка робиня тревожна
и жертви на подвиг чутовно велик -
далеч от родина, и боси, и голи,
в край чужди събрани, в порутен бордей,
те пият - пиянство забравя неволи,
и пеят, тъй както през сълзи се пей.

Материала подготви и представи
Огнян Стамболиев

СИМОН ДЬО БОВОАР: 40 ГОДИНИ БЕЗСМЪРТИЕ

ОГНЯН СТАМБОЛИЕВ

Симон дьо Бовоар /09.01.1908 – 14.04.1986/ и Жан-Пол Сартр /21.06.1905 – 15.04.1980/ се запознават през 1929 г., докато учат в Парижката Сорбона. Отстрани изглежда, че те не си пасват по никакъв начин: стройната, винаги елегантна Симон и Сартр – нисък, грозноват, с корем, освен това, сляп с едното око. Но красивата Симон не обръща внимание на външността на Жан-Пол, тя е просто очарована от забележителния интелект, огромната ерудиция, аналитичната мисъл, остроумието и не на последно място факта, че двамата имат много общо във възгледите си за живота и интереса си към философията.

Още като студентка Симон вече си е спечелила репутацията

на опасен полемист, способен бързо и лесно да усети несигурността или фалша в аргументите на всеки свой събеседник, включително и всезнайкото Сартр. Без съмнение, тя е единственият му достоен противник. А още от ранната си младост, е вече прочут полемист по всички теми и въпроси от живота, литературата и философията. Освен това, въпреки некрасивата си външност, още като студент се прочува като неуморим любовник, завоевател на нежния пол!

Вместо ръката и сърцето си, Жан-Пол предлага на своята любима Симон не законен, нормален брак или просто съжителство на семейни начала без писмен договор, а нещо, което неговият странен ум е измислил. Нарича го "Манифест на любовта": според него двамата трябва да бъдат заедно, но в същото време да останат свободни. Да не живеят под един покрив! Симон дьо Бовоар, която е по природа феминистка и цени репутацията си на свободомислеща жена, се оказва напълно доволна от тази формулировка на въпроса, от този тип съжителство.

Поставя само едно-единствено условие: пълно доверие, пълна взаимна откровеност винаги и във всичко – както в творчески, така и в интимен план. Убедена е, че по този начин двамата ще съхранят своя връзка по-солидно и по-дълго, отколкото ако се обвържат със законен брак, като буржоата около тях, а те презират тази класа. Сартр дори е запленен в младостта, а и след това от социалистическите идеи и дори няколко пъти посещава Съветския съюз, където властите му представят една нереална картина за живота там. След време, разбира се, вижда истината за тази „Империя на Злото".

След като завършват Сорбоната, животът организира първия им тест:

Симон е поканена да преподава философия в Университета на Руан, а Жан-Пол в Хавр. Няколко години те не могат да се видят и общуват само чрез писма. Всъщност и двамата обичат този род общуване – епистоларното. С течение на времето тази принудителна нужда се превръща в нещо като неизкореним навик за цял живот. Покъсно те продължават да си пишат писма, дори когато са в любимия Париж.

Сартр никога не отрича, че в живота се е страхувал само от едно нещо: да загуби Симон, която той нарича „своята неотменима същност". Но в същото време, две години след като са се запознали, той твърди, че връзката им е твърде силна, „сигурна, контролирана и следователно несвободна".

За да се отърве от неизбежната скука, 30-годишният Сартр започва да се среща с много младата от него, красивата руска емигрантка, Олга Казакевич, бивша отлична ученичка на Симон. Олга не само спасява Сартр от периодичните му пристъпи на нервност, на настроение и апатия, но също тя става първият член на „семейството" – нещо като общност от любовници, споделящи не само своя светоглед, но философските си възгледи.

Скоро Олга става любовница и на… самата Симон.

Според нейните спомени буквално от първата минута на срещата им, тя била пленена от тази очарователна жена, която изглеждала толкова тъжна и самотна.

Симон излизала и с жени от време на време. Този род връзка тя смятала за нещо съвсем нормално и естествено. В книгата си „Вторият пол" /издадена и у нас/, Симон дьо Бовоар се фокусира върху проблем, който дори Сартр не успява да й помогне да реши: от древни времена интелектуалното развитие и женската идентичност, според нея са били несъвместими. Мнозина нейни познати са казвали за нея: „ Симон мисли просто като мъж!"

През 1938 г. Бовоар и Сартр се установяват в Париж, настанявайки се в различни квартири. И двамата не са домошари, затова прекарват по-голямата част от времето си в кафенета в Латинския квартал, където по онова време се говори и мисли главно за изкуство. Екзистенциализмът като "философия за живота", за „смисъла на човешкото съществуване", във френския му вариант – на писателите Андре Малро, Жан Ануи, Албер Камю и, разбира се, Жан-Пол Сартр – практически се слива с фантастиката, която философите и писателите екзистенциалисти смятат за най-ефективното средство за някакво, доколкото е възможно, „въздействие върху живота".

„Да пишеш означава да действаш", казва Сартр.

Неговият прочут, преведен и у нас, роман "Погнусата", който извежда нов тип герой на сцената на историята, се радва на огромен успех, разбира се, не може да мине без Симон.

Именно тя подтиква своя Жан-Пол да "монтира" отражението на своя герой Рокентен в тази определено детективска история. В знак на благодарност Сартр посвещава романа си на нея, а другата му любима, Олга Казакевич – вероятно от чувство за справедливост, получава посвещението на друг негов шедьовър – "Стената".

Преди войната Сартр преживява още една кратка, но пламенна любов.

С Ванда, сестрата на Олга. Тя също има честта да стане член на "семейството" – след като Сартр се справя успешно с нейната девственост. По същото време се формира едно ново емоционално и сексуално трио с Бианка Бинефелд. А по това време Симон има връзка и с Жак-Лоран Бос, един от учениците на Сартр. Жак-Лоран също става член на тяхното "семейство" за дълго време, тъй като в същото време е любовник и на Олга. За връзката си с Жак-Лоран Бовоар пише на Сартр: "Беше страхотно. Вярно, понякога твърде страстно." Всъщност, както е в договора /манифеста/ им, Бовоар и Сартр нямат тайни един от друг.

Втората световна война по никакъв начин не променя структурата на "семейството". Сартр е призован в армията. В негово отсъствие грижата за издръжката на "семейството" пада върху Симон.

Тя трябва да работи усилено, за да помогне на "сестрите Козакевич", Олга и Ванда, и освен това се тревожи за Шефа /Сартр/, който, за щастие не стига до окопите на фронта, а работи в канцелария на Военното министерство. „Скъпи", пише му Симон, „веднага щом имаш време, се погрижи за своята философска система."

Именно в армията, вслушвайки се в нейния съвет, Сартр започва работа върху основната си книга – философският трактат „Битие и нищо", завършва първата глава от романа „Пътища на свободата".

През 1940 г. германските войски навлизат във Франция.

Сартр попада в лагер за военнопленници. Германският лагер пробужда в него театрално призвание. Залата, в която се представя премиерата на неговата трагедия – притчата "Мухите", на която скоро й беше съдено да заобиколи всички европейски сцени, е била дървена естрада в казарма зад бодлива тел.

След войната Бовоар и Сартр са на гребена на славата. Публикуваните романи и философски писания им спечелват репутацията на „владетели на мислите". В Париж се появиха "екзистенциалистки кафенета" с незаменим черен таван – за да може посетителите по-лесно да се съсредоточат върху преживяването на "копнеж", "безпокойство", "абсурд" или "гадене".

По това време Сартр и Бовоар са заедно от 16 години и връзката им е изключително силна, въпреки различните им подходи към разбирането на философския проблем за любовта. За Сартр любовта винаги е под знака на конфликта – тя е „опасна илюзия, която оковава свободата на човека". Сартр допуска свободата само на „самотния герой", който непрекъснато търси собствената си автентичност. Бовоар, без да отрича илюзорната природа на любовта, основана на социални ограничения и условности, каза, че човешката свобода все пак трябва да получи "форма" чрез сътрудничество с други хора.

Но нищо не може да разруши връзката между Сартр и Бовоар.

Тя е преди всичко духовна, на двама големи интелектуалци. Дори и любовните афери на Сартр с младите актриси Долорес Ванети и Мишел Виан, дории заплашително сериозният роман на четиридесетгодишната Бовоар с младия чикагски писател Нелсън Алгрин. Тази четиригодишна връзка завършва тъжно и за двете страни. Нелсън се надява, че Симон ще остане завинаги при него с него, а Симон се страхува точно от това – просто не може да си представи, че ще предаде своя Сартр.

Раздялата с Алгрин се оказва болезнена за Симон. Тя го забравя едва през 1954 г., когато е в прегръдките на 27-годишния Клод Лансман, с 20 години по-млад от нея. Лансман е очарован от Бовоар, от нейния проницателен ум и самочувствие. Един от малкото почитатели на Симон, той успява да види в нея и обикновената жена, която обича живота и се страхува от смъртта. Връзката им продължава цели седем години, докато накрая се разделят като приятели, по взаимно съгласие.

През 60-те години Сартр и Бовоар решават да пътуват.

След като обиколят почти целия свят, те се срещат с диктаторите Фидел Кастро, Че Гевара, Мао Цзедун, Хрушчов и Тито.

Дори в залеза на живота си, 70- годишният Сартр остава верен на своята природа, не се отказва от любовните приключения. Пристрастява се силно към Арлет ел-Каим, млада студентка от Алжир, която става твърд поддръжник на екзистенциализма, но и лична секретарка на своя обожаван „гуру", което дразни Симон. През тези години тя все по-често изразява недоволство от „скъпия си приятел".

В средата на 70-те Сартр е вече почти напълно ослепял.

Въпреки че казва: „Можех да пиша на тъмно", официално и публично обявява отглеждането си от литературата.

Пристрастява се към алкохола и транквилантите, които заемат в живота му място, запазено преди това само за жените. В едно интервю за „Монд" 70-годишният Сартр весело признава, че с помощта уискито и хапчетата "мисли три пъти по-бързо, отколкото без тях".

Сартр умира от бъбречна недостатъчност на 15 април 1980 г.

По време на погребението му се събират повече от 50 хиляди парижани и тръгват към гробището „Монпарнас". За Симон смъртта му е тежко, жестоко изпитание: тя се чувства напълно опустошена и самотна, изгубила е всякакъв интерес към живота.

А междувременно е наградена с френския Нобел, премията за литература „Гонкур", а двата й романа: „Гостенката" и „Мандарините" шестват по света / преведени са и у нас/. Прекарва остатъка от дните си в апартамент с изглед към гробището, където почива прахът на нейния скъп приятел.

Симон дьо Бовоар умира шест години след Сартр, почти на същия ден – 14 април 1986 година – и е погребана до него.

БУРНИЯТ ЖИВОТ НА ЖОРЖ САНД

ОГНЯН СТАМБОЛИЕВ

150 ГОДИНИ ОТ СМЪРТТА НА АВТОРКАТА НА „ИНДИАНА"

Странен, драматичен, криволичещ е бил личният живот на Аврора /Орор/ Дюдеван, станала известна на 29 години сред писателските среди не само с романа си „Индиана" /1832 г./, но и с раздялата със съпруга си и връзката си с писателя Жюл Сандо. Следват любовните романси с Алфред дьо Мюсе и Фредерик Шопен.

Жорж Санд на 26 години

Наистина, за нейния бурен живот още приживе се носели легенди, а след смъртта й, многобройни мемоаристи, романисти, биографи, кино сценаристи и режисьори са почерпили много дивиденти и печалби от него.

Наистина, с какво беше толкова забележителен и странен животът на тази не особено красива жена, а и не голяма писателка, живяла във времето на великите Юго, Балзак, Флобер, та до днес предизвиква такъв пламенен интерес сред

читателите и особено онези, които обичат да четат биографични разкази?

Факт е, че Жорж Санд (това е нейният псевдоним, както се досещаме, мъжки), е поразявала съвременниците си със своя живот и демонстрираната свобода, много изпреварила времето си. Без съмнение, тя е феминистка, чийто предизвикателен начин на живот е скандализирал дори по-разкрепостеното френско общество на XIX век. В продължение на три десетилетия, започвайки от началото на 1830-те и завършвайки в началото на 1860-те, Жорж Санд сменила – трудно е да се каже точно колко, но поне осем-десет любовници и влязла в равен брой връзки с различни много известни мъже във Франция от онова време, и не само във Франция.

Кои са тези мъже и защо това е важно, защо нейната чисто лична история, частната й история е толкова важен момент в историята на френската и световната литература?

Факт е, че любовниците на Санд не са били обикновени мъже от аристокрацията и буржоазията, а предимно творчески личности. Разбира се, в началото е имало и изключения – бракът й с първия й официален съпруг, Казимир Дюдеван, за когото се омъжва много млада и с когото живее мирно само няколко години, защото всъщност, дори преди брака си с Дюдеван, тя има връзка с Аясон де Грансан, студент в Парижката Сорбона, от когото взема уроци по литература.

От първия й брак се ражда първото и дете, Соланж Дюдеван. Следващият й съпруг – всъщност, незаконен, защото се развежда официално доста по-късно с Казимир Дюдеван, е известният тогава, но забравен днес, белетрист Жул Сандо, с когото издават в съавторство, без особен успех, няколко романа. От него тя взема фамилното име за своя мъжки псевдоним, защото през 30-години на 19 век, жените писателки не са можели да разчитат на успех със собствените си имена. А освен това, по онова време във френската литература властват великите мъже Юго и Балзак, които са водели война с жените-писателки!

Може определено да се каже, че такъв в общи линии е бил личният живот на тази силна, еманципирана жена: много кратки, за няколко години, връзки с различни прочути мъже. Вторият сред тях е бил големият поет-романтик Алфред дьо Мюсе, с когото е имала силна духовна връзка. В началото на пролетта на 1833 г. списанието „Поглед върху двата свята" организира прием в чест на своите сътрудници. Там Жорж Санд се запознава с Мюсе. Привлечена е от въображението и поетическата му дарба, а той от чара й на „красива испанка от Андалусия, бледна брюнетка с тъмен цвят на кожата, с бронзов отблясък и огромни очи на индийка".

Двамата млади се впускат в духовна, приятелска връзка, която се задълбочава на фона на литературното им сътрудничество. И на 29 юли 1833 Мюсе пише следното писмо на Жорж Санд: „Скъпа Жорж, трябва да Ви призная нещо глупаво и смешно. Сигурно ще ми се изсмеете и ще ме вземете за празен фразьор. Ще ме изгоните и ще помислите, че лъжа! Обичам Ви! Влюбен съм във Вас още от първия ден, в който се срещнахме!"

Жорж Санд във Венеция

Тя отначало се колебае, но скоро отстъпва. Започва тяхната весела, луда любов, в която тя е майката, а той-детето!

Тя живее известно време с Алфред дьо Мюсе във Венеция, но скоро той започва да й изневерява с млади италианки, после се разболява тежко от болест на щитовидната жлеза, а Жорж Санд се грижи майчински за него.

Самата тя започва връзка с неговия лекуващ лекар, венецианеца Пиетро Паджело. Двамата с Мюсе разбират, че повече не могат да бъдат заедно. Докторът е следващият й любовник, но за кратко.

Свързва се с адвоката Луи Мишел, който урежда официалния й развод с първия й съпруг Казимир Дюдеван.

Алфред дьо Мюсе окончателно е заменен, този път и от Луи Мишел.

Някъде между тези романи се появила и една странна любов на Жорж Санд с прочутата актриса от Комеди Франсез, Мари Дорвал.

Но може би най-известният любовен роман на писателката е бил с полския композитор и пианист от френски произход, Фредерик Шопен. Този роман и този съвместен живот започват през 1837 г. и продължават някъде до средата на 1840-те, докато накрая се изчерпва. Най-интересното е, че почти всяка любов на Жорж Санд по-късно се отразява в нейната работа и творчество.

Шопен, който живее главно в Париж, и Мадам Санд се срещат за първи път през 1837. Тя веднага е запленена от блестящия пианист, който е доста по-уязвим и по-млад от нея, както и Мюсе.

През следващата година тя става негова официална любовница. През ноември 1839 те отиват в Майорка, където преживяват истински „меден месец". Той непрекъснато свири и композира, тя пише. След май 1839 двамата се установяват в Париж през зимата, и в Ноан, през лятото. През 1842 двамата наемат два апартамента в столицата, в които заедно с други творци живеят като в истинска комуна. Връзката им е дълбока, вълнуваща, въпреки някои различия в политическите им възгледи. Но дъщерята на Жорж Санд, Соланж Дюдеван, не понася Шопен и скоро го прогонва. Така през 1847 година тази щастлива връзка бива прекъсната. Шопен остава в Париж, а Жорж Санд се установява в Ноан.

Ако говорим за Фредерик Шопен, тогава целият роман на Жорж Санд „Лукреция Флориани", издаден през 1847 г., в сюжетната си схема повтаря до известна степен любовната история на Жорж Санд и Шопен. Всъщност, повечето от литературните й опуси са вдъхновени от темата за свободната любов, от идеята за изоставяне на брака, който изисква от жената подчинение на закона, дори когато тя желае прекъсване на връзката и лична свобода!

Фото портрет на Жорж Санд от прочутия фотограф Феликс Надар, 1864

И всички нейни романи са всъщност пряко насочени срещу този семеен кодекс, този тип брак и брачни отношения и институции, които онова време са доминирали в живота на обществото.

ОТВЪД ЗАБРАВАТА: ГАНКА НАЙДЕНОВА

ПАВЕЛ ПАВЛОВ

Някога в далечни времена пророците били поети. После поетите стават пророци. Може би защото животът с нажежено желязо е изтръгвал слова от гърдите им. Тези слова парят като въглени душите на потомците. Голямата поезия е живот. Но и животът на големия поет става понякога поезия.

Тези думи на племенницата на Яворов – Ганка Найденова, написани за малката програма в цвят лилав, повеждаха зрителите на спектакъла „Душата ми е стон” в театър „Сълза и смях” в пределите на поезията. Представлението не беше само стон от миналото, но и зов към нашето съвремие. Над стотина пъти зрителите следваха скитника поет подир сенките на облаците. И излизаха от театъра покрусени от страшната клевета, разкъсала без време струните на вдъхновението и на живота му.

Неговият живот е голямо поетическо копнение – продължава Ганка Найденова. – Поезията му – изпепелен живот.

Името на тази необикновена жена така е преплетено с един от най-свидните ми спомени, че днес се силя да открия „где е началото е где е краят”. Началото? – Един есенен ден от 1964-о лето Господне. Краят? – В навечерието на новото хилядолетие, когато произнасях надгробно слово за нея. В спомена най-трудното е да откриеш началото и края. И ето ме разпънат между тях.

И все пак припомням си началото.

В уютния дом на великата актриса Олга Кирчева сме на чай. Окъселият есенен ден, като дрешка на пораснало дете, гасне зад прозорците. Дъждовни капки се стичат по стъклата. От запарения в чайника чай се носи ароматът на далечни страни. Но ние сме тук сред абажурите, които хвърлят кръгове от светлина по килима. На масата се е измъдрила торта от кестени по рецепта на майката на домакинята – Елена Снежина.

От прославеното актьорско трио Кирчева-Славова-Масалитинова отсъства само последната. Прищевките на разговора ни връщат към оная година, когато на филиалната сцена на Народния театър бе възкресена творбата на Яворов „В полите на Витоша”.

Посещавах репетициите и се дивях на лекотата, с която Стефан Сърчаджиев оживяваше отминалите времена. Струваше ми се, че малката трупа не работи, а се надиграва. Но, изглежда, тази театрална забава е била предшествана от мъчителна подготовка. Славка Славова разказа за нейната и на Таня Масалитинова съпротива срещу този „патетичен” текст. Изглежда, доводите на Олга Кирчева са били толкова убедителни, че след невероятния успех на спектакъла двете й по-млади приятелки се окайваха за своята недалновидност.

Това актьорско трио бе като камертон за малкия театрален оркестър, бе сценично чудо. Никога няма да забравя Мила на Славка Славова, Елисавета на Таня Масалитинова и малката, но превърнала се в голяяма роля на госпожа Амели Петрович на Олга Кирчева. Струва ми се, че и до днес като далечно ехо достигат до слуха ми думите: „Дори и кога убиват, там хората убиват с игла от злато, а не с дърварска секира, както тук в полите на Витоша.”

*

На въпроса ми как Олга Кирчева ги е убедила, Славка Славова си припомни, че им е прочела едно писмо на Яворов.

Защо печатам пиесите си преди представянето им? – отговаря на въпрос на адресата поетът. – Защото моето произведение е в текста, а не в онова, което изпълнителите дават на сцената. На сцената едно драматическо произведение става по-добро или по-лошо. Авторът няма заслуга за първото, нито грях за второто. Аз искам да бъда съден справедливо.

Леля Оля – както свойски наричах актрисата, защото в детството неведнъж бях

обирал плодовете в нейния двор и от катерене по дърветата бях все с ожулени колена – се въодушеви. Пресегна се към писалището и разгърна томчето с писмата на Яворов.

Сцената не може да ни покаже никакви недостатъци на дадено произведение. И ако то ги има, те са негова органическа принадлежност и трябва да ги потърсим непосредствено в дарбата или бездарието на автора.

*

Гласът й сякаш се носеше с дима на неизменната й цигара. От стената ни гледаха портретите на нейните родители – Атанас Кирчев и Елена Снежина. Майка й бе изиграла същата тази Амели Петрович в първата постановка на трагедията през далечната 1911 година. Снежина отдавна е в другия свят – в отвъдното, а тук в нейния земен дом ни се поднася кестенова торта, възкръснала от прословутата й рецепта. На малката масичка се мъдрят кристални флаконче за парфюми, отдавна пресъхнали, но все още разпръскващи ухания. На етажерката се спотаява бинокъл – може би някога е бил закупен от Атанас Кирчев, за да може днес дъщеря му в ранна утрин да наблюдава птиците в клоните и да се чуди и мае за какво ли си чуруликат. С тъга помислих за мимолетността на актьорското изкуство.

А колко дълговечно е словото! Поколенията се сменяват и всяко открива в излинелите страници тълкуване, съзвучно с неговото време.

– Дали ще се намери най-сетне режисьор да надзърне в писмата на Мина и Яворов? – въздъхва Славка Славова. – Какъв спектакъл става от тях. Би могъл да съперничи на трагедията, защото всяка дума е изстрадана и в тях е заключен един велик любовен роман. Роман без лъжа.

*

„Защо аз да не бъда този режисьор?" – одързостявам се наум, но се пресрамявам не само да си изпрося още парче кестенова торта, но и да поискам рецептата на Снежина.

Димът от цигарата на леля Оля се провира под абажурите и изписва причудливи завъртулки към тавана. Уютно е в този гостоприемен дом – той е своеобразен портрет на домакинята. Дом, който помни присъствието на добри духове, чието обиталище ще бъде смутено от фадромите, щурмуващи стените, от хускварните, посичащи дърветата. И заедно с подплашените птици ще се разлетят спомените за три поколения артисти.

***

На пътната врата се звъни – навярно закъснялата Таня Масалитинова. Странно! Този звън събужда спомена за друг един звънец – на Яворовия музей. Прекръствам се скришом пред изваянието на Яворов в двора. Пръстът ми натиска плахо бутона. Въвеждат ме в кабинета на красива русокоса дама. Не мога да определя цвета на очите й, защото в спомените ми оживяват само погледите. Но те са светли и придават необикновена проникновеност на взора. Това е племенницата на великия Яворов – Ганка Найденова. Над писалището е окачен портрет на поета – такъв, какъвто винаги съм си го представял. Нарисуван от вълшебните четки на нейния съпруг Васил Стоилов. Ако можех да подозирам, че това семейство ще има такова присъствие в моя живот, не бих треперил като нестинарка, стъпваща по жарава.

Но срещите ни все още принадлежат на бъдещето. Оскъдна е творческата ми биография, за да се представя с някоя от моите постановки. И аз впрягам всичките си умения да й се харесам. Боя се словоохотливостта ми да не прекрачи в словоблудие. Залавям се като удавник за спасителен пояс за името на учителя ми Кръстьо Мирски. Изведнъж непроницаемото й лице става подкупващо приветливо.

*

Не мога да повярвам на ушите си – получавам нейната благословия за един необичаен епистоларен спектакъл. Но още по-невярващи са очите ми – племенницата на поета ми подава кутия, в която с кадифен шнур са завързани снопчета излинели от

годините писма. Техните писма!… Наяве ли се случва това? Или ми се присънва? Доверява ми се да отнеса у дома тези реликви, този „любовен роман без лъжа"?!… Имам ли моралното право да надникна в тези откровения? С какво спечелих небивалото й доверие? Може би душите ни се разпознаха в духовното от някакъв отколешен живот? И дали докосването ми до заключените в писмата души ще отключи моето въображение? Дано призове и вдъхновението! А сега на работа!

Вървя по мокрите софийски улици, цопам из закротилите се локви и пазя с чадъра повече кутията с писмата, отколкото оплешивяващата си глава. По някое време прекосявам мост над Перловската река.

„Да бях в Англия сега и да прекосявах лондонския мост на Темза – мисля си. – Би могъл да ме застигне ножа на крадец, за да похити любовните писма на лорд Байрон."

*

Озъртам се насам и натам. Няма крадец, няма дявол. В моята страна никой не краде познания.

„Ако си позволя да надзърна в най-интимните гънки на тези изстрадали души, то ще бъде само за да извървя пътеките, гдето се кръстосват полетите на звездните висоти с лутанията на дълбоките пропасти. Срещите на любовта с поезията – това е гласът на трескавата ми мисъл. – Водач не бива да ми бъде скандалното любопитство към трагичната гибел на тези души, а горещото желание да открия извора, из който бликнаха най-нежните песни в нашата поезия – химните на любовта."

Останах докрай верен на истината. Не прибавих нито ред към онова, което бе оцеляло под праха на годините. Така се роди оная епистоларна соната „Роман без лъжа".

***

Надвесен над съкровените писма в кръга светлина, хвърлен от настолната ми лампа, аз съм обръркал дните и датите. Зад прозореца се проточват черни, дълги като кервани есенни нощи. Но моите в старата квартира са бели от безсъници. Аз „пътувам" по стъпките на влюбените. Мина се е надигнала в тъмни зори, за да тръгне с компания за лозята.

Прекарахме не особено весело. Аз цял ден лежах из тревата и си ровех ръцете из детелините. По едно време ми дойде наум да подиря своето четирилистно щастие. Дълго, много дълго го дирих аз. И викнах най-сетне: „Ето го!" Сграбих го здраво и много, много му се радвах!… Надвечер се заоблачи и ние побързахме за дома. Из пътя ни настигна бурята. Уморени и измокрени се завърнахме през нощта. Спомних си за „моето щастие" едва на лягане – потърсих детелината и не я намерих. Стана ми тъжно.

Бедната малка Мина! Да намериш и да изгубиш „своето щастие". Каква лоша поличба. Натъжавам се и аз. Но се съкрушавам заедно с поета от смъртта на майка му. И ми се струва, че съм свел глава заедно с него на чирпанското гробище.

Аз изгубих майка си… През всичките тези дни не се отделях от леглото й. Нощта на седми срещу осми в градината се чу пронизителен крясък. Уплашени, че ще я смути, изтичахме със сестра ми навън. В клоните на старата черница светеха две големи жълти очи. Запратих камък. Чу се плясък на размахнати крила и продължителен, зловещ крясък… Когато се върнахме в стаята, тя беше вече мъртва… Мама…

Потръпвам от прокобата на тази кукумявка. Полунощ отдавна е превалила. Вкъщи всички спят. А вратата на стаята ми се отваря сама. Извръщам се. В разтрога съзирам силует на жена в бяло. Поразително прилича на покойната ми майка от снимките. Потърквам уморените си очи. Видението отлита като предутринна мъгла. Едва днес се осмелявам да разкажа за този майчин благослов. Тогава не посмях да се доверя никому, за да не помислят, че губя разсъдъка си.

Ако не искат да ме поддържат, ще стана учителка в Македония – оживява гласът на Мина от писмото.

И аз разгръщам плика с отговора на поета. В това епистоларно пътуване хубавото

е, че можеш мигновено да се озовеш в македонските планини.

Е, добре, аз пък ще стана хайдутин в македонските планини… – заканва се Яворов. – И в една бурна нощ, когато ти ще се ослушваш плахо над разтворената книга, вратата се отваря с трясък и… щеш, не щеш, аз ще те грабна. Ако се противиш – ще те вържа!… Да знаеш само колко мисля какви да са въжата, та да не те болят ръцете.

Но това е още толкова далеч – въздъхва Мина. – Иде ми наум нещо – седяхме в кабинета на старата квартира на същата тая маса. Ти бе протегнал ръка, а аз стоях приведена над нея. – „Какво значи?" – запитах аз. – Ти се усмихна, показвайки малкия череп, поставен като камък върху пръстена. – „Значи, че всички ще станем такива.

Сепвам се. И ми се струва, че долавям пърхането на черните криле на смъртта. Навярно това е дочувала умиращата Мина, докато са я разхождали по атлантическия бряг в количка, теглена от магаре, взето под наем.

Много години по-късно аз се озовах сред дюните на Берк. В едно флаконче насипах от кадифения пясък, за да го посипя някой ден върху гроба на нейния любим. Сторих го.

Къщата се оглася от шляпане на чехли. Мъжделивата светлина на утрото се сили да надвие настолната ми лампа. Толкова дълго съм мълчал през нощта, че ми се иска да чуя гласа си. И започвам да си говоря сам. След като пожелая „добро утро" на близките си, навярно ще ги учудя с моето „лека нощ".

Колко бяха и кога се изнизаха „белите" ми нощи? Какви пътища и пътеки изминах с пликовете до техните адресати! И винаги достигах до адреса на любовта.

Моят „Роман без лъжа" е завършен. Свезвам с кадифените шнурове писмата на снопчета и ги приютявам в картонената кутия.

***

Трепетликите биха могли да ми завидят. Така треперех от заранта пред онова, което ми предстоеше. Поканен съм на кафе в дома на Ганка Найденова и Васил Стоилов, за да им прочета каквото съм измайсторил от поверените ми писма. Кооперацията на улица „Кракра" № 12 няма асансьор. Към треперенето прибавете и задъхването от възлизането до последния етаж. Вратата се отваря гостоприемно. Светналият поглед на домакинята е някак насърчителен, сякаш предусеща, че „белите" ми нощи са се отплатили с удача.

Попадам в просторно, много красиво жилище. Кадифените завеси не позволяват да прониква здрачът на угасващия ден. Меката светлина на абажурите хвърля топли петна по скъпите персийски килими. Две прекрасни кресла се перчат пред камина. Над нея светлиците на лампите се пречупват в кристално венецианско огледало. Старинни пафти са подредени на мраморния плот. Един стар фатерщул с дълга биография помни своите обитатели. До него, на малка масичка от абаносово дърво зелено конче е готово да препусне към натюрмортите с цветя на големия майстор.

Погледа ми приковава портрет на млада жена – по-късно узнавам, че това е майката на художника, която едва помни, защото Митра си е отишла много рано от този свят. Толкова горест има стаена в лика, сякаш синът е топил четките си в сълзи. Един свещеник от старо време ме гледа, като да не е нарисуван, а се готви да ме изповяда. Това е бащата на живописеца. Но над всичко властва една поразителна българска мадона. Имам чувството, че съм попаднал в галерия. И за сетен път се убеждавам, че домът е най-верният портрет на своите домакини.

– Заповядайте на кафе! – дочувам гласа на Ганка Найденова иззад ажурна лозница от ковано желязо, преграждаща просторния хол от малка трапезна.

Изпивам надве-натри кафето и започвам да чета своята епистоларна соната. Не смея да вдигна очи, боейки се да не срещна неодобрителен поглед. Гърлото ми пресъхва от вълнение. По някое време се престрашавам да запитам дали мога да запуша. Домакините се споглеждат. Тогава

проумявам, че бай Васил – както оттук насетне ще назовавам големия художник Стоилов – само това е чакал, за да запуши и той.

– Синият пепелник в „магерницата" ли е? – така наричаше трапезната той.

Откъде можех да зная, че му е забранено да пуши? „Между възлестите му пръсти – издава го дъщеря му в своя спомен – като отровно цвете разцъфтяваше неизменната цигара."

Продължавах да чета. Запалих нова цигара, която се изпепели в синия пепелник. Бай Васил също запалваше от време на време, но подръпваше едва наполовината и настървено ги размачкваше на фасове. Щом свърших с четенето, синият пепелник бе отнесен.

Това бе един от най-щастливите дни в творческия ми живот. Епистоларната соната така ги плени, че и днес още се изчервявам от свян за тогавашните похвали. Ганка Найденова извади от рафта „Летопис за живота и творчеството на Яворов" и ми го надписа:

На Павел Павлов – за нашите минали, сегашни и бъдещи срещи в Духовното.

Така започна едно голямо приятелство. Срещите ни в духовното продължиха, докато те бяха живи. Липсват ми сега, когато те са в отвъдния свят или, както бай Васил го наричаше, „алтро мондо". Но не ме напуска мисълта, че и двамата ме закрилят в трудните ми мигове.

***

Насърчен и окрилен летя през Докторската градина. Но изпитвам и някакъв неведом страх. Похвалите понатежават като гърбица. Яка да ми е гърбината. Дотук беше по-лесното, защото сам се борих с думите. Но тези слова трябва да оживеят в гласовете на артисти. Припомням си думите на Яворов: „Театърът е преимуществото на драмата пред другите литературни родове – тя може не само да бъде четена, но и представяна."

„Важното е да останем верни на истината! Нали затова не прибавих нито ред към онова, що бе оцеляло през годините в пожълтелите писма. – Това е гласът на трескавата ми мисъл. – Трябва да спазваме деликатна дистанция. Не бива да търсим портретна прилика на Яворов с Поета и на Мина с Момичето. Както в музиката, да поставяме знака „легато" между адресанта и доверителя. Като посоха на пилигрим да ни послужи не скандалното любопитство, а горещата вяра да открием като поклонниците свещения извор, из който бликват най-нежните любовни химни в нашата поезия. Дали ще успеем?"

Мисля, че успяхме. Не, убеден съм – успяхме!

Няма да разказвам колко друмица извървяхме заедно с Мирослава Стоянова и Георги Гайтанников, дирейки кръстопътищата, гдето се пресичат лутанията из „дълбоките пропасти" с полетите из „звездните висоти" – поезията с любовта.

Никоя по-голяма зала не пожела да ни приюти. Като последно убежище ни се предостави малкият екран. И тук започна истинското ходене по мъките. Трудно би могъл днешният млад постановчик, разглезен, дори блазиран от чудесата на съвременната техника, да си представи какви усилия трябваше да положи тогавашният режисьор.

*

Малко на брой репетиции без камери. Оскъдно време за разкадроване с камери в едничкото по-голямо студио – културното № 2 на улица „Поп Андрей", защото в него се създаваха всички спектакли. Струва си да възкресим за миг атмосферата в него. Седнал пред своя монитор, режисьорът ту се радва като дете на всеки сполучен кадър, ту си скубе косите, когато желаното не се получава.

Операторите са защипали с щипки за пране към стативите на своите камери дълги поменици със записаните по реда им кадри. Гардеробиерката зашива я някое копче, я подгъва отпуснал се ръкав. Музикалният оформител те прекъсва, за да прослушаш предлаганата за озвучаване тема на съответен епизод. Сценографът и

художниците изпълнители боядисват някоя кулиса. Актьорите трескаво преговарят текста на ролите си. Не щеш ли, изгърмява някой прожектор и връз главите ни се посипват стъкла. Осветителите се разругават. Всичко наоколо ври и кипи. Докато излезем в телевизионния ефир. На живо – записи тогава нямаше. За това ходене по мъките се появи анекдот, че който издържи поне десет години, ще му се даде декар лозе за награда.

*

Толкова зрители, които изгледаха „Две хубави очи", не би могъл да ни предложи и най-огромният театър. Страната беше поразена. Осъмнахме известни. Успехът беше небивал.

Но най-голямото признание прокужда късния ми сън с телефонно позвъняване. Поканен съм на вечеря у Ганка Найденова и Васил Стоилов. Гласът й ме обсипва с похвали. Развълнувана е до краен предел. Запитва ме дали не мога да отида по-рано за следобедното кафе, за да имаме повече време за раздумка. Едва смогвам да се обръсна и окъпя от постоянните телефонни обаждания.

И ето ме в ателието галерия на художника. Всъщност той си работеше в просторния хол. Около него беше чисто като в църква. На статива съхне картина и само една кофа с мътна вода от боите под него. На главата му – пъстра узбекистанска тюбетейка. На упрека на Ганка, че посреща гостенина си по чехли, бай Васил отвърна, че им гостува свой човек. Припрян съм. Очаквам да чуя мнението им за моята телевизионна поема. Но Ганка отлага нарастващото ми нетърпение. Налива кафе, поднася топла баница. Бай Васил започва отдалече:

– Моят приятел Майстора ми разказа веднъж за един художник, който му се похвалил, че на излизане от изложбата му хората били разплакани от негова картина. А той му рекъл: „И на „Многострадалната Геновева" много хора са плакали, ама хубава пиеса ли е?"

Накъде ли бие бай Васил? Секундната пауза ми се струва дълга като час. Ганка се усмихва едва доловимо. Аз сякаш съм седнал на тръни.

– Трудно се разплаквам – продължава големият художник. – Но снощи си поплаках.

Отдъхвам си. Това е неговото „браво".

Ще спестя на читателя суперлативите на Ганка. Ще си позволя само да споделя, че тя обобщи вълнението си с думите:

– Безупречен ритъм – сякаш подслушваш ударите на сърцата им. Пределна музикалност – същинско виртуозно изпълнение на соната. Чистота на рисунъка – като съзерцание пред възрожденска икона. Душите им са останали доволни на оня свят.

От този ден станах чест посетител в дома на улица „Кракра" № 12. Винаги заварвах бай Васил със съхнеща картина на статива, с азиатската шапчица и неизменните домашни пантофи. Много от картините, които виждах предния път, вече ги нямаше. На моята почуда, че ги е подарил, той казваше:

– Картините трябва да пътуват.

Докато Ганка биваше в хола, той предпочиташе да водим мъжките си разговори на френски. Владееше този език като материн. Но обичаше да се шегува, че от шоп французин не става. Отидеше ли Ганка до „магерницата", той ме помолваше да запаля цигара и да му дам да отпуши, но синият пепелник оставаше на поставката на моя фотьойл, та ако тя внезапно влезе, да я заблудим, че пуша аз.

Не беше лесно сприятеляването с този шоп-французин. Дълго време бях подлаган на обстоен тест. Докато този „попски син и дяволски внук" – според собствения му шеговит израз – ме допусна в тайните на своето неподражаемо Изкуство.

Споделяхме обсебването си от Апостола на свободата. Бай Васил разказваше, че го е рисувал, както се рисува светец на икона. Гордееше се, че неговите предци са били сподвижници на Левски. Разказах за своя пра-прадядо поп Михал Войников, в

чийто дом Дякона е преспивал и пял заедно с него на утринните богослужения.

Веднъж ми довери еретичната си мисъл, че всичко земно е създадено от дявола. И сред този грешен свят върви един праведник – Владимир Димитров-Майстора. За него бай Васил говореше като за месия, пророк, крачещ бос по земята. Веднъж му разказал как оставил да съхне до стената картина, на която били изобразени селяни с гроздове в ръце. Дочул по някое време странен шум, извърнал се и що да види – кокошки кълват гроздето. И наставил: „Абе кокошките можем да излъжем, но не и хората."

Друг път засия от признанието ми, че много харесвам Енгр. Оказа се, че французинът е сред най-любимите му художници.

Трудно е да възстановя посоките на нашите разговори, отлетели като дима на моята цигара. Но заедно с пейзажите му аз пребродих годишните времена. Вдъхвах уханието на неговите пролети, стъпките ми прошумоляваха сред жита и слънчогледи, главата ми се посипваше от капещи есенни листа. Но може би най-силно се е запечатал споменът от неговите зими. Харесвах девствената им белота. Душата ми се разтваряше за доброто. И странно – не зъзнех сред тях. Осмелих се да го кажа на глас.

– Ще имаш една зима от мен тогава – рече той.

И пред слисаните ми очи взе един акварел от статива и го потопи в кофата с мътилката от боите. Трябва да съм се провикнал от изненада, защото той ме успокои, че това се нарича „къпане на картината". И те излизаха пречистени като осветени икони. Острите контури се размиваха в невиждана мекота. И над всеки пейзаж засияваше такова небе – а небе се рисува най-трудно, – каквото само този майстор можеше да сътвори с вълшебните си четки.

А неговите мадони!… Дъхът ти спира пред тях. И само който не ги е съзерцавал, може да повярва, че този иконописец може да бъде крадец на Богородици.

Днес бай Васил обитава „алтро мондо", както наричаше отвъдното. Като утешително завещание е приятелството ми с дъщеря му Явора. Тя е надписала върху своята книга „Баща ми" следното посвещение: „На Павел – приятел на мъртвия и живота, които се срещат в тази книга. С уважение към твореца и човека. Явора. София, януари 94 год." И внучката му Василия, наследница на вълшебните му четки. Така пък се среща старостта с младостта. А на този кръстопът се ражда приемствеността в поколенията.

Веднъж Ганка ми каза, че ако би имала син, би искала да прилича на мен. Макар да бе твърде млада, за да ми бъде майка, а аз твърде стар за неин син, ние скрепихме приятелство, в което имаше и майчина грижа, и синовна признателност.

Но споменът ме връща в оная вечер подир телевизионната премиера на „Две хубави очи".

***

– Колко жалко, че писмата на Яворов са били похитени от дома им на улица „Раковски" – въздъхна тя. – Какъв спектакъл можеше да стане от писмата на Лора и неговите! „Душата ми е стон" – такова би могло да бъде заглавието.

Ганка никога не хвърляше думи на вятъра. И ето, че тазвечершните й проникват в душата ми. Засипвам я с въпроси. Всичко се върти около това кой би могъл да ги похити на заранта подир трагедията. Къде може да са те сега? Не биха ли могли да бъдат открити и извадени на бял свят? Дали изобщо някога ще се намерят, или са изгорени от нечия злонамерена десница?

Ганка споделя плахо подозрението си, че може би ги е отнесъл съпругът на Лора, за да оварди семейната си чест. А сестра му е жива и обитава семейната им къща в Боженци. Може би са скрити там?

„Ами ако аз успея да ги открия?! – задава си въпрос вътрешното ми „аз". – Освен че ще върна на българската литература епистоларната проза на поета, ще поставя спектакъл, който ще взриви България."

Смълчавам се пред налудничавата си идея. Но тя ще зрее у мен и ще покълне след година. Но за това – по-нататък. Ганка настоява да си взема от баницата. И аз съм тъй щастлив от признанието им, че изяждам повече, отколкото е прилично. Решавам, че е време да си тръгвам, но домакините ме задържат. Забравил съм, че следобедното кафе ще продължи с вечеря.

В отношението на Ганка към мен имаше нещо майчинско. Струва ми се, че искаше да ме закриля от лоши погледи. Очарована е да узнае, че дълги години съм свирил на пиано.

– Щом познаваш пианото, би могъл да си просвирваш клавири на опери, нали?

– О, да – споделям аз. – Ние често свирим със сестра ми увертюри на четири ръце.

– Трябва да поставиш някоя опера – отсича тя. – Аз имам един голям приятел – диригента Димитър Манолов. Имам чувството, че сте душевни близнаци. Само гдето не се познавате. Аз ще ви запозная. Ще настоявам само за билет на първия ред за премиерата.

*

В мечтите си наумих, че трябва да бъде някоя рядко поставяна опера. Реших, че ще е „Хугеноти" на Майербеер. Поръчах клавира на един приятел от Париж. Така и не се срещнахме с диригента Манолов. Той замина за Латинска Америка, където неговите музиканти очакваха любимия си маестро. Докато опитвах изкривените си от артрита пръсти по клавишите на старото пиано и се силех да видя жестоките времена на сцената, дойде вестта, че маестрото се връща в България. Но той се завърна в ковчег. Заклех се никога да не изричам на глас мечтите си, за да не ги подслуша дяволът.

Дали съдбата се омилостиви над мен, или се сбъдваше нареченото от орисниците над люлката ми? Или пък без време отишлата си на оня свят моя майчица бдеше над мен? Получавам покана да бъда режисьор в новосъздаващия се театър „Сълза и смях". Оказа се, че професор Филипов е гледал моята епистоларна соната на малкия екран. Той беше мъчен човек, но умееше да цени даровитите хора. Учудващото беше, че с моя учител Кръстьо Мирски враждуваха. А може би тъкмо това и бе причината – прикотквайки един от любимите му ученици, да го огорчи. Още на първата ни среща той приема и двете ми предложения: първото, да инсценирам три новели на Селинджър под общото заглавие „Очите ми зелени, устата ми хубава" и епистоларен спектакъл по писмата на Яворов, Мина и Лора, кръстен от Ганка „Душата ми е стон".

*

Носталгията ми по театъра ме накара да извърна гръб на телевизията. И двата ми спектакъла вдигнаха шум в театрална София. А „Душата ми е стон" се игра над сто пъти при препълнени салони и пътеки, задръстени от правостоящи. Дори двамина се поминаха в театъра от разрив на сърцата при смъртта на Мина. Успехът беше небивал. Продаваха се билети за месеци напред. Но преди да настъпят тези празници на духа, колко делници трябваше да пребродим. Лутахме се с втората част Лора-Яворов. Нейните писма бяха овардени, неговите – похитени. Трябваше да гадаем отговорите на поета по въпросите, задавани от Лора. Потърсихме ги в поезията му. В много епизоди се добрахме до невероятни находки. Но все нещо ни се изплъзваше. Тогава споделих с моите артисти налудничавата си идея да отпътуваме за Боженци.

Речено – сторено. Колите на двамата изпълнители на Поета – Петър Чернев и Георги Гайтанников – ни носят към Габрово. Обядваме в механата на Етъра. Кроим хитри планове за предстоящия ни десант в дома на Дрянкови в Боженци. Говорим един през друг, но странното е, че се чуваме. Пърлениците опърлят гърлата ни. И тогава се заслушваме в съветите на юристката Елена Трупчиева, която сме повели със себе си, за да бъде всичко не само „де факто", но и „де юре" безпогрешно.

*

Малката ни банда от Шерлок-Холмовци достига заветното Боженци. Пред

старата Дрянкова се представяме за колекционери на старинни газени лампи и бакърени съдове. Разпитваме за къщи, които се продават в селото.

И всичко потръгва добре. Старата жена изважда от раклите в избата си сахани, захлупци, ибрици. От тавана довтасват прашасали газени лампи. Портфейлите ни отъняват. Щастливи сме от колекционерската си слука, но нали друга е целта на нашата акция. Не помня кой и по какъв повод изтърва името на Яворов и намекна за писмата. Видяхме пред себе си дяволица, надушила тамян. Бяхме изгонени начаса. Оживено коментираме своето фиаско около кладенеца на мегдана. Сякаш за утеха ни приближава човечец, който предлага къщата срещу Дрянкови за 400 лева. Споглеждаме се с Ани Бакалова. Да не бяхме закупили лампите и бакъра, можехме да я купим орташки. Идеше ми да хвърля в кладенеца торбите с придобивките. И бандата неудачници се завръща на сцената без заветните писма.

Напрегнати репетиции. Двамата изпълнители на Поета се надиграват, защото професор Филипов ще реши кой да излезе на премиерата. Коварен стимул! Ани Бакалова на няколко пъти иска да се отказва от ролята на Момичето: „Аз това не мога да го изговоря." Катя Зехирева привнася целия си рецитаторски опит, за да запълним зеещите празноти в текста. Така или иначе, изнурени от положените усилия, откъсваме поредното листче от календара и се озоваваме на датата на генералната репетиция. Гадаем за предстоящия успех по това, че целият технически персонал висне като гроздове по лозница на порталите. Художественият съвет няма какво да ни посъветва – всички бършат сълзите си.

В навечерието на премиерата ми се присънва Олга Кирчева. Странно сънновидение! Закъснял съм за представление на „В полите на Витоша". Пристъпвам на пръсти, за да не смутя унеса на зрителите. Върви втората картина от последното действие на трагедията. А сънят ми е звучен, защото ясно дочувам гласа на леля Оля в монолога на Амели Петрович:

… В тая страна има много слънце, но има и някаква тъмнина, която се разсипва като черен прах дори в сиянието на самата природа. Не е ли то черният прах на един груб живот – с много празници в календара и с никакъв празник в сърцата?…

„Какво ли означава този сън? – питам се насъне, но така искам да си го досънувам, че отлагам тълкуването му за наяве.

… Не че другаде не стават страшни работи: напротив, бивat и много по-страшни! Но там няма – както тук – онова, което изтръгва от нас пред една трагедия не сълзи на човешко състрадание, а вик на ужас… Дори и когато убиват, там хората убиват сякаш с игла от злато, а не с дърварска секира, както тук – в полите на Витоша.

Не се налага да тълкувам съня си. Наяве ме посреща кошмар. Един неуспял актьор с амбиции да блесне като режисьор е посипал в кафенето „Славянка" от оня „черен прах", за да помрачи сиянието на самата премиера. Не заслужава да го спомена дори с инициали. Той претендира, че съм откраднал „неговия" текст, и ме обвинява в плагиатство. Показва екземпляр на своята драматизация и се аргументира, че едни и същи реплики у него и у мен се повтарят. Как да обясниш на този новоизпечен „постановчик", че репликите в текста не са нито негови, нито мои, а на авторите на неподражаемите любовни писма. Може ли да не следваш хронологията на този небивал „роман без лъжа"? И бива ли да добавиш макар и една думица към написаното от десниците им?

– Ще го съдим за клевета! – отсича Ганка Найденова. – Аз ще бъда главният свидетел на обвинението.

Не искам да помрачавам спомена си за двама достойни българи, претърпели като мен огорченията на нелепи обвинения. Искам само да отбележа, че сега наистина съзрях у потомката на Яворов оня хайдушки хъс, отвел поета в македонските планини. Тази наглед крехка и уязвима русокоса дама се оказа истински борец.

Предизвика експертиза на мастилата, с които бях посвещавал ръкописа си на нея и други приятели. Призовахме експерт графолог от секретните служби. Когато работата стана дебела и клеветникът усети да се затяга клупът на въжето около шията му, понечи да се извинява. Стори го пред новия директор на „Сълза и смях" Иван Кондов, пред директора на музея „Яворов" Ганка Найденова и пред мен.

Макар и огорчен от постъпката му, бях донейде примирен като подир несъстоял се дуел. Но Ганка остана непримирима.

– Да се довериш само на думите е все едно да ловиш вятъра с решето. Само написано от ръката на клеветника опровержение може да бъде наказание за неговото престъпление.

Така и стана.

Но в книгата завет на Ганка Найденова-Стоилова и до днес ме топли нейното посвещение: „На Павел – приятеля, когото обичам и уважавам – Ганка. 1 ян. 94 г." В книгата си „В часа на синята мъгла" има оскъден абзац, който на фона на големите дела, за които разказва, звучи като признание за оня спектакъл:

Артистите също отстояваха истината по семейната драма на поета в рецитали с писмата на Лора в прекрасната постановка на режисьора Павел Павлов „Две хубави очи" и „Душата ми е стон" на сцената на театър „Сълза и смях" и в предавания по телевизията.

Да, телевизията пожела да екранизира театралния спектакъл. Поета и Момичето в бяло бяха отново Петър Чернев и Ани Бакалова. Жената в черно този път беше изиграна от Елена Райнова.

Много години по-късно – може би да проверя дали поетичният ми камертон не ми е изменил, – аз се върнах към писмата на Мина и Яворов на сцената на един малък театър. Този път Поета и неговата възлюбена бяха поверени на Гергана Стоянова и Мариан Маринов. Успехът беше неизменен. Малкият театър – тесен, за да побере великата любов.

Ганка не бе вече между живите. Но имах чувството, че ни закриля от оня друг, невидим за земните ни очи свят. Често ме спохожда мъчителният спомен за раздялата с една от последните свидетелки на отминалия век. По волята на близките й аз произнесох надгробното слово.

Но тя оживя в една от моите героини. Нали има един обичай дрехите на мъртвия да се раздават на живите. Ганка даде на моята героиня биография. И аз я описвах с обичта, която дължах на тази забележителна жена.

И не е ли странно, че тя, „държала се подоблестно от много комунисти" – по собствения й израз на разпита в Държавна сигурност, – съумяла да се изтръгне дори от ноктите на гестапо, бе непрекъснато хулена от партийците. Каква е тая прокоба, виснала над потомците на Яворов? „Не е ли то черният прах на един груб живот – с много празници в календара и с никакъв празник в сърцата?…"

Всеки човек има своите пристрастия. И своя любим автор. Ако не споменавам името на Вазов, проснал могъщия си гръбнак – като Балкана – над цялата ни литература, ще назова моите двама избраници. В белетристиката – евангелиста Йовков. В поезията – поетичния демон Яворов. Една мастилена капка се стича по перото ми, за да тури точката – или многоточието – на този двоен свиден спомен.

Януари 2010 г.

ПОЗИЦИЯ

РАЗПАДЪТ НА КЛИШЕТО ЗА ВЕЛИКАТА РУСКА КУЛТУРА

ОЛЕНА ПШЕНИЧНА

В този текст Олена Пшенична, кинопродуцент от Киев, говори от мястото на преживяното – не като наблюдател, а като човек, чието ежедневие е белязано от война, насилие и невъобразими човешки трагедии. Нейните думи са гневни, болезнени и безкомпромисни, защото са изречени от сърцето на една реалност, в която културата не може да бъде отделена от престъпленията, а „великите традиции" не могат да служат като прикритие за насилие.

Това е свидетелски текст, не е литературен анализ, не е политическа позиция, а човешки вик. Публикуваме го в неговата цялост, защото той разкрива онази страна на войната, която често остава скрита зад статистики, дипломатически фрази и културни клишета. Тежък текст, но необходим, за да не забравяме какво стои зад думите „война" и „агресия", и какво преживяват хората, които нямат привилегията да гледат отстрани.

Няма никаква руска култура, литература, кино, живопис, театър и балет – има страна на изроди, мародери, изнасилвачи и убийци, които искат да завладеят света!

Руснаците са диви същества, които нямат място в цивилизования свят!

Да, несравнима, велика е руската култура…

Но всеки път, когато заговорите за великия руски балет и за Болшой театър, аз ще ви разказвам история за многократно изнасилваната жена пред очите на родителите си, след това ограбена от руските изроди – младата учителка от Бровари.

За стотиците, а може хиляди изнасилени украински жени, често пред очите на невръстните им деца.

За 15-16 годишните деца от Бородянка, изнасилени от докараните от руснаците кадировци.

За телата на 5 момичета, изнасилени и захвърлени на пътя, за това отвратително "ще ги чукаме хохлушките". Ето какво ще кажа в отговор за техния невероятен руски балет.

Всеки път, когато ми говорите за великите руски композитори – Глинка, Чайковски, Рахманинов, аз ще ви разказвам за историята на момиченцето, пред очите на чийто брат в Мариуполското мазе е умряла майка им от глад, след чиято смърт са се крили още седмици от ракетните бомбардировки.

За момчето от Гостомел, пред чиито очи руските войници са разстреляли баща му, след това опитали да убият и него, но той като по чудо оцелял. За момичето, което простреляли от упор в лицето. За момченцето, избягал с баба си с лодка, баба му потънала, а момчето е в неизвестност вече месец.

Ето какво ще ви кажа в отговор за великите руски композитори.

Всеки път, когато ми заразказвате за великата руска живопис – Репин, Серов, Васнецов, аз ще ви разкажа за разстреляните в гърба украинци в Макаровски район, чийто ръце са били завързване отзад от орките. За стотиците трупове на улиците в Буча, Ирпин и Гостомел! За масовите гробове в дворовете на къщите на мирните жители, които до идването на руските орки живееха мирно у дома си в 21 век. Ето

какво ше ви отговоря за великата руска живопис.

Всеки път, когато ми заговорите за великия руски театър на Станиславски аз ще ви разказвам за историята на жена от Бровари, от дома на която руските орки са откъсвали металните керемиди. За танковете и БТР-и на "втората армия в света", натрупани до върха с ограбеното от украинските домове.

Крадени телефони, телевизори, компютри, перални, даже тенджери, килими, детски играчки и обувки – всичко, което са срещнали на пътя си тези пияни изроди. И след позорното си бягство в Беларус са направили аукцион за продажба на всичко ограбено от Украинския народ.

Ето какво ще ви кажа в отговор за великия руски театър.

Всеки път, когато ми разказвате за Великото руско кино, аз ще ви разкажа за жестоко разстреляните коне в конюшнята около Киев, за измъчените от глад и жажда животни в зоопарк в Ясногородка. И максималното варварство – за убитото и изядено куче Алабай от обезумелите пияни руски орки. Ето ви отговор за Великото ви руски кино…

Всеки път, когато ми разказвате за великата руска литература, Пушкин, Достоевски, Чехов, аз ще ви разкажа за десетките и стотици прихванати разговори на руски войници с майките и жените им, в които освен цинизми и псувни няма нищо друго.

Разговори, в които жените на пияните войници им поръчват какво да ограбят от украинските къщи. Разговори, в които майките им се смеят, когато синчетата им разказват, как другите военни изнасилват украинки. И ако от тези разговори махнат всички псувни, ще останат само: „здравей" и „чао".

Ето какво ще кажа в отговор на великата руска литература.

Повече няма никаква руска култура, литература, кино, живопис, театър и балет. Има страна на изроди, мародери, изнасилвачи и убийци. Диви същества, които нямат място в цивилизования свят!

А "многострадалните" новоизпечени руски десидентчета в уютните апартаменти в Берлин, Лондон, Ларнака, Милано, Виена и други временни убежища, нека отиват по пътя на руския военен кораб…

Гордо, носещи в потните си ръчички великата руската култура…

Театърът в Мариупол, Украйна, където руснаците избиха стотици…

Подготви и представи за печат: Огнян Стамболиев, ПЕН- БГ

ФИЛОСОФИЯ НА ИЗКУСТВОТО

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД БЪЛГАРСКАТА ХЕРАЛДИКА

ДИМИТЪР АНАКИЕВ

ЗА ХЕРАЛДИКАТА

Най-популярно казано, хералдиката е „наука и изкуство". Тя говори за идентичността на езика на символите. Нейният поглед към света е пречупен през призмата на идентичността и метафизиката, защото езикът на символите, както дълбоко е формулирал нашият Петър Дънов, е отражение на природата като външен израз на Божията реалност. Идентичност, метафизика, Бог, това са консервативни социални категории.

Хералдиката, следователно принадлежи към консервативен политически мироглед. В името на властта, тя иска да командва армия от символи, да създава йерархия и да регулира ценностите, като ги определя символично. Символичният ред е необходим на всяко общество повече, отколкото обикновено се мисли. Всъщност обществото, което не е изразено на езика на символите, остава извън метафизичната перспектива и съществува само като физическо тяло, подлежащо на разпад.

Хералдиката, следователно е не само социална потребност, но и същност, вид социална ДНК.

Хералдиката възниква в началото на 12 век, в условия на ниска грамотност, във военните среди. Подобно на нашите далечни предци, които символично са се изразявали с руническа писменост, средновековните рицари са изразявали своята идентичност, като са изписвали символи върху щитовете си. Щитът е бил тяхното оръжие, тяхната книга и тяхната лична карта. Ето защо щитът е останал като основен формат на гербовете и е запазил характера си на оръжие и на лична защита.

С историческото развитие това „изкуство на неграмотните", по израза на Вернер Херцог, се превръща и в наука във функция на социалния ред, подчинена на суверена. С развитието на демокрацията суверенитетът е прехвърлен от монарха на всеки суверенен индивид.

Нещо повече, след падането на комунизма, българското правителство 1990 препоръчва на местните власти че трябва да се „насърчава установяването на местна идентичност и създаването на местни символи."

ХЕРАЛДИКА И ПОСТКОМУНИЗЪМ

След половин век комунистическо управление, източноевропейските общества се озоваха в хералдически вакуум. Не всички комунисти обаче оставиха еднакво наследство. Нека разгледаме годините на основаване на хералдическите общества в някои източноевропейски страни: Румъния 1867, Унгария 1883, Чехия 1969, Полска 1987, Словения 1991, Сърбия 1991, Северна Македония 2003, България 2004, Хърватия 2006.

Виждаме, че последните две държави основават хералдически общества, България и Хърватия, но Хърватия е обхваната от война за дълго време. Този факт е валиден и за България, въпреки че България е обхваната от война от особен вид: пропагандната война на неколониалните сили за контрол над България. Заради тази война България не е успяла да изгради своя автентичен национализъм и до днес, а големият успех на Русия е, че успя да присвои българския национализъм и да го насочи към себе си. Не по-малко некултурен или антикултурен и брутален в България е либерализмът, който беше оставен на българската хералдика като единствено пространство за развитие, въпреки неговата отчетлив антитрадиционализъм, граничещ с омраза.

От изобилието от примери ще отделя един шокиращ. В популярното предаване „Алтернатива" от 09.01.2026 г. като гост, професор Лиляна Симеонова говори за честването на 1400 години от Българската

държава, цитирам по памет: „Няма да празнуваме държава, построена от диваци, нали? Аспарух е бил неграмотен, какъв държавник е той…"

Не е лесно да се отглежда хералдика в такава политическа атмосфера. Ето защо не е изненадващо, че предложението ми да се работи върху атрибутивните гербове на ранните (предхералдически) български владетели срещна студен, отчасти враждебен прием в хералдическите среди. За това отношение не са виновни българските хералдисти, които героично понасят „военните условия", в които се намират.

Докато хералдистите в Сърбия, Хърватия, Словения или Унгария например имат ясната подкрепа на традиционалистката част от обществото, в България подобна платформа изобщо не съществува.

Либерализмът в България продължава антитрадиционалистката политика на комунистите до степен, граничеща с абсурд.

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА

В рамките на източноевропейската хералдика се очертава един общ проблем, а именно посткомунистическият хералдически вакуум.

В православните страни има друг проблем, а именно липсата на традиция, преди всичко гражданска и аристократична.

(В сравнително малка страна, Словения например, има културно наследство от повече от 252 аристократични семейства с повече от 352 хералдически герба).

В българската хералдика има и трети проблем, враждебните обществени отношения, в които основната дума имат силите на антитрадиционализма.

ЗА СБОРНИКА

Heraldic Bulgarica е хералдически форум, който започна работа на 25 април 2024 г. Сборникът Heraldica Bulgarica съдържа няколко акцента (гербове и текстове) от двегодишна работа, които според мен трябва да бъдат показани на широката публика с цел разпространение на хералдическата култура в България.

Димитър Анакиев,
основател на Heraldica Bulgarica

НЕКАНЕН ГОСТ В „ЕВРОПЕЙСКАТА МЕКА"

СТАНИСЛАВ МАРАШКИ

В своя текст за „изкуството на превода" Станислав Марашки разгръща едно от най-редките и най-ценни свидетелства за преводаческия процес – не като техническа работа, а като дълбоко културно и психологическо преживяване.

Превеждайки статията на Стоян Георгиев на френски, Марашки показва как преводачът се оказва между три огъня: вярност към думите на автора, разбираемост за чуждия читател и запазване на духа на текста, който често се съпротивлява на „културното изравняване". Анализът му е едновременно професионален и личен – разкрива трудностите на хиперлокалните образи, на емоционалната ескалация, на памфлетния стил и на културните кодове, които не могат да бъдат пренесени без загуба.

С тази публикация „Картини с думи и багри" продължава своята отворена линия към света, подчертавайки ролята на преводача като посредник между култури, езици и чувствителности – фигура, без която литературното общуване в глобализиращия се свят би било невъзможно.

Пълният текст на материала, както и свързаните с него документи, предоставени от автора, могат да бъдат прочетени в публикуваният ресурс в онлайн изданието на списанието.

редакционен коментар

МОЯТ ОПИТ ПРИ ПРЕВОДА НА СТАТИЯТА „БЪЛГАРОФОБИЯТА – НЕЛЕЧИМАТА БОЛЕСТ НА ПСЕВДОИНТЕЛИГЕНЦИЯТА"

Обикновено литературно-критическото осъзнаване на една творба минава през нейния внимателен анализ въз основа на установени повече или по-малко спорни критерии. Има ,обаче, и друг път – пътя на литературния преводач. Това всъщност беше моят път защото не е възможно да се преведе един литературен текст на друг език, без труженикът на чуждоезиковата трансформация да вникне дълбоко в него и

без да открие пластове, невидими за средностатистическия анализатор.

Какъв беше моят опит при превода на статията на Стоян Георгиев „Българофобията – нелечимата болест на псевдоинтелигенцията"?

Първото, което забелязах след задължителния предварителен прочит преди превода, беше, че текстът „Българофобията – нелечимата болест на псевдоинтелигенцията" привидно може да бъде определен като полемична публицистика или памфлет. Това ,обаче, бе констатация с много висока степен на приблизителност. При по-близко вглеждане в текста се разкрива сложна жанрова хибридност, която не е случайна стилистична несръчност, а съзнателна стратегия. Петнадесет различни линии на анализ, разпределени в четири основни области (памфлет, полемическа статия, имамологична проповед и телесност на нацията), позволяват текстът да бъде разчетен в своята жанрова специфичност. Изводът е категоричен: текстът се представя като полемична статия, но функционира като имамологична проповед върху тялото на нацията.

В памфлетната си съставка текстът разчита на личната атака. Ето един пасаж: „Г-н Сухиванов не само не е сменил тона на писанията си, но още повече е задълбочил своята българофобия и омраза към всичко родно и мило." Вместо да оспорва тезата на Сухиванов с факти, авторът атакува неговите намерения и морален облик – обвинява го в „омраза". По-нататък в текста се появяват квалификации като „предател", „османско кюлхане", „подлизурство". Личната атака не е периферен елемент, а основен двигател на повествованието.

Съществена роля играе и гротеската със снижаването на опонента. Авторът пише: „Техният внук нахлузил шалварите и захапал рахат-локума, сам, по свое желание, съвсем доброволно, се превръща в османско кюлхане." Сухиванов е представен в унизителен битово-ориентални образ – с турски шалвари, дъвчещ рахат-лукум, превърнал се в „кюлхане" (тур. тоалетна). Гротеската снижава опонента от интелектуалец до комично-отвратителна фигура, лишавайки го от всякаква интелектуална легитимност.

Текстът се отличава и с отчетлива ескалация на тона. В началото авторът заявява: „Всеки що-годе грамотен българин е запознат с великолепната книга на Иван Хаджийски…" В средата на текста вече се появяват „тлъсти лъжи и хули, които сипе Сухиванов". Накрая текстът достига до откровение: „Българофобията не е от вчера. Тя е регистрирана още от Паисий Хилендарски… Оттогава тези „юроде" ръфат снагата на майка България." Следователно текстът започва сравнително спокойно с литературни препратки, преминава през сарказъм, достига до открити ругатни и завършва с призив за „лечение". Агресията нараства прогресивно, създавайки усещане за натрупващо се възмущение, което кулминира в открита анатема.

Друга важна особеност е манихейското разделение на света. Текстът противопоставя „Ние (редовните и съвестни българи, скелетът на обществото) срещу тях (псевдоинтелигенцията, българофобите, отцеругателите и майкопродавците)". Светът е разделен на две херметични групи. Народът е „измъчен страдалец", „дълготърпелив мъченик"; неговите вътрешни врагове „плюят в лицата на своите сънародници". Няма място за компромис или нюанс – манихейството е абсолютно.

Преминавайки към полемично-статийните елементи, първото, което прави впечатление, е наличието на контрааргументация. Авторът признава: „След това обаче Ботев нарекъл българите „стадо", а П. Р. Славейков – „мърша". Тези твърдения, по принцип, са верни, но нали същият Славейков написа „Жестокостта ми се сломи", а Ботев умря за това „стадо" с 200 негови борбени представители." Тук авторът признава, че твърденията на Сухиванов са „по принцип верни", но веднага предлага контрааргумент – контекстът и

другите дела на същите автори го оборват. Това е опит за рационална полемика, а не само нападка. Въпреки това, контрааргументацията служи по-скоро като параван за субективната ангажираност, отколкото като действителен диалог.

Следва интертекстуалността и позоваването на източници. Авторът посочва точно „статията на Иван Сухиванов „Песимистична теория за редовия българин", отпечатана във в-к „Черноморски фар" на 25.08.2009 г." Той дава точно заглавие, издание и дата – създава илюзията за документирана критика. Споменават се още Хаджийски, Ботев, Вазов, Йовков, Мандермот, Сидеров, както и конкретни цитати от тях. Интертекстуалността не служи за научна обективност, а за авторизиране на собствената позиция чрез призоваване на националните авторитети.

Текстът се стреми също така да създаде претенция за обективност. Авторът употребява фрази като „Както можеше да се очаква…" и „При едно сериозно анализиране не издържа никаква критика". Той използва изрази, които имитират безпристрастно наблюдение („както можеше да се очаква") и научна процедура („сериозно анализиране"), за да прикрие субективната си ангажираност. Претенцията за обективност е фикция, но тя е необходима за жанровата маскировка. Тук се налага въвеждането на понятието имамология (от гр. imamis – враг) – учението за конструирането на образа на врага, въведено от българския философ Иван Добчев. В своята имамологична съставка текстът първо конструира образа на вътрешния враг. Авторът пита: „Ако не е българин, какъв е тогава и кому служи?" Сухиванов е българин по рождение, но е представен като предател на своя народ – класически вътрешен враг. Текстът постоянно подчертава, че той е „наш", но „лъжлив", „заразен", „еничар". Това е най-важният имамологичен механизъм: врагът не идва отвън, а се ражда вътре в общността.

Следва използването на диагностичен речник – болест, зараза, лечение. Заглавието на текста гласи „Българофобията – нелечимата болест на псевдоинтелигенцията". В самия текст се говори за „разковничето на духовната си болест" и за „заразени с вируса на еничарството и мазохизма". Медицинската метафора пронизва целия текст – българофобията е „нелечима болест", опонентите са „заразени", а Сидеров предлага „лечение". Врагът не е просто грешник, а патологичен субект, който изисква не наказание, а (невъзможно) изцеление.

Текстът прибягва и до сакрализация на народа и неговите символи. Авторът цитира: „Поклони се на този измъчен страдалец, на този дълготърпелив мъченик, на тоя, който ти дава храна и живот, поклони се на българския народ!" Народът е представен в религиозни категории – „страдалец", „мъченик". Цитатът от Алеко звучи като молитва или заклинание. Самият акт на „поклон" пред народа има литургичен характер. Сакрализацията превръща нацията в обект на религиозно почитание, а критиците ѝ – в богохулници.

От особено значение е призивът за очистване или покаяние на врага. Авторът отправя думите: „Медитирайте над тези думи, г-н Сухиванов. Ще ви бъде от полза за интелектуалното ви развитие." И по-нататък: „да помогне в лечението и на други псевдоинтелектуалци." Налице е амбивалентност – заглавието постановявая, че става въпрос за нелечима болест", но в края авторът все още се надява Сухиванов да „медитира" и да се „лекува". Това е класическото напрежение в имамологията: врагът е едновременно безнадежден (нелечим) и потенциално спасим (ако се покае). Тази амбивалентност не е слабост, а жанрова особеност на проповедта. Текстът разчита и на фигурата на колективния свидетел. Авторът заявява: „ясно и на котките у нас" и „Всеки що-годе грамотен българин е запознат…" Той създава усещането, че целият народ (и дори животните) споделя

неговото възмущение. Това анулира възможността за легитимно несъгласие – който не е съгласен, не е „грамотен българин" или дори не е човек. Колективният свидетел е фигурата, която заверява истинността на проповедта без нужда от доказателства.

Преминавайки към т.нар. „тяло на нацията", текстът изобилства с органични метафори за нацията. Авторът описва „редовите и съвестни българи, които са скелетът, поддържащата система на обществото ни" и твърди, че враговете „ръфат снагата на майка България". Нацията е представена като жив организъм със скелет, снага, болести. Враговете са паразити, които гризат тялото ѝ. Медицинският дискурс тук получава анатомична конкретика. Органичните метафори не са просто украса – те създават усещането, че атаката срещу нацията е физическо насилие.

Друга важна линия са травматичните образи върху плътта. Авторът призовава: „Идете в Батак и вижте черепите на нашите мъченици." И добавя: „дедите на автора са слагали главите си на дръвника." Текстът апелира към физическото страдание на нацията – черепи, дръвник, кръв. Това не са абстрактни исторически събития, а телесни следи, които трябва да се видят („идете и вижте"). Травмата е вписана в плътта на народа и се предава като наследство, което задължава.

Най-сетне текстът разгръща и сексуално-родова метафорика на предателството. Авторът нарича опонентите си „отцеругатели и майкопродавци" и говори за „еничарство" (от „еничарин" – поробен християнин, превърнат в турски войник). Предателството е представено като родова измяна – обида към бащата, продаване на майката, кастрация (еничарството като загуба на мъжественост и идентичност). Сухиванов не просто греши, той нарушава най-свещените родови връзки. Сексуално-родовата метафорика придава на критиката инцестозен заряд, който едновременно отвращава и привлича.

Обобщението на моя предварителен преводачески анализ показва, че текстът демонстрира максимална интензивност по почти всички от разгледаните линии – памфлетните (лична атака, гротеска, ескалация, манихейство), имамологично-проповедните (вътрешен враг, диагностичен речник, сакрализация, призив за очистване, колективен свидетел) и телесните (органични метафори, травматични образи, сексуално-родова метафорика). По-слабо изразена е само амбивалентността между „нелечима" и „да помогне в лечението" – но това не е слабост, а конститутивна черта на имамологичния жанр: врагът трябва да бъде едновременно безнадежден (за да бъде осъден) и потенциално спасим (за да бъде проповедта смислена).

Елементите на полемичната статия (контрааргументация, интертекстуалност, претенция за обективност) са налице, но служат по-скоро като параван за рационалност, отколкото като действителна диалогичност. Те създават илюзията за обективен дебат, докато текстът в своята същност е ритуал на изключване, а не дискусия.

Следователно ,още преди да започна работа върху текста, си знаех,че ще си имам работа с текст, който не е случайно сборище от стилистични регистри, а прецизно конструиран хибриден жанр, чиято цел е не да убеди опонента, а да закрепи идентичността на общността чрез ритуалното изключване на вътрешния враг. В този смисъл той е не просто памфлет, а жанрово оръжие – и като такъв трябваше да бъде анализиран и превеждан. Всъщност пред мен стоеше публицистичен памфлет с елементи на имамологичен манифест, изграден върху жанровата матрица на обвинителната реч, но функциониращ като интимна автокомуникация на националната общност." Или по-кратко: памфлет, който се представя като полемична статия, но функционира като имамологична проповед върху тялото на нацията.

Всеки от разгледаните петнадесет аспекта получава емпирична опора в

конкретен цитат от текста, което прави анализа възпроизводим и проверим.

Аз свърших работата. Преведох „Българофобията – нелечимата болест на псевдоинтелигенцията" на френски. Но нека не се лъжем – това не беше превод. Това беше сблъсък с един текст, който от самото начало беше проектиран да се съпротивлява на всяко културно изравняване.

Но нека ви разкажа за моето преводаческо преживяване оттам, откъдето започва и самият текст – от личната атака. Установих, че още във втория абзац авторът не спори с тезата на Сухиванов, а обявява неговата „омраза към всичко родно и мило".

На френски това звучи като съдебна присъда без доказателства. Представете си само как щеше да се възприеме това в страна, в която презумпцията за невинност е нещо като сакрална частица от генофонда на нацията! Аз трябваше да предам тази агресия, без да допусна авторът да изглежда дребнав. Дали успях ? В началото бях твърдо убеден, че да, но сега вече не съм сигурен.

После дойде гротеската чрез изрази, които ме накараха да плача над клавиатурата. „Нахлузил шалварите и захапал рахат-локума." „Османско кюлхане." „Депесарска мафия." Тези фрази са хиперлокални. Те носят османското наследство, българския бит, посткомунистическия жаргон. Те не могат да бъдат предадени на френски, без да загубят плътността си.

Опитах се да намеря френски еквивалент. Нещо с бретонска шапка и калвадос? Нелепо. Опитах се да преведа буквално – „il a enfilé un shalwar et a mordu dans un rahat-lokoum". Редакторът в душата ми ме погледна с учудване. „Това какво значи?" Обясних му. Той попита: „И това аргумент ли е?" Не, отговорих, това е обида. „Тогава защо не напише просто „idiot"?" Защото, обясних му, българският памфлет не обича простотията – той обича плътния, битовия, телесния образ.

Второто, с което се сблъсках, беше локалната референция като тест за лоялност Още в началото текстът удря в лицето с имена, които за един французин са празни звуци. Сухиванов, Хаджийски, Сидеров. Априлско въстание, Батак, Чичовци, Бай Ганьо. Аз знаех кои са те – бях се подготвил. Но моят читател? Той не знае нищо. И авторът прекрасно знае това. Той не иска да обяснява. Той създава есенциалистки кръг – „ние" (които знаем) срещу „те" (които не знаят). Преводът не е предвиден. Текстът не се обяснява на чужденеца. Това е автокомуникация – народът говори на себе си. Французинът, който не знае кой е Сухиванов, няма право да разбира – той е извън общността.

Аз трябваше да избирам. Да сложа ли бележки под линия? Тогава текстът става научен трактат, а не полемика. Да не сложа ли? Тогава френският читател се губи. Сложих бележки. И всяка бележка беше като камък, който спира течението. Френският редактор в мен попита: „Кой е този Сухиванов? Защо трябва да ми пука?" Нямах добър отговор. Защото истината е, че на французина не трябва да му пука за Сухиванов . Той не е адресатът на този текст. Аз се опитах да го направя адресат – и това беше моят първи грях като преводач.

Усетих и ескалацията на тона Текстът започва спокойно – Хаджийски, великолепна книга и т.н., – а завършва с „ръфат снагата на майка България". Френската публицистика не прави това.Тя си избира регистър и го държи. Тук авторът сменя тона като радиолюбител честоти, защото патосът и сарказмът в българската публицистика са вид емоционална география.

Аз се опитах да запазя тази вълна, но френският ми редактор вътре в мен ме попита: „Това сериозно ли е? Или е пародия?" Трябваше да му обяснявам, че е и двете.Той, обаче, оспори:" Френският език е изискан. Той обича ясните регистри – висок, стандартен, нисък. А тук авторът скача от висок патос към груб сарказъм в рамките на един абзац. „Изгладнелият пустинник води до дървото на знанието" – това е висок стил. А после, съвсем наблизо: „тлъсти лъжи", „жалък плач".

Редакторът в мен ми каза: „Този текст няма стилистично единство. Той е амалгама." Опитах се да му обясня, че това не е грешка, а национален механизъм. Този стил отразява българската емоционална структура – резки преходи между меланхолия, възторг и агресия. Авторът моделира народностния темперамент. Френският читател, който търси bienséance (приличие) и mesure (мярка), се сблъсква с нещо чуждо – и точно това е целта. Текстът казва: „Ние не сме французи. Ние не желаем да бъдем четени с вашите критерии."

Редакторът в моя критичен ум поклати глава. „Тогава българският стил е анархичен." Не спорих. Може би е прав. Но това не е моя работа. Моята работа беше да предам – и предадох. Но на френски тази амалгама звучи като стилистична некомпетентност, а не като културна декларация. Загубих битката още тук.

По-лесно беше с манихейското разделение. Текстът е черно-бял – народът срещу псевдоинтелигенцията. Французите познават подобен маниеризъм от крайната левица и крайната десница. Преведох директно. Нямаше загуба.

Но после дойдоха елементите на полемичната статия – и там започнаха истинските главоболия! Авторът цитира статия от Сухиванов с точно заглавие и дата на публикуване, предлага контрааргументи („Ботев умря за това стадо"), създава илюзия за обективност. На френски тези пасажи изглеждат напълно рационални. Френският читател ги приема сериозно. И точно тук той бива излъган – защото след няколко абзаца авторът отново се връща към памфлета и проповедта. Преводът ми запази това люлеене, но една друга особа в мен, моят вътрешен френски литературен критик, който прочете черновата, каза: „Този текст е шизофреничен." „Не е", отговорих му. „Това е българският полемичен стил."

А после стигнах до сърцевината – имамологичната проповед. Тук текстът стана наистина непреводим!

Първо, вътрешният враг! Сухиванов е българин. „Ако не е българин, какъв е тогава?" – пита авторът. Французинът не разбира тази логика. За французина врагът е отвън. Вътрешният враг е понятие от гражданските войни – нещо, което Франция познава, но предпочита да забрави. Аз трябваше да му обяснявам в бележка какво е „еничарство", но героично се въздържах.

После пък се появи „диагностичният" речник. „Нелечима болест", „вирус", „лечение".

Медицинските метафори съществуват и на френски. Проблемът беше другаде: когато ги преведох буквално, текстът зазвуча като лекция по патология, а не като полемика. Френският читател би попитал: „Този автор лекар ли е?" „Не, бих му отговорил, той е публицист. „Тогава защо говори като хирург?" – щеше да попита наивно френският читател. – Само ,че този път нямаше да зная какво да му кажа.

Още по-тежко беше със сакрализацията на народа. „Поклони се на българския народ!" – цитира авторът Алеко. На френски „народ" (peuple) не е свещено понятие. То е политическо. Поклонението пред народа звучи като езически ритуал. Аз загубих религиозния трепет в превода. Остана само патетична въздишка.

Призивът за очистване ме озадачи. Заглавието казва „нелечима", но накрая авторът се надява Сухиванов да „медитира" и да се „лекува". Това вътрешно противоречие – да се надяваш на изцелението на онзи, когото си обявил за безнадежден – е чисто имамологично. Редактиращият французин в мен го прие като стилистична грешка. Аз не успях да му обясня, че това е жанрова особеност.

Колективният свидетел – „ясно и на котките" – ме накара да се замисля. На френски подобен апел към всеобщото знание звучи манипулативно. Преведох го буквално: „c'est clair même pour les chats chez nous". Редакторът в ума ми се засмя. „Това е абсурдно", каза. „Точно е, възразих несмело. Такъв е текстът".

И накрая – определението „тялото на нацията". Тук преводът ми се разпадна напълно. Органичните метафори – „скелетът на обществото", „ръфат снагата на майка България" – оцеляха частично. Френският също има думи като „squelette" и „rongent", но когато ги събера, звучат като лошо хорър кино.

Травматичните образи бяха невъзможни. „Идете в Батак и вижте черепите." Френският читател не знае какво е Батак. Ако сложех бележка , щях да обясня, че става дума за клане през 1876 г. Тогава черепите щяха да станат конкретни, но текстът би се превърнал в исторически документ. Ако не сложа бележка , остават просто някакви черепи на неизвестно място. И в двата случая проповедта върху тялото на нацията би се провалила, защото френският читател не притежава такова тяло , а даже трудно би го приел и за метафора.

Сексуално-родовата метафорика – „отцеругатели и майкопродавци" – предизвика най-голям скандал. Редакторът у мен буквално ме изряза: „Това не може да се печата във Франция." Опитах се да обясня, че това е фигура на речта. Той попита: „Коя фигура? Обвинение в кръвосмешение?" Наложи се да я омекотя. И с това убих последния остатък от автентичността на текста.

В България риторичният въпрос е почти обредна формула. Френският език използва риторични въпроси, но пестеливо. В текста на Стоян Георгиев те се сипят като градушка: „Нима те попречиха французите да родят Дантон и Робеспиер?" „Какво, ако не подигравка с русите и чехите могат да бъдат Гоголевите „мъртви души"?"

На френски тези въпроси звучат манипулативно или детински. Мисленият редактор в мен ме попита: „Защо авторът не употреби просто едно твърдение?" Опитах се да обясня, че в българската публицистика риторичният въпрос е обреден похват. Той не търси отговор, а потвърждение на общата вяра. Той създава вид емоционална предвидимост – читателят кимва, защото знае отговора. Преводът, който би го заменил с твърдение, би унищожил ритуалната функция на текста. Това е текст, който се произнася повече, отколкото се чете.

Моят вътрешен редактор ме изслуша внимателно. После каза: „Значи това е текст за декламация, а не за четене. Защо не го издадем като аудио?" Защото, отговорих, той вече е писмен. „Тогава нека си остане такъв, какъвто е! Но на френски тези въпроси дразнят." Запазих ги. Но знаех, че звучат фалшиво.

До тук, обаче, ходех на пръсти пред най-опасната тема – православието. Православието и лаицитетът1 – този вечен сблъсък на светове, който е основополагащ за цивилизационния облик на света.

Когато стигнах до „оцеляхме благодарение на православието", спрях. Знаех какво ме очаква. За френския читател, възпитан в традицията на laïcité, това звучи като фундаментализъм. Ендогенният ми редактор потвърди страховете ми: „Това е неприемливо. Това смесва религия и нация – нещо, което Франция отхвърли през 1905 г." Опитах се да обясня, че това не е грешка на автора, а демонстрация на фундаментална културна несъизмеримост.

Френският laïcité и българското разбиране за вярата като национално спасително средство са две различни метафизики. Авторът знае това. Той не иска да убеди французина – той иска да каже на своя читател: „Вижте колко сме различни. Ето защо те никога няма да ни разберат. И ние не искаме да бъдем разбирани от тях."

Редакторът в моя ум не беше убеден. „Тогава този текст е пропаганда срещу Европа." „Може би, отговорих. Но аз не съм съдия. Аз съм преводач. Преведох пасажа буквално." Редакторът поиска да добавим нещо като предговор, в който да се дистанцираме. Съгласих се. Текстът вече не беше мой ,но не беше и на автора. Беше нещо трето, компромисно. И аз носех отговорността. После, обаче, съвестта ми проговори и се отказах от „предговора". Дори не

си направих труда да оспорвам нескопосаното определение „предговор".

Но и това е нищо! Още не съм ви разказал за хомофобския и антиевропейски пасаж , който беше границата на преводимостта.

Докато дойде моментът, който знаех, че ще дойде. „Нямаме толкова поголовно хомосексуални бракове, нямаме и суингъри в излишък." Редакторът беше категоричен: „Това е незаконно във Франция. Това подбужда към омраза." Опитах се да обясня, че авторът конструира идентичност чрез негативно определяне – „ние не сме като тях". Той изброява неща, които според него липсват в България, за да каже: „Ние сме все още истински, неразвалени." Че тези твърдения са фактически спорни, не е от значение – важното е символното разграничаване.

Редакторът в мен не се трогна. „Символното разграничаване не може да включва хомофобия. Това не е въпрос на стил, а на закон." – строго отсече той.

Наложи се да добавя още един предупредителен текст, а после отново да го премахна под напора на чувството за справедливост. Пасажът остана, но беше заобиколен от disclaimer2-и като бодлива тел. Преводачът в мен плачеше. Защото знаех, че точно тези редове са пограничният камък на текста – мястото, където авторът казва най-откровено кои сме „ние" и кои са „те". Като цензурирах тона, но не и думите, аз убих камъка. Той остана, но без остротата си. Като паметник, от който са изтрили надписа.

О, па – цитатът от Сидеров! Тази канонизация на жив автор. Накрая стигнах и до него. Георгиев цитира неговата книга „Българофобия" като авторитет. За българския читател това е ясно – Сидеров вече е на път да стане част от националния канон, заедно с Паисий, Ботев, Вазов, Йовков, Хаджийски. За французина обаче Сидеров е или непознат, или (ако знае кой е) – спорна фигура. Аз трябваше да избирам. Ако сложа бележка, ще обясня кой е Сидеров – и тогава целият текст ще бъде прочетен катонегова апологетика. Ако не сложа бележка, французинът ще попита: „Кой е този Сидеров? Защо го цитира като авторитет?" Сложих бележка. Предполагаемият френски читател-редактор прочете това, повдигна вежди и попита: „Вие превеждате пропаганда?" Не, отговорих, аз превеждам текст. Но разбрах, че преводът, който обяснява кой е Сидеров, разрушава илюзията за спонтанност на общността – сякаш всеки българин естествено знае кого да цитира. Аз разобличих тази илюзия. И с това предадох текста по-дълбоко, отколкото ако бях променил една запетая.

Има ли, обаче, вина и виновници, които добросъвестно да потърсим и открием?

Би било лесно, ако можехме да прехвърлим някому вината за сложностите при превода – било на преводача, било на автора, било, не дай си, Боже – на народа. Всъщност отговорът се крие в особеностите на художественото възприемане у дадена общност от хора.

Теоретикът, който обосновава тезата, че възприемането на текста зависи от фактологичните натрупвания в ума на читателя и че съществува специфично колективно знание (или "колективна чувственност"), водещо до уникално народностно възприятие, е Игорь Чубаров. В своята теория той постулира, че художественото възприемане е в пряка зависимост от фактологичните натрупвания: Чубаров твърди, че литературата и изкуството са социален и антропологичен опит.

Възприятието не е просто индивидуален акт (класическата схема "концепт -> перцепт"), а зависи от натрупания колективен опит и "структурата на колективното безсъзнателно".

Той въвежда термина "колективна чувственост", за да опише този особен слой от възприятие .

Той конкретно изучава как съществува "структура на колективната субективност" и как образите и текстовете носят в себе си имманентен строй, който не зависи от отделния субект, а от общата среда и история

,тоест те са вид колективно знание. Това обяснява защо определена "фактология" (образи, символи, препратки), разчитаща на специфичното преживяване на даден народ (например, руския авангард, болшевишкия опит или дори българския социалистически реализъм), се разчита адекватно само от този народ.

За разлика от класическата схема "от концепт към перцепт" (от създател към пасивен възприемател), Чубаров (вдъхновен от левия авангард) доказва, че възприятието е активно и се формира от предишния колективен опит на реципиента, като този опит е различен за различните нации и социални групи. И какво излезе сега? Излиза, че преводът, при който перцепцията на чуждестранния читател е лишена от специфичното народно знание на народа, от чийто език се превежда, би трябвало да е невъзможен ?! О, не! Въпреки всичко аз съм оптимист. Макар че моят оптимизъм, честно казано, е толкова добре информиран, че граничи с песимизъм.

След всички тези експерименти седнах и се замислих. Какво всъщност се случи? Какво научих от моя опит при превода на „Българофобията – неизлечимата болест на псевдоинтелигенцията"?

Научих, че всички трудности, които срещнах, не са случайни дефекти, а конститутивни черти на един национален дискурс, който се съпротивлява на превода като акт на културно изравняване.

Авторът е моделирал текст, който:

– не може да бъде изнесен без загуба на идентичност;

– разпознава своите само по един непродаваем културен код;

– отказва да бъде лесно консумиран от чуждия език;

– превръща непреводимостта в доказателство за автентичност.

Това не е текст за чужденеца. Това е текст, който казва на своя народ: „Ето как да разпознаваме своите – по това, че никой друг не може да ни предаде точно." И в този смисъл, парадоксално, моите трудности като преводач са най-силният аргумент за националния характер на текста. Преводът би бил неговото погребение. Непреводимостта е неговата победа. Защото именно непреводимите културни кодове са онова оръжие срещу глобализацията, което авторът използва и срещу която пряко или косвено воюва в своята публицистика.

Тогава разбрах нещо важно.

Тези изрази са непреводими по дизайн. Те функционират като културен имунитет срещу универсализиращия език на западната публицистика. Авторът не иска да бъде разбиран от „европейската Мека" – той иска неговият език да остане затворена система, достъпна само за посветените. Аз, преводачът, бях неканен гост в този затворен кръг. И колкото повече се опитвах да отворя вратата, толкова повече текстът се затваряше пред мен…

1 Лаицитетът (от френски: laïcité) е принцип на държавен и обществен секуларизъм, който налага строго разделение между религията и държавните институции. Той изисква държавата да бъде напълно неутрална по отношение на вероизповеданията и да не финансира или привилегирова никоя религи

2 Най-точният превод на английската дума disclaimer на френски език е clause de non-responsabilité (клауза за освобождаване от отговорност) или avis de non-responsabilité. [1, 2]

В зависимост от контекста, може да срещнете и други термини:

Mentions légales: Често се използва в уебсайтове (за "правна информация" или "общи условия").

Avertissement: Използва се за предупреждения или разяснения в началото на текст.

Démenti: Употребява се, когато авторът публично отрича твърдения или отхвърля слухове. [1, 2]

ВИЗУАЛНИ ИЗКУСТВА

ГРАНИЧНО ИЗКУСТВО

ЗАЩО?
ОТГОВОРИТЕ НА ЦОНКА ВЕЛИКОВА И ИЛИЯ ИЛИЕВ

ГАБРИЕЛА ЦАНЕВА

КРАТЪК КОМЕНТАР ЗА “ЗАЩОТО – IX”, автор Цонка Великова, илюстрации проф. Илия Илиев, изд. “Фараго”, С., 2026

Деветият том на “Защото” на Цонка Великова започва с едно голямо ЗАЩО – без въпросителен. Не е нужно – веднага следват отговорите, и те са повече отколкото изисква един въпрос…

Защото
най-сигурният път е този,
по който мнозина са стигнали.

Но – докъде са стигнали, питам се и в моя въпрос няма отговор… Нито във въпроса на лирическия Аз на Цонка Великова. Защото отговорът е различен за всеки. Защото точно това първо тристишие задава тона на книгата – афористичните фрази са мъдри, но не защото са правило, и не защото са клише, и не защото са някаква “Истинска истина”, а защото са път, по който всеки трябва да стигне до своето защото…

Кой е твоят път? Оня, по който искаш да стигнеш – до къде? Само ти знаеш… своята вътрешна цел, своята мишена, която трябва да простреляш, за да не те разстреля животът.

Тичам през деветите “Защото”, тази малка квадратна книжчица, така изящно оформена от графичния дизайнер на “Фараго” Ангелина Аврамова…

*

Действието и бездействието – между тях заключена първата мозайка от колекцията на проф. Илия Илиев, предоставена за илюстрации на книгата. Случайно или не – аз днес подреждам “къщата си” – недовършената къща на моя сайт, в който искам да приютя изкуството на думите и багрите, който искам да бъде дом за всеки, който почука на вратата му с ясно сърце и с желание да сподели – думите и багрите си, онова, което е “вътре”, “в него”, онова, което е отражението на “вън” върху “вътре”, върху “него”… Думите и багрите, чрез които мислим и усещаме и разбираме и променяме света – вътре и вън – в нас и в другите.

Къщата ми –
неподредена –
затрупани птичи стъпки

Мозаечно пано – худ. Илия Илиев, илюстрация към "Защото" - автор Цонка Великова, изд. "Фараго", С., 2026 – 1

1
Защото
не се подрежда
недовършена къща.

Защото
негодникът не може
дълго да бездейства.

Като устрелена птица потъва навътре в тъмното бялата фигура – между опалови мехурчета – като между капки вода.

Корморан, устремен след плячката си. Не, корморанът е черен…

Бяла чайка –
по пясъка следи
от вълни

Кой знае как, но – някак, Цонка Великова успява на накара "злото", заключено в думата "негодникът" да започне да действа, въпреки думата "бездейства".

Стаеното, латентно, извечно зло… Но етимологията на думата казва друго – негодникът не е зъл, той просто е негоден… за добро за добро ли?

Защото…

Продължавам да се взирам в това пано със земни тонове и търся гласа на водата, но виждам само очертанията на птица, която се превръща в скат – и неговият фрагментиран шип остава насочен нагоре, макар движението да е надолу – шипът стърчи, като копие, готово да… Не, в това пано има движение, но няма заплаха, няма агресия – само мехурчета, които следват нечие движение, нечия поезия и мъдрост…

*

Тук е червено, и ониксово, и охрено. Тук животът тупти – между линиите на вени и артерии, които стягат някаква непозната мускулатура, която иска своята глътка живот… И се разпръсква – в тъмните очертания на неизвестното.

Там ли са върховете, където броди интелектът?

Мозайките на Илия Илиев са изградени с изключителна дисциплина на ръката и мисълта. Фрагментите не са декорация, а семантични единици, защото всяко блокче носи значение.

Той използва камък и стъкло като архетипи на паметта и мисълта: плътното и прозрачното, земното и ефирното – въплътени в твърдостта на материала, израз на устойчивостта на интелекта. Тази двойственост създава напрежение, което е в пълно съзвучие с афористичната поетичност на Цонка Великова – кратка, многопластова, ударна.

Мозаечно пано - худ. Илия Илиев

2
Защото
интелектуални върхове
не се изкачват с дресировка.

Защото
някои хора са мъртви
далеч преди да умрат.

За да ни напомни, че тъсенето на знание, търсенето на отговори за същността на природата и човека не е натиск и принуда, а вътрешен избор и път. Път, който можем да намерим… или да създадем. Точно това съзидателно начало е сърцето на научната еволюция, която се постига с жива мисъл, която е освободена от каишките на дресурата, от паяжината на утъпканите пътеки.

Но – за да създаваме, трябва да сме интелектуално живи… И афоризмът идва като отговор – "защото някои хора са мъртви далеч преди да умрат"…

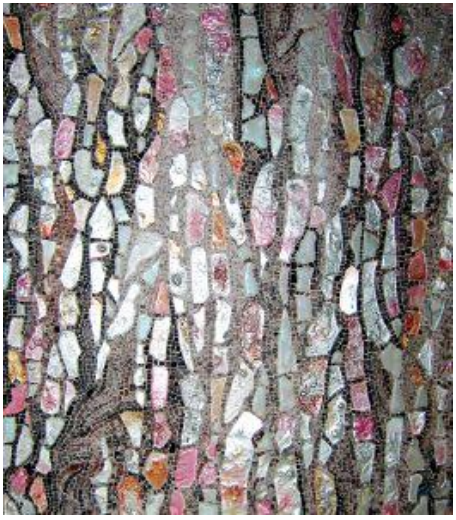
*

Водопад, кора на дърво, пролазва змия… Стига клишета! Може да е гущер, или игуана… дори кълвач… Но – защо ни е помощ, ако срещнем кълвач?

Някак, текстът и паното успяват да комуникират не помежду си, а пряко със зрителя-читател и да предадат общо послание – тяхно собствено, комбинирано, синергично послание, което – не знам защо, отново усещам като заплаха.

Толкова красива е тази дървесна кора водопад, толкова течлива, водна, неспокойно-променлива, и в същото време някак странно успокояваща, упойваща, медитативно-хипнотизираща…

И цялата тази церулеумна, индиго-нефритена гама, която се разпилява върху фрагменти от мраморно-керемидено, потъмнало в разлято бургундско…

Мозаечно пано - худ. Илия Илиев

3
Защото
истинската помощ
е дошлата навреме.

Защото
е изнудване, ако с някогашни рани
се оправдават сегашни провали.

Каква изключителна прецизност на линията, изградена от изящни ониксови фрагменти, едновременно овладяно, вклинено движение на ръката, и устрем, който чертае ламинарния поток на живота. Напукана кожа – като като отрудена длан, или коричка на рана. Колко ранени колене, колко падане в прах, камъни, твърд асфалт, грапав бетон, колко кръв върху длани, издрани по пътищата на израстването… колко мечти, останали в склада на съзнанието ни.

*

Великолепие от форми и цветове, от движение, закодирано в спиралите, които не пропадат, а избухват в полусферични бисерни сияния – като възпълщение на знанието, което струи от нашата сърцевина и осветява.

Мозаечно пано - худ. Илия Илиев

Спиралите в паното са визуален еквивалент на просветлението и знанието като

светлина и посока отвътре навън, не като тежест, не като задължение, а като мисия. Охреното и ониксовото носят топлина и усещане за живот, за плът, която пулсира, за мисъл, която е основата, върху която е изградена личността.

Тази цветова система е емоционален код, който зрителят разчита интуитивно, без нужда от обяснение.

Защото
е скъперничество да крием
наученото само за себе си.

Защото,
въплътено в съдбите ни,
знанието твори.

От студеното послание на опаловобялото, през контрастното тъмно на графитено-ониксовото, до цъфтящата топлина в централната зона, където преливането към охра и тухленочервено създава усещане за концентриране на топлина и живот – знанието твори съдбата ни. Знанието, което е топлина, която трябва да разпръскваме, да раздаваме, да споделяме – като мост към другите, като сиянието, което трябва да свързва живота!

Линиите не очертават форми, а водят погледа, създават усещане за вътрешно развитие, за движение, което не спира в рамката. Това движение е същото, което Цонка Великова постига с думите. Защото „Защото" е непрекъснато търсене на смисъл, което не завършва с точка.

*

Като смачкан лист декоративна хартия, захвърлен, безполезен, скъсан – след като е доставил своя пълнеж – от подаръчно щастие… Не знам защо това усещане за отминал празник доминира в съзнанието ми при всеки досег на погледа ми с това пано. Композиция е изградена от стъклени и керамични фрагменти, подредени в разклоняваща се, почти растителна структура. И някак отново, незнайно защо мисълта се връща към разчитане на форми, които носят напрежението на разрушение. Като конус на дишащ вулкан – замръзнала многоцветна лава търси формите на местността – за да се слее с тях, или за да ги промени. Светлината се пречупва през прозрачните късчета, създавайки усещане за движение и дълбочина. Техниката е класическа мозайка от стъкло и смалта, но с модерна интерпретация. Фрагментите са неравномерни, органични, сякаш „разпръснати" от вътрешен взрив. Цветовата гама е богата на зелени, синкави и златисти нюанси, с проблясъци на сребро и лилаво, които напомнят листа. Това придава на творбата живост и динамика, характерна за Илия Илиев: той не гради образи от равни плочки, а от енергия, която прелива през различни настроения… Защото битките ни със злото не бива да ни правят зли. И точно тук се усеща органичната свързаност на текст и визуален компонент; те говорят на един език. Мозайките на проф. Илиев са визуален контрапункт на тристишията на Цонка Великова. Те не илюстрират буквално, а взаимодействат с думите; превеждат философските афоризми в светлина, цвят и материя.

Мозаечно пано - худ. Илия Илиев
5
Защото

битките ни със злото
не бива да ни правят зли.

Защото
най-сигурната закрила
е родителската обич.

И някъде тук, в тази сплав, усещаме ръбестата прегръдка на родителската грижа – грижата, която приема всичко, за да го превърне в топлина и закрила.

*

Златистоохрената раздробеност на неизпълнените обещания.

Като разкъсан профил, който се опитва да надникне в себе си. Мозайката придава на думите физическа плътност: всяко стъклено парче е като отделна мисъл, всяка линия въздейства като движение на съзнанието. В тристишието има концентрирана идея; в мозайката – концентрирана светлина. И двете работят с фрагмент, но постигат цялост.

Мозаечно пано - худ. Илия Илиев

6
Защото,
нямаме ли намерение да ги изпълним,
обещанията са измама.

Защото
общият ни път с някои хора
бързо приключва.

И недовършеният профил е като път – неизвървян, останал като неосъществена възможност, или като скъсан възел, който ни освобождава. Тук-там златисти проблясъци напомнят за слънцето – единственият път, който цялото човечество следва – независимо от всичко – неумолимият път на гравитацията.

*

Като клин, разкъсващ сърцевината на съзнанието е белият, назъбен отрез, докосващ почти централната точка на паното. Като разлом, или – като прозрение, като разбиране на себе си? Неравновесно, незавършено, висящо – като човек, устремен към днешния ден, който е пропуснал своето "Вчера" и не знае къде е онова "Утре", в което ще бъде щастлив.

Мозаечно пано - худ. Илия Илиев

7
Защото
най-ценното умение
е да разбираме себе си.

Защото
великодушният застава
на страната на унижения.

*

Прекъснатите пътеки на доверието – онзи недовършен жест на художника, който разлива стъклото върху грапавата плътта на мозайката, за да създаде усещане за плъзгане, като пропадане, като житейска загуба и загуба на перспектива.

Тук композицията е по-плътна, почти барокова. Използвани са полирани камъчета, стъклени топчета и прозрачни извити пръчици, които създават усещане за златисто течение – поток от светлина и материя. Цветовете са топли: медни, кехлибарени, пясъчни, с отблясъци на зелено и бронз. Мозайка е изградена чрез вграждане на различни по форма и размер елементи в основа от смола или цимент, което позволява на светлината да прониква между тях и да създава игра на отблясъци – като в златна вода.

Мозаечно пано - худ. Илия Илиев

Ефектът е почти скулптурен, създава илюзия не за плоска повърхност, а за релеф, който „диша" с всяка промяна на осветлението и гледната точка.

8
Защото
няма кого да препъваме,
ако всички са ни изоставили.

Защото
укриваното богатство
предполага престъпление.

"Богатство" – ключовата дума в това визуално изобилие, в контраст на "укриване" и "престъпление". Тук богатството на красотата доминира, тържествува и показва смисъла на пълноценния живот. Живот, в който трябва да обичаме, да помагаме, да бъдем открити. Точно това е и посланието на Цонка Великова, имплицитно съдържащо се в нейните афоризми, които говорят за друго – онова друго, което носи негатив на личността, междучовешките отношения и обществото като организъм, в който съществуваме заедно.

*

Бъркотията на живота, представена във форма на растение – свободно, дишащо, развиващо се в трите свята на въздуха, земята и водата – то пие с дълбоките корени влага и храна, закотвено, слято с плътта на планетата, а с листите – светлина… за да извърши великото превръщане на елементите, които са в основата на живота, които дават храна на всички организми…

Великото безредие и подредеността, в рамката на които съществуваме. Тук художникът се обръща към по-свободната техника на скалъола, за да закодира разклоненията и връзките, на които е способно едно живо същество. Нефритеното се излива в графитено и пясъчно, в лазурно и охра – естествено, красиво, търсещо – като корен и основа и равновесие.

Мозаечно пано - худ. Илия Илиев

9
Защото
безредието в домовете ни
издава умствена бъркотия.

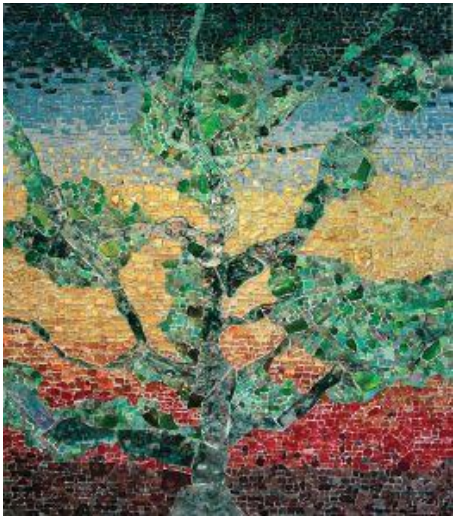
Защото
само постигналите мир със себе си
могат да бъдат щастливи.

В равновесието ли е щастието? Или в търсенето? В тристишието на Цонка Великова търсенето е закодирано в думата "постигналите" – защото тя предполага посока, но предполага и пълнота, и равновесие. Паното се превръща в код на вътрешната философия, в която формата не е украса, а път към смисъла.

*

Това последно пано е най-богато – като синтез на целия том "Защото – IX" – то е апотеоз на живота. Читателят-зрител точно тук постига онзи рядък момент на естетическо съвпадение, когато езикът на багрите и езикът на думите се срещат в едно и започват да говорят с един и същи глас. Не е въпрос на "прилика", а на синхрон: тук мисълта и зрението се движат по една и съща честота, цветовете започват да мислят, а думите да светят. Цветовата гама е богата, наситена, мозайката се държи като живописно платно, в което фрагментите приличат на мазки – динамично накъсани, но и създаващи спокойствието на езеро при знач. Илия Илиев използва светлината като четка. Всяко парче камък отразява различен нюанс, така че пейзажът не е статичен. Когато се движиш пред паното, цветовете се променят като в сън, който се разгръща при събуждане. Това е живо изображение, което не може да се „запомниш", защото се променя с всяко гледане.

Паното е градиент на живота – от земята към небето, от материята към духа. Растението не е реалистично, а символично: то е мисъл, която расте.

Мозаечно пано - худ. Илия Илиев

Фрагментите от зелено са като невронни връзки, а червеното под тях – като пръстта и кръвта, която ги храни. Това е мозайка на съзнанието, не на природата.

10
Защото
успехът на начинанията е вграден
в добре премислената първа крачка

Защото,
когато прекомерно искаме нещо,
не забелязваме по-добрите възможности.

Не мога да спра да се взирам и търся…
И да намирам… В дълбоко червено и бургундско в долната част – земята, коренът, страстта, началото. Топлината, от която тръгва всичко. Охра, златисто и медно… като преход между земното и небесното, като залез, който не угасва, а се разлива. Жълтото, пламтящо до светло оранжево, като надежда и пробуждане, като топлината на човешката близост. Тук цветовете не са фон, не са послание, а дихание. Което преминава в по-хладното, небесно, духовно тюркоазено и церулеумно синьо – въздухът, просторът, мечтата, сънят. Това е пространството, в което всичко се разтваря. И накрая – тъмносиньо и индиго в горната част… Дълбочината, нощта, пропадането в неизвестното, съзнанието, което се обръща навътре… за да постигне съзерцание, просветление и път към намиране на отговорите за света и съществуването.

Точно тук идва връзката – цветовете на живота, който обвързва стихиите – нефритено, изумрудено и малахитово зелено – растението, живата материя, пулсът на природата. Цветът и формата са неравномерни, като мисъл, която се разклонява.

Тази мозайка е най-богатата; тя е синтезът на всички „защото" – от земното до духовното.

Тя е визуалният отговор на конкретното тристишие: „Успехът на начинанията е вграден в добре премислената първа крачка.", защото тук първата крачка е коренът, а успехът е светлината в горната част, защото цветовете не просто съществуват, а мислят. Но тя е и повече. Тази мозайка е олицетворение на Дървото на живота – онази най-важна същност, която е смисълът на творчеството на Цонка Великова, постигнало своя синтез и плътностна концентрация в томовете "Защото".

*

В заключение мога да кажа уверено, че деветият том на „Защото", събрал нов цикъл от тристишни афоризми на Цонка Великова, илюстрирани с мозайките на проф. Илия Илиев създава общо поле, в което думите и багрите се преплитат така, че границата между литература и визуално изкуство изчезва, за да се постигне философско и естетическо послание. Словесните фрагменти дават посока за мисълта на читателя, мозайките дават визуален фон, но и в двата случая отговорът на онзи първоначален въпрос, с който сборникът се обръща към читателя – „Защо" не е еднозначен. Всяка дума, всеки визуален жест е мост, отворен към интерпретация и личен размисъл. И това е най-ценното в книгата.

хайку афоризми Цонка Великова
мозаечни пана Илия Илиев
коментар Габриела Цанева

НАШИЯТ ИЗБОР

СЛЪНЧЕВИЯТ ВЯТЪР НА ПЪРВОЛЕТА МАДЖАРСКА

Първолета Маджарска – художничка, поет и дългогодишен уредник в Галерии Перник – представя първата си самостоятелна изложба живопис „Слънчев вятър" в галерия „Марин Гогев". След години, прекарани сред големи имена на пернишкото изкуство, тя застава пред публиката със свои 35 картини – пейзажи, натюрморти, експресивни портрети и една ранна, сантиментална творба. Изложбата разкрива различните етапи в нейното творчество и онзи вътрешен ритъм, в който поетът и художникът се срещат. Първолета Маджарска е добре познато име на нашите читатели – и като автор, и като гост редактор на списанието.

„Слънчев вятър": първа самостоятелна изложба на Първолета Маджарска, Галерия „Марин Гогев" – Перник, откриване: 21 април 2026 г., 17:30 ч.

Първолета Маджарска – художник, поет и дългогодишен уредник в Галерии Перник – представя първата си самостоятелна изложба живопис *„Слънчев вятър"* в галерия „Марин Гогев". Макар да е живяла цял живот сред изкуството, тя дълго е оставала „в публиката", респектирана от големите имена, с които е работила – Любен Гайдаров, Иван Букарски, Михаил Деянов, Цани Цанев.

След участия в няколко общи експозиции, Маджарска за първи път се представя самостоятелно пред своята публика. В изложбата са включени около 35 картини – пейзажи, натюрморти, нови творби и една ранна, сантиментална работа: портрет на брат ѝ от ученическите му години.

Творчеството ѝ преминава през отделни етапи, тъй като тя не рисува непрекъснато; занимава се и с поезия, издава книги и се определя като човек на изкуството. Продължава да се учи от съвременните автори и познава в дълбочина биографиите и стиловете на почти всички пернишки художници.

*

Първолета Маджарска е родена през 1955 г. в Радомир.

Завършила е българска филология във Великотърновския университет и изобразително изкуство в Педагогическия колеж „Св. Иван Рилски". Работила е като учител и журналист, а от 1997 г. е уредник в Художествена галерия – Перник. Автор е на множество стихосбирки, основател и главен редактор на алманах „Културна палитра", член на Съюза на независимите български писатели и на Движението на Световните поети. Носител е на национални и международни награди.

Всички картини са предоставени специално за сп. „Картини с думи и багри".

Портрети с експресивна светлина – това е първата мисъл, която преминава през

съзнанието, докоснало се до портретните платна на Първолета Маджарска.

Да, трудно е да си сред картините и да не усетиш погледа на женските очи, оживели чрез багри и светлина – винаги плътен – искащ, викащ, тревожен или ведър.

Този поглед говори и разкрива повече от цветната палитра, която се разлива разточително около очите, за да създаде образа – събиран и разкъсван едновременно, динамичен и жив.

Тези момичешки лица ни гледат с еднакви очи, но с различен поглед.

Овалът на лицата, бисернобледото, или прасковено сияние на кожата подсказват сезона, или настроението, или стаената печал на нечия трагична история, или бликащата радост, която не може да бъде задържана.

Понякога с празничен глас, понякога с делничен тон, Първолета Маджарска успява да вдъхне характер на своите сънувани момичета, които идват като сенки от миналото, за да вдишат днешния ден, да му дадат от цвета и духа си.

Те носят характерната за художничката мекота на линията, експресия на цвета и силна вътрешна емоция. Те са едновременно реални и символни, сякаш през тях преминава „слънчевият вятър", който е метафора на цялата изложба. В тези портрети личи поетичният ѝ усет и дългогодишната ѝ работа сред големи художници. Но те са и нейната собствена визия за прекрасното – портрет на красотата, жизнеността, различните състояния и намерения, различната чувствителност и характер, въплътени в онова, което е съкровената представата за естетически идеал.

Пейзажи с ярка цветност... Изправяме се пред тях, за да осъзнаем една различна цветова реалност, но и реалност на друга естетика.

Различни като обект на изображение, пейзажите ѝ напомнят женските лица като палитра и начин на изразяване. Те са живи, динамични, изпълнени с движение и светлина. Цветовете са смели, понякога почти абстрактни, но винаги хармонични. Това са картини, които описват природата и преживяват природата – през емоция, памет и вътрешен ритъм. Но те са и абстрактни композиции, в които се вижда, усеща се свободата на жеста, с който четката докосва платното, както и силата на багрите, на нюансите и контрастите, които изграждат образа.

Това са картини, в които поетът и художникът се срещат – изображението се разтваря в емоция, а емоцията се превръща в общуване и послание.

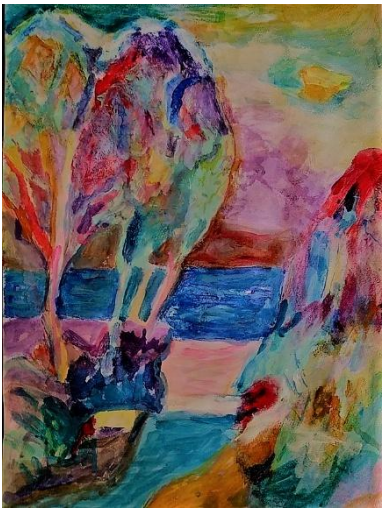

Градски и селски мотиви – те не липсват в света на художничката.

Същата цветова гама е пренесена и върху онези платна, които са спомен и докосване до духа на мястото и времето. Къщите, дърветата, улиците, полето – поднесени са с топлина и носталгия. Те дават усещане за отминала стихия и онова, което е останало след нея, за спрели мигове, останали в нас, където сме заключили ония градове и природни кътчета, които сме обитавали.

Може ли възприемащият да види в тях местата, в които художничката е живяла и работила, в които е мечтала, или е искала да остави следа? Тук се усеща не само поетичният, но и журналистическият поглед на Маджарска, съчетал наблюдателност, въображение и внимание към детайла.

Портрети и памет – една странична линия, която не може да се прескочи.

Единствената стара картина в изложбата – портретът на брат ѝ – е ключ към личната история на авторката. Той носи не само художествена стойност, но и спомен, и нежност. Това е творба, която свързва началото на пътя ѝ с настоящия момент.

В този конспект може да се разглежда и портретът на жена, който стои извън общия тон на изложбата. Той носи следата на автопортрет – една замечтаност, поглед нагоре, напред, към неуловимото…

Този полупрофил, почти профил е и начин да се избегне прякото вглеждане в онова, което е непосредствено пред нас, той е онова, което остава недоизказано…

Пожелаваме успех на художничката и изложбата, вдъхновени мигове и уловена красота!

редакционна статия

ВЕСКО ВЕЛЕВ „ВЪРХУ ХАРТИЯТА"

МАТЕРИЯ И ПАМЕТ СЕ СЛИВАТ В ЕДНА ЗРЯЛА ИЗЛОЖБА

В изложбата „Върху хартията", представена в Градската художествена галерия „Борис Георгиев" – Варна, Веско Велев открива една от най-съсредоточените и дисциплинирани линии в своето творчество.

Проектът, реализиран по повод неговата 70-годишнина, събира работи, в които хартията не е само основа, върху която се гради изображението, а е превърната в активен участник в раждането на обекта. Част от концептуалната рамка е формулирана от куратора д-р Владимир Димитров, но изложбата надхвърля рамките на анонса: тя предлага пространство на жест, материя и памет, в което зрителят е поканен да се движи бавно, съсредоточено, съзерцателно.

Една изложба, която не търси ефект, а присъствие. В нея жестът е редуциран, но не отслабен; формата е опростена, но не обедняла; образът е освободен от разказ, за да се установи като състояние.

Именно в тази редукция се открива зрелостта на автора – онзи момент, в който натрупаният опит води до пречистване.

Можем ли да разглеждаме жеста като дисциплина? С тази изложба Веско Велев показва, че можем. Защото това е овладяване на техниката, което дава свобода – онова състояние, което позволява да нарушим правилото – като правило; която позволява да творим отвъд рамката на наученото, на утъпканата пътека, за да намерим своята собствена пътека в изкуството, което творим.

Веско Велев, изложба „Върху хартията“

Тук наблюдаваме редукция в изобилието на цветовото натрупване. Широки, плавни ленти в червено, розово и охренозелено изграждат пейзаж на въображението. Тук жестът се явява като следа от движение, но и като контролирано напрежение. Цветовете се наслагват върху тъмен фон, който не ги поглъща, а ги държи в равновесие. Няма експресивна разпиляност – има дисциплина на четката, която се движи между импулса и мярката. В тази картина хартията приема и съхранява следата, но не я размива; тя стои като памет на движението, като повърхност, която е преживяла жеста, а не просто го е регистрирала.

Трябва ли да търсим смисъл във формата, трябва ли да търсим форма в разпръснатата разслоеност на едно изображение, което говори с цвят, наситеност и настроение и което въздейства на подпсихично ниво?

Всеки път картината разказва различна история.

Веско Велев, изложба „Върху хартията“

Всеки път тя резонира с моментното настроение на ума и сетивата вибрират с онази честота, която художникът някак е вложил в неуловимото, запечатано съприкосновение на цвета и хартията, на ръката и съзнанието. Ритъмът на наслагването и повторяемостта е хипнотичен.

В друга творба вертикалните щрихи се подреждат като пулс – ритмични, плътни, живи. Тук Велев достига до една от най-ясните форми на своята пластическа дисциплина. Цветовете се появяват като кратки удари, като знаци, които не изграждат фигура, а състояние. Състояние на разпадане и концентрация, на Повторяемостта не е вариация, а задълбочаване – жестът се връща, променя се минимално, уплътнява се. Една картина, която не се „чете“, а се „слуша“ – тя има ритъм – едва уловимият ритъм на вълни, които идват от текстурата на хартията, и той се усеща повече, отколкото се вижда.

Знакът като образ

В третата работа кръгът се появява като знак, не като форма. Той е очертан, но не е затворен; около него жестовете се сгъстяват, размиват, пресичат. Образът се появява и разпада едновременно – не като символ, а като процес.

Веско Велев – изложба Върху хартията - знакът като форма и акцент - разпадане на образа

Кръгът тук не е геометрия, а присъствие: той е център, който не доминира, а привлича. В тази картина ясно се вижда интересът на Велев към образа като движение, като колебание, като възможност.

Това е работа, която стои между намерението и неговото осъществяване – точно в онова пространство, за което куратoрът говори като „място на съсредоточаване“.

Материята като памет

Веско Велев – изложба Върху хартията - материален акцент върху хартията и цветовото поднасяне

В последната от избраните работи материалността е най-силно изведена. Слоевете боя се наслагват върху хартията така, че тя почти „диша“ под тях. Цветовете – оранжево, зелено, бяло, черно – се движат като поток, който носи следи от натиск, от колебание, от време. Тук хартията е партньор, не фон. Тя не е неутрална повърхност, а материя, която съхранява жеста и му придава плътност. В тази работа най-ясно се усеща онова, което художникът сам нарича „отношение към материала“ – внимателно, с уважение, но и смело.

В заключение можем да кажем, че „Върху хартията“ е изложба, която не предлага равносметка, а състояние на зрялост. Тя показва линия в творчеството на Веско Велев, в която материалът, формата и смисълът се намират в устойчиво равновесие. Работите разкриват дълбочина и разказват истории, споделят духовни състояния и търсене. В тях жестът е освободен от излишното, за да достигне до своята най-концентрирана форма.

Част от фактологичната информация е предоставена от Градската художествена галерия „Борис Георгиев“ – Варна

редакционна статия

ИЗКУСТВОТО – НЕПРЕКЪСНАТОСТ ОТВЪД ВИДИМОТО И СЛУЧАЙНОТО

ГАБРИЕЛА ЦАНЕВА

Непрекъснатост…

Преди около година, „между два свята“ – в галерийното пространство на книжарница-галерия „София Прес“ открих диалога във вдъхновяващите платна на Мая Мечева и Елиза Ковачева-Цокова – диалог, изграден върху ярки цветови гами и пастелни полутонове, медитативни състояния и естетически послания огледално отразяващи се, търсещи се, черпещи енергия едно от друго творчески присъствия, които създаваха атмосфера на крехко равновесие, което търси своето развитие. (повече за изложбата „Между два свята“ може да се прочете в бр. 3/2025 на сп. „Картини с думи и багри“).

Наскоро, след кореспонденция с Мая Мечева, попаднах в друга среда, където усещането бе едновременно различно и познато – юбилейна двойна изложба „Контрапункти“ – графика и живопис на баща и дъщеря – Божидар Мечев и Мая Мечева в столичната галерия „МитоАрт“.

Още плакатното изображение подсказва оня „контрапункт“, който естествено се ражда между поколенията – от една страна, затвореното пространство, избрано от бащата, с подчертан ретро интериор и от друга страна – открития пейзаж „отвисоко“

– градът, с неговата архитектура и разхвърляна подреденост като фон за ведрия профил на дъщерята.

И тази различност продължава в залата, където дисциплинираната затвореност и цветова пестеливост на графичните изображения на Божидар Мечев изглежда като антипод на ярконаситената пластичност на живописните платна на Мая Мечева.

Божидар Мечев, графики, изложба „Контрапункти“ – 2026, галерия МитоАрт

Мая Мечева, живопис, изложба „Контрапункти“ – 2026, галерия МитоАрт

Две гледни точки към света, два начина да се мисли образът, два гласа, които се чуват един през друг, без да се заглушават, без да се наслагват. В техните творби имаше нещо като вътрешен диалог – не повторение, а продължение.

Бащата – с графичната точност, стремежа и спомена за реалността. Дъщерята, с цветната експлозия на съвременния град, с всичките му форми и разнообразие и с онзи ритъм, който не спира. Между тях тънкият, но осезаемият мост, по който изкуството преминава от поколение в поколение. Още докато гледах тези графики и платна в мен се роди усещането за нещо, което не можех да назова, макар разбирането да бе вече налице – усещането за пространството на изкуството, но и за времето на изкуството – онова непрекъснато „случване“, което протича като енергиен поток през нас, за да ни даде среда за съществуване, за да ни променя неусетно и да ни прави съпричастни с нещо отвъд видимото и невидимото, отвъд нас самите. Точно както всичко във Вселената съществува в непрекъснатото времепространство, така и изкуството съществува в своята собствена тъкан, която свързва и обвързва всичко.

Тази изящна приказност, изразена в композицията, ракурса, декоративната образност и пастелен поток на визуалната емоция при Божидар и тържествуващата цветност на Мая, в която характерът на художничката се превръща в спойваща част от изобразеното

Детайлът, откроен върху абстрактната форма в живописните композиции на Мая Мечева, тържеството на геометричните линии, между които равнината се разцепва на отделни пространства със своя собствена логика и цветова динамика, загатнатата фигуралност… Тук също можем да намерим онзи декоративен елемент, който толкова красиво споява визуалния разказ в графиките на Божидар Мечев.

Месец по-късно Мая Мечева се появи отново – този път в Кърджали, в Художествения отдел „Станка Димитрова“ към Регионалния исторически музей, заедно с

Фахрие Камбер и Десислава Емилиянова – Диче. Изложбата „Половината от времето. Отвъд ателиетата на бащите" беше част от Европейската нощ на музеите – но всъщност беше нещо повече: продължение на разговора между поколенията, времето и изкуството, започнал в София. Но този път, умножен по три. Три художнички, три дъщери на художници, три различни посоки, които се срещат в единно усещане – че изкуството не е наследство, а движение. То не се предава, а се споделя. Не се затваря в ателието, а излиза отвъд него – към света, към другите.

В залата картините на Мая Мечева носят същата експресивност, която познаваме от „Между два свята" и „Контрапункти" – ярки цветове, геометрични фрагменти, вътрешна енергия. Те не описват, а разказват – за града, за човека, за мисълта, която се движи между реалното и сънуваното.

До тях – платната на Фахрие Камбер и керамичната поезия на Десислава Емилиянова, различни по стил и изразни средства, но сродни по дух. Техните композиции са като три различни измерения на едно и също време – половината от него е спомен, другата половината – продължение.

„Отвъд ателиетата на бащите" не е заглавие, а метафора.

То говори за изкуството като за непрекъснатост – за онази тъкан, в която се вплитат поколения, идеи, цветове, спомени.

Бащите са началото, но не и границата. Дъщерите продължават линията, но я превръщат в нова форма, в ново пространство, в ново време.

И така, между „Контрапункти" и „Половината от времето" се очертава една невидима ос – ос на съпричастност, на памет, на творческа енергия, която не спира.

Изкуството не живее в отделни изложби, а в непрекъснатото движение между тях. То е като дъх – преминава от човек към човек, от картина към картина, от поколение към поколение. И в този дъх има

нещо, което не може да бъде измерено – само почувствано.

БАЩИТЕ, КАТО НАЧАЛО И ПЪТ

Божидар Мечев – черното, бялото и линията на паметта

Роден е на 8 януари 1946 г. в град Габрово. Завършва ВТУ „Св. Св. Кирил и Методий“ специалност „Графика”, в класа на проф. Никола Хаджитанев. Член на съюза на българските художници (СБХ), както и на габровските и кърджалийските художници. Стилът му е определян като „сюрреалистичен реализъм“.

Черното и бялото са неговият език – два цвята, които при него не са противоположности, а дълбочини.

В офорта и акватинтата той намира своята територия: прецизност, тишина, вътрешна стойност и равновесие. Но зад тази строгост стои свобода – пастел, акварел, живописен жест, които разширяват графичната линия до онази граница на реализма, която стои отвъд определението за „нещата такива, каквито са“…

Той наслагва своите образи и така гради свят, който едновременно е „нашият“ и оня друг, роден в съня на художника.

Творбите му участват в национални и международни изложби, а почеркът му остава разпознаваем – като следа, която не се изтрива.

От неговото ателие тръгва Мая Мечева – не като повторение, а като цветно продължение на черно-бялата мисъл.

Камбер Камбер – символичният реализъм на Родопите

Роден през 1950 г. в Седефче, Камбер Камбер е художник, който превръща реализма в символ.

В неговите картини човешката фигура е знак, природата е метафора, а цветът – памет. Живописта му е едновременно земна и поетична, с онзи родопски ритъм, който не се учи, а се наследява. Участва в десетки изложби и пленери, а творбите му живеят в галерии и частни колекции. Някои от тях стават илюстрации в книги – доказателство, че неговият образен език може да бъде и разказ, и поезия.

От неговия свят тръгва Фахрие Камбер, наследявайки не техниката, а чувствителността към формата, цвета и знака.

Джемал Емурлов (1948–2014) – живописецът, който превърна Кърджали в школа

Роден в с. Чифлик, Джемал Емурлов пристига в Кърджали като дете — град, който по-късно ще превърне в своя художествен дом. Завършва Художествената гимназия в София (1968), а после Националната художествена академия „Николай Павлович“, специалност живопис (1974).

Никога не прави самостоятелна изложба – не защото няма какво да покаже, а защото неговото присъствие е в общото: в пленерите, в тематичните експозиции, в колекциите на Националната художествена галерия, в галериите из цялата страна, в частни колекции в Русия, САЩ, Франция, Турция, Унгария.

Той е майстор на рисунката, автор на пластики, илюстратор, преподавател.

Член на СБХ от 1980 г., основател и дългогодишен председател на Дружеството на художниците в Кърджали.

От неговата ръка тръгва Десислава Емилиянова – Диче, наследявайки свободата на материала, смелостта на формата и онова, което прави скулптурата живо тяло.

ТРИТЕ ДЪЩЕРИ – ритъмът на продължението

Мая Мечева – цветният взрив отвъд линията

Родена през 1976 г. в Габрово, Мая Мечева носи в себе си едновременно дисциплината на графиката и свободата на живописта. Завършва Гимназията по изящни изкуства „Вл. Димитров – Майстора", след което се движи през теология, библиотекознание, колаж, дигитален арт. Нейните картини са експлозии на цветове, символи, фрагменти, които се събират в един вътрешен ритъм.

Участва в национални и международни изложби, а творбите ѝ живеят в колекции в Англия, САЩ, Германия, Япония. Тя е продължението на линията, но в цвят.

Фахрие Камбер – текстилът, който се превърна в живопис

Родена през 1976 г. в Момчилград. Завършва техникум по облекло и текстил в Кърджали. По-късно получава магистърска степен по „Дизайн, техника и технология на текстила" в Техническия университет в Габрово.

Фахрие Камбер започва от текстила – материя, структура, нишка. По-късно тази нишка се превръща в живопис, в моден дизайн, в композиции, които носят едновременно женственост и сила.

Основател на модно студио „КАМБЕРА", участник в десетки изложби и пленери в България и Турция. Тя е продължението на символичния реализъм, но в нова материя.

Десислава Емилиянова – Диче – керамиката като съвременна форма

Родена на 20.01.1977 г. в Кърджали. Завършва Гимназията по изящни изкуства „Вл. Димитров – Майстора". По-късно учи във висши учебни заведения в Пловдив и Стара Загора.

През 2022–2025 г. завършва обучение в НБУ със специалност „Керамика и порцелан", с фокус върху съвременни и дигитални форми. Диче преминава през изящните изкуства, за да стигне до скулптурата и порцелана, тръгва от Пловдив и Стара Загора, през НБУ, за да стигне до Китай – Дзиндъджън, световната столица на порцелана.

Нейните пластики абстрактни – съвременни, новаторски, странни, понякога сюрреалистични. Форми, които разкъсват собствената си ограниченост, за да търсят присъствие сред „другите".

Участва в национални и международни проекти, а творбите ѝ живеят в колекции в България, Европа и Китай.

Тя е продължението на рисунката и живописта, но пътят ѝ я води до материал, който помни огъня.

Огънят... силата, която дава своя тласък, за да тръгнем по пътя на все по-бързото развитие... Огънят – символ на мисъл и въображение, символ на непрекъснатост и промяна – чрез обновяване и памет...

Може би тук е мястото на точката в това есе, родено от една изложба и почти случайната кореспонденция с художничката, която ни срещна в нови пространства.

Но, когато се пише за изкуство, не се поставят точки – може да има само многоточия...

Фотографиите са предоставени от Мая Мечева

ПАМЕТТА НА ИЗКУСТВОТО

СТРАВИНСКИ ЖАН КОКТО

Игор Стравински (05.06.1882 – 06.04.1971) остава една от най-ярките фигури в музиката на XX век — композитор, който преобрази балета, оркестровото мислене и самото разбиране за модерност. На 6 април 1971 г. светът губи творец, чиито произведения продължават да предизвикват, вдъхновяват и разтърсват. В днешната годишнина споделяме фрагмент от есето на Жан Кокто — свидетелство за срещите, възторзите и скандалите около „Петрушка", „Пролетно тайнство" и гения на Стравински. – бел. ред.

Стравински – худ. Пабло Пикасо

Това беше през 1910. Нижински танцуваше във „Виденията на розата". Реших да не ходя в залата и да го изчакам зад кулисите. Там, наистина, имаше какво да се

види. След като Духът целунеше девойката, трябваше да отлети през прозореца… и да падне зад сцената. Там го посрещаха инспициентите, напръскваха го с вода и го разтриваха с хавлии като боксьор между два рунда.

И в тези грубовати движения имаше нежна грижа… Още чувам взрив от аплодисменти, отново и отново виждам този младеж с размазан грим по лицето – ето го там: стои, целият плувнал в пот, пресипнал, сложил ръка на сърцето си…Сега го квасят с вода, плескат го по бузите, разтриват му раменете – и ето: той след миг отново ще излезе на сцената, ще се усмихне, ще полети към авансцената…

Тук, в полумрака, сред лунната светлина на прожекторите, срещнах за първи път Игор Стравински…

Тогава Стравински приключваше работата си над балета „Петрушка". Разказа ми за това в казиното на Монте Карло.

„Петрушка" беше показан в Париж на 13 юни 1911 година. Бях сред малцината поканени на репетицията в Театър „Шатле".

Това произведение, разцъфнало сега като пищно цвете, тогава бе малка пъпка, навяваща едва ли не скука. За меломаните, привикнали вечно към предъвкането на едно и също, това беше сложно и чуждо произведение. На първо време Стравински го признаха само отделни познавачи, но постепенно публиката го прие и дори канонизира балета „Петрушка".

Да, „Петрушка" се прие като класика и това стана: първо, благодарение на фолклорната основа, и второ, защото започнаха да противопоставят този балет на още по-модерните произведения от епохата. И това бе напълно в маниера на публиката – да се мята от шедьовър към шедьовър – да признава вчерашния ден и да хули днешния, т.е. никога да не върви в крак с времето. Но до знаменитата премиера на „Пролетно тайнство" твърде рядко се срещах със Стравински.

„Тайнството" го представиха за първи път през май на 1913 година, в новата, още неизползвана зала, доста луксозна и малко хладна за публиката, привикнала към тесните пространство, червеното кадифе и позлатата.

Не искам да кажа сега, че на по-скромна сцена „Тайнството" би срещнало по- топъл прием. Но един поглед към тази великолепна зала би бил достатъчен, за да разберем несъвместимостта между това пълно с младост и сила произведение и декадентската публика. Публика, разглезена, привикнала към гирляндите в стил Луи XVI, ложите, подобни на венециански гондоли, възглавничките и меките дивани в източен стил…

В такава обстановка е приятно след като си се заситил с духовна храна, да подремнеш в хамака, а всичко ново да прогониш като досадна муха, да не те дразни…

Склонността към лошия вкус е твърде силна у повечето хора, но през 1912 година сред светските естети се появи епидемия – склонността към фалшива оригиналност заслепяваше едни и вбесяваше други… А и провинцията стана по- страшна – засели се в Париж, при това в центъра! Наистина, беше любопитно да се отдели в това единно цяло частта на всеки един от създателите: Стравински, музиканта, Рьорих, художника и Нижински, балетмайстора….

Тогава в музиката властваше импресионизмът. И изведнъж, върху неговите прекрасни руини израсна дървото на Стравински.

Всъщност „Пролетно тайнство" – със своята „организирана диващина" беше сродно с фовизма. Мисля, че Пол Гоген и Анри Матис биха се поклонили пред тази музика. И ако заради неизбежното изоставане на музиката от живописта, „Пролетно тайнство" действаше с други средства, то все пак предизвика дългоочаквания взрив. Освен това – не бива да се забравя , че работата на Стравински за импресариото Сергей Дягилев, грижите за неговата болна жена в Швейцария, го отделяха от центъра на събитията в изкуството.

По този начин неговите открития биваха неочаквани, спонтанни. „Пролетно тайнство" е истински шедьовър и ще си остане такъв – симфония, в която се сливат първобитната мъка, родилните конвулсии на Майката- Земя, шумът на притихналите бойни полета, напевите, дошли от глъбините на вековете, диханието на животните, въздишките на земните недра, – с една дума: това е истинска георгика от праисторическата епоха.

Разбира се, Стравински не отмина Гоген, но декоративността при него се преражда в нещо колосално. По онова време аз много не разбирах как се котират тези или онези нови веяния, благодарение на моето невежество можех да се наслаждя на „Тайнството", н нито за правилата, често прикриващи липсата на непосредственост, нито за отклоненията от тях, заради които често хулят свободните художници.

Рьорих е всъщност посредствен художник. Неговите костюми и декори към „Тайнството" – от една страна не бяха чужди на духа на произведението, а от друга – го приглушаваха до известна степен със своята вялост…

Остава сега да кажа за Вацлав Нижински. Връщайки се от театъра у дома, т.е. в хотел „Палас", този Ариел ставаше твърде сериозен и започваше да се съсредоточава върху езика на движенията си. Но поради неосведоменост, той избираше не най- добрите от съвременните образци – ориентираше се към Есенните салони. Преситен от похвали за своето изящество, Нижински се отричаше от него. Непрекъснато се стремеше към пълната противоположност на онова, което му бе донесло славата. Бягаше от старите формули и се насочваше към новите. Нижински е селяк, Распутин носи у себе си заразителния, бунтарски дух, той презира тълпата / макар да бе неин любимец!/.

Подобно на Стравински, той превръщаше своята вродена слабост в сила. Благодарение на своята архаичност, недодяланост, аморфност, на своето човешко несъвършенство, той избягна немската болест – страстта към системата, изкушила режисьора Макс Райнхард.

По-късно ми се случи да чуя „Пролетно тайнство", но без танците, а аз исках отново да ги видя. Спомням си, че тогава замисълът и трактовката бяха равностойно, като звучащи в унисон инструменти в оркестър.

Тази паралелност на музиката и пластиката се оказаха недостатъка на този балет – не достигаше играта, нямаше контрапункт. Зрителите имаха възможността да се убедят в това, че многократно повторяният акорд уморява по- малко слуха, за разлика от многократното повтореното сценично движение, което уморява очите. Автоматизираната монотонност разсмива повече, отколкото дисонанса, а дисонансът – повече, отколкото полифонията…

Работата на хореографа често се разпада на две част…

Мъртва хореография / позицията на балерината, застанала с пръсти навътре, обратно на правилата/ и жива хореография / „Буря и танц", „Избраници", сякаш танцуваше насекомо или хипнотизиран еленлопатар – истински взрив! Наистина, трудно ми е да си спомня друго подобно зрелище!/.

Двете хореографии образуваха единно цяло, хармонично и заедно с това разнородно и високо, което бе неудачно, се изпаряваше в тази невероятна сплав на могъщи темпераменти.

На премиерата на това историческо произведение се вдигна такъв шум, че танцьорите не можеха да чуят оркестъра и трябваше да следват ритъма, който Вацлав Нижински с всички сили, като викаше и тропаше, се мъчеше да им подскаже зад кулисите.

Ако искаме сега да си представим какво се случи тогава на сцената, нека да минем през малката желязна врата в залата. Тя е вече препълнена. Опитното око ще забележи тук всички необходими компоненти на един скандал: светска публика – деколтета, скъпи бижута, щраусови пера, парфюми, тук- там фракове и папионки,

небрежно елегантни костюми на естетите от партера, ненавиждащи ложите…Овациите на тези „невежи" от ложите са къде по-лоши от откровеното освиркване! Към това добавете и възбудените музиканти и „овните – подражатели от стадото на Панюрж" на Рабле, разкъсващи се между мнението на обществото и престижа на „Руските балети". Няма да продължа с изброяването, защото ще ми се наложи да опиша тук хилядите оттенъци на снобизма, суперснобизма и антиснобизма и за това ще ми потрябва отделна глава!

Все пак, си струва да отбележа поне една от особеностите на тази публика: отсъствието / може би с две- три изключения!/ на младите художници и на техните учители. Както разбрах по- късно, за това си имаше причина: повечето от тях просто не бяха чували за пищните представления на Серж Дягилев, но които той не ги беше канил, а други пък имаха просто предубеждение към тях.

Презрението към разкоша, което Пикасо издигна до култ, си има своите хубави и лоши страни. Хванах се за този култ като за противоотрова, но възможно е той да ограничи хоризонта на някои художници, избягващи разкоша не от аполстолски подбуди, а от черна завист.

Така или иначе, но „Пролетно тайнство" остана неизвестно за Монпарнас – изпълнението му на концертите в Монте Карло бе обругано от лявата авангардистка преса, неизменно враждебна към „Руските балети", а Пикасо чу за първи път тази музика едва през 1917, когато заедно с него бяхме в Рим. Но да се върнем в залата на авеню „Монтен", ето, всеки момент дирижентът ще почука с палката си по пулта, завесата ще се вдигне и пред нашия поглед ще се разиграе едно от най- значителните събития в цялата история на изкуството.

Публиката, както се очакваше, веднага се изправи на задните си крака. В залата се смееха, дюдюкаха, свиркаха, виеха кудкудякаха, лаеха и в края на краищата, всички се умориха – и музикантите, и публиката, и групата естети от партера, които с огромно удоволствие се подиграваха на онези в ложите.

Седнала в своята ложа, с изкривена диадема, престарялата графиня дьо Порталес, цялата зачервена, тръскаше нервно ветрилото си и викаше:"За първи път от шейсет години се подиграват с мен!" Храбрата дама бе напълно искрена. Беше приела всичко като лична обида…

В два през нощта, Стравински, Нижински, Дягилев и аз, натикали се в тесния фиакър, се отправихме към Булонския лес. Всички мълчаха в тази свежа, прекрасна нощ. По мириса на акация разбрахме, че сме в гората. Стигнахме до езерото и тук Дягилев, омотан в яката си от опосум, каза нещо на руски: усетих как Стравински и Нижински притихнаха, а когато кочияшът запали фенера, видях сълзи по лицето на импресариото. А той продължи да произнася думите бавно и отчетливо.

– Какво е това? – попитах аз.

– Пушкин.

Настъпи дълго мълчание, после Дягилев добави още една кратка фраза, и вълнението на моите съседи ми се стори толкова силно, че не се сдържах и попитах за причината.

– Това не бива да се превежда, – отговори Стравински, – всъщност звучи много по руски, наистина, много… Примерно така: „Да отидем сега там, на островите…" Да, това е напълно по руски, защото, виждаш ли, както сега си вървим из Булонския лес, така и у нас – „отиват на островите", и ние сега си представихме, че „Пролетно тайнство" е вече „отишло на островите"…

Да, това беше първото признание за провала. Прибрахме се на разсъмване. Трудно мога да забравя сега тъгата, нежността и носталгията, които изпитваше тогава тази тройка, и както и да се проявяваше след това Дягилев, аз не забравих този фиакър и неговото измокрено от сълзите едро лице, както и стиховете на Пушкин в Булонския лес.

С тази разходка започна нашето истинско приятелство със Стравински. Той се

прибра в Швейцария. Ние често си пишехме. После аз замислих балета „Давид" и отидох при него в Лайзен…

По време на моята неотдавнашна среща с руския поет Владимир Маяковски Стравински беше нашият преводач.

Разговорът нещо не вървеше. Говорехме не само на различни езици, но и на езици от напълно чужди епохи.

В страната, разтърсена до основите, литературата също беше обхваната от бури. Когато идеите вземат връх, поетите се превръщат в политици. У нас след подобна криза, в замяна на реториката, неизбежно идват ребусите и загадките. Но с времето и те стават разбираеми – борбата е около тънкостите, които невнимателните или непосветените просто не могат да проумеят.

Тази икономичност, тази незабележима динамика напомня работата на машините, произвеждащи цинкови клишета, когато огромният механизъм завинтва миниатюрния резец.

Ето защо мощта на нашите велики епохи изглежда на чужденците някак незначителна. Представете си как вижда Фрондата един колос като Маяковски!

Стравински превеждаше прилежно.

Лицето на Маяковски не ми казваше нищо. Беше лице на богатир- младенец. Затова пък работата на самия преводач беше нещо като контрабанда: той правеше самотни пробези между двата езика и сам, по своя преценка избираше стоките.

В това беше целият Стравински.

Той напразно се опитваше да прибави тънкости към словото на руснака и да понамали моите, и когато Маяковски си отиде, пред мен застана мой истински сънародник, французин!

Нима това не е чудо: буря – напълно загрижена за своето съвършенство крива, която чертаят регистриращите я прибори?

Източният романтизъм /пристъпите на тъга, бурните пориви/, латинският рационализъм… Гениалността е стихийна като електричеството. Или я има, или я няма. При Стравински я има, следователно той не мисли за нея. Не се превъзнася, нито пък се подценява. Той просто кондензира някаква природна сила, използва я за поддържане на различни техники: от пружината до джобното фенерче.

Усъвършенстването и разнообразието на механизмите заменят прословутото вдъхновение. Такъв е портретът на Стравински през 1923 година във фас. Да разгледаме сега и неговия профил…

Изяществото изисква безупречно чувство за мярка. Тук трябва да се задържиш, за да не паднеш в пропастта. В нея се свличат почти всички, чиято музика гали слуха. Росини, Чайковски, Вебер, Гуно, Шабрие се надвесват над ръба, но никога не падат. Благодарение на дълбоките си корени те могат дори да висят над нея!

Операта на Стравински „Мавра" по Пушкин също се удържа над бездната. Тук се натрапва сравнението с клоуните, дрънкащи на мандолина на върха на пирамида от столове. Пирамидата, разбира се, доста се клати. Накрая застива напълно неподвижна.

Как да говоря за Стравински, без да спомена за този последен етап? Пръстени, гетри, шалчета, вратовръзки, игли, часовници, пенсне, монокли, очила, верижки – всичко това не казва нищо особено за него. Това е само външната проява на безразличието на Стравински за това какво ще кажат за него. Той съчинява, говори, облича се, както си иска. Когато свири на пиано, инструментът се превръща в част от него. Когато дирижира своя „Октет", към нас се обръща гърбът на астроном, погълнат от разшифроването на великолепен инструментален разчет, изписан със сребърни цифри…

От Николай Андреевич Римски-Корсаков той е наследил пристрастието си към реда. Мастилниците, писалките, моливите и линийките върху бюрото на Римски – Корсаков напомнят за пунктуалността на аристократа. При Стравински редът е направо плашещ – като в операционна!

Този композитор се е сраснал с работата си, превърнал се е в човек-оркестър.

Той покрива всичко около себе си със слой от стружки, неотделим е от своя кабинет. Където и да отиде Стрависки: в Морж, Лайзен, Париж / обикновено се установява при Плейел /, той винаги е в черупка, като костенурка. Пиано, барабани, метрономи, цимбали, пултове – всичко това са неговите допълнителни органи, част от тялото му! Като ръчките за пилотите или мустачките и хоботчетата при насекомите…

Разбира се, „Пролетно тайнство" е потресаващо, а „Сватба", подобно на състезателен автомобил, спира дъха ни, но дори и в „Сватба", където духът на „Тайнството" намира окончателната си оркестрова формула, красотата е все още твърде чувствена. И как да забравим, че тези, които седяха до мен и я аплодираха, се оказаха напълно равнодушни към написаната след нея „Мавра? Техният възторг сега направо ме отвращава. Техните аплодисменти ми звучат като плесници.

Да, изумява ме твърдостта на този човек. Когато тълпата от обожатели иска:" Е, хайде, измъчи ме, наплескай ме пак!", Стравински й предлага бисерна огърлица. Подобен изискан подарък довежда публиката до силно смущение. В този случай тя би предпочела да бъде напердашена…

1926

Жан Кокто

Преведе от френски Огнян Стамболиев

НА ФОКУС

МАРИН ГЕОРГИЕВ

фотография: Ромео Чолаков

БИОГРАФИЯ

Марин Георгиев е роден на 9 април 1946 г. в с. Биволаре, Плевенско. Завършил е българска филология във ВТУ „Св. Св. Кирил и Методий" 1971 г.

През април 1990 г. е назначен за зам.-главен редактор на бившия орган на СБП „Литературен фронт", преименуван в „Литературен форум", по-късно става директор на вестника и издателството, а от 2001 г. е техен собственик.

През 1994 г. напуска Съюза на българските писатели и създава Сдружение на българските писатели, а през 1996 г. – „Форум Българо-унгарска взаимност – 2014" със седалища в Будапеща и София.

Негови стихове са превеждани в антологии на българската поезия в Русия, САЩ, Унгария и Македония, а отделни публикации има на руски, английски, унгарски, финландски, словашки, гръцки, румънски, албански и др. Автор е на повече от 20 книги – поезия („Село", 1975, „Памет" 1979, „Показалец" 1986, „От първо лице" 1986, „Доживяване – късни стихотворения" 2011, „До тук – събрани стихове", 2011, „SeIsten, seördög",

„NapkútKiadó", Budapest („Ни Бог, ни дявол", изд. „Напкут", Будапеща, 2015, избрани стихове, съставител Дьорд Сонди), проза („Прат" 1981, „Показания" 1990, „Записки на слугата", 1991, „Третият разстрел – роман-разследване", който е смятан за принос в документалистиката, 1993, „Здравей, разбойнико" 1995, „Отворена книга" 2011, „Звезден пратеник – Николай Кънчев и българската поезия" 2016, „Венчан до живот – моята унгарска Европа", 2017, „Valakifigyel", („Някой винаги гледа" – избрана проза и поезия), изд. „MagyarNaplo", Budapest 2019, превод и съставителство Дьорд Арато), литературна критика („Крах на митологията" 1995, „С подскоците на скакалеца" 2014, 2015, 2019), преводи (Лариса Василиева, „Зимна дъга" 1986, Ищван Шинка „Поле и мечти" 2010).

За заслуги в популяризирането на унгарската култура получава четири отличия на Унгария: „Про Култура Хунгарика" (2001), ордена на президента на Унгария (2016), Международната награда почетна сабя „Балинт Балаши" (2018), а през 2019 г. става първия чуждестранен носител на наградата за поезия на Фондация „Йо-жеф Уташи".

През 2016 г. получава почетния знак на Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий" за съществен принос в академичния му живот и издигането на авторитета му.

Книгите на Марин Георгиев се притежават от Библиотеката на Конгреса (САЩ), библиотеките на Харвард, Принстън, Йейл, Колумбийския университет в Ню Йорк, Калифорнийския университет в Лос Анджелис, Британската библиотека и Френската национална библиотека, както и в библиотеките на редица университети с катедри по източноевропейски изследвания.

СЛОВО ЗА МАРИН ГЕОРГИЕВ

ДЬОРД АРАТО

Слово, произнесено на 14 февруари 2018 г., в гобленатa зала на Хотел „Гелерт", Буда, при връчване на Международната награда „Почетна Сабя Балинт Балаши"

Ваше Превъзходителство Отче Епископ, Уважаеми господин Президент, уважаеми Кураториум, уважаема госпожо Председател, Дами и господа,

Разрешете ми да започна лаудата на нашия български приятел Марин Георгиев с едно отклонение, което все пак е свързано с характера и духа на това място. Френският академик Aurélien Sauvageot, който на времето си години наред е прекарал в Колежа Eötvös и който е допринесъл най-много французите да опознаят и започнат да ценят унгарците, през 1973 година така си спомня за разговора при първата си среща с Karinthy Frigyes:

„- Вие сте французин? И искате да учите унгарски? Това е доста необичайно, французите нас не ни зачитат, отнасят се съвсем безразлично към нас.

После възкликна:

- О, това безразличие!

Явно много страдаше заради това безразличие. По-късно всичко ми стана ясно. И Illyés е страдал заради него, сигурен съм."

Та ето това усещане, което нашият наблюдателен френски приятел веднага е забелязал, от векове преследва духа на унгарците: Европа и светът не ни разбира, не ни познава или – което е още по-лошо – погрешно ни познава нас, унгарците. Правени са много и различни опити това да бъде превъзмогнато – едно от най-благородните начинания е опитът и други нации да се запознаят на родния си език със съкровищата на нашата литература. Но докато знаехме, че критерият за

художествен превод е определен от най-големите ни класици, като се започне от Arany János, Babits Mihály и Szabó Lőrinc и се стигне до Illyés Gyula и Nagy László, много-много не се занимавахме с проблема, че нашите по-стари класици, а също и съвременните отиват в словесното гробище на неразбираемите, несмилаеми преводи, които се правят от живеещи в чужбина, благонамерени наши сънародници или от второ и третостепенни дилетанти, занаятчии, които се залепват за някой от знаменитостите само и само заради собствената си слава. Ето защо голяма отговорност носят тези, които познават и признават литературната дейност на преводачите и на посредниците на културата. Така че Кураториумът на „Сабята на Балаши" с право реши да връчи награда на Марин Георгиев, който заслужава това признание не само заради „унгарската" му дейност, но и по „собствена заслуга" в областта на българската литература.

Марин Георгиев, поет, есеист и редактор, е посветил значителна част от творческата си дейност на унгарската литература и на българо-унгарските културни връзки.

Публикувани са повече от 20 негови книги в родината му, но най-известен, до прословутост, го направи книгата с която, срина фалшивият мит за поета-комунист Никола Вапцаров - „Третият разстрел, 1993 г. След смяната на режима архивите на МВР станаха достъпни и той извади и показа документално една десетилетия потулвана истина.

През 1990 г., той превърна седмичника на Съюза на българските писатели във форум за показване истинския лик на комунистическата диктатура и в продължение на 13 години го насочваше срещу течението на рутината и във времето на постоянно люшкане на политиката между Запада и Изтока вестникът запази самостоятелност и европейски, западен дух.

За ориентация му служеше примерът на „Magyarország", с който седмичник се беше запознал още в началото на 80-те години, когато литературните ни връзки процъфтяваха и Марин Георгиев, заедно с Николай Кънчев и Иван Цанев, също награден няколко години преди това със „Сабята на Балаши", имаше възможност да се запознае лично със съвременни унгарски писатели, а с Бенедек Киш, Ендре Рожа и Йожеф Уташи го свързваше не само съвместната им преводаческа дейност, но и приятелство. Тези приятели бяха негови връстници и това приятелство също му оказа влияние, да види Унгария като пример за достижимата Европа, а унгарската култура – като пример за морал и дух, възтържествуващи въпреки пораженията и загубите.

Неговият седмичник „Литературен форум" повече от 15 години редовно публикува класически и съвременни унгарски поети, помества критики, популяризира унгарската култура. Промените в българското село оказват решаващо въздействие върху българските писатели от 60-70-те години, те се стремят да отразят разпадащите се традиции. В стихотворенията си Марин Георгиев чрез селото и природата материализира универсалното обществено и морално пробуждане. При него душевните вълнения са подчинени на някакъв метафизичен страх от смъртта, произтичащ от опита на много поколения.

Някои критици наричат поезията му народно-психологическа и я свързват с творчеството на Ботев, Яворов, Фурнаджиев и Йовков, а заради метафизическите ѝ елементи – с това на Атанас Далчев и Петър Алипиев, на които поети ние дължим томове с гениални преводи на стихове на Петьофи.

През 90-те години отличният българист Петер Юхас запознава Марин Георгиев с поезията на Ищван Шинка. От това познанство след няколко години се раждат цял том чудесни преводи, най-добрите от които достигат нивото на оригинала. От Историята на литературата се знае, че по поръчка коректни преводи могат да бъдат

направени и от стипендианти, но превод импресивен, звънлив, плодотворен и в собствената култура може да се роди само въз основа на обща душевна и културна настройка. За мен беше рядка възможност и голяма радост, като директор на Унгарския културен институт в София да помоля Марин за съставянето на антология, която да съдържа най-харесваните от него преводи от унгарски поети. Не бях разочарован: в „Сам във всемира – моята унгарска поезия" (2007) от многото преводи с най-различно качество той лично подбра най-добрите, имащи трайна стойност.

Макар че Георгиев започва като поет, а и у нас така го познават, много хора високо ценят таланта му на есеист-прозаик, тъй като в многобройните портрети и спомени, които биха могли да запълнят цели томове, ярко представя България от последните 40 години, както може би никой друг.

Не е аналитик, а роде́н художник: с един хвърлен поглед може да прецени хора и ситуации, както това правят най-големите, а в изобразяването е въздържан, точен, безпощаден и към самия себе си. За щастие, в специфичните патриархални условия на България този писател дълго време е могъл да има поле за действие в граничната зона на държавната политика: неговата проза ни помага на само да вникнем в атмосферата на една почти непозната за нас страна, но да разберем и самите себе си – унгарците. Той състави цял том проза за изживяванията си в Унгария, за литературното си запознанство с унгарските класици и за личното си приятелство с тези от неговата генерация. Този том миналата година беше издаден на български, надявам се, че в близкото бъдеще и унгарският читател да има възможност да се запознае с него („Венчан до живот – моята унгарска Европа", 2016)

Марин Георгиев вече почти половин век присъства в литературния и културния живот на България – не може да бъде подминат, така че много хора се сблъскват с него, а и той няма навик да избягва сблъсъците.

Ако той познаваше Балинт Балаши, сигурно с удоволствие щеше да го цитира: „Ще получа каквото съм заслужил с греховете си, за това от никого не чакам похвала (grácia)". Той поема отговорност за постъпките си и аз вярвам, че имайки пред вид същността на творчеството му, и той би могъл да каже както Балаши с последните си думи: „Твой войник бях, Господи, в твоето войнство служех".

Марин Георгиев получава наградата „Почетна сабя на Балаши"

Превод от унгарски
Красимира Гаджокова

ТВОРЧЕСТВО

ПОЕЗИЯ

РОДОСЛОВИЕ

Ако имаше баща ми грехове,
ако аз самият имах,
както някои бащи и синове
(не си струва да ги назова по име) –
щях от всекиго да се страхувам,
щях от страх на всеки да робувам.
Ала нямам. Нямаме и двама.
Нито бивши. Нито настоящи.
Затова и никой няма
никога за мен да каже:
– Подкрепи го! Наш е.
Сам самичък, чак до пръсване, се боря.
Трябва всичко сам да си постигна.
И какъв ти камък нанагоре –
планината трябва да повдигна.
А от упор щом погледна ги в очите,
тия, дето все са гузни нещо,
погледа ми те избягват упорито,
пазят се да ги не срещна.
И ги чувствам как до дъно ме намразват,
как на мира няма те да ме оставят,
не че истината съм им казал –
просто за това, че като тях не правя.
Как да правя? – отдалеко тази сила идва,
идва още от дедите ми,
за това и толкова е свидна –
пазя я като очите си.
И за ден прескоча ли до село,
пред гробовете им щом застана –
право в съвестта ми гледат.
Как предател да им стана?

1986, София

БЛУДНИЯТ СИН

Завърна се най-после. Коленичи.
Ръката бащина целуна.
Какъв ти ничий – бил е като всички.
И няма как – ще стигне до бастуна.
Най-угоеното теле закла бащата.
Трапеза под смокинята разстели.
Некапнал плод на всеки от устата:
– Косите му от бащините по са бели!

Самозаключен звяр – в капана се озърта.
Учтив пред любопитството роднинско,
трохите мачка, с нокът масата чегърта,
греха чете в невинното моминство.

Купува, без да е търговец, и продава,
брашното мери с върше и без върше.
И кътните им зъби чак познава:
човек едно говори – друго върши...

Рече ли само малко да им каже
от многото, което е научил,
те с камъни ще го размажат,
или ще го пропъдят като куче.

И като куче с котка с тях играе.
Звънтят препълнените с вино чаши.
Най-хубаво е тук твърди, но знае,
че най си е добре обратно да запраши.

Опита ли – преситен е от ласката.
Започне ли – и пирът вече е на заник.

На сутринта така заметен беше пясъкът,
че прах дори от стъпките му не остана.

Будапеща, 20.03.1993 – София – 24.03.1993

СВОБОДА

С най-скъпите простих се зарад теб,
а пък лицето ти не зная.
Не си ли непрестанна загуба,
която с жертвите расте…

1971, Велико Търново

СИНИГЕР НА ВЪРХА

Кацнала е пъстропола птичка
на тополата на гол връшец,
кацнала е и от ранно утро
пее, кърши сребърен гласец…

КИРИЛ ХРИСТОВ

Там, почти в подножието божие,
клонките мени, задържа се едва.
О, как сладко е и как тревожно е!
Нито в песен се изказва, ни в слова…

А отвред пространството те дебне –
хем ликуваш, хем озърташ се и бдиш…
Ненадейно идва винаги съперника!
Горе има място само за един!

Но крепиш се… Докога и сам не знаеш.
И от страх – отдавна не изпитваш страх!
С вятъра на смърт и на живот играеш…

Но не искам да си спомням…
Вече бях!

09,10,13,17.06.2010, Ярема

***

Потропваш с бастуна - дете послушно,
вкопчено в мене.
Насам-натам се залюшкваме
и без земетресение.

Бог невидим горе витае.
Дори да нехаем за него
ни за плана му таен,
ни святи ли, грешни сме…

Последни години живеем,
на всичко сити-пресити.
Нямат нужда и от броене -
спестени последни стотинки:

гърлото да заситим,
да останат за погребение.
Крепѝм се – ни болни, ни здрави.
Бог невидим витае над нас…

Своя избор когато направи
паднеш ли – падам и аз.

26 – 27.06.2024

***

Върховете –
натрупана тишина.
Дърветата – сенки увехнали.
Над всичко – луна.
Звездите излизат на паша.
Не пошавват ни треви, ни листа.
Цялото време е наше.
Скоро – и вечността.
19.06.2014, София

ТРИ

Три – сиви...
Ал. Блок

Три - сиви! - леко третото жълтее.
Под навеса порухнал ги окоти.
На тайно, дето слънцето не грее.
Все там ли ражда се животът?

Потънали на мрака в слепотата,
подобно червеи, те гърчеха се слепи.
Единствено на майка им кърмата,
да стигнат светлината ги подкрепяше.

И тя нахлу, докрай изпълни погледа,
не могат да я поберат очите!
Добиват миризмите цвят и форма
и няма нищо скрито и покрито.

Но и страхът роди се с красотата
на Божия разцъфнал свят наоколо.
Едва-едва нагазват тишината.
И всяка стъпчица е болка.

13.07.2012, петък, Ярема

ПЪРВЕСКИНЯ

На Маргарит Жеков

На свечеряване, връз топлата земя ги кърми.
А те, от сладост са така залепнали,
че да разцепват небесата гърмове,
за всичко глухи са и слепи.

Довчера слепи, ето ги - щапуркат.
Ушите щръкнали - от всичко удивени!
Едното - жълто, сиво-черни - другите...
- Баща - незнаен. Знаят само майката рождена.

Тя, просната щастливо-морна! -

и любовта ѝ с млякото изтича -
безмълвно е очи притворила -
най-силно безсловесно се обича!

Не смее топлината да отстъпи.
Не смее да пристъпи хладината.
От страх да не запее, дроздът пъхва
главицата си под перата.

05.07.2012-13.02.2017, Ярема, София

СУТРИН РАНО

Разшумват листата
зелени, зелени;
ручи светлината,
кипи и се пени -

ту в бяло, ту в жълто,
ту в синьо, в златисто
денят преизпълва,
с каквото си иска...

Растат небесата,
росата избива
и чуй: тишината
е тъй приказлива.

И в цялото радостно
жужене, цвъртене
отнякъде жалостно
все нещо простене.

Все някой се лута.
През паузи къси,
писука, мяука
и майка си търси...

27.08.2012, Ярема

МАЙКА

От предиобедния лов се връща...
Върви едва и се поклаща натежала.
А те прескачат се и преобръщат,
под лешника се свират щом прижари.

Глава навела, спира посред боба цъфнал:
измяква тъничко, с писукане на квачка,
и сякаш че стояли са цял ден на тръне -
към нея презглава светкавично изскачат.

И тя, и те - накуп - в превара мъркат...
Досущ човешко им е щастието!
И на листата сенките по тях помръдват,
редуват се със слънчевия блясък.

Така нашарени, глави надигат жадно!
Изцяло права - сяда и с глава нагоре,
готова да засити всички гладни.
Те впиват се в зърното животворно.

Извън света, като заспали са, замират...
Опашчиците даже не пошавват.
Тя, сладостно-замижала, внезапно взира се,
тревичката най-слаба да потрепне даже...

17.07.2012, Ярема

УНЕС

Бог въздъхне - вятър лъхне...
П. К. Яворов

Какво да искам - цъфна бобът,
зазря и първия домат;
три котенца окоти котката,
а розата разкрехна цвят.

Какво да искам - ей го - борът,
като преди си е зелен.
Мирише на косено дворът.
А славеят е осенен.

И облаче се изтърколи...
Наваля, кадри се, кълби;
че лятото ще свърши скоро
предизвистява може би.

Разсънно шушне тишината.
На вятъра сами, в поклон,
дърветата, дори цветята,
глави привеждат, лист, и клон.

И няма дъно небесводът –
въздига се - като с крила!
Полюшва ме едва природата,
тъй както мама ме люля...

Прозрачен, вятърът невидим е...
Щом иска, ще ме отнесе.

Невъзвратимо и завинаги...
Но все ми е едно... И все
едно къде ли...

(Все ли...)

11.07.2012, Ярема

* * *

Върховете –
натрупана тишина.
Дърветата – сенки увехнали.
Над всичко – луна.
Звездите излизат на паша.
Не пошавват ни треви, ни листа.
Цялото време е наше.
Скоро - и вечността.

19.06.2014

ЕПИТАФИЯ

Този, който ме доведе ме отведе.
Пристигнах, но и спомен нямам даже
Какво видях – не мога да разкажа.
Но пръв не съм, нито последен...

04.11.2013; 04.04.2026, София

ПРОЗА

ВМЕСТО ДНЕВНИК

1967 – 2022

ПРОГРЕС

Когато победителят не разруши триумфалните арки на победения.

„Каквото ти е писано" – доказателство за безсилие или отчаяние от усилията.

ОБЕКТИВНОСТ

И все пак – преценяваме хората според това, което са ни сторили.

Измъкват се от мрака и глухотата на селото като из утроба.

Не са ли тайните ни желания бъдещите ни случайности?

Леонардо да Винчи съветва как да се редуват батални сцени: победените обезателно с бледи лица, с очи, пълни със страх; впрочем и лицата на победителите трябва да са бледи, заключава той. Като си тръгвах от теб, видях лицето ти колко е бледо. После се погледнах в огледалото. И моето беше същото.

Стайнбек: Половият акт е войната между мъжа и жената.

Колкото повече лично щастие ни е отнел идеалът, толкова по-настървено го защитаваме. **Психопатът** – друг вид нечувствителност.

Лесно им е на мъжете да правят войни – не раждат.

Стихът – убиец на живот: все едно – невъзкресимо минало или неосъществимо бъдеще.

АКСИОМА

Всеки, който служи на интересите на чужда държава, е предател.

А ако служи на Русия/СССР/Русия?

БЪЛГАРСКО ПОДСЪЗНАНИЕ

Той, който падне…

Христо Ботьов

О, Той е Герой!

Руснаците смятат за свое свещено право да отстояват националната си независимост, но на другите народи не го позволяват.

Които се осмелят – обвиняват ги в национализъм и ги имат за русофоби.

СУТРИН

Все още се намирам в огледалото…

След толкова телесни промени с годините единственото, което не се променя в мен, е душата. Все същите щения и заблуди.

Само Тя е константна величина.

И в това е единствената ми надежда, а и доказателство, че е безсмъртна!

ПОСТСОЦ

Европеизираме се, като балканизираме Европа.

Разумният избор не е морален.

Голямата поезия е онова, което не може да се усвои.

Останалото е занаят.

В БРАКА

Сигурността на притежанието убива жаждата за притежание.

Митът за кървавото петвековно турско робство обслужва мита за Дядо Иван.

Първата половина от живота ми мина под властта на комунистите.

Втората половина – в свалянето им от власт.

ПРИРОДА И ЧОВЕК

Или всичко ни подражава, или ние му подражаваме.

Всичко руско е НАЙ!

НАЙ-вънизмът – болестта на империята! Или другото име на комплекса за малоценност…

Заиграването с историята обикновено е за сметка на заиграващия.

ПО-ДОБРИЯТ СТОПАНИН

Плочите пред входа на Централната поща за обикновени граждани повече от десетилетие хлопат като клавиши на повредено пиано, разредени и щръкнали като старчески зъби; завали ли – редовно опръскват глезените на жените и крачолите на мъжете.

Тротоарът е грижа на Общината, но и тя, както самата богата Поща, нехае – държавата е лош стопанин, подсигурен от бюджета; на същия принцип е и Общината.

И тротоарът хлопа ли, хлопа...

А какво би станало, ако сградата бе частна собственост?

Частникът е добър стопанин и няма да харчи за нещо, което трябва да направи Общината.

И плочите пак ще хлопат.

В стихотворението на Далчев „Мълчание" думите се къртят камък по камък.

ЛЕСБИЙСКИ СЮЖЕТ

Русия много харесва България.

Направо ще я изяде с парцалите...

В поезията ни има словосъчетания и римови конструкции, които изчерпват феномена и вече не може да се каже по-добре от следващите поети. Например:

Недей дочаква и зори,

Върви ори, ори ори…

Или пък:

... зинали са страшни долове…

За мен е ясно, както че ще съмне…

Какъвто и епитет да слагаш към зинали и долове, няма да постигнеш същата изчерпателност и въздействие.

В живота никога не знаеш кои са враговете, кои – приятелите ти. Те често разменят местата си.

Литературата наистина е дълго бягане. И то не само приживе, но и след смъртта…

ПРЕЗ ПРОЗОРЕЦА НА АВТОБУСА

Пръхкав снежец и стъклест скреж са напудрили Витоша.

Разликата между мен и моите колеги: те цял живот култивират в себе си поета, а аз искам да го убия.

Свидетелят или Героят. Кой е по-значимостта за историята. Във времена на бран и сражение безспорно Героят, в мирни времена – Свидетелят.

А аз къде съм...

Свидетелствайки, станах герой...

Първата работа на поета е да си разчисти сметките със смъртта. И така, разчиствайки ги, понякога постига и безсмъртието.

Чудо, в което не участваме, не може да се случи.

Истината бавно излиза наяве, а като излезе – никой не се интересува от нея.

За две неща е петимен българският писател: да има кой да го издаде, а още повече – кой да го прочете.

Вярно е, което ни е изгодно.

Нравствените максималисти – бъдещи конформисти.

Натурата винаги ще ревизира литературата...

СЛАДОКУСНА*

Гладкият, хлъзгав и хлъзгащ по-надолу погледа ти корем, а там — набъбналата, почти усмихната цепнатина, като уста, пълна със слюнка, предвкусваща мечтаната вкусност.

Бавно, но неотстъпно навлизах в нея и когато достигнах възможното дъно, тя потръпна като корона на дърво от първия удар на брадвата, забита с ярост в стеблото ѝ,

агърлениятєвик, радостно-ликуващ, се изтръгна от нея като отскочила треска.

Ехото му бе кратко и остро, като отблясъка й.

И тя несъзнателно, с обърнати длани и изпънати пръсти търсеше ръцете му като за помощ пред наближаващия върховен миг, а всъщност да ги стисне до счупване и така да му благодари за него предварително. Пипнешком, едновременно с нея, и той търсеше нейните пръсти, за да ги стисне със същата сила.

В този миг тя политаше или искаше да полети, защото тялото не можеше да настигне изригнала из нея и реещa се вече, в незнайни, може би райски предели възторжена наслада — дали това не е раят, който Господ ни е отпуснал за утешение. В този миг, а и преди него, те сякаш набираха скорост за полета и същевременно влизаха в друго измерение, хем земно, хем неземно, което не можеха да не посрещнат със затворени очи, с прилепнали от сладост клепачи, защото то, без светлина, имаше силата на заслепяващата светлина.

ТРЕТО ОКО

Писателят хем е вътре, хем — отвън, хем участва — хем наблюдава. Разполовен, той пак е цял.

КЪСЧЕ ОТ ПИСМО

… върховен миг е, когато проникваш в жената; вдъхновяващо е, трепетно е, сякаш зачевам света.

Така е от гледна точка на мъжа, а как е от гледна точка на жената — не знам; може би и тя трепти в очакване да бъде оплодена…

Не само на страха – и на любовта очите са големи.

Изглежда, божественото начало е посилно в човека от греховното: любовната среща се провали и аз се почувствах пощастлив, отколкото ако се бе осъществила.

Осъществяването знаех от предишен опит.

Какво блаженство е да си душечист!

ПРАВОПРОПОРЦИОНАЛНО

Колкото по намалява силата на плътта, толкова по растат угризенията на съвестта.

БАЛАНСЪТ НА БОГА

Някои ще кажат – на природата.

Съгласен съм.

За мен друго е важното: обикновено дъщерите приличат на бащите, синовете – на майките.

Сякаш Бог прелива една и съща същност, като я редува веднъж в мъжки, друг път – в женски съсъд.

И така, на дело, ни напомня да не стигаме до крайност: нито в принудите към жената, нито жената – в принудите към мъжа.

Ако в този живот си мъж, в следващия може да си жена и да изпиташ на гърба си собствените си издевателства.

И обратно.

Който не може да си реши проблемите – споделя ги.

За българската глава царствената корона на свободата се оказа по-тежка от трънения венец на робството.

Далчев за мен е революционер на мисленето и поетиката, не на действието, какъвто ни внушават, че е Вапцаров. До Далчев слагам Багряна. При тях социалното присъства, без да е цел. Както е при истинските художници.

РОЖДЕН ДЕН – 9 април 2016

Днес навлязох в десетилетието, от което обикновено не се излиза жив.

ПО ПЕНСИИТЕ ИМ ЩЕ ГИ ПОЗНАЕТЕ

Кой е управлявал в последните 30 години, може да се разбере дори само по едно: кои са с най-високи и кои — с най-ниски пенсии.

С най-високите са охранителите на режима до 1990 година, служителите на МВР и ДС, най-ниските — на така наричаните „трудящи се", обикновените хора, вкл. учители, журналисти, писатели, артисти, певци, учени, инженери...

ОТ ЧИНИ ДО ЧИНИЯ

Така се изнизва животът ни: от тази на масата, до тази в тоалетната...

Няма да е лесно: ще трябва да умра заради себе си!

НАЦИОНАЛНА ГОРДОСТ II

Мине, не мине век — и българинът се отрине: изхлузва се изпод развалините на поредната срутила се империя — ожулен, изподран, изпокъсан, глуповато ухилен: Пак оцелях!

Оцелял?! Дали наистина е оцелял и ако е – за какво?

1989-а И СЛЕД НЕЯ

„Революцията“ бе функция на еволюцията на БКП.

СЪДБА БЪЛГАРСКА

След като не успяха да построят комунизма, сега трябва да ги изтърпим да построят капитализма...

РОДНО СЕЛО

Мястото, в което няма да се върна.

НЕ БОЙ СЕ...

Загубата е част от печалбата!

Битката за безсмъртие започва, когато вече не можеш да участваш в нея.

БЕДНОСТ

Да подносиш дрехите на социализма в условията на капитализма.

ЦЪРКВАТА

Доказателство за безсилието на човека.

Или на Бога.

ЗА ЛИЧНОСТТА И ТВОРЧЕСТВОТО

С този текст на Огнян Стамболиев откриваме цикъла „За личността и творчеството“ – поредица, посветена на критическите прочити на Марин Георгиев по повод неговата 80-годишнина.

Стамболиев припомня значимия принос на Георгиев към демитологизацията на литературната история чрез романа-разследване „Третият разстрел“ (1993), в който авторът поставя под въпрос идеологическия образ на Никола Вапцаров, изграден от комунистическия режим. Текстът очертава Марин Георгиев като първопроходец в търсенето на историческата истина и като автор, който не се страхува да засяга болезнени теми, независимо от цената.

ТРЕТИЯТ РАЗСТРЕЛ

ОГНЯН СТАМБОЛИЕВ

През 1992 г., в зората на все още неузрялата ни демокрация, поетът Марин Георгиев дръзна да напише своя скандален роман разследване „Третият разстрел” (част 1, издаден 1993 г.), с който по безспорен начин осветли и демитологизира „явлението Вапцаров”, превърнат от комунистическия режим в нещо като света икона. Сериозен, без съмнение, приносен труд, успешен синтез между документи от Държавния архив, спомени на съвременници, препратки към книги и публикации в печата и, разбира се, задълбочени анализи и коментари на личността на поета Вапцаров.

С това той си навлече гнева на немалко фанатизирани апологети на стария режим, сред които, за съжаление, и някои известни писатели. Някои от тях и до днес не продължават да търсят поводи да го хулят за това, че разкри истината за този прехвален поет-комуинист, македонист, платен служител на Кремъл. Да се надяваме, че скоро ще излезе и втората част (продължението)

на тази забележителна книга на Марин Георгиев, оказал се първопроходец в тази област – търсенето на Истината в историята на българската литература. В нея той вероятно ще представи и своята оценка за Вапцаровата лирика, освободена от идеологическите наслоения, която наши критици- верни на Партията, възвеличиха и определиха като „световно явление"?! А бедната ни държава похарчи милиони за пропагандата му в Европа и света.

УНГАРСКИ ПЪТЕКИ...

КЪМ ПОЕТА
НА ПОТЪНАЛАТА НАРОДНА АТЛАНТИДА
ПЕТЕР ЮХАС

Накрая съвестта се събуди и в мен. За мое изкупление прочетох творбите ти. Отначало, когато погледнах камарата книги, помислих, че и самият Савонарола не би могъл да ми отреди по-тежко наказание.

И какво стана? С огромен интерес и удовлетворение прочетох великолепните книги: „Село", „Памет", „От първо лице", „Показалец". Те са най-проникновеното и прочувствено поетично пресъздаване на нравите, духа и битието на някогашното село.

Сега вече, въз основа на творбите ти, мога да заявя, че си поет, благословен от Бога. От двадесетгодишна възраст си поет с физиономия: обръгнал, с отличен усет към формата, органичен, здрав талант. И по-рано не съм се и съмнявал за мястото ти в звездната карта на българската поезия. Но погрешно го видях в лунния харман на Далчев и Ник. Вас. Ракитин. Не видях, че за стиховете ти е по-характерна силната визуалност, продиктувана от непосредствения допир на сетивата. Тази визуалност създава онзи простор (поле, нива, равнина), който изглежда реален като у Ракитин, но същевременно метафоричен, в който реалните природни явления могат да се случат и се случват както вътрешното преживяване на личността.

Ти претопяваш целия предметен свят в настроение. Чрез него обективирано изразяваш вътрешните си състояния като Далчев. И дълбокото си поетично очарование от родния край, от родния пейзаж, но и трагичното си усещане, че заглъхват селото и твоят род. Неповторим негов израз е „Януари":

Камбаната, която чувахме насън, сега наяве бие. Тихо!

Падат гарвани, снежни парцали, облаци падат, от звънът й ударени.

Тази картина, колкото е конкретна, толкова е и условна. Камбанният звън е част от погребалния ритуал.

Но камбаната ехти злото черно да прогони. Ти тук улучи право в десетката, в религиозен и митологичен смисъл. Откъде знаеше на двадесетгодишна възраст, че камбанният звън прочиства въздуха от лошия дух?

Това прекрасно произведение е едно от най-ярките прояви на модерната българска поезия от Яворов до днес. По силата на художествения замах ни напомня на младия Фурнаджиев. Поетиката ти плодотворно е абсорбирала не само реализма на Ракитин и предметния стил на Далчев, а и постиженията на други поетически течения. Бих могъл да кажа, че няма такъв художник, който да е в състояние да нарисува тази тъжна, но прекрасна живописна картина. В същото време с простотата, с дисциплината на мисълта и изказа става богато, модерно в поетичен смисъл новаторско стихотворение.

В действителност не е правилно да разкъсвам струящата му красота с тълкуване, но все пак отбелязвам, че художествеността се дължи на това, че внушаваш идеята си опосредствано, а не пряко. Ето, отново следва видение:

Черни кърпи със вятъра хълмът високо, високо издига.

И извиква плачът думи тъмни и стари: отдавна забравени...

(„Януари")

Това стихотворение, което очерта стожера на художествения ти свят, си го написал 69-та година. И тогава за теб вече е било основна нужда да пишеш за неща, които друг не може да изкаже.

Не словото събужда душата на жената,
а силата ни мъжка, за нас самите непозната.

И чак тогава чуваш ти изповедта,
че женската душа е ехо на плътта...
(„Последна любов")

Тези извечни мисли са във вечни форми. Тук всеки проблем, даже и сексуален, придобива интелектуална дълбочина. И двата елемента така се свързват органически в тези редове – като два допълващи се елемента на въздуха. Чак сега разбрах защо си успял да избегнеш всички шаблони на реторичната и декламаторската, дворцовата поезия; защо си създал такава поезия, чиято сериозност не търпи рутинната поезия. Защото никога не си писал само за писането; тогава си се захващал с писането, когато впечатленията ти са взели връх. Винаги говориш в защита на човешките ценности.

Обикновено на четири години се появяват стихосбирките ти („Село", 1975; „Памет", 1979; „От първо лице", 1986; „Показалец", 1986 и „Показания", 1990).

Твоята не много словоохотлива поетична природа може би отпраща към това морално признание, че думите на поета – напук на новите моди и "изми" – имат смисъл едва тогава, когато не само се харесват, но и носят някакво послание.

Навярно съм прав, като мисля, че за теб смъртта, абсурдът на битието, придават форма на живота, усещането ти за преходността те води до вечността.

Ти си преминал през такава промяна на поведението и характера, която е достойна за младия герой на романа. Какъв ли бе този герой? Още недостатъчно модерен, още недостатъчно трезвен циник, още недостатъчно дистанциран. В противовес на това – все още чувствителен, все още откровен, все още открит, все още мечтаещ, все още страдащ, значи прекалено човечен. Невероятно чувствителен и вечно наранена душа-човек, с една дума: поет.

Критиката досега не е открила изключителната красота на прозата ти и на поезията ти, достойна за твоя ранг. Дори това са погледнали със снизхождение, което вероятно има най-голяма стойност в произведенията ти: народността. „Градските", „модерните" поети, които обърнаха гръб на българското село и си въобразяваха, че така стават европейци, те смятаха за селския, традиционния поет. Прякорът ти излезе в редакцията – „Поет от Биволаре", „Бивол" (справка: "„Записки на слугата"). Може ли да те утеши години наред мисълта, че и ти си европеец, както и те, но ти си и българин? Тъкмо затова, че някой е именно българин, той може да бъде и европеец, даже само така може да бъде такъв. Та грях ли е това, че ти си поет с остър усет за национално характерното, че си донесъл в българската литература езика на народа и ритмиката на народните песни:

И заедно с дълбокото поетично очарование на народната песен си усвоил предметния реализъм на Далчев и твоите стихотворения могат не само да се четат, темпото им и ритъмът на прозодията им отекват в нашите сърца и дробове. Душата ни се вълнува заедно с мелодията на стиховете, слушаме с радостта на сетивата си звънтежа на ритмиката им. А това, което е още по-трогателно в стихотворенията ти, е, че от тях блика любов и загриженост към целия селски свят.

Не идеализираш селото, картината, която даваш, е ободряваща. Ако реализмът на Маркес от „Сто години самота" наричаме магически, то при теб може да говорим за магията на реализма.

Из „Към поета на потъналата народна Атлантида, писмо от Будапеща" (Juhasz Peter, „Ket hazat adott vegzetem" П. Юхас, „Орисан съм на две родини" – 2002 г.)

НЯКОЙ ВИНАГИ ГЛЕДА

ЗОЛТАН ЯНОШИ

1.

Почти досегаемото и осезаемо лично присъствие на Марин Георгиев е потвърждение на този въпреки фрагментарността си богат тематичен кръг. Независимо какво обрисува – дали разказ, клонящ към новела, дали кратка проза, пълна със социографска мощ, дали есе, дали мемоар, засвидетелстван с най-лична душевност, дали литературна рисунка на събитие, поредица от борби, сбито в няколко абзаца жизнеописание или фрагмент от пейзаж (планински склон, река, поток, есенна градина) или пък клоняща към поезия проза, или лирическа творба, той сякаш неизменно присъства от плът и кръв, там, до своя читател. Обича, уважава и иска да информира с най-скорошните си познания човека, който посяга към неговите творби, за преживяното от него, за своя по-тесен или по-широк житейски космос. Лично го въвежда заедно с българския световен шампион по борба в специалната стая на затворения ресторант, настанява го до първата, втората, третата или кой знае коя маса на някога всемогъщия ръководител на българския съюз на писателите, хваща го за ръката край болничното легло на бабата, изслушвайки последните заръки, прекарва го от край до край през селския двор от детството, показва му пълния с въздишки и ограбен делник на принудените да влязат в кооператива селяни и селянки, пошушва му в ухото доникъде неводещите дандании на събранията на българските писатели, ухаещата на водка кухота на поддържаните със съветските писатели официални връзки. Като дете поставя читателя – и това е съществено в схемата на книгата – до някогашното му детско аз, във водовъртежа от селска бедност, угнетеност и гордост, откъдето по първичен начин се е формирала общата и главна нишка в чудесните му микро-карти: непоклатимото търсене на истината.

Наред с описанията, със ситуационните възстановки, всяко негово писание е пропито от разследващата, разкриващата, дори разобличаващата достоверност и дълбочина на анализа на душата.

За нас, унгарците, е особено поучително всичко онова, което авторът пише за Унгария, за унгарската литература, за унгарците, за Будапеща, за унгарското село, и което е сторил за популяризирането на унгарската литература в България. Неговата гледна точка ни помага да опознаем ценностите и недъзите си, и възкресява осезаемо и съкровено в унгарската памет силата на един покъртително близък по история, постоянно лишаван, дори многократно опитван да бъде унищожен народ и култура. Опитва се да направи поясно „мъглявото често дори и за нас огледало", докато превежда Ищван Шинка, докато пише стихотворение за исказкия* дом на Ласло Над, за Йожеф Уташи и други, и издига унгарските си спомени, приятели, пътувания, самотните или общи странствания из Будапеща до хоризонта на своите чувствителни, но същевременно обективни и метафорични творби. И показва – като същевременно очертава своите отнасящи се и до преводачите критерии за подбор, отзвук и ценности на българоезичната си антология на унгарската поезия, че добрата преводаческа работа не е просто познаване на ежедневния език, а въпрос на познаване на майчиния език, на поетическа компетентност и човешко богатство и ангажираност, дори може да се каже, че то се създава предимно по тези вектори. Този сборник на българския писател, поет и наш истински приятел Марин Георгиев си струва да бъде основно проучен заради пластичното, лично литературно оформяне на многостранните познания, преживявания и исторически поуки, чувствително към собствената си и към нашата нация, а сетне посланията му да бъдат осмислени от унгарския читател.

(Из предговора към „Valaki figyel", („Някой винаги гледа" – избрана проза и поезия), изд. „Magyar Naplo", Budapest 2019.)

2.

Поемата „Памет" на Марин Георгиев, творба, която е едновременно екзистенциална и съзерцателна, детството, поцялостното историческо минало, което се крие зад него, и спомените за провинцията и селото са съчетани в мащабна поетична структура, която същевременно представлява семейна история, написана на лиричен език, социографско представяне, душевни търсения, исторически анализ, с родители, баби и дядовци и други бивши фигури от селото, а епизодите и включването на типични фрагменти от съдбата, както е и при Ласло Наги („Дълга поема за огъня и зюмбюла" за унгарското село Исказ, родното село на поета), правят селския живот и селската съдба, изобразени в „Памет", да се разширява от едно малко българско село във визия за съдба на човечеството.

(Из предговора към Антология на българската поезия FÉSZEK SZAKADÉK FÖLÖTT (Гнездо над бездната), MAGYAR NAPLÓ, Будапеща 2022, превод и съставителство Бенедек Киш).

„ПРАГ", „ЗАПИСКИ НА СЛУГАТА"

ДЬОРД АРАТО

Книгите му – „Прag" (1981) и „Записки на слугата" (1991) точно сочат, че в пресечната точка на дневника, публицистиката и мемоара вече се е родил един такъв прозаичен вид, който не спада към нито един от тези жанрове и чиито предпоставки съществуват и в българската литература, но въпреки това по своята сила настоява за свое самостоятелно място.

Безспорно, тази проза не иска и да знае за правилата на жанра, в нея са налице едновременно описанието и индивидуалната рефлексия, жаждата за справедливост и почти безграничния егоизъм, но в края на двадесети век вече и българският читател е свикнал с падането на формалните правила, а разпространението на така наречената „фактологична литература" непосредствено и посредствено успяват да оплодят издъно и художествената проза. Разбира се, прозата на Марин Георгиев пожънва успех в България не толкова със своето жанрово новаторство, а с новото си, прямо съдържание. В наброяващите почти половин дузина негови томове със спомени, портрети и есета, той може би единствен представя българския свят от последните десетилетия в толкова ярка светлина. Неотменен елемент на писателския атитюд на Марин Георгиев е онази суровост, с която се отнася понякога към предмета на своя изказ и към самия себе си.

С присъща за децата откровеност, достигаща чак до безпощадност, е готов да опише това, което вижда или за което мисли.

(Из послеписа към „Valaki figyel", („Някой винаги гледа" – избрана проза и поезия), изд. „Magyar Naplo", Budapest 2019.)

ЗА МАРИН ГЕОРГИЕВ

АНДРАШ Д. САБО

белетрист, главен редактор на сп „Хител"

[...] Този редуцирано използван език, тази оскъдна оформеност на изреченията, ограничаваща се почти единствено до изказа, са характерни изцяло за произведенията, които възкресяват света на детството, последователно предаден от превода на Дьорд Арато. Рецензентът преценява като един от най-задълбочените, най-извисени разкази (става дума за новели, наченки на новели) на автора описанието на училищната екскурзия, когато Марин, като дете, а и неговите съученици осъзнават за първи път, че Родината съществува и зад пределите на родното село.

[...] „Нашенските аристократи": колко красноречиво изразява това заглавие сбора на протежетата на социализма, състоящ се от ръководните кадри на културния и политически елит! Няколко мазки с четката,

броени и добре позиционирани щрихи със замах и ето – представителите на българската литература и политиците, обект на внимание на писателя, застават в досегаема близост. За охарактеризиране на отделните личности почти винаги служи една единствена ситуация, както е и в случая с държавния глава Желю Желев, когото авторът посещава лично, за да организира среща на унгарския и българския президенти с представители на българската интелигенция. По време на разговора в един момент диалогът замръзва, когато от горния етаж се процежда глухият плач на съпругата на Желев. Наскоро преди това дъщеря им се самоубива в президентската резиденция. В приемната на долния етаж мъжът „оглеждайки се в себе си – нескопосано нарисувания портрет, мълчеше, сякаш бе намерил, или – ненамерил се – държеше в ръцете си заместител-утешител. [...] Мислех си: Господи, това ли е цената на властта?"

У нас писателят и литературовед Лорант Цигань отбеляза относно дневника на поета-преводач Андраш Фодор: „най-голямата негова добродетел като писател на дневник е съзидателната недискретност и дързост на словото". Тази изумяваща констатация е вярна и за жанрово трудно класифициращите се творби на Марин Георгиев. Това се споменава и в послеслова на Дьордь Арато към книгата: „Ключов елемент на прозаичната нагласа на Марин Георгиев е прямотата, с която понякога говори за нещата и самия себе си. Той е готов да опише онова, което вижда, и да изкаже това, за което мисли, в диапазона от присъщата на дете доверчива откровеност, стигайки чак до безпощадност."

През втората половина на седемдесетте години Марин Георгиев се запознава с трима поети от творческата „Група на деветимата". „Тогава още не смятах, че с тях ще вляза не само в предверието на храма на унгарската литература, а направо в светилището й. Йожеф Уташи, Бенедек Киш и Ендре Рожа бяха ми почти връстници, те станаха и първите ми унгарски приятели." Георгиев винаги е смятал, че с първото си посещение в Унгария през 1982 година той е богато дарен от живота. „Унгария – моята единствена достижима Европа от осемдесетте години!"

Следвайки метода на Суифт той се доближава до страната през призмата на откривателя. Говори за нейните улици, обществени сгради, за унгарците като цяло, за техните навици и обичаи, които ги отличават от другите нации в Средноизточна Европа. Говори за нашата история, за 1956-та, за влиянието, което унгарската революция предизвиква в България. (Затворението през 1953 година трудововъзпитателен лагер в затворническия остров Белене е отворен отново след унгарската революция от 56-а.)

Четенето на тома, ориентирането ни в българската литература, история и политика значително се улеснява от прецизно съставените бележки под линия, съдържащи важни допълнителни сведения. Марин Георгиев преди всичко е поет и преводач, освен творбите на Ищван Шинка, Ласло Наги, поетите от „Групата на деветимата" и други, той публикува и своите поетични томове. В книгата ще намерим разтърсващото стихотворение за Йожеф Уташи, породено от покрусата след смъртта на поета-другар, както и творбата „Исказ" – отдаваща почит към паметта на Ласло Наги и неговото родно място.

(Из „Някой винаги гледа", изд. „Мадяр напло" – Будапеща, 2019 на Марин Георгиев – носител на наградата „Йожеф Уташи", сп. „Хител", кн. 3, 2020)

МАРИН ГЕОРГИЕВ И „НИ БОГ, НИ ДЯВОЛ"

ЯНОШ ТАМАШИ ОРОС
поет

Марин Георгиев и стихосбирката му „Ни Бог, ни дявол", 2015

На читателя, което за мен е очевидно, който ще открие поне толкова субективни паралели в тази поезия дори и тогава, ако

съдбата му е протекла другояче досега и е изпробвана чрез други. Защото тази поезия е всеобхватна, мисли за всички и всекиго, изказва се за безкрайната универсалност, чиито частици сме и ние като създания, в която сме родени да потънем, и ако отделяйки се от нея тръгнем по собствен път, съществуването ни се превръща в безполезно и ненужно. За всичко това може да се чете в може би най-хубавата балада на Георгиев под заглавие „Памет", в поемата, посветена „на живите и мъртвите от моето село", в която ни развежда по такъв начин из съдбините и историята на една микрообщност, че разказът става безкраен и универсален, обхваща всичко, обединява всичко. Около нас оживява едно минало, изплетено от думи – езически легенди, балади, сказания, разкриващи дирите на прадедите ни, бликащи от дълбините на праисторическите времена, древни грехове, със стъпки, търсещи последствия и извори на изоставени, неизлекувани болки „През селото върви, през мен, през вас, през всеки род", то е откриването на душата с мисловното допълнение „Там, далече, далече / в гори тилилейски, / зад девет реки, планини, / над които прелитат / библейските, вечни / брадати орли, / там сред шумата блика / целебният извор - / бистър, студен,: водите му пие, / с копитата рие, / стогодишен елен. Оттам извира живот, но чумата, войните го развалят, срещу всяко зло „двама братя близнаци/ с два вола близнаци, / с дървено рало (от бряст чаталест) / бразда изорали - / далеко, далеко - зад селото чак - да има място за нивите,– / да има място за гробища, /за мъртвите място, за живите, / за плач и за обич". / Да се плодят хората, кравите, / тревите и житото…" И воюват нечовешки, както се казва, но така постъпвали винаги като хора и човеци, винаги воювали за оцеляване на народа и нацията, „И жънат те - не виждат светлината. / Насън вървят облени в пот. / И думите са още непознати…(...) От жега отмаляла, повдига мама стомната с ръце. / Изпръхнали от вятър, попукани от задух, устата й кървят. / И бий до спукване в ушите отслабналото й сърце / и пръстите едвам разхладата държат.

Така живяхме, така ни описва поетът в книгата виденията си, стъпки, изпълнени с кръв, мъка и пот, сто пъти стъпкани житни класове на родната земя, „А майките отдавна са в пръстта / наред със майка си и дядо си. / Подземни родове - огромни и безчислени редици, / подали си завинаги ръце без обич и омраза." Стихотворението достига до близкото на съвремието ни минало, до може би най-болящата измама на хиляделетната история на изтезанията, водеща все до поредната изкривена истина на обещанията за свобода, когато „Със лай и писък се изпълни двора. / Така започват всеки страх и всяка смърт. / Сновят из него непознати хора. / И баба ми, и майка ми кълнат. / Земята, житото, конете, / каруцата и лъскавия плуг… / Навъсени стоят встрани мъжете/във джоба стиснали юмрук". И стихът оживява, става личен, разказва за детето, в което и аз съм бил: „Аз само две очи тогава бях". И миналото бавно, скришно се издига пред нас, конкретните знаци за отминалото и загубено време потъват зад нежнотрептящи картини, „И още необрани плодовете - / дървото с цвят се е покрило", строят се безпощадни към човека безмилостни фабрики, „Червени пламъци пращят и ни обгръщат в сънищата ни среднощни. / Запален хълм, над селото надвиснал, гъстите си сажди стеле./Въргалят се сред пламъка коне и като съчки пукат кости. / Изтичат кървави води и покривите ни на сутринта са бели (…) Димът расте и с черни пипала из ясното небе се разпростира. / Зловонни корени в пръстта, в дърветата и в житото забива. / Изсъхват болните от рак. На мърша рибата мирише и на тиня. / И необяздено жребче из равнината цвили…." Искрящо тъмни картини, всяка дума, всеки ред е изпълнен с красотата и посланието на съществуването, живота, сътворението, защото ние не сме предназначени само за смъртта и унищожението, колкото и да не ни щадите; по този начин баладата се превръща в протестен вик, обхващащ всяка

унищожаваща човечността идеология, всякаква студена технокрация, прецизно убиваща човек и душа и ние, читателите сякаш се чувстваме длъжни да преведем в ред, да разнищим, да реконструираме своя живот и живота не предишните, на света, но това обикновено е излишно, защото в тази поезия нещата се разтварят едно в друго, пораждат се едно от друго, и хората от още най-древното време, по следите на хиляди принуди, всичките седем милиарда, както вчера, така и днес, „Със семената първо, след това с телата/ пръстта засяхте. Ненаситна, / тя чака нови семена…" И въпреки това - да не отстъпваме, само така се разсява вредом с най-голяма сила вярата, че въпреки всяка зла участ и нещастна съдба, „Елате, мъртви, и елате, живи, здрави, болни… / Елате всички да се съберем! / Като месал моравата зелена ще опъне - / от корените - чак до небесата. / И светлини, и облаци, и мрак от вековете тъмен -/ ще смесим всичко, ще седнем с вас като познати. / И цялата земя ще бъде нашата трапеза - / нали столетия я храним да ни храни. / Тя трябва да разтвори черната си бездна, / тя трябва да ни върне насъбраното.". Както и да бъде, и така, и инак, едно в края на краищата е възможно, и то чрез мечтата-видение да се срещнат живи и мъртви: „... Но с вас сме се видели вече. / И обща ни е участта. / Открай върви по този път човечеството - / признайте му невинността. / Все също - свети слънцето отгоре. / Все същи - вятърът, дърветата. / И най-подир се опознава коренът / във плодовете си…"

Това е богата и обогатяваща поезия, предлага прелестта на изобилния плод на лириката. И нека спомена и това: става дума и за унгарските съдбовни песни, за балади от средна и източна Европа, за ударите и изтезанията на историята, които ни свързват, тук; в тази поезия болят стари рани, кръвопролитните войни, в които „Нивята тъпчат, класовете, / германските кобили" („Памет"); и тук, и там, когато в „В Русия татко ми убиха…" („Йожеф Уташи") - все жертви, загинали бащи - и твоя, и неговия, и на другия. Пише българският поет „И гробището ни расте./И селото ни се смалява".(„Януари"), и това е фотография и на нашите мирни краища, които запустяват и осиротяват, напуснати от вярата, и ето противоположността на това празно съществуване, на душевната глухота на града, континенталната самота и страданието на атомизирания човек, когато се затваря в квартирата си на 13 етаж, „във тази гробница - квадратна, тясна." („Неделя"). И колко универсални, обгръщащи вседневно земята ни войни, е изразил той: „Мракът наложи примирие между всички. / Спря гонитбата на смърт и на живот (…) Преследвани и преследвачи спят под общ покров.(...) Но гръб надига слънцето (…) Най-после - светлина! / А вред война. /А вред война…" („Ден и нощ. Нощ и ден"), и разбира се, да не подминем и красотата на художествения превод на Сонди, той гали погледите ни, вдъхновението му може да се долови не само в тези редове, но и на повече места, да добавим тук артистичното – между другото – и нерешимо съревнование между двама поети-преводачи, в рефрена на стихотворението със заглавие „Мелница", „...отново се лее пшеница, / безкрайно, като звездното небе. / Мели, само мели воденичното колело" пресажда красотата на оригинала в унгарския език Бенедек Киш, а Сонди по следния начин разширява картината: в гърлото „пшеницата тече, брашното се стеле - / безкрай – като звездите. / Мели, изпразва се, мели, радва се" (В оригинала:„Зърно подир зърно - / тече по улея брашно, / вртят се колела. / Но пак се сипе жито - / безчет, като звездите. / Все мляла - не измля") . И така да продължим по графиката на стиховете и да отбележим, че Георгиев ни помага да опознаем универсалността и на унгарската поезия, разкривайки връзката, която отдавна е известна и за която знаят и тези, които само в резултат на едно – да се надяваме все още добро, преподаване по литература – са получили основни познания за честото преплитане на българската и унгарската поезия. Геза Кепеш, Ласло Наги, по-късно Гашпар Над и Йожеф Уташи, само да отбележим няколко имена

от преводачите на големите сборници, а освен тях до наши дни и мнозина още са съдействали за преминаването на най-добрите постижения на българската поезия у нас и знаем, че това е и обратно - двете литератури взаимно се оплодяват.

(Tamási Orosz János, Marin Georgiev: Se Isten, se ördög. Versek. Napkút Kiadó, Budapest, 2015) Списание „Напкут", 2016

БЪЛГАРСКИ НЕБОСВОД

ЛАЙОШ В. МОХАИ

Първо ми направи впечатление, че българският поет е имал щастието да се срещне лично с унгарските си преводачи, сред които са отличните Йожеф Уташи, Бенедек Киш и Ендре Рожа и с организатора на това начинание, литераторът Дьорд Сонди и ръководител на издателство Напкут. Преводачите са градили върху основите, положени от Ласло Наги.

Претворявайки поетическите творби на Марин Георгиев, те разгръщат такива езикови слоеве, с които предимно работи и Ласло Наги.

Това е характерно преди всичко – и най-вече – за преводите на Йожеф Уташи и Бенедек Киш: увереното представяне на унгарски език (възстановяване на друг език) на образния свят, народно-фолклорното поетизиране, боравенето с традиционния стихотворен ритъм, и въпросът за дългите стихове и сложни композиции. (Марин Георгиев се възползва смело както от силаботоническите поетически форми, така и от по-големите, съставни композиции).

Неслучайно ще използвам един по-близък до нас и по-разбираем пример: от унгарските поети най-много е превел от Йщван Шинка, в настоящия сборник е намерила място и стихотворение със заглавие "Ищван Шинка - селският поет". Може би смътно бих могъл да намекна и за това, че чрез поезията на Шинка мъничко бихме могли да опознаем и неговата лична. Продължавайки с унгарските връзки: Георгиев е написал стихотворение и за представител на своето поколение и един от неговите унгарски преводачи – Йожеф Уташи: в него - ако добре го разчитам – доминират предимно интелектуалните кълнове на народния сюрреализъм. И действително, тази поезия не се изчерпва с едностранните рефлексии на селското битие: подобно на малко по-ранните паралели в унгарската поезия е способен да организира тези рефлексии до сложен анализ на света. Добър пример за това е стихотворението "Мелница", което Дьорд Сонди е счел за толкова важно, че освен в превода (по изключителен начин) на Бенедек Киш, го е включил в сборника и в своето претворяване ("Мелница") - читателят само може да гадае дали на оригинала отговаря по-мрачният вариант на Киш или играта на думи на Сонди. По-голямата част от сборника всъщност съставляват преводите на издателя Дьорд Сонди, който разрешава дилемата на всеки един преводач, дали да е "красиво неверен" или по-скоро да търси с вярност езиковата равностойност, видимо в интерес на второто. (Поне така изглежда за незнаещия български език рецензент.).

(Списание Új Egyenlítő, 2016/12.)

БИОГРАФИЧНИ БЕЛЕЖКИ

Иванка Павлова е съвременна поетеса и преводачка. Авторка е на 13 стихосбирки, на 3 книги в проза и на 7 стихотворни книжки за деца. Превежда от унгарски и от руски език. Голяма част от нейните преводи на унгарска поезия е представена в самостоятелната антология *Цветни мастила.*

Най-цялостна представа за нея като преводачка на руска поезия дава участието ѝ в антологиите на руската поезия *Заветни лири* и *Ята сред безкрая. XVIII – ср. на XX век.* В неин превод са също 4 унгарските книги за деца в проза. Иванка Павлова е работила като редакторка, като хонорувана преподавателка в Катедрата по унгарска филология в СУ „Св. Климент Охридски" и като учителка по български език и литература.

Членува в Съюза на преводачите в България, в Българския хайку съюз, в Съюза на българските творци и в Дамския литературен салон „Евгения Марс".

Нейни творби са преведени на унгарски, хърватски, литовски и украински език.

Носителка е на награди и отличия. Удостоена е с Рицарски кръст на Унгарския орден за заслуги – гражданска степен, за представяне на унгарската литература на български език.

ТВОРЧЕСТВО

ПОЕЗИЯ

На своя 85-годишен юбилей Иванка Павлова се завръща с нов цикъл стихотворения – тихи, мъдри и дълбоко човешки. „След едно дълго мълчание" събира в себе си болка и надежда, тревога и благодарност, любов към България и към словото. Това е поезия на зрелостта – откровена, светла и неподправена.

ДАР

Усмивка – насърчение.
Усмивка – обещание.
Усмивка – притеснение.
Усмивка – разстояние.

Усмивка – подозрение.
Усмивка – награждаване.
Усмивка – одобрение.
Усмивка – премълчаване.

Усмивка – извинение.
Усмивка – наказание.
Усмивка – раздвоение.
Усмивка – упование.

* * *

Как да оценим едно стихотворение?
То може да струва повече от злато.
След прочита му душата е окрилена –
полетът на духа не се мери в злато.

Словото се нуждае от отлежаване,
преди да намери своите читатели,
сила да им даде, за да се изправят,
да ги взриви, да промени съдбата им.

Каква невероятна енергия, скрита
в наниз от думи! Животворна магия,
предизвикателство да достигнат звездите,
безкрайния космос в себе си да открият.

МОЯТА ХУБАВА БЪЛГАРИЯ

„Моята хубава България!" –
изтръгва се вопъл от сърцето ми.
Пред погледа ми – филмови кадри:
върхове, ширнали се полета.

И мислите ми като копита
на бърз кон душата ми раняват.
„Докога ще я има? – се питам. –
Кой ѝ отреди съдба такава?"

Времето някога ще ни осъди.
Каква вина, какво предателство –
да лишиш потомците от бъдеще
и да забравиш за кръвта пролята.

* * *

Синът ми ме завива с топло одеяло,
че в плен на думите смирено съм притихнала.
Внезапно музата ми ме е връхлетяла –
подир мълчание отново пиша стихове.

Усмихвам се. Благодаря. И осъзнавам,
че двамата сме вече с роли разменени.
Това, което с обич всеотдайна правих,
сега синът ми връща с преданост, с търпение.

И този жест лекува, трогва, окрилява.
Възкръсва спомен. Бликва от сърцето песен.
Към своя връх житейски смело продължавам,
макар че не е лесно, никак не е лесно…

ДОКОГА?!

Хапките в гърлото ми засядат.
Души ме незаслужена вина.
Захвърлил първобитната брадва,
човекът с ракети води война.

За какво е строил катедрали
като протегнати към Бог ръце,
завета му за любов забравил,
с опустошено от алчност сърце?

А на екрана – рухнали сгради,
разкъсани детски тела и дим.
Страхът дори съня ни взривява.
Дали човекът ще се вразуми?

НА ОСЕМДЕСЕТ И ПЕТ

Съзнавам ясно – времето препуска,
безброй несвършени неща ме чакат,
но някои не трябва да пропусна.
Ще прочета забравените книги,
които озариха младостта ми.
Ще бъде светло възкресяване
на минали в отвъдното поети.
И аз ще бъда друго същество.
Ще ми говорят думите, заспали
в задълго в неотваряните книги.
Уплашена съм. Толкова е много
несвършеното, че си пожелавам
съдбата ми да бъде отзивчива –
да ми отпусне още малко време,
за да се поклоня на всяко цвете,
да кажа на приятели и близки
„Благодаря ви. Много ви обичам",
да им простя, да им поискам прошка
и да си тръгна ведра и смирена.

КЪМ МОЯТА МУЗА

О, милостива скитнице, отново
посред нощ властно ме събуждаш.
Заставяш ме в слова да изповядам
взривяващите ме горчиви мисли.
Благодаря ти – даде ми почивка
да си поплача, дъх да си поема,
а после ми напомни за дълга ми
до своя край на словото да служа.
Забравям глупавите си закани
от този свят безумен да избягам,
и търся смисъл стихове да пиша
в надеждата да победи доброто.'

ИЗКУСТВОТО НА ПРЕВОДА

ИВАНКА ПАВЛОВА ПРЕДСТАВЯ:

ЛьОРИНЦ САБО

СМУТ

Заеквам, вие ми се свят и се прикривам,
срамувам се от себе си и се боя:
красивото ти тяло ме вълнува.
Не те познавам,
аз не съм, какъвто бях.
И докато и ти за друго,
заеквайки от смут, говориш,
копнежът ми, едва прикрит,
съзира върху устните ти само
и постоянно бъдещата ни целувка.
Един за друг сме непознати.
Ти истински ще бъдеш моя,
когато ми принадлежиш изцяло:
не е достатъчно душата доверчиво
да се освободи
от целия си свян,
а и телата ни, с любов
притиснати едно до друго,

да се стопят в блажена изнемога.

Заеквам, вие ми се свят и се прикривам.
Прости ми, скъпа, че не съумявам,
тъй както трябва, да се изразя:
така си свежа ти –
вълнуващо, красиво обещание
и съпротива, и надежда неочаквана.
Днес мога само да призная,
че съм смутен, че те обичам
и тайно, непреодолимо те желая.

ТИ СИ НАВСЯКЪДЕ

Ти си навсякъде, където аз
те срещах и обичах: връх и път,
село и град с дланта си ме зоват;
напомнят ми за тебе зной и мраз,
и речен бряг, и пушекът на влак,
а в тях – копнежът луд на любовта
през тези двадесет и шест лета –
от порива ни пръв до края чак.
Навсякъде си ти: уханен цвят,
възраждаща ме младост, аромат,
наслада, буйна радост в този свят.
От спомена за тебе обсаден,
в безмълвен вопъл стена ден след ден:
Навсякъде е Никъде за мен.

БАЛАТОН, ВАКАНЦИЯ

Горещо пладне, не помръдва даже
и оня гущер престарял връз купчината камъни.
Разтапям се. По пътя в планината –
разхождащи се бели дрехи и червени слънчеви чадъри.
Хора?
Жени.
Напълно непознати. (И дваж по-непознати.)
И аз съм чужд за тях. С копнеж, с боязън
се скривам в обедната самота.
О, колко си далеч сега!
Червеното трепти върху зеленината.
И пак жена!
А долу – гара, вили и алеи, езерото,
взривяващото пладне…Чак невероятно е,
че влакът не пропуска гарата…От светлината
е омагьосана водата, слънцето дълбае
под кожата ми своите целувки –
болезнени и сладки. Трябва да заспя…
Кръжат, сношавайки се, две мухи зелени.
О, колко си далеч сега!

Доплаква ми се, но при мене допълзява само
една полупремазана змия.
А би било прекрасно, ако някой –
например ти
или пък друга, онази, белодрехата,
е тук сега:
прекрасно би било
да се склоня над устните ѝ, да извадя
от блузката ѝ малките гърди
и върху хладните бедра,
през сълзи и ридания,
избавяйки се от влудяващата ме тъга,
несетно да се слея с Бога
и с омагьосващото лято!

ГОРСКА ЛЮБОВ

Сдрачава се… Пред кухнята ни наизскачаха невидими щурчета,
в далечината секнаха отекващите удари на брадва.
Дори и пътищата са се сгушили върху мъхнатата гръд на гората,
а въздухът безплътен, дъх стаил, се вслушва в нещо.
Усещаш ли вълнуващата ласка на вечерните цветя?
(Поляните облъхват с аромата си душите ни.)
Любовно упоение струи в ръцете ни,
ако случайно пръстите ни се докоснат,
и всяка моя клетка тръпне от отмала,
помисля ли за нашите безкрайни нощи.
А всъщност се е спуснал здрач,
но аз и ти не забелязваме,
че пушекът провесва над комина рошавата си глава,
че е отново нощ и над любовното ни ложе
разпуква любопитните си пъпки розата.

ЗАМИНА ТИ И ВСИЧКО ОПУСТЯ

Замина ти и всичко опустя. Изчезна
вдън мъртвите гори тъй веселото ехо.
Ридаейки безмълвно там, не иска то да слуша
призивните ми думи, с лъчезарна радост
след мене името ти да повтаря, а довчера –
все още заедно, щастливи – го учехме с теб на това.
Повяхна подиробед пищната зеленина,
затвори пъпки цъфналият шипков храст,
на теменужките в очите бликнаха сълзи:
без теб и аз помръкнах, нова горест

се вля в измъченото ми сърце.
От камъните на старинна кула
над селото се взирах надалече
към кораба с опънати платна.
И мене ли отнесе той? Стоях безжизнен,
дордето проехтя вечерната камбана.
Нощта роса поръси: натежаха
звезди по моите ресници. До среднощ
сред гънещите се дървета тишината плака.

МИГОВЕ

Откакто вчера те целунах
и ти в истома (но за миг,
защото тутакси запротестира)
остави коленете ми между трепрещите си нозе,
извайва постоянно благодарността ми
твоя образ.
Стоиш пред мен – по улицата, докато работя,
навсякъде се сблъсквам с тебе: виждам
отметнатата ти глава, пламтящото лице,
затворените ти очи и върху устните –
прекрасната усмивка на мъчителна наслада.
Тогаз и аз за миг очите си притварям
и чувствам, че ми се завива свят,
усещам близостта ти, къпе се лицето ми
в любимите черти на твоето лице,
гръдта ти пламенна обжаря моите ръце,
целуваш ме и се пробуждам ужасѐн:
това е лудост и все пак така вълнуващо е
в теб да потъвам, цялото ти тяло
да ме обгръща и блажено
в горещите ти вени да препускам.

НАЙ-КЪСИЯТ ПРОВОДНИК

Скъпа моя, чуваш ли: “Обичам те!”.
Или ти го знаеш вече? Е, тогава
нещо ново ти предлагам да направим.
Погледни ме и кажи: “Обичам те!”.
Всеки миг повтарям аз: “Обичам те!” –
двадесет и пет години без насита.
Свързваше светкавично душите ни
като къс проводник туй “Обичам те!”.
В тези думи диря аз спасение:
с теб чрез тях се сливам; те за мене
и живот, и смърт са; възкресение,
ако си забравила, че няма –
както аз – да бъдем вече двама,
и повтаряш страстно пак: “Обичам те!”.

НЕ ТЕ ДОКОСВАМ, САМО

ГЛЕДАМ КАК СПИШ…
Към тебе крадешком се приближавам
с уплашено сърце и предпазливо:
тъй таралежът дебне пепелянка.
– Не, не, прости ми, мила! Но не зная
защо желанието днес ме мъчи
така неудържимо, малодушно.
Тъй кротко спиш, усмихваш се в съня си,
като че ли щастлива си играеш
със бъдещото ни дете и с мене.

Не те докосвам, само гледам как спиш
в леглото си и вдишвам отдалече
на твоите коси дъха омаен.
Как спиш, в самозабрава наблюдавам
и всичко в тебе диша и живее…
Защо не се успокои у мене
самотността ми тъжна, постоянна?
Недоверчив, от всекиго се пазя,
не знам на свободата да се радвам
без някакви резерви. От себичност
се раждат угризения в душата.
Страхувам се от тебе и когато
те обладавам с обич спотаена.
И днес така смутен пристъпвам, сякаш
си мой враг и към тебе аз обръщам
бодлите на душата си с боязън,
че би могла тиранин мой да станеш.

Не те докосвам, само гледам как спиш…

На мен такава доброта ми трябва,
такава преданост и всеотдайност,
за да съм истински щастлив и все пак
такъв, какъвто съм, да си остана!
Което аз не съм – това ми трябва:
безкористност и весела, и свята –
да ме спаси от самообвинения.
Любов такава ми подхожда само:
спасителна, като земята вечна,
като смъртта, като живота проста –
те пъпната ни връв съединиха
с ръцете си и те ще я развържат.
Не те докосвам, само гледам как спиш…

ПОРАЖЕНИЕ И БОЛКА

Каква мъчителна потребност:
в жените търсех само тебе.
Страстта им жарка изстудявах.
Дори да бяха по-различни,

скърбях, че не ти ме обичаш.

Решил бях да си отмъщавам:
изневерих ти. Оттогава
разбулена е всяка тайна
и всички мои отношения
са безсърдечни забавления,

в които средство е жената,
а аз съм господар развратен.
И опознах плътта напълно.
Законите ѝ знам подобно
техник – двигател. Но бях склòнен

ума си още да шлифовам –
харесваха ме образован,
а аз не знаех твърде много.
И с отчаяние разбирах:
в жените само тебе диря.

Когато имах всичко – сила,
пари и горда вяра, ти ли
в дете отново ме превърна:
болеше ме неутешимо,
че може би любовник имаш.

И знаех: няма да превзема
(не тебе, идеала в мене)
със безразличие. Изгарях
от болката неизлечима
пред крепостта непостижима.

Тъй варварският цар отстъпи
пред Свети Рим земите скъпи –
стотици градове завзети,
че бяха скръб и поражение
за него, а не постижение.

Прикрит зад тайната си, с горест
войските си оттеглих скоро.
Сега в родината се питам:
защо не разруших със грубост
копняната, омразна хубост.

Льоринц Сабо

Превод от унгарски език:
Иванка Павлова

ШАНДОР ЧОРИ

АВГУСТОВСКА ЕЛЕГИЯ

Отлетя и последната лястовица.
Съблече мъничкото си елече
и го окачи на клона на едно дърво.

Виж, оттогава късче тъмнина
там, ниско над земята, се развява.
Във замойското* гробище сега
пои баща ми сивия си кон.
Звънтящото ведро – обърната камбана.

Под стъпките му шумоли все още
августовска слама.
Но после ще настане тишина.
Накрая и конете ще измрат.

На стъпканата слама, на теб, конче – лека нощ!
На плочите надгробни – лека нощ!
Възпоминание, на тебе също лека нощ!

* Замой – родното място на поета

АЗ ЩЕ ЗАМИНА НЯКОГА

Аз ще замина някога, ще отпътувам
и в паузите на мъчителното чакане дъждът ще руква
и ще спира,
ще зеленясат влаковете като стари бронзови монети.
Дали ще бъде вечер? Лято? Януари?
Ще изостават хълмовете и тополите,
и кучето с ръждива козина в порутената ферма,
а ако вече съм прочел приготвените за из пътя стихове и вестници,
ще си представям твоите коси,
съзра ли ято диви гъски,
зад всеки храст –
захвърлената ти небрежно дреха,
и няма да съм сигурен обичам ли те,
или не,
защото върху устните си
още ще усещам на устните ти
и на кожата ти аромата –
ухание на праскови узряващи,
ще чувствам тялото ти
в своето
и дòсега на двете ти ръце,
с които ме прегръщаше.

БЛАГОГОВЕНИЕ

Случайно изтървано цвете
е легналата на брега жена
в леглото си от пясък. Гола
като изящен поглед, като камък.

Тя спи, забравила за времето.
Голяма бяла пеперуда кръжи над нея –
това е кът от райската градина
преди самото раждане на любовта.
Към нея гледа даже планината бикоглава
с дърветата-животни. Грях бих сторил
не я ли съзерцавам.
Вдишвам аромата на косите ѝ,
а нейното бедро прикрива лоното вълшебно.
Светът започва там, където тя лежи;
самотността на хоризонта с нея се сдружава –
така след празника на тялото надежда висша
ще можем да получим като обещание.

Изсвирва кораб, плач на вълни,
шум на тръстика.
Създай, о Боже, ябълковото дърво, усмивката,
та ако се събуди от уплаха изведнъж,
димът от моята цигара като змия да ѝ се стори.

ВЕЧЕ ВСИЧКО ЗНАЕМ

Вече всичко знаем,
всичко, всичко.
Но все пак има още тайни:
къде ли сега галопират
конете някогашни – диви,
по-бързи даже от светкавици?
Пламти край мене лятото –
горещо лятно пладне.
Аз слушам звънките рапсодии.
Дали ехтят в нас океани,
или това са точно те –
конете, изоставили твореца си?
Представям си, че върху всеки стрък трева
е кацнала изящна пеперуда
и под копитата им всички ще загинат.
Но дивите коне препускат по-нататък,
над облаците прах развели гриви.
Досеща ли се, Боже, някой накъде
и към какви ли светове
гърмящият им път днес лъкатуши?

ГАРИТЕ НА ДЕТСТВОТО

Не, нищо друго не желаех аз
освен в сърцето на вихрушката да бъда,
за да ме вдигне тя
от кулата църковна по-високо.
И дорестите ни коне бих заменил
за вятър като този:
оттам, където стигат само птиците,
аз щях да виждам слънчогледовите ниви –
огромна купчина жарава,
изсипала се сякаш от недрата на вулкан.
Там, в ниското, блестяха извор и река,
а горе, в облаците, обитаваха орли
и аз мечтаех покрай вдигнатите ми ръце
те да кръжат, когато слънцето залязва.

ГЛАСЪТ НА ЗИМАТА ЗАГЛЪХНА

Гласът на зимата заглъхна в дървесата.
Дори гората не проскърцва вече
като огъваща се от товара си каруца.
Набъбват клонките от сок – на пръстите ми
блестящите роднини,
огъват се, полюшват се тревожно
във мартенската синева.
Да можеха да проговорят, само влага
ще са словата им навярно
и ромон, шум далечен на валсираща вода.
Като шуртене, идващо от планините,
съм и самият аз –
благословена свежест над поляна камениста.
Подлагам кожата си на един кос – нека
да я кълве, защото
тъкмо сега е времето да бъда
за болката неуязвим.

Аз се приготвям да играя, да живея.

Дали все още помни някой старото ми име?
Букът, липата, плуващият бътерфлай
черешов клон – те си го спомнят.
През планината, като в детството,
при мене идват,
завъртат вятъра в кръг покрай себе си.
Гласът на зимата заглъхна в тях,
заглъхна.

ДЕВОЙКИ С ПЪПЕШИ

Лениво, уморено, грациозно
към планината бавно се изкачват.
Във вдигнатите им до раменете длани –
меденосладки пъпеши – откъснати слънца.

Това ли само са запазили от рая някогашен,
когато са кръстосвали нашир и длъж земята
и босите нозе са газели големите
и месести листа?

Полите им като вода прозират,
но и пречупват погледа като вода.
От фабриката за конци излизат.
На кръста им, като на макари, се намотават
светът, гората, слънчевата прежда
и мъжкото несекващо желание.

Налудничаво е, но аз внезапно ожаднявам,
измъчва жажда цялото ми тяло.
Морето сякаш ненадейно ме връхлита,
а в гривата от пяна музика се ражда.

И всичко – за жени, които не обичам,
а само съзерцавам – птици, огнена жарава.
Подобно радий ме облъчват раменете им
под стъклените облаци на август.

Ще ме измъчва после споменът за тях,
ако на клатеща се стълба са се покачили.
Ще ми останат лятото и пламенните форми,
слънцата във високо вдигнатите длани.

ЖЕНАТА С ЦВЯТ НА БОРОВИНКИ

Всеки ден съзерцавам
тази жена с цвят на боровинки
как прекосява пред мен планината
в тъмни сандали, с коси до кръста.
Върви, върви загадъчно
като самата вселена.
Не поглежда към мене,
макар да знае, че съм там,
при езерото до каменоломната,
където от папурите се вие пушек
като от стъпкани смолисти факли.
Прокашлям се, раздира кашлица гърдите ми,
ала не следва отговор.
А здрачът има привкус на бакър.
Жената, съзерцавана от мене,
макар без дъх, върви нататък.
Готов съм да се закълна в живота си,
че тя изпраща тука всяка вечер
приятелите ми, преминали в отвъдното,
които карат да искри запалката на Бог,
дордето се напълни със звезди
небесното пространство.

ЗА ЛИЧНОСТТА И ТВОРЧЕСТВОТО

РАЗГОВОР НА ОГНЯН СТАМБОЛИЕВ С ПОЕТЕСАТА И ПРЕВОДАЧКА ИВАНКА ПАВЛОВА ПО ПОВОД НА 85 ГОДИШНИНАТА Й

Винаги съм следвала вътрешния си глас, да пиша искрено, достъпно и понятно…

Огнян Стамболиев:

Драга Ваня, при все че съм привърженик на учтивата форма, ще те помоля да разговаряме на „ти" като колеги и приятели отдавна. Нека да започнем с началото. Как се насочи към литературата и специално към поезията? Кои бяха първите ти любими поети?

Иванка Павлова:

Прописах на около 14-годишна възраст. Бях съзерцателно дете. Детството ми свърши, когато се преместихме в своя къща – в трето отделение. Заживях с книгите. Не бях научена да споделям вътрешния си свят с никого. Нито родителите ми, нито учителите ми подозираха колко съм наранима. Грубостта в отношенията на хората ми причиняваше болка.

Словото ми помогна да изповядам всичко, което преживявам.

Естествено, първите ми любими поети бяха тези, които изучавахме по литература, предимно автори на стихове за деца. Постоянно вземах книги от библиотеката в читалище „Братя Миладинови" в Княжево. Така се срещнах с творчеството на неизвестни за мене дотогава творци.

Кога и по какъв повод или без повод прописа?

Пазя една тетрадка с твърди корици, в която съм си записала стихотворенията от времето, когато съм била ученичка и студентка.

Май първият ми опит да съчиня нещо като стихотворение беше под въздействието на филма „Виенските момичета". Разбира се, първоначално стиховете ми бяха свързани със спомените от селото на баща ми, с народните традиции, с красотата на природата, а след това – и с любовта.

Къде започна да публикуваш и кои бяха първите ти критици и наставници в поезията, ако имаше такива?

Свои поетически творби публикувах най-напред във в. „Средношколско знаме" и в. сп. „Родна реч". Мои стихове излъчваше в предаването „Първи творби" на Радио София Николай Христозов. А първия си хонорар получих от сп. „Читалище". Наставници и критици на тази възраст не съм имала. Това се случи по-късно. Николай Христозов и Атанас Далчев оцениха написаното от мене.

Никога няма да забравя това.

За един млад поет подобна подкрепа е много важна.

Как се приеха първите ти публикации?

Минавах за талантлива млада авторка на стихове.

Кои са всъщност твоите поети? „Интелектуалният страж на Европа" Жан-Пол Сартър се пита: „Трябва да създаваме, да отразяваме или да откриваме?". Като поетеса как би отговорила?

Винаги съм следвала вътрешния си глас. Държа да пиша искрено, достъпно и понятно. Това не означава стихотворението да бъде сухо и скучно. Харесвам метафоричността и образността. Отблъсква ме самоцелният модернизъм. В поезията трябва да има хранителна ядка.

В наше време доста се говори за ролята на подсъзнателното в поезията. Какво е твоето мнение

Възможно е да бъда упрекната, че написаното от мене е близко до традиционната поезия и не е достатъчно новаторско. Уверена съм, че се докосвам до сложни човешки състояния и преживявания. Това е моят принос – държа на съдържателността, а не на изненадващата форма.

Какво мислиш за днешната българска поезия? Кои поети харесваш?

Оказва се, че по време на предишния строй е създадена доста силна поезия. Преоткривам поетите, които уж познавах. Изненадана съм и от високото качество на голям брой филми от същото време – и като послание, и като актьорска игра. Сега почти липсва литературна критика. Изключение са такива отдадени на тази мисия като Георги Цанев. Затова има опасност да пропуснем появата на нови стойностни гласове. Със закъснение открих например Ивайло Балабанов.

Как и защо се насочи към трудното изкуство на превода и защо избра литературите на Унгария и Русия? Бих казал, че направи забележителни преводи на класици и на модерни автори и от двете страни.

Първите ми преводи са на руски поети. Най-напред вниманието ми привлякоха автори като Евгений Евтушенко и Роберт Рождественски. По-късно започнах да претворявам на родния си език богатата класическа руска поезия благодарение на Иван Теофилов, който ми повери превода на повече от 1500 стиха за антологията „Заветни лири", а по-късно представих на български език още 4400 стиха в антологията „Ята сред безкрая. XVIII, XIX и първата половина на XX век". А към унгарския език се насочих по сантиментални причини. Баща ми е участник в Отечествената война и ми разказваше с благодарност за Унгария и за унгарците. Най-напред превеждах предимно класици, а по-късно открих и интересни модерни поети, но пишещи съдържателни творби.

Такъв е например *Шандор Чори*.

Кои са твоите най-любими наши, унгарски и руски поети?

Много са. Иван Вазов – най-вече за неговата „Епопея на забравените", Димчо Дебелянов – за неговата елегичност, Пеньо Пенев – за неговия драматизъм, Станка

Пенчева – за нейната пределна искреност. Тази поетеса ми е много близка по мислене и по начин на писане. Разбира е, и други. От унгарските поети най-близък ми е *Льоринц Сабо*, а от руските – може би Иван Никитин.

Кои автори (не само поети) четеш и препрочиташ?

Не съм доволна от себе си. До много книги не съм се докосвала повторно. Сега, на 85-годишна възраст, възприемам по нов начин съдържащото се в тях. С други очи видях например „Време разделно". Повече време отделям на съвременни творци. Прозата – и наша, и чужда, понякога ме разочарова, но откривам добри поети.

Имаш ли любими композитори?

Предпочитам класиката. След пенсионирането си няколко години посещавах почти всички концерти в зала „България". Това ми позволи да сравнявам композиторите и творбите им. И досега най-силно ми въздейства Бетовен – това е титан. Моцарт е изящен, но драматизмът на глухия гений ми дава повече.

Какво би препоръчала на младите поети у нас?

Да бъдат себе си. Всеки от нас е уникален и неповторим. Да не подражават на никого, дори на утвърдените поети. Само когато сме истински, читателите ще ни вярват.

А на младите преводачи?

По възможност да превеждат само творби, които считат за стойностни и са близки до българското светоусещане. Бих искала да добавя още нещо, валидно и за автори, и за преводачи. Творчеството изисква себеотдаване. Ще се съмняват понякога в себе си и в смисъла да служат на словото. И аз съм го преживявала. Но си заслужава да допринесеш с нещо, макар и скромно, за разширяването на духовното пространство на човечеството.

СТИХОВЕ ОТ ИВАНКА ПАВЛОВА

БЕЗСМЪРТИЕ

Който е роден поет,
ще премине през всички бездни.
Макар и само с един куплет –
ще остане.
Не ще изчезне
без следа онзи порив голям
към ореола скрит на нещата –
екстазното служене в простия храм
на истината и красотата.
Дълго може да е мълчал –
той е нива, в кълнове цяла.
Слънце прижарило, вятър повял,
ето я – шеметно избуяла.
Който е роден поет,
своя образ мъчително дири.
Макар и само с един куплет –
остава.
И не умира.

* * *

Морето е зелено като поглед,
от който няма да избягам.
Притегля ме с прохладна ласка
към съдбоносното си дъно
и меките ми стъпки тънат
в капризен пясъчен килим.
От арфата на мойто тяло
водата бавно зазвучава.
Отплават покрай мене риби
в сребристо светещо мълчание.
В косите си корал забождам,
безплътна като аромат.
Очите ти ме теглят като дъно.
Зелените му водорасли
приспивна люлка са изплели,
която ще ме залюлее,
и в зъберите на скалите
ще се разбие моят сън.
Морето е зелено като поглед,
от който няма да се върна.
В нетраен миг ще ме усетиш:
въздишка бяла в полуздрача,
ръце, които не докосват,
и вик, в мълчание замрял.

БДЕНЕ НАД СЪНЯ

В седефената раковина на леглото
спиш, мое слънчево момче,

и кожата ти в златни блясъци сияе.
Да бях художник, бих те нарисувала:
с ръце, като че ли прегърнали мечтата,
с уста, току-що сънно назовала
една свенлива и гальовна дума.
Ресниците ти са като осил пшеничен:
цял ден морето с пръски те облива
и слънцето ги сбира от сребристата ти кожа.
Какви богатства за очите и сърцето:
излъскано като пъстърва цветно камъче,
парченце керемида с причудлива форма,
черупчица от охлювче, заселена от раче.
Спиш, мургаво човече, на чаршафеното дъно.
Върху челото ти като звездица свети
една спасила се по чудо песъчинка.
Спи, мое ласкаво момче, сънувай
играчките, които не ти купих,
и отговорите, които не получи.
Дано поне в съня не е нащърбена усмивката,
с която те огрявам, и ръката ми
да ти отвръща всеки път, когато
към лястовичите гнезда надаваш вик.
Спи, малък мой, созополските гларуси
пищят над покривите като под тревога.
Вълните се разбиват под прозореца:
Зеленият човек брадата си откъсва
и тя се вие долу край скалите.
Спи, сине. Аз ще поседя до тебе,
като душата на морето мълчалива,
и между пръстите ми ще изтичат
минутите на моя неизменен,
но осветен от твоето сияние живот.

НОЩ В СОЗОПОЛ

Безпътни ветрове препускат из града:
не чуваш ли подковите им бесни?
Пищят смокините, ври морската вода,
в кълбо се сливат земно и небесно.
Човекът спи в черупка, зидана от кал,
кошмар с криле на прилеп го връхлита.
Гръм сцепва свода, блясва мълния-кинжал.
Морето е разплискано корито.
Клечи градът като уплашен пес в нощта,
скимтейки, ближе топлите си рани.
Забулена от облаци, какви неща
прокобва в мрака лунната камбана?
Владетелят на морските стихии зли
с придворните акули заседава.
Простират мрежи по крайбрежните скали
бездомни водорасли. Зазорява.
Ковачът древен през нощта е изковал
светилото, а то, до кръв червено,
дими и неговият нажежен метал
обагря в златно морската вселена.
Разсъмва се. Разпънал парашут сребрист,
погребал нощните си тайни, сводът
е като цвят на незабравка – девствен, чист.
И се усмихва цялата природа.

БЕЗДОМНИКЪТ

Той гали две бездомни кучета
със същата любов, с каквато
би галил малките си внучета,
но на бунището запратен,
гладува често, а понякога
с шише ракия във ръката
се скита, без да се оплаква,
приел: „Такава е съдбата…".
Къде нощува зиме, лете?
Какво му служи за утеха?
Отдавна мръсна и безцветна
е овехтялата му дреха.
И него майка е родила.
И него го боли душата.
От хората очаква милост,
от Бога – чудо да му прати.
Така живее. Докога ли?
Ще бъде някой ден намерен,
умрял в купчината парцали
на уличната си постеля.
Сега събратята си гали,
съчувствайки им, че е зима,
готов коравия си залък
да сподели, ако го има.
Едно щурче ми свири всяка вечер
и аз прехласната го слушам.
Завиждам си за рицарската серенада
на моя малък храбър ухажор.
На края на града, далеч от суетата
на вечно бързащите хора,
общувам с мравки и пчели.
Отсреща Витоша се извисява –
ту в достолепна зимна белота,
ту в пищен изблик на зелено.
Тя мъдро ми напомня, че е неизменен
на времето отмереният ход.
Съжителства с копривата тревата,
над розите жълтее тежък грозд,
а птиците нападат с врява
ухаещите зрели круши.

Тук, в този градско-селски рай,
се уча на езика на земята.
Дори в пукнатините на бетона
са избуяли диви теменужки.
Чрез тях откривам простия закон:
неизтребим и вечен е животът –
бръмчащ, чирикащ, ароматен свят,
на който временно и аз съм обитател.

ИЗБОР II

Избрах „Титаник”. И пътувах с него.
Не в първа класа – в люлка от мечти.
Не да нахраня гладното си его,
а да докосна звездни висоти.
Връхлитаха вълните белогриви.
Ревеше океанът разгневен.
Под съпровод на гларуси кресливи
се раждаше усмихнатият ден.
Живях между земята и небето
като разпъната на кръст и пих
отварата горчива – битието,
и стихове лечебни сътворих.
„Титаник” ще потъне неизбежно,
но струваше си всеки миг, живян
с усещането за небе безбрежно,
за пълен с изненади океан.

ОРФЕЕВАТА ПЛАНИНА

Слънце се плисне, грейне небето,
преспи се белнат, блейнат стадата.
Къщи родопски – булки напети,
гиздави, бели – досам гората.
Долу реката – вечна и нова,
бие скалите, в пяна се мята.
Кървави ризи, мъртви дворове,
момини вопли помни водата.
Борове екнат, песен проплаче,
чанове стряскат камък и върше.
Пазви разгърне, викне юначе.
Пътник случаен сълза обърше.
Светла, пространна, щедро зелена –
като душата неизбродима,
планина горда, обикновена –
българска хубост недостижима.

СЛЕД ФИЛМА „ВРЕМЕ РАЗДЕЛНО”

Диптих

I

Защо съм поискала, Боже,
човек да се родя на земята,
стенеща от вечно насилие,
отвратена от несправедливост,
удавена в кръв и сълзи?
Моите болки и огорчения
са светотатствено незначителни.
Срам изпитвам от своите жалби
за юношеските любовни терзания,
за творческите ми изпитания,
за съпружеските ми огорчения,
за приятелските предателства.
Океан от човешки страдания…
Вкаменява се сякаш сърцето ми
от лъжата, че става човекът
малко по-малко зъл, по-добър.

II

Летопис – вечно биеща камбана,
разлюляваща памет и съвест,
шепот, превърнал се в крясък,
за да чуем, да помним, да се предава
случилото се до свършека на света.
Мои предци, вдън преизподнята
пребивавали петстотин години,
живи сте в спомена, в кръвта ни,
в книгите, църквите, филмите.
Викайте чрез костите на Шипка,
на Перущица, на Батак – на България.
Плаша се от постепенното оглушаване.
Времето трупа своите пластове,
на очите ни слага превръзки,
а забравата значи предателство.
Викайте, мъченици, викайте!

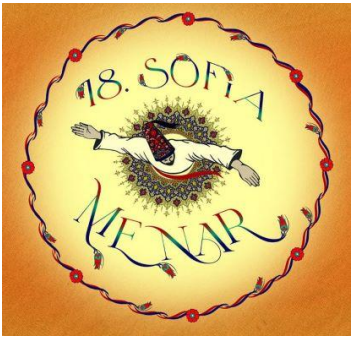
Материала подготви:

Огнян Стамболиев

ГОСТУВА НИ ГАСТРОЛ

„АКО ХАФЕЗ НАПИШЕ ХАЙКУ ЗА КАУБОИ“

ЗОРНИЦА ХАРИЗАНОВА

лого на фестивала

В рамките на наскоро отминалото 18-то издание на фестивала за близкоизточно кино „МЕНАР“, представящ най-доброто от игралното, документалното и късометражното кино на Централна Азия, Близкия Изток и Северна Африка през 2026 г., Зорница Харизанова и Венелина Петкова от Български хайку съюз четоха хайку на изявени български автори и на японски поетеси, представени в новата книга на Венелина Петкова „Нюансите на пролетни цветчета в дъждовен ден“ – първият сборник в България, в който са публикувани хайку, писани от избрани японски поетеси от времето на Башо до днес в оригинал на японски и в превод на български и на английски език, както и хайку от 5 български авторки.

Хайку четенето бе посрещнато с голям интерес от зрителите и организаторите на фестивала, някои от които се докоснаха за първи път до магията на най-кратката световна поетична форма.

ХАЙКУ ОТ БЪЛГАРСКИ АВТОРИ

*

есенно утро
как светят в мъглата
дивите ябълки

Милена Велева

*

лястовица в храма
всички молитви
започват отначало

Кристина Тодорова

*

студена сутрин
хризантемите връщат
лъчите на слънцето

Диляна Георгиева

*

листопад
все по-малко хора знаят
детския ми прякор

Кристина Тодорова

*

стар зид
вълните проникват
в историята

Диляна Георгиева

*

пуст плаж
от обяда на морето
само черупки

Людмила Христова

*

рибар
връща се уловил
само луната

Детелина Тихолова

*

гласовете на морето
през всички прозорци
изпълват празния дом

Александра Ивойлова

*

Сняг върху снега.
Спасете пътеките
между хората!

Димитър Стефанов

*

С чисто сърце съм,
през калта ме превежда
следа от птица…

Димитър Стефанов

*

чаша саке
вечерта се стопява
заедно с леда

Елисавета Шапкарева

*

падаща звезда
вкусът на устните ти
за първи път

Александра Ивойлова

*

А гълтахме с тебе
снежинки до насита
не се задавихме

София Филипова

*

Толкова крехък е пътят
под нашите стъпки…
Ще издържи ли?

София Филипова

*

в чинията
само една риба
ще ни стигне за цял живот

София Филипова

*

трамвайна спирка
на захвърлен билет
телефонен номер

Елисавета Шапкарева

*

резенче лимон
в жасминовия чай
нова луна

Елисавета Шапкарева

*

северен вятър
необрулени само
звездите

Кристина Тодорова

*

първа среща
избра
най-дългите мигли

Детелина Тихолова

*

забранено желание
докосва я димът
от цигарата му

Детелина Тихолова

*

сърцето ми извън ритъм…
обичам те
написано в снега

Диана Тенева

*
снежна луна…
грехът, който ни отвежда
до Бога

Диана Тенева

*
когато хващаш ръката ми
светът започва отново…
пясъчен часовник

Албена Тодорова

*
равносметка
в пъзела на живота
липсващо парче

Албена Тодорова

*
ранно утро
комореби
с аромат на лайм

Весислава Савова

*
пролетно тайнство
подбирам парфюма
за урока по скайп

Милена Велева

*
влюбена жена
дори вишневите цветчета
са двойни

Весислава Савова

*
има ли място
за мен
под твоето небе?

Диана Тенева

*
подрязване на розите
ще разцъфне ли
любовта ми

Кристина Тодорова

*
снимачен ден
без втори дубъл сцената
с разцъфналата вишна

Милена Велева

*
закъсняваш
с два удара на сърцето ми –
краят на света

Албена Тодорова

*
всеки влак
в своя посока
плетеница от линии

Албена Тодорова

*
стари куфари
натежават на дъното им
спомените ми

Зорница Харизанова

*
къща без стопани
зад кепенците перде
от паяжина

Диляна Георгиева

*
старинен часовник
песен на кукувица
отмерва самотата

Зорница Харизанова

*

виждам пътя
а той се скъсява
като фитил…

Кирил Недялков

*

врабче в окопа
ранен войник
се моли да оцелее

Стоянка Боянова

*

бежански стъпки
животът дотук
побран в торба на рамо

Стоянка Боянова

*

миниран залив
делфините намират
път от светлина

Минко Танев

*

следваща спирка
„Райска градина“
никой не слиза

Милена Велева

*

животът е хайку
по спуснат фрагмент
всеки пише фразата…

Надежда Станилова

*

есенно листо
линиите на съдбата му
прекършени

Надежда Станилова

*

охлюв на пътя
изпреварва го
сянката на облак

Людмила Христова

*

примирие…
отстъпва по границата
снегът

Людмила Христова

*

бойно поле
в търсене на нов дом
щъркелът

Кристина Тодорова

*

топи се снегът
в лехата с лалета
стръкче лук

Людмила Христова

*

пролетен дъжд
между два чадъра
водопад

Цанка Шишкова

*

дълъг списък
с очарователни нарушения –
нейният дневник

Цанка Шишкова

*

есенно настроение
косата ми побелява
неусетно

Цанка Шишкова

*
стихна вятърът
ята врани води
снежните облаци

Александра Ивойлова

*
моето ново хайку
може би някой
вече го е написал

Цанка Шишкова

*
Тих вечерен дъжд.
Колко капки приюти
всяка твоя мигла?

Александър Дъбнишки

*
Тревата – рокля
на легнало момиче.
Ех, вятър да бях…

Александър Дъбнишки

*
Крият тръстики
Луната, обличат я.
Вятър безсрамник…

Александър Дъбнишки

*
медитация
дали се превръщам в Буда
под падащите листа на смокинята

Зорница Харизанова

ХАЙКУ ОТ „НЮАНСИТЕ НА ПРОЛЕТНИ ЦВЕТЧЕТА В ДЪЖДОВЕН ДЕН"

(В книгата са включени и оригиналите на японски.)

*
единият цъфти
другият увяхва
два мака във ваза

Чигецу-ни (1634-1718)

*
танцуват с вятъра –
червени макове и момичето,
което бях

Венелина Петкова

*
вечерна орхидея
забравила е сякаш да отдава
бледия си аромат

Тагами Кикуша (1753 – 1826)

*
не мога да свикна
с новата форма на тялото си
кратко лято

Венелина Петкова

*
вече стара пеперуда –
душата й се заиграва
с една хризантема

Еномото Сейфу (1732 – 1815)

*
петната на старостта
и по нейния цвят –
зимна хризантема

Венелина Петкова

*

след спора ни
и двамата – вперили очи
в жълта фрезия

Икуйо Йошимура (1944-)

пусто е полето
пътуваме във фамилната кола
без да си говорим

Венелина Петкова

*

към есенното небе
подхвърля пръстените си –
уличен артист

Икуйо Йошимура

*

в центъра на Вселената
в света-капчица роса, моето местенце
една рисунка

Венелина Петкова

*

сирени за въздушна тревога
последен гаси светлините си
храм, потънал в цветя

Сугита Хисаджо (1890 – 1946)

*

новини за война от глобуса…
в един кошмар чертая линии
по тънката кожа на балон

Венелина Петкова

Материала подготви:
Зорница Харизанова

ТВОРЧЕСКИ АВТОПОРТРЕТ

САЛОН СЪС СТИЛ

БОЖИДАРА ЦЕКОВА

Дамският литературен салон „Евгения Марс" беше създаден в първите години на политическите събития в страната (февруари 1996 г.), които засегнаха всички сфери на обществения и личния ни живот. Те се отразиха и върху процеса на създаване на художествени произведения.

Настъпиха промени и в ценностната система на българина, в начина му на изразяване и общуване.

Утвърдените вече творци бяха затруднени от новите реалности.

Отпадането на цензурата даде възможност за създаване на творби с критична насоченост и за появата на неизвестни автори, които дълго бяха мълчали.

У Делка Димитрова – дългогодишен редактор в Литературния отдел на Радио София, белетрист, изкуствовед и меломан, назрява идеята за дамски литературен салон по подобие на тези през 30-те години на миналия век, за да се хвърли мост от настоящето към миналото. Мост, изграден на изконни ценности и морал, който да съхрани духа на българските писателки и да запази красотата и чистотата на езика ни. И тя не само запали огъня, който гори и до днес в нас, но очерта творческия ни път чрез насоките, които дава самата Евгения Марс.

„Задачата на българските писателки, при днешните обстоятелства, е да укрепява националното чувство у народа и да облагородява душите, чрез поетични образи да действа за установяване на естетически вкус и обогатяване идейния свят на българина."

Ще си позволя няколко думи за литературните салони, предназначени за по-младите поколения.

Създаването на каквато и да е творба изисква усамотение, тишина, самовглъбяване и политане в друга реалност. Но веднъж създадена, творбата има нужда от изява. В салона авторът споделя и търси одобрение или критика. Създаването на салони, влезли в литературната история, вдъхновени и ръководени от интелигентни, умни и не на последно място очарователни жени, се крие назад във вековете. Мадам дьо Савиньни (1626 – 1696), Мадам дьо Стал (1766 – 1817), Мадам Рекамие (1777 – 1849), Анна дьо Ноай (1876 – 1933), чийто български корен е доказан.

В жадната за европейска култура следосвобожденска България бързо се създават салони. При липсата на съвременните медии (радио, телевизия и избор на вестници) културният и творческият елит търсят място за общуване, за обсъждане и реализиране на идеи, за създаване на изкуство – литература, живопис, музикални произведения с българските традиционни ценности. От тези салони са идвали идеите за създаване на читалище, театър, операта ни, издаването на вестник и други благотворителни инициативи.

Известни са литературните салони на Стефани Гюзелева – съпругата на министъра на образованието Иван Гюзелев. Наричали са я Мутера (т.е. Майката) заради нейната топлота и всеотдайност.

Следа оставят в нашата поезия, белетристика и драматургия създателките на салони Мара Белчева, Жени Божилова-Патева, Магда Каменова.

След тези доста сухи факти да се върнем към смелата идея на Делка Димитрова да има литературен салон и през XXI век. В това си начинание тя не беше сама – до нея застана Лиляна Елмазова – съпругата на именития певец Павел Елмазов, снаха на Евгения Марс. На нея дължим оцеляването на салона след ранната смърт на Делка през 2003 г. След това аз приех председателството.

На ул. „Бачо Киро" № 38 се откроява светложълта триетажна къща с две мраморни плочи на Елмазов – първия дипломиран зъболекар в България, и на Евгения Марс и сина ѝ – Павел Елмазов.

В тази къща Лили, дъщеря ѝ Евгения (които не са вече между нас) и Мария поддържат обстановката такаваq каквато е била през втората половина на двайсети век. Невероятно запазен е салонът – оазис на духовност, в който витаят сенките на големи българи – поети, писатели, артисти, композитори – културния елит на страната.

И както в своето есе „Те са ми тъй скъпи" самата Евгения пише: „С какво нетърпение се очакваше от всеки четвъртъкът! Колко мисли тук се разменяха, колко знания се показваха…".

Погледът ми се спира на креслото под палмата, на което е седял Стоян Михайловски.

До него седи проф. д-р Иван Шишманов – учен с европейска известност, на пианото свири маестро Георги Атанасов, чести гости са Цанко Церковски, историографът Стоян Заимов, артистите Адриана Будевска и Сава Огнянов, певецът Михайлов-Стоян – един от основоположниците на оперния ни театър, и други значими за времето личности.

А седнал на голямото канапе, патриархът на българската литература Иван Вазов изживява удоволствие от духовното общуването и в същото време се радва на домакинята Евгения и нейното „царуване", както се изразява в писмата си до нея. А от прекрасните портрети, единият от които рисуван от Петър Морозов, тя ни гледа и до днес.

Тази заредена с творческа енергия и историчност атмосфера Лили Елмазова предложи на Дамския литературен салон „Евгения Марс" – на двайсетината поетеси, белетристки, есеистки, запленени от словото, от „Език свещен на моите деди!…", както го нарича Вазов.

Времето ни събра като съмишленици – предимно журналистки и пишещи актриси,

за които изразяването върху белия лист е вътрешна необходимост. Тази творческа енергия първоначално насочихме към запознаване на културни общности с творчеството на забравени поетеси и писателки като Мара Белчева, Яна Язова, Евгения Марс, Ана Каменова, Магда Петканова. С участието на актрисите Мара Чапанова, Божидара Цекова, Василка Чиликова и Красимира Казанджиева представянията ни се превръщаха в празник за присъстващите.

Атмосферата на съпричастност, на доброжелателство, на творческо общуване бързо даде своите резултати. Първия алманах „Капчуци на надеждата" издадохме на третата година от съществуването си.

В края на миналата година публикувахме шестнадесетия. Направихме и един успешен експеримент с участието на мъже писатели. В антологията „Ангели над покрива" участваха авторки, които застъпват християнска тематика, и авторите Димитър Коруджиев, Калин Янакиев, Деян Енев, смолянският епископ Нестор, Йордан Калайков, Анго Боянов и други.

Наред с алманасите от името на салона творческото мислене, полетялата фантазия и насърчената работоспособност създадоха близо 150 стихосбирки, романи, сборници с новели и разкази, хайку поезия, приказки и документалистика.

В тази продукция участват творци, с които се разделихме, но запазихме в сърцата си спомена за тях и написаното от тях. Това са Делка Димитрова, Вера Гюлгелиева, Юлия Шипковенска, Кръстина Филипова, Жива Кюлджиева, Василка Чиликова.

През тези 30 години авторки от салона бяха удостоени с наградите на Министерството на културата за принос в развитието на културата в България, с „Народен будител" от Съюза на свободните писатели, „Златно перо" и „Златна лира" от Съюза на журналистите и Съюза на музикалните дейци, с наградата „Блага Димитрова" на Форум „Българка", с наградите на Хайку съюза и други от национални конкурси като „Мелнишки вечери". Гордеем се с удостоените с международни награди от Париж, Анкона и Лече, Италия, от Салона за българска култура и духовност в Чикаго.

Изключителен принос за оцеляването на салона има и Зоя Крутилин, която през 2015 г. осигури място за сбирките ни чрез благотворителното дружество „Донка Паприкова", основано от майка ѝ.

Изказвам сърдечна благодарност на Зоя и на доброволката Снежа Андреева за топлото им отношение към нас.

Ние съществуваме без всякаква финансова подкрепа, без внимание и стимули от културните институции, а само благодарение на съхранения идеализъм.

С радост и удовлетворение ще отпразнуваме юбилея си и творческия ни път ще продължи. Стихосбирката или романът ще бъдат завършени, ще опазваме чистотата на езика, ще се стараем да носим послания за добронамереност, уважение, повече разум и мъдрост, така необходими в днешния ни ден.

Честит празник, скъпи приятелки! Щастлива съм, че толкова години общувам с интелигентни, талантливи и всеотдайни дами и заедно уверено ще продължим по избрания път от Дамския литературен салон „Евгения Марс" – салон със стил.

Божидара Цекова,
Председателка на Дамския литературен салон „Евгения Марс

РЕПОРТАЖИ

МОРСКА ГЕОМЕТРИЯ

РАДОСВЕТА ГЮЛЕВА

През пролетта на 2026 г. във Флора Бургас бе представен проектът „Морска геометрия“ – едно от малкото съвременни български произведения, в които поезията, хайку, японската икебана, калиграфията и пространствената инсталация се обединяват в цялостна художествена среда.

Проектът продължава своя път отвъд изложбеното пространство чрез литературни представяния, международни публикации и социални инициативи, свързани с изкуството като форма на памет, красота и вътрешна трансформация.

Проектът привлече вниманието както на литературната публика, така и на зрителите, интересуващи се от съвременно визуално изкуство.

Изграден около авторската концепция за „морска икебана“, той изследва срещата между японската естетика и морската културна памет на Бургас.

В основата на „Морска геометрия" стои идеята за красотата като форма на устойчивост. Цветето е поставено в среда, която не е естественото му място – морето. Така се ражда метафора за човека, който успява да съхрани своята чувствителност и вътрешна светлина дори в свят на несигурност, промяна и изпитания.

Проектът съчетава три традиционни японски изкуства – хайку, икебана и калиграфия – пречупени през българската морска чувствителност.

Кратките поетични форми присъстват като своеобразни „гласове" в пространството, калиграфските знаци въвеждат идеята за пътя и вътрешното движение, а икебаната превръща растителния материал в триизмерна поезия.

Централната инсталация е изградена от монументални бамбукови конструкции, вдъхновени от философията на японската школа Согецу.

Пространството е организирано чрез линии, паузи и въздух, като празното пространство е също толкова важно, колкото и самият материал. Особено силен символ в проекта е образът на пеперудата, създадена от хербаризирани листа на гинко билоба.

Тя се превръща в знак на прехода, промяната и крехката връзка между човека и природата.

Между цветето и морето.

Между паметта и бъдещето.

В изложбата са използвани разнообразни растителни видове – гинко билоба, магнолия, вибурнум, липа, райска ябълка, божур, декоративни треви, гербери, хризантеми, леукодендрон, сукуленти, зелени карамфили, бели калии и редки орхидеи Ванда и Цимбидиум.

Част от растенията са подбрани не само заради визуалните си качества, но и заради символиката си. Белите калии са използвани като платна на въображаем кораб, гинкото носи идеята за памет и устойчивост, а орхидеите Ванда и Цимбидиум

въвеждат усещане за свобода, въздушност и вътрешна хармония.

Сред композициите присъстват и морски артефакти – корабни елементи, раковини, антикварни предмети и материали, свързани с реални морски пътешествия. Така паметта за морето не е разказана, а материализирана в самата структура на проекта. След представянето си във Флора Бургас „Морска геометрия" продължава своето развитие като самостоятелен културен проект. През следващите месеци предстоят литературни представяния в София, Бургас и Созопол, срещи с читатели и инициативи пред франкофонската общност в България.

Подготвят се и арт събития с участието на жени, преживели насилие, които ще включват ателиета по икебана и разговори за ролята на изкуството като пространство за възстановяване и лична сила.

Предстои международно отразяване на проекта във Франция, Белгия, Швейцария и Канада.

Радосвета Гюлева

ЗА АВТОРА

Радосвета Гюлева е поет, преводач от и на френски език, психолог и автор на книгите „Морска геометрия" и „Бургас – Монпарнас".

В своя първи авторски текст за списанието Радосвета Гюлева представя своя многожанров проект „Морска геометрия". След отличието ѝ – първо място в конкурса на НЧ „Интеркултура 21 век – 2006" тя разгръща пред читателите една уникална художествена среда, в която хайку, японска икебана, калиграфия, морска памет и социални каузи се преплитат в общо пространство на красота и вътрешна трансформация.

Проектът, започнал във Флора Бургас, вече живее отвъд изложбената зала – чрез международни публикации, франкофонски инициативи, литературни представяния и социални ателиета, насочени към жени, преживели насилие. „Морска геометрия" е не просто изложба, а културен мост, който свързва българското море с японската естетика и световната литературна сцена.

Нейни стихове, хайку и преводи са публикувани в български и международни издания, антологии и литературни фестивали. Работи в областта на литературния превод, междукултурния обмен и съвременните форми на взаимодействие между литература, визуално изкуство и социални каузи.

През 2026 г. е сред отличените автори във френския фестивал Printemps des Poètes – Haute Sarthe, а нейно стихотворение е включено в официалния фестивален сборник след селекция сред 227 кандидатствали текста.

Носител е на първа награда от национален хайку конкурс на НЧ „Интеркултура 21 век 2006" – София през 2026 г.

През 2026 г. Радосвета Гюлева бе сред отличените автори и във френския фестивал Printemps des Poètes – Haute Sarthe. Нейното стихотворение „Du pollen dans les

yeux de la tristesse!" бе включено в официалния фестивален сборник след селекция сред 227 кандидатствали текста от различни държави.

Така „Морска геометрия" постепенно надхвърля рамките на една изложба и се превръща в дългосрочен културен проект, който съчетава литература, визуално изкуство, междукултурен диалог и социална ангажираност.

И като доказателство за надхвърлените граници, ето какво споделят в писмо до авторката от Согецу асоциацията в Токио:

„Dear Radosveta,

I apologize for the delay in my reply. Thank you for sharing your project. I have reviewed the attached materials, and I am impressed by your work. The combination of haiku, calligraphy, and Sogetsu Ikebana is beautiful. It was an honor to experience your poetic and visual world.

Sincerely, Kei Sasaki, Overseas Affairs Department, Sogetsu Foundation, 7-2-21 Akasaka, Minato-ku, Tokyo 1070052"

(превод: Скъпа/Уважаема Радосвета, извинявам се за закъснението с отговора си. Благодаря ви, че споделихте проекта си. Прегледах приложените материали и съм впечатлена от работата ви. Съчетанието от хайку, калиграфия и согетсу икебана е прекрасно. Беше чест да се докосна до вашия поетичен и визуален свят.

С уважение, Кей Сасаки,

Отдел „Чуждестранни отношения", Фондация „Согетсу", 7-2-21 Акасака, Минато-ку, Токио 1070052)

От морето на Бургас до международните литературно-визуални сцени и отношения проектът продължава своя път, воден от убеждението, че красотата не е бягство от реалността, а начин тя да бъде преобразена.

Редакционна статия

ТРИМА ТВОРЦИ И ТЯХНОТО „ЗАЩОТО"

ИВАНКА ПАВЛОВА

Под този надслов, в атмосфера на задушевност и благодарност за изживяната естетическа наслада, в 18 часа на 20 юни в галерия „Сердика", по покана на галеристката Клара Арнаудова, беше представена книгата на Цонка Великова „Защото" – деветата по ред от едноименната поредица, съдържаща тристишия.

Събитието беше свързано с още двама творци, защото илюстрациите на брой 9, както и на предишни 6 броя, са дело на големия майстор на мозайката проф. Илия Илиев, а творби на художничката Йорданка Илиева са дообогатяващ фон на философските наблюдения на Великова, включени в бр. 4 и бр. 8 на поредицата.

Вечерта достави удоволствие на присъстващите, за които двете изкуства – словесно и изобразително – са нещо, което ги обогатява.

В ролята си на модераторка поетесата Иванка Павлова сподели свои впечатления от Цонка Великова като личност и като творец. Тази многократно награждавана преподавателка в Музикалната академия е същевременно талантлива авторка на стихотворения, на притчи, на разкази.

Съпругът ѝ Иван Великов спонтанно пожела да изпълни нейни произведения. Двамата са извървели общия си 56-годишен път на партньори и родители в обич, сговор и взаимно уважение.

Достолепният юбиляр на 95 години проф. Илия Илиев беше поканен да сподели с аудиторията своето мнение за своеобразието на мозайката като вид изкуство.

Съпругата му – художничката Йорданка Илиева, разказа за съвместната си работа с Цонка Великова върху поредицата.

Главната виновница за тържеството отговори на зададени от публиката въпроси. Тя разказа кога се е родила идеята за „Защото", как собственият ѝ житейски опит се е претворявал в мъдри философски обобщения.

След това подари новата си книга с автограф на онези от гостите, които все още не бяха се докоснали до тази мъдра книга.

Последваха задушевни разговори на чаша вино. Галеристката изчака търпеливо гостите да се насладят на този духовен празник сред изложените в галерията картини.

Гостите се разотидоха късно вечерта, отнасяйки в сърцата си преживяното вълнение от съприкосновението с мъдрото слово на Цонка Великова.